

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

8

YAZAR
Osman BABADAĞ

ANKARA - 2023

MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI

Görsel Tasarım

YÜMER

Yayın Üretim Merkezi

Grafik Tasarım Uzmanı

YÜMER

Yayın Üretim Merkezi

Copyright © MEB

Her hakkı saklıdır. Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

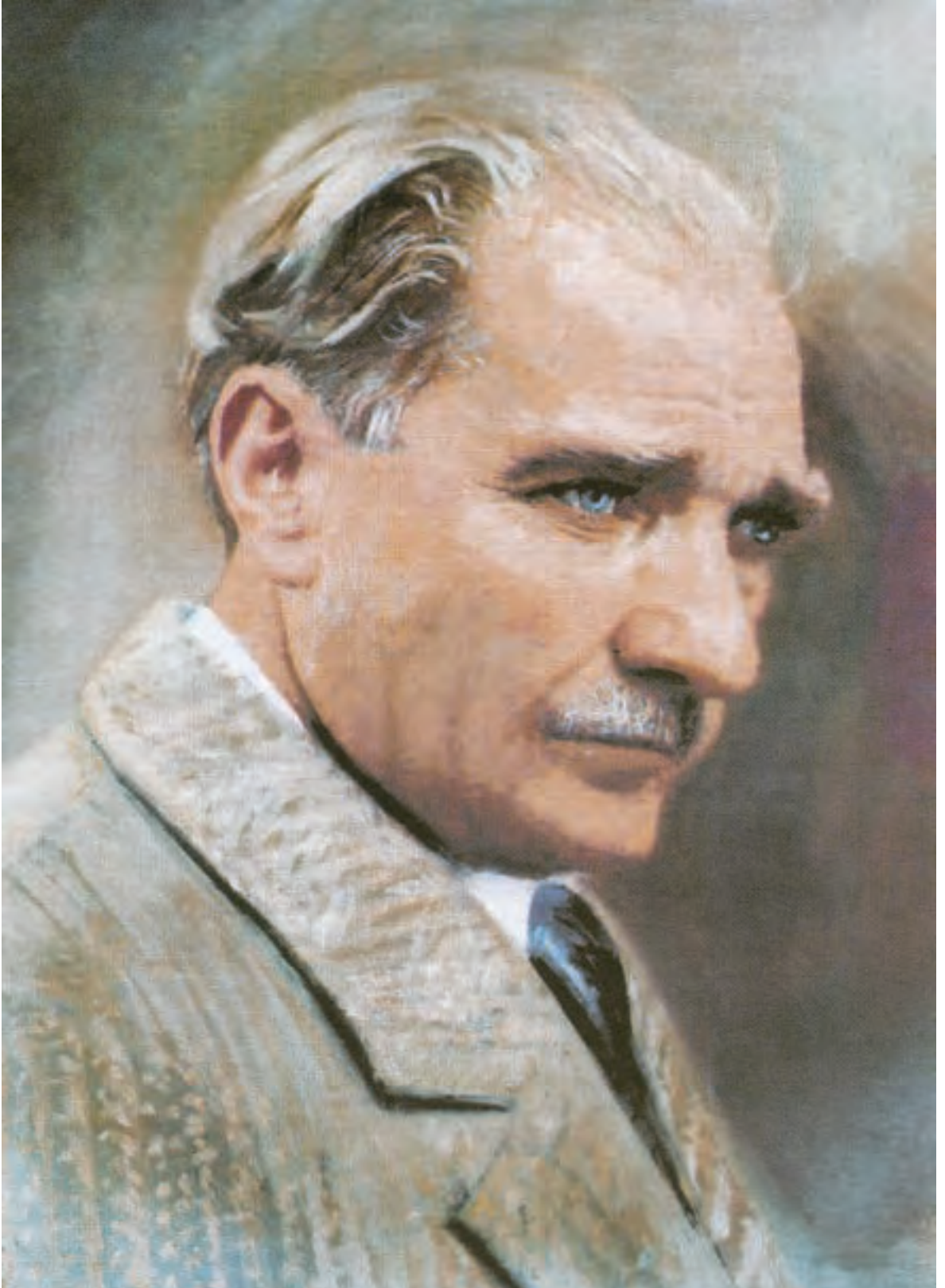
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK

1. ÜNİTE

ROMAN

OKUMA	10
KUYUCAKLI YUSUF	10
BİR BİLİM ADAMININ ROMANI.....	20
İSTANBUL HATIRASI	28
ELVEDA GÜLSARI	37
SİMYACI	46
DİL BİLGİSİ: PARAGRAFTA ANLAM	57
YAZMA	60
ROMAN TANITIM-DEĞERLENDİRME YAZISI	61
SÖZLÜ İLETİŞİM	61
HAZIRLIKSIZ KONUŞMA YAPMA	62
1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	66

2. ÜNİTE

TİYATRO

OKUMA	72
BİR PAZAR GÜNÜ	72
GILGAMEŞ (TANRILAR VE İNSANLAR)	82
GENÇ OSMAN	91
DİL BİLGİSİ: PARAGFATA ANLAM (PARAGRAFTA YAPI)	101
YAZMA.....	104
RADYO TİYATROSU YAZMA.....	104
SÖZLÜ İLETİŞİM	105
RADYO TİYATROSU DİNLEME	105
2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	107

3. ÜNİTE

DENEME

OKUMA	114
ALİŞKANLIK	114
BİTMİYEN ÇIRAKLIK.....	119
YAZMAK SORUNU.....	124
DİL BİLGİSİ: PARAGRAFTA ANLAM (ANLATIM BİÇİMLERİ).....	129
YAZMA	133
DENEME YAZMA ÇALIŞMASI.....	133
SÖZLÜ İLETİŞİM	134
DENEME SUNMA	134
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	136

4. ÜNİTE

SÖYLEV / NUTUK

OKUMA	142
GENÇLİĞE HİTABE	142
BİLGE KAĞAN ABİDESİ.....	147
MİMARBAŞI İLE FATİH'İN MAHKEMEDE YÜZLEŞTİKLERİNİ BİLDİRİR	151
DİL BİLGİSİ: PARAGRAFTA ANLAM (DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI)	154
YAZMA.....	158
SÖYLEV YAZMA ÇALIŞMASI	158
SÖZLÜ İLETİŞİM	159
SÖYLEV SUNMA	159
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	161
EKLER	165
SÖZLÜK.....	168
KAYNAKÇA	171
GÖRSEL KAYNAKÇA	172

Ünite kapağı: Ünitenin adı ile üniteye işlenecek konular yer alır.

Hazırlık: Bu aşamada, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılabilecek bilgi ve becerilere yönelik olarak öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak amacıyla yapılacak hazırlık çalışmaları yer alır.

Metin: “Ünite, Süre ve İçerikleri” başlıklı tabloda verilen esaslara göre seçilen metinlere yer verilir.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları: Metinde cümlelerin bağlamından hareketle tahmin edilemeyecek bazı kelime ve kelime gruplarının anlamının verildiği bölümdür.

Bilgi Kutusu: Bu bölümde metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler metne atıflar yapılarak açıklanır.

Metni Anlama ve Çözümleme: Bu bölümde kazanımlar çerçevesinde metne yönelik soru ve etkinliklere yer verilir. Bu bölümde gerektiğinde kısa, açıklayıcı bilgilere yer verilebilir.

Çözümlü Örnek Soru/Uygulama: Üniteye konularla ilgili çözümlü örnek soruların ya da uygulamaların bulunduğu bölümdür.

Yazarın/Şairin Biyografisi: Metnin yazarının/şairinin kısa biyografisi ve önemli eserlerine yer verilir.

Dil Bilgisi: Dil bilgisi konularının işlendiği bölümdür.

Yazma: Yazma çalışmalarının “Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma” ve “Uygulama” şeklinde iki aşamada gerçekleştirildiği bölümdür.

Sözlü İletişim: Sözlü iletişim çalışmalarının “Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma” ve “Uygulama” şeklinde iki aşamada gerçekleştirildiği bölümdür.

Ünite Ölçme ve Değerlendirme: Her ünitenin sonunda o üniteye kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak “Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları”na yer verilir.

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- 1950 sonrası Türk tiyatrosunun gelişimini ve özelliklerini,
- Tiyatro türlerini,

Hazırlık

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

Bilgi Kutusu

Metni Anlama ve Çözümleme

Çözümlü Örnek Soru

1. Uygulama

Biyografi

Dil bilgisi

SÖZLÜ İLETİŞİM

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1.ÜNİTE ROMAN

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Cumhuriyet Dönemi Türk romanının gelişimini,
- Cumhuriyet Dönemi Türk romanındaki temel anlayışları,
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında roman türünde yazılmış önemli eserleri,
- Türk dünyası edebiyatında romanı,
- Dünya edebiyatında roman türünün gelişimini,
- İmla ve noktalama kurallarını metin üzerinde uygulamayı,
- Paragrafta anlam özelliklerini öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELELER

Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını
Sürdüren Roman

Bireyin İç Dünyası Esas Alan
Roman

Toplumcu Gerçekçi Roman

Türk Dünyasında Roman

Hazırlıksız Konuşma

Modernist Roman

Postmodernist Roman

Paragrafta Anlam

Kitap Tanıtma

Geleneksel Roman

OKUMA

1. Metin

Hazırlık

1. 1923-1950 arasında roman türünde eser veren yazarlarımız daha çok hangi konuları işlemiş olabilir? Yazarların, bu döneme kadar Türk romanının ana konusu olan Batılılaşma sorunundan uzaklaşarak toplumun farklı kesimlerinin yaşadığı sorunları dile getirmeye başladığı söylenebilir mi?
2. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın oluşumunu etkileyen önemli olaylar nelerdir? Araştırınız.
3. "Roman, topluma ve insana tutulmuş bir aynadır." görüşünü yorumlayınız.

KUYUCAKLI YUSUF

Bir gece Kuyucak köyünü eşkıyalar basar. Evleri yağma eder, insanları öldürüp giderler. Bu arada küçük Yusuf'un annesiyle babası da öldürülür. Kaymakam Salâhattin Bey, çocuğa acıyarak onu yanına alır. Kaymakamın rahatına düşkün karısı Şahinde Hanım, çocuğu istemez; kocasıyla tartışsa da onun kararını değiştiremez. Kaymakam'ın Muazzez adında Yusuf'tan küçük bir kızı vardır. İki birlikte büyürler, birbirleriyle çok iyi anlaşır- lar.

Aşağıdaki parçada, Yusuf'un evdeki ilk günleri anlatılmaktadır.

(...)

İlk geldiği günlerde kimseyle konuşmak istemiyordu. Havalar yavaş yavaş soğuduğu için odada oturur, iş gösterilmediği zamanlar pencereden Kuyucak dağlarına doğru bakar, bulutların arka tarafından bir şeyler görmek ister fakat odaya birisi girer girmez derhal başını çevirerek herhangi bir şeyle meşgul olurdu.

Herkese, hatta Kaymakam'a bile soğuk davranırdı. Şahinde bu çocukta insanlık, his namına bir şey bulunmadığını, anası babası öldürüldüğü zamanki lakaytlığını ileri sürerek söyler dururdu. Hakikaten hiç kimse bu çocuğun şimdiye kadar herhangi bir münasebetle, herhangi bir hissi tezahür gösterdiğini görmemişti.

Yalnız, ara sıra, karı koca kavga ederken, adeta kin ve istihfaf ile Şahinde'ye dikilen gözleri, Salâhattin Bey'e ilişince öyle yumuşaklaşır, öyle tatlı ve birçok şeyler söyleyen kıvılcımlarla dolardı ki bunu gören bir adam, Yusuf'un içerisinde bizimkilere hiç benzemeyen, bizimkilerden çok daha derin ve büyük birtakım hislerin bulunduğunu zannedebilirdi.

Yusuf'un hislerini göstermekten çekinmediği yegâne mahluk, küçük Muazzez'di.

Muazzez tombul ve boğumlu ayaklarıyla odada tıptış tıptış dolaşırken Yusuf onu, dudaklarının kenarında hafif bir tebessümle takip eder, sonra dayanamayarak kucağına alır, yavaş yavaş, adeta kırılmasından korkuyormuş gibi, ihtimamla okşardı. Küçük kız, bütün

evdekiler arasında kendisiyle patırtısız, gürültüsüz meşgul olan bu çocuğa başkalarına pek göstermediği mülayim taraflarını gösterir, onun burnunu, saçlarını çeker; Yusuf kendisini ni koltuklarından tutup hoplattıkça başını geriye atarak kahkahalardan kırılırdı.

Fakat bu oyunlar ve bu minimini kız, Yusuf'u açmaya, neşelendirmeye kâfi gelmiyordu. Bazen gözü pencereden Kuyucak tarafına ilişiyor, hemen kendisine bir durgunluk geliyor, çocuğu kucağından yere bırakarak düşünmeye başlıyordu. Bu sırada Muazzez de sanki her şeyi anlıyormuş gibi hiç sesini çıkarmadan bir köşeye çekiliyor, büyük mağmum gözlerle Yusuf'a bakıyordu.

Yusuf'un hâlleri, Salâhattin Bey naklen Edremit'e, yani Kuyucak'tan çok uzağa tayin edilinceye kadar devam etti. (...)

Yusuf, Edremit'te mektebe başlar ancak okumak istemez. Yıllar geçtikçe Salâhattin Bey'le Şahinde Hanım arasındaki uyumsuzlukları fark eder. Salâhattin Bey'in dürüstlüğüne karşılık Şahinde Hanım'ın bencilliğini yakından görür. Aradan on yıl geçer; Muazzez on üç, Yusuf on dokuz yaşına gelir.

Aşağıdaki parçada, kasabadaki bayramlar ve Yusuf ile Şakir'in bayram yerindeki kavgası anlatılmaktadır.

Bu küçük şehirlerin yeknesaklığını değiştiren nadir hadiselerden biri de, bayramlardı. Hele ramazan bayramı, bir aylık bir bekleyiş ve hazırlıktan sonra geldiği için o nispette coşkun olurdu.

Çocukların çoğu ramazanda oruç tutar, namaz kılarlardı. Sahura kalkmak ayrı bir zevk, öğleye kadar uyumak ve gündüzün, biraz da yapma olan bir mahmurlukla, dolaşmak ayrı bir zevkti. Öğle üzeri Kurşunlu Cami'de İbradali Salim Hoca'nın vaazları dinlenir, ikinci mukabeleleri kaçırılmaz, akşamüzeri de gözler ve kulaklar "tepe"den atılacak topa dikilirdi. Top, şehrin

her yerinden görülebildiği için bilhassa çocuklar, meydanlara toplanarak topçunun hareketlerini uzaktan keskin gözlerle takip ederlerdi. Evleri Kurşunlu Cami'ye yakın olanlar ise bu caminin minaresinde elinde saatle bekleyen ve vakit gelince topçuya işaret veren müezzin Sarı Hafız'a bakarlardı. Top patlar patlamaz, sanki sahici bir endahat yapılmış da mermi aralarına düşmüş gibi, bağırsarak evlerine koşuştururlardı.

Geceleri büyüklerle sokağa çıkarlar, teraviye giderler, fakat çok kere sonuna kadar dayanamayarak dışarı fırlarlar ve büyüklerin yokluğundan istifade ederek kahvelerde bir iki el yüzük oynarlardı. Teravi bittikten sonra ellerinde iri coplara sokaklarda küme küme dolaşırlar yahut gavur mahallesine kavgaya giderlerdi. (...)

Bütün bunları takip eden bayram, sahiden bir coşkunluk ve neşe devri olurdu. Yusuf'un, şimdیه kadar daima biraz yabancı kaldığı bu şehrin cereyanına kendini kaptırması, yani bu şehirdekilerle, müspet veya menfi münasebetlere geçmesi, bu şehirde asıl “yaşamaya” başlaması da böyle bir bayram gününe tesadüf eder.

Bir ramazan bayramının birinci günü, sabahleyin namazdan dönüldüğü esnada, Yusuf, yeni yaptırdığı “şeytanbezi” elbiseleri giymiş, Şahinde'nin süslediği Muazzezi seyrediyor ve gülümsüyordu.

Biraz sonra Alanyalı Kâzım, Şube Reisi'nin oğlu Vasfi, Vasfi'nin kız kardeşi Meliha ve Şerif Efendi'nin oğlu Ali gelecekti, hep beraber bir araba tutup Akçay iskelesine gitmek istiyorlardı.

Fakat bu sırada Ali geldi, Kâzım'a babasının öğle yemeğinden evvel izin vermediğini, bayram sabahı öğleye kadar dükkân açmanın sair zamanın bir haftasından çok kâr bırakacağını söylediğini anlattı. Akçay gezintisi öğleden sonraya kalıyordu.

Öğleye kadar vakit geçirmek için bayram yerine gitmeye karar verdiler. Yusuf, Muazzez ve Ali, her üçü de yepyeni giyinmişlerdi. Ali'nin kavuniçi zifirden dikilmiş yakalıksız frenk gömleği ve bir kenarı ceketinin yan cebinden sarkan sırma işlemeli çevresi bugüne mahsus lükslerdendi.

Yusuf koyu yeşil şeytanbezinden elbisesi, basık ökçeli tulumbacı pabuçları ve arkaya doğru atılan fesi ile pırıl pırıl parlıyordu.

Fakat içlerinde en şıkları şüphesiz Muazzez'di. Sırtında mor atlastan ve güneşin altında pırlıtısı gözleri alan bir elbise, ayağında iri tokalı rugan iskarpinler, iki örgü arkaya bırakılan saçlarının ucunda geniş, kırmızı kurdeleler vardı.

(...)

Aşağıdaki parçada, Yusuf'un iş için kasabadan ayrılırken Muazzez'le vedalaşması anlatılmaktadır.

Mal müdürü, Yusuf'un hesaplarını tetkik ettikten sonra onun birkaç gün şehirde kalmasına müsaade etmişti. Kış kıyamette at üstünde dolaşmak kolay değildi ve arada bir sıcak evde istirahat lazımdı.

Fakat Yusuf'un Edremit'e gelişinin haftasında Kaymakam, Mal Müdürüne, bu tahsildarın ne diye böyle boş gezdiğini sordu. Kırk senelik memur olan müdür derhal önünü ilikleyerek:

“Biraz yorulmuştu da beyefendi, iki üç gün kalmak için rica etti, bendeniz de ses çı-

karmadım! Mamafih, bugün yola çıkmasını tebliğ edeceğim!”

Kaymakam dudaklarını büktü:

“Ehemmiyeti yok canım, sordum yalnız!” dedi.

Fakat Yusuf derhal o gün köylere gitmek emrini aldı. Mal Müdürü onu yanına çağırıp:

“Evladım, bir haftadır buradasın!” dedi. “Galiba Kaymakam Bey seni görmüş, ne diye uzun zaman kalıyor? diye sordu. Sen bugün yollan. İnşallah şu zeytin mevsimi geçsin, ben sana bir ay izin alırım. Beş on gün sonra da gene gelir, birkaç gün kalırsın.”

Yusuf, başüstüne! deyip çıktı. Defterleri, koçanları yüklenip eve geldi. Bunları heybesine yerleştirdikten sonra atını hazırladı. Bu esnada Muazzez, sessiz bakışlarla kocasının hareketlerini takip ediyordu. Yusuf hayvanı bahçe kapısından dışarı çıkarıp oradaki halkaya bağladıktan sonra, tekrar içeri girdi. Çizmelerini giydi. Gocuğunu sırtına aldı ve bahçeye çıktı. Sonra karısına dönerek;

“Annen evde yok mu?” dedi.

‘Yok, Yusuf!’

Biraz sonra ilave etti:

“Galiba komşuya gitti. Bilmem. Giderken bana söylemedi!”

Yusuf bir müddet durdu. Sonra karısına gözlerini dikerek

“Bana allahısmarladık, Muazzez!” dedi.

Muazzez önüne bakarak mırıldandı:

“Ne zaman gelirsin, Yusuf?”

“Belli olmaz, belki haftaya gelirim!”

Bir türlü gidemiyordu. Dudaklarını ısırarak kâh önüne, kâh Muazzez’e bakıyor, sağ ayağının burnuyla bahçenin toprağını eşiyordu.

Sükûtu ilk bozan Muazzez oldu:

“Hep böyle gidip duracak mısın, Yusuf?”

Kocası “Ne demek istedin?” der gibi ona baktı. Muazzez şaşırarak:

“Ne bileyim Yusuf! Sensiz canım sıkılıyor.” Bazen on beş gün gelmediğin oluyor. Seni çok arıyorum, çok göreceğim geliyor!”

“Bu kadar mı, Muazzez?”

Yusuf, bu sözün nasıl ağzından çıktığına şaşıtı. Bununla ne kastettiğini pek vazıh bilmiyordu. Yalnız Muazzez’in çehresi birdenbire değişmişti. Evvela bir korku, sonra müt-hiş bir acı onun çocuk yüzünü kapladı. Nefes alır gibi hafif bir sesle:

“Bu kadar değil, Yusuf!” dedi ve hıçkırmaya başladı.

Yusuf onun kolunu tuttu:

“Ne var öyleyse Muazzez?” dedi. “Daha başka neler var?”

Genç kadın büsbütün boşanan gözyaşı tufanı ile cevap verdi. Yusuf’un gözleri kararıyordu. Karısını kucaklayıp okşamak ve teselli vererek onu susturmak, birçok şeyler bildiğini fakat onu mahkûm etmediğini söyleyerek, aralarındaki buzdan duvarı çözmek istiyordu. Lâkin bir el onu olduğu yerde dimdik tutuyor, parıltısız gözlerle karısına baktırıyordu. Yavaş bir sesle, sadece:

“Sus, Muazzez, çabuk dönerim!..” dedi.

Gitmek için bir hareket yaptıktan sonra tekrar başını karısına çevirdi, bir sır tevdi ediyormuş gibi ilave etti:

“Belki her şeyi düzeltiriz.”

Bu söz üzerine Muazzez’in vücudundan bir ürperme geçti. Yaşların altında parlayan ve birdenbire büyüyen gözlerle:

“Yusuf... Ah, Yusuf... Her şey düzelir mi!”

“Bilmem... Belki... Sen kendini kaybetme de beni bekle...”

Bu sefer Muazzez onun koluna yapıştı:

“Buralardan gidelim Yusuf!” dedi.

“Gidelim!”

“Sen gelir gelmez gidelim, olmaz mı?”

“Öyle birden bire nasıl olur? Hele ben döneyim de, beraber oturup düşünürüz!”

Genç kadın tekrar eski hâline döndü. Gözleri dalarak:

“Bilmem... Çabuk gelirim dedin, değil mi? Hep seni bekleyeceğim...”

Yusuf, elini karısının omzuna koydu:

“Üzülme... Kendini topla... Çocukluk etme!..” dedi ve bahçe kapısından çıkıp atına atladı.

(...)

Yusuf bir gün, görevini bırakarak ansızın eve gelir. Şahinde Hanım ile yeni kaymakam ve Şakir zil zurna sarhoş olmuşlardır. Muazzez de onlara hizmet etmektedir. Tabancasını çeker. Kaymakam’ı, Şakir’i ve Şahinde Hanım’ı öldürür. Karanlıkta kurşunlar Muazzez’e de isabet eder. Karısını kucağına alarak Balıkesir’e doğru kaçır ancak fazla gidemezler. Aldığı yaralardan Muazzez yolda ölür; Yusuf ise üzgün ve şaşkın bir şekilde dağlara doğru gider.

Sabahattin ALİ, Kuyucaklı Yusuf

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

koçan: Defter biçimindeki makbuz ve biletlerin zımbalı bölümü koparıldıktan sonra cilde bağlı kalan parçası.

tevdî etmek: Vermek, bırakmak.

Bilgi Kutusu

Sabahattin Ali; 1937’de yayımladığı Kuyucaklı Yusuf’ta, bir Anadolu kasabasını, bütün insani, ekonomik ve sosyal gerçekliğiyle ele alarak ezilen köylüleri ve toplumsal yapının aksayan yönlerini ilk defa içerden bir gözle anlatır. Sabahattin Ali, o döneme kadar ifade edilmemiş sosyal problemleri dile getirerek Türk romanında öncü bir rol oynar.

Romandaki olaylar 1903 yılında Nazilli’de başlar, Edremit’te devam eder ve I. Dünya Savaşı yılları içinde sona erer. Romanda olaylar ilerledikçe bir Anadolu kasabasının I. Dünya Savaşı’ndan önceki yaşayışını, düşüncesini, hayat şartlarını görürüz. Roman kahramanları, o çağın, o çevrenin insanlarıdır; birbirleriyle ilişkileri de o dönemde belirli şartların biçim verdiği ilişkilerdir. Romandaki olayların geçtiği dönemde kasaba eşrafi ezici bir güce sahiptir. Yusuf ve Şakir etrafında şekillenen ve diğer kahramanlar arasındaki karşıtlıklarla geliştirilen roman sıradan bir kişi olan Yusuf’un bilinçsiz de olsa yerleşik düzene ve kötülüklerle karşı bir başkaldırısıdır. Roman, birbirini tamamlayan şehir/doğa, yapay insan/doğal insan, yozlaşmışlık/masumiyet, şehvet/aşk gibi birtakım karşıtlıklarla örülmüştür. Yusuf; şehir ve kasaba hayatına alışamaz, okula gitmek istemez; yalnızlığına çareyi tabiatta arar. Yusuf ile çevresi arasındaki bu uyumsuzluk romandaki karşıtlıklar ışığında incelenirse romanın gerçekçi ve romantik yönlerinin bir bütün oluşturduğu görülür.

Romanın yalın ve sağlam bir dili vardır. Yazar, romanın kurgusundaki ayrıntıları oluşturmada, kahramanları ve mekânları betimlemede, toplumsal gerçekliklerle insani gerçeklikleri tam bir uyum içinde yansıtmada oldukça başarılıdır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Roman

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, genellikle toplumsal konular, mütareke ve savaş yılları idealist bir memleket edebiyatı anlayışıyla işlenmiş; Cumhuriyet devrimleri de tez olarak ele alınmıştır. Yazarlar, sorunlara çözüm getirmekten çok izlenimlerini aktarmışlardır. 1930’lardan itibaren toplumcu gerçekçi anlayışla daha eleştirel bir tutum izlemişlerdir. Sadri Ertem ve Sabahattin Ali, 1950’den sonra yetişen toplumcu gerçekçi yazarlara öncülük etmişlerdir.

1930’lu yıllardan itibaren romanların edebî değerinde ve anlatım tekniğinde gelişmeler görülür. Peyami Safa eserleriyle kişilerin olay, zaman ve mekânla uyumu, bilinç akışı ve özellikle başarılı psikolojik tahlillerle Türk romanında önemli bir merhale teşkil eder. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türk romanında ele alınan konular çeşitlenir. Eko-

nomik sıkıntılar, çok partili hayata geçişle birlikte, yazarlar köyden kente göç ve gecekondulu mahallerindeki sıkıntılar gibi yeni konulara eğilmişlerdir. Bunun yanı sıra “köy edebiyatı”yla birlikte köy ve köylünün sorunları ele alınmıştır.

1960’larda Türk romanında hem konu hem de teknik açıdan gelişmeler görülür. Yazarlar, ortaya çıkan siyasal, toplumsal ve ekonomik değişimler ve bunların sonuçları üzerinde dururlar. Bu dönemde tezli tarihî romanlar yazılır. Kadın romancıların sayısı büyük artış gösterir. Aydınların iç bunalımları ve toplumsal bağlantılarıyla birlikte kadın sorunu da ele alınır. 1960’lı, 1970’li yılların romanlarında birden fazla toplumsal ve bireysel sorunun iç içe geçtiği bir yapı ortaya koyulmuştur. Oğuz Atay “Tutunamayanlar”da yalnızlık, yabancılaşma ve acı çeken, toplumdan kaçan, herhangi bir çevreye tutunamamış entelektüel insanın romanını yazmıştır. Kurduğu ironik ve eleştirici dil ve anlatımıyla “Tutunamayanlar”, Türk romanında 1990’lı yıllarda öne çıkacak postmodern anlatıyı haber veren eserdir.

1970-1980 yılları arasında roman yazarları sayısında büyük bir artış görülür. Toplumsal sorunları ele alan romanlar ve tarihî romanlarla birlikte Almanya’ya göç eden Türklerin karşılaştıkları sorunlar anlatılır. 1980’den sonra bireysel konularla birlikte Türkiye’nin toplumsal yaşamından kesitler verilir; köyden kente göç ile köylülerin kentte içine düştükleri çıkmazlar, kadın sorunları anlatılır. Roman klasik yapısından uzaklaştırılır, postmodernizmin etkisiyle yeni anlatım teknikleri kullanılır. Yazarlar, belgelere dayanarak tarihe yönelir. Dinî içerikli romanların sayısında da artış olur.

Cumhuriyet Dönemi Türk Romanındaki Anlayışlar

Roman türü, Cumhuriyet Dönemi’ndeki siyasi, sosyal, ekonomik ve diğer durumlara bağlı olarak gelişim göstermiştir. Bu dönem sanatçılarının roman anlayışları şunlardır:

a. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Sanatçılar

Millî Edebiyat Dönemi’yle başlayan Anadolu’ya yönelik Cumhuriyet Dönemi’nde de devam etmiştir. Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri gibi isimler, Cumhuriyet Dönemi’nin de ilk romancı neslini teşkil eder. Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren bu sanatçılar, romanlarında realist bir bakış açısıyla Anadolu insanının yaşam tarzını, aydın-halk çatışmasını, Millî Mücadele’yi, inkılapları ve toplumsal değişimi işlemişler; ahlaki çöküntüler, Doğu-Batı çatışması, yanlış Batılılaşma ve hurafeler üzerinde durmuşlardır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Yaban”, Halide Edip Adıvar’ın “Vurun Kahpeye”, Reşat Nuri Güntekin’in “Yeşil Gece” adlı romanları bu konuları işlemektedir.

b. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Sanatçılar

Cumhuriyet Dönemi Türk romanında bazı sanatçılar bireyin iç dünyasını esas alan eserler vermişlerdir. Bu sanatçıların en tanınmış olanları şunlardır: Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Sâmîha Ayverdi, Abdülhak Şinasi Hisar. Bu sanatçılar, olaylardan ve insanlardan hareketle bireyin iç dünyasını yansıtmaya çalışmışlardır. Peyami Safa’nın 1930 yılında yayımladığı “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” bu anlayışla yazılan ilk romandır. Bu roman, kurgusu ve özellikle başarılı psikolojik tahlilleriyle Türk

romanında önemli bir merhale teşkil eder. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur", Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" romanları bu anlayışla yazılmıştır.

c. Toplumcu Gerçekçi Anlayışla Yazan Sanatçılar

Türk romanının tarihî seyri açısından öne çıkan bir başka gelişme 1930'lu yıllarda toplumcu gerçekçi bir anlayışla eserler verilmesidir. Sabahattin Ali "Kuyucaklı Yusuf", Sadri Ertem "Çıkrıklar Durunca", Memduh Şevket Esenal "Ayaşlı ve Kiracıları" romanlarıyla bu anlayışın ilk örneklerini verirler. Toplumcu gerçekçi roman anlayışı özellikle 1950'lerden 1980'e kadar Türk romanındaki ana eğilimlerinden biri olarak gelişimini sürdürür. Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt diğer toplumcu gerçekçi yazarlardır. Toplumcu gerçekçi bu yazarlar, toplumsal sorunlar ve çatışmalar ile köy gibi küçük yerleşim yerlerinin sorunları üzerinde yoğunlaşmışlar; eserlerini ağa-köylü, öğretmen-imam, halk-yönetici, zengin-fakir, güçlü-güçsüz, aydın-cahil çatışması üzerine kurmuşlardır. Toplumcu gerçekçilerin eserlerinde üzerinde durdukları bir başka konu da büyük şehirlere göçün ortaya çıkardığı problemler ve şehrin kenar mahallerindeki hayat olmuştur.

ç. Modernizmi Esas Alan Sanatçılar

Türk edebiyatında dış gerçeklikten iç gerçekliğe yönelen, yabancılaşmış bireyi işleyen, farklı kurgusu ve tekniğiyle Türk romanına farklı bir çehre kazandıran modernist roman anlayışı 1950'lerden itibaren örneklenmeye başlar. Adalet Ağaoğlu, Ferit Edgü, Yusuf Atılgan, Rasim Özdenören, Vüsat O. Bener, Füruzan, Bilge Karasu, Oğuz Atay, Nezihe Meriç modernizmi esas alan önemli sanatçılardır. Bunlar, geleneksel roman anlayışından farklı olarak geriye dönüş tekniği ile romandaki kronolojik zaman anlayışını ve neden-sonuç ilişkisini ortadan kaldırmışlardır. Bu yüzden modernist eserlerde iç içe geçmiş zaman ve olaylardan oluşan bir hikâye görülür. Modernist yazarlar; kahramanların anılarını ve bilgilerini, kafalarından neler geçtiğini, dillerinden dökülmeyip kalplerine gömdüklerini okuyucuya aktarabilmek için bilinç akışı, iç konuşma ve iç diyalog gibi farklı anlatım tekniklerini kullanmışlardır. Geleneksel anlatımın dışına çıkarak yer yer alegorik anlatımdan yararlanmışlar, sözcüklerin çağrışım gücünden yararlanarak şiirsel bir dil kullanmışlardır.

d. Postmodernizmi Esas Alan Sanatçılar

Türk romanında 1960 sonrasında ortaya çıkan, 1980'den sonra yaygınlaşan anlayışlardan biri de postmodernist romandır. Postmodernizm; roman türünün temelini oluşturan olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı, dil kurgusu ve tematik kurgu gibi unsurları değişikliğe uğratmakla kalmaz; metinlerarasılık ve üstkurmaca gibi birtakım yeni anlatım tekniklerini kullanır. Postmodernist romanlarda yüzyıllarca kabul gören ve kanıksanan roman yapısından farklı bir yapı meydana geldiği görülür. Kuralsızlık bu anlayışın temel özelliğidir. Orhan Pamuk'un "Kara Kitap", "Beyaz Kale", "Benim Adım Kırmızı"; Bilge Karasu'nun "Gece"; Hasan Ali Toptaş'ın "Bin Hüzünlü Haz" adlı eserleri Türk edebiyatındaki önemli postmodern romanlardır.

e. Gelenekçi Roman Anlayışına Sahip Sanatçılar

Toplumun kültürel değerlerini kurmacanın dünyasına taşıyan romanlara “gelenekçi roman” denir. Türk edebiyatında gelenekçilik, toplumun kültür değerlerine ilişkin farkındalık oluşturmaya yöneliktir. Sanatçılar; millî ve İslami duyarlıktan beslenir; tarihten, yaşama tarzından, inançlardan gelen unsurları eserlerinde işlerler. Bu anlayışla yazılan romanlarda genellikle klasik olay kurgusu, kronolojik zaman ve ilahi (hâkim/tanrısal) bakış açısı görülür. Münevver Ayaşlı, Tağrik Buğra, Emine Işinsu ve Sevinç Çokum bu anlayışla eser veren romancılarımız arasındadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz romanın tema ve konusunu belirleyiniz.
- “Kuyucaklı Yusuf” romanının olay örgüsünü defterinize bir şema çizerek belirleyiniz.
- Yusuf ile Muazzez’in aşkını anlatan bu roman bir aşk öyküsü müdür yoksa tezli bir roman mıdır?
- Okuduğunuz bölümlerdeki kişilerin özelliklerini ve olay örgüsündeki işlevlerini yazınız.

Kişiler	Kişilerin Özellikleri	Olay Örgüsündeki İşlevi
Yusuf		
Muazzez		
Salâhattin Bey		
Şahinde Hanım		
Şakir		
Ali		

5. Okuduğunuz romandaki temel çatışmayı/karşılaşmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan diğer çatışmaları/karşılaşmaları/karşıtlıkları belirleyerek verilen tabloyu doldurunuz.

Kişiler	Çatışma
Bürokrasi x Eşraf	
Yusuf x Şakir	
Şahinde Hanım x Salâhattin Bey	
Yusuf x Şahinde Hanım	

6. Yazar, hangi anlatım biçim ve tekniklerinden faydalanmıştır?
7. Okuduğunuz romandaki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
8. Okuduğunuz romanda anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirleyiniz.
9. Yazarın dil ve anlatım özelliklerini değerlendiriniz.
10. Edremit'teki bayramların anlatıldığı bölümü tekrar okuyarak metindeki millî ve manevi yönler ile sosyal ve tarihî öğeleri belirleyiniz.
11. “Kuyucaklı Yusuf” romanını bağlı olduğu edebî dönem, akım, gelenek açısından değerlendiriniz.
12. Nabizade Nazım, Refik Hâlit Karay Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin gibi başlıca yazarlar da Anadolu yaşamını romanlarında işlemişlerdir. Sabahattin Ali'yi bu yazarlardan farklı kılan nedir?
13. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendirerek ulaştığınız sonuçları bilişim teknolojilerini kullanarak paylaşınız.

Biyografi

Sabahattin Ali (1907-1948)

Gümülcine'de doğdu. 1927'de İstanbul Muallim Mektebini bitirdi. Bir yıl Yozgat'ta öğretmenlik yaptıktan sonra, 1928'de Almanya'ya gönderildi. Yurda döndükten sonra çeşitli dergilerde çevirileri, yazı ve hikâyeleri basıldı. 1946'da Aziz Nesin ve Rifat Ilgaz'la Markopaşa gazetesini çıkardı.

Sabahattin Ali; kişiler, olay, sonuç bağlantılarını ustaca ortaya koyan, etkili betimleme gücüyle geleneksel anlatım biçimlerine zenginlikler katan bir yazardır. Toplumsal gerçekçi akımın önemli temsilcilerinden biri kabul edilmiştir. “Kuyucaklı Yusuf” romanı, bu anlayışla yazılmış en başarılı roman örneklerinden biridir.

Eserleri: Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna, Değirmen, Kağnı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk, Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler, Markopaşa Yazıları ve Ötekiler. (...)

2. Metin

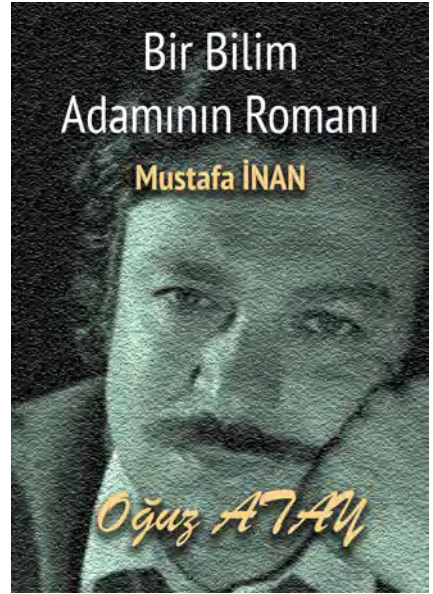
Hazırlık

1. Kendinize kimi örnek alırsınız? Niçin?
2. Biyografisini okuduğunuz kimselerin yaşamları hakkında neler öğrenebilirsiniz? Bu tür eserleri okumanın faydaları nelerdir?
3. Bütünüyle gerçeklere bağlı kalınarak anlatılan bir hayat hikâyesinin, “roman” kabul edilmesi için hangi şartları taşıması gerekir? Yorumlayınız.
4. Türkiye’de bilimin gelişmesi için çaba sarf eden önemli bilim insanları hakkında araştırma yapınız.

BİR BİLİM ADAMININ ROMANI

Biyografik roman türünde yazılan bu eserde, 24 Ağustos 1911’de Adana’da dünyaya gelen, 1967’de hayata gözlerini yuman başarılı bilim insanımız Prof. Dr. Mustafa İnan’ın hayatı kronolojik olarak anlatılmaktadır. Roman iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, M. İnan’ın doğumundan eşi Jale Hanım’la evliliğine kadar geçen sürede yaşadıklarını; ikinci bölümse M. İnan’ın evliliğinden ölümüne kadar başından geçen olayları kapsamaktadır.

Roman; 1971 yılında, M. İnan’ın ölümünden 4 yıl sonra, TÜBİTAK’ın ödülleri dağıtılırken başlar. Ödül töreninde “Bilim Hizmet Ödülü”, M. İnan’ın anısına, eşi Jale Hanım’a sunulacaktır. Tören devam ederken yan binada, Fen Fakültesine giriş sınavının sonuçlarını öğrenmek için bekleyen ve görünüşünden taşralı olduğu anlaşılan bir gencin yanına orta yaşlı bir adam gelir. Bilimle uğraştığı belli olan bu orta yaşlı adam, taşralı gence M. İnan’dan bahseder. Yazar, bu orta yaşlı adam vasıtasıyla M. İnan’ın hayatını anlatmaya başlar. Mustafa, yoksul bir ailenin altı çocuğundan üçüncüsü olarak dünyaya gelir. Babası, posta memuru Hüseyin Avni Bey, annesi Rabia Hanım’dır. Mustafa da dört yaşında damdan düşüp ölümden döner.

Aşağıdaki bölüm Mustafa’nın damdan düşmesini anlatmaktadır.

Küçük Mustafa’nın da yaşaması bir mucizeydi çünkü Anadolu’da çocukların yaşaması -hele o zamanlar- mucizeydi. Hastalıklar, kazalar birbirini izliyordu. Nitekim küçük Mustafa da dört yaşında damdan düştü.

“Damdan mı düştü?” dedi genç adam. Öyle oldu. Biliyorsun Adana’da yazın sıcaklar bunaltıcıdır. İlkbaharda şehri seller altında bırakan Seyhan Irmağı yazın küçülür, içinde birkaç yüz mandanın yüzdüğü bir dere olur. Zenginler serinlemek için yaylaya kaçarlar.

Fakirler de bunaltıcı sıcaklarda evlerinin düz damlarının üstünde, açıkta yatarlar. Mustafa da böyle bir gecede, dama serilen yatağında bir türlü uyuyamıyordu. Gözü ağrıyordu. Annesi bir ev ilacı sürmüştü ve gözlerini bağlamıştı. Bu bez de sıkıntı veriyordu küçük Mustafa'ya. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte yerinden kalktı, uyku sersemi biraz dolaşmak istedi. Rabia Hanım da erken kalkmıştı, bu kalabalık ailenin işlerine yetişmek için sabah karanlığından akşam karanlığına kadar çalışmak gerekiyordu. Belki de gene bir çamaşır günüydü. Mustafa'nın hayatı boyunca ürküttüğü çamaşır günlerinden biri. Annesi bütün kirli çamaşırları bulmak için evin altını üstüne getirirdi, ortalık kirli çamaşırdan geçilmezdi. Mustafa bu karışıklıktan korkardı. Jale Hanım da çamaşır günleri Mustafa'nın eve hiç uğramadığından söz eder. Belki de bütün hayatınca uyguladığı 'düzenli yaşama' ilkesini, küçük yaşta onu ürküten bu karışık düzene karşı bir tepki olarak benimsemişti, kim bilir? Rabia Hanım evi derleyip toparlamaya çalışırken birden gözü pencereye ilişti: Damdan bir şey düşüyordu. Küçük Mustafa, gözü bağlı olduğu için yürürken damın bittiğini fark etmemişti. Rabia Hanım yerinden fırladı, dışarı çıktı: Mustafa kapının önünde baygın yatıyordu. İşte bütün çabalar bir işe yaramadı: Oğlan çocuğumuz olduğunu gizlemek için (kimden?) kulağa takılan küpeler, hiç sevinmemiş gibi yapmalar... lohusa yatağıma serdiğim kara battaniye bile fayda vermedi. Komşular ağıt yakar gibi feryat eden annenin yardımına koşular. Mustafa'yı yerden alıp doktora götürdüler. Çocuğun yaraları dikildi, sarıldı; ne var ki Mustafa kendine gelemiyordu, hayatından ümit kesilmişti."

Profesör, gözlerini delikanlıya dikti: "Mustafa İnan o sırada ölseydi," dedi, "belki de uzun yıllar, mekanik kolunda iyi bir öğreticiden yoksun kalacaktık. Belki de dün seninle tanışamayacaktık, belki hiçbir zaman tanışamayacaktık. Yani demek istiyorum ki bizim ülkede her şey pamuk ipliğine bağlı. Belki de nice Mustafa İnan'lar damdan düştükten sonra bir daha kendilerine gelememişlerdir; belki de daha önceleri, doğum sırasında filan ölmüşlerdir." Genç adama hafif alayla bakarak gülümsedi: "Belki nice Mustafa İnan'lar da bütün görünmez ve görünür kazaları atlattıkları hâlde, ne yapacaklarını bilemedikleri için damdan düşmekten beter olmuşlardır. Ne dersin?" Delikanlı olayın heyecanını yaşıyordu: "Peki iyileşebildi mi Mustafa İnan?" dedi. Profesör mahzunlaştı: "Kim bilir? Belki de ömrü boyunca bu sarsıntının izlerini taşımıştır. Belki de sık sık hastalanması, zayıf bünyeli olması, hemen yorulması bu yüzdendi. Belki de bu yüzden tam sağlıklı bir adam olamamıştı. (...)

Mustafa üç yaşındayken I. Dünya Savaşı başlar. Fransızlar Adana'yı işgal edince Konya'ya göçerler. Burada iki buçuk yıl kalırlar. Cumhuriyet'in ilanından sonra tekrar Adana'ya dönerler. Ortaokulu bitirdikten sonra bölgenin tek yatılı lisesi olan Adana Lisesine girer. Mustafa, eğitim hayatı boyunca ailesine yük olmamak için hiç defter ve kitap almaz. Sabahları erkenden kalkar, mektepteki yatılı okuyan çocukların kitaplarından çalışır. Mustafa, babasını kaybeder. 1931'de Liseyi birincilikle bitiren Mustafa öğretmen olmak için Fen Fakültesine kayıt yaptırır ancak arkadaşlarının da ısrarıyla Mühendislik Fakültesine kaydolur.

Aşağıdaki bölüm Mühendislik Fakültesine kayıt yaptırmasını anlatmaktadır.

Kısa zamanda hem annesine, hem de okuyan kardeşlerine yardım edecekti. Kendisine günlerce yalvardım. O zamanki ismiyle Mühendis Mektebine yazılması için iknaya çalıştım. İki sene fazla okumakla hiç olmazsa üniversite hocası olarak memlekete daha fazla faydalı olabileceğini söyledim.

Mustafa, hocalık sözünü duyunca durakladı. O zaman belki düşünebilirdi bu teklifi. Mustafa sözünün eriydi, hoca olacaktı. Peki, mühendis olunca serbest hayata atılsa, daha çok kazansa, evine daha çok yardım etse? Olmaz, daha yüksek tahsile başlamadan böyle bir şeyi düşünemem. Ben hoca olmak için yaratılmışım. Ben kendime söz verdim daha ortaokulda okurken. Böyle yetiştirdim kendimi. Başka türlü razı olamam bu işe. Ya ‘müderris’ olurum ya da hiç gitmem mühendis mektebine. Bu para meselesinde işin başında ve bir kereye mahsus olmak üzere kati kararımı vermeliyim. Oysa bu mesele ilerde sık sık karşısına çıkacaktı. Mustafa, para kazanma meselesini sık sık düşündü, düşünmek zorunda kaldı.

Sonunda razı oldu fakat ancak bir hafta sonra Fen Fakültesi dekanı beye giderek Mustafa'nın diplomasını geri aldık. Ve Mustafa'yı Mühendis Mektebi'ne kaydettirebildik. Artık onun için, daha geniş imkânları olabilen bir ilmin ufukları açılmıştı.

Bilim ufuklarının açılması öyle kolay değildi; Mustafa İnan kayıt için Mühendis Mektebine gittiği gün yeni bir engelle karşılaştı: Giriş imtihanı. Kayıt bürosunun önü kalabalıktı. Sıra bekleyen gençler, bu sarı soluk benizli çekingen delikanlıyı görünce gülümse-diler. Biri sordu: “Ne istiyorsun hemşerim?” İstanbullu bir gençti bu. Uzak diyarlardan gelmiş bu “hemşerim” ile biraz eğlenmek istiyordu anlaşılan. “İş arıyorsan yanlış kapı çaldın; burada kayıt var.” Mustafa sustu. Büyük şehirde insana yabancı olduğunu hemen hissettirirlerdi. “Burada Mühendis Mektebi için kayıt yapılıyor,” dedi bir başkası, “Sen ne arıyordun?” Mustafa kendini küçümseyerek süzenlere derdini anlatmaya çalıştı. “Buraya

girmek zordur.” dedi İstanbullu genç. Onun anlayacağı dille konuşmak istedi: “Her yiğidin harcı değildir hemşerim.” Mustafa beyaz dişlerini göstererek gülümsedi: “Bir denecek bakak.” Gençler güldüler. Mustafa kızardı, yani saflığından kızardı. Şivesinden mi utandı? Öyle olsaydı, hayatının sonuna kadar şivesinin özelliklerini titizlikle korumazdı.

İnsanları bu yönleriyle değerlendirerek küçümseyenlere her yerde şiddetle karşı çıkmazdı. Kayıt bürosu önünde sesini çıkarmadan gülümsemişse, her şeyin bir sırası vardır diye düşündüğü için susmuştu. “Deneyek bakak.” diye tekrarlamıştı içinden. Şimdi bu meseleyle uğraşmazdı, daha önemli problemler vardı: Geçim durumu ne olacak? Eve kim bakacak? İki yıl fazla okuyacağım, hayata iki yıl geç atılacağım. Savaşlar yüzünden zaten geç kalmıştı. Bu okulun da leylî meccanisi varmış. İnan ailesinin temel desteği idi ‘leylî meccanî’. Aferin Leylî Meccanî, sen olmasan ne yapardık? Eniştesi Nedim Bey de leylî meccaniden geri kalanları, Sami’yi, Mehmet’i ve annesini düşünecekti. “Sen okumana bak Mustafa.” demişti Mahmut Nedim Kozacıoğlu. Kuyumcu çıraklığı, eczacı çıraklığı, hal-sizlik, burun kanamaları, kansızlık... Birçok cephede birden savaşmak zorundaydı. Nedim Bey ya da Leylî Meccanî gibi Hızırılar da yetişmeseydi ‘adam olmak’, rahmetli posta seyyarı Hüseyin Avni Efendi’nin yanıldığını göstermek çok zor olacaktı. (...)

Üniversite yıllarında şiirle, tiyatroyla da ilgilenen Mustafa okulda çalışkanlığıyla da bir efsane hâline gelir. İngilizce ve Almanca öğrenir. Okul giderlerini karşılamak için lise öğrencilerine matematik dersleri verir. 1937 yılında üniversiteyi birincilikle bitirir, Zürih Üniversitesine doktora yapmaya gider. Doktorasının bitiminde üniversitede kalmasını isterler ama o bu teklifi kabul etmez, Türkiye’ye döner. Jale Hanım’la evlenir. Ekonomik sıkıntılar içinde olmasına rağmen özel sektörden gelen iş tekliflerini, “Devlet beni yetiştirmek için Avrupa’ya gönderdi, devletten ayrılmayı ihanet olarak görüyorum.” diyerek reddeder. 1945 yılında henüz 33 yaşındayken profesör unvanını alır. 1954 yılında İTÜ İnşaat Fakültesi Dekanlığına getirilir. Üniversitedeki derslerine devam eden Mustafa İnan, çeşitli sohbet ortamlarının da aranan ismi olur. Edebiyattan sanata, fizikten matematiğe kadar birçok alandaki birikimiyle etrafındaki herkeste hayranlık uyandırır.

Aşağıdaki bölüm hocanın evinde yaptığı sohbetleri anlatmaktadır.

Yıllar sonra, Mustafa İnan da kendi evinde toplantılar düzenlemeye başladı. Bu toplantılara Teknik Üniversite çevresinden kimseleri çağırıyordu. Her şeyden önce de kendi yakın çevresinden, Teknik Mekanik ve Genel Mukavemet Kürsüsü’nde olanları seçiyordu. Çalışma arkadaşları arasında arkadaşlıklar kurulması, onların birbirleriyle üniversite dışında da ilişki kurmaları Mustafa Hoca için önemliydi. Hoca, genç yardımcılarını hayata, toplum hayatına alıştırmak istiyordu. Teknik Üniversite öğrencileri kapalı bir yaşantı içinde yetişiyorlardı; okulu bitirdikten sonra onları çevreye yabancılaşmaktan kurtarmak gerekiyordu. Eski öğrencileri, hocanın kendilerini yemeğe çağırmasından ve yemekten sonra da onlarla sohbet etmesinden gurur duyuyorlardı. Bu toplantılarda genellikle hoca konuşurdu ve kürsü arkadaşlarına hemen her şeyden; dilin matematik temellerinden, müziğin dayandığı matematik kurallardan, takvimlerin hesaplanmasından, tarih ve fizikten söz ederdi.

Mühendislere, yetişme disiplinlerine uygun metotlarla açıklardı konuları. Her konu sistematik biçimde ele alınabilirdi: Amerika Birleşik Devletleri'nde bugün Kızılderililerin durumu bile incelenebilirdi. Arada bir şiir bile okunabilirdi. İnsanın her şeyle ilgili olması güzel değil miydi? Bir mühendis, bir bilim adamı, çevresinde olup bitenlerin esasını merak etmez miydi? İşte kelimelerin nereden geldiği de böyle bir meseledir. Sizce kelime gruplarının ortak özellikleri nelerdir? Kelimeler nasıl türetiliyor dersiniz?

Biliyorsunuz Türkçede kök kelimeler tek hecelidir. Acaba çok heceli kelimelerin her hecesi hangi anlamda kullanılıyor? Birbirlerine benzeyen heceler acaba ortak bir anlam mı belirtiyor? Tekin Özbek dikkatle dinliyordu. Hoca ona birden soruyor; “Tekin, sence ‘yum-yom’ hecesinin böyle bir anlamı var mı?” Soruyu gene kendisi cevaplandırdı: “Çocuklar, bence ‘yum-yom’ yuvarlaklık belirtiyor. Yum-ruk, yumurta, yum-uk, yummak, yum-ru, yum-ak gibi.” Onlardan da böyle yeni heceler bulmalarını, ya da yeni örnekler düşünmelerini istiyordu. (...)

Türkiye’de bilimsel ilerlemenin artması için çaba sarf eden Mustafa İnan, İTÜ Rektörlüğü; TÜBİTAK kuruculuğu, üyeliği ve başkanlığı yapar. Daha sonraki yıllarda, kendini bütünüyle öğrencilerine ve çalışmalarına verir. Bu çalışma temposuna dayanamayan Mustafa İnan ağır bir hastalık geçirmeye başlar. Hastalığının ilerlediği günlerde üniversite rektörünün resmî görevlendirmesiyle Jale Hanım’la beraber Almanya’ya gider. Tedavi gördüğü hastanede 1967 yılında hayata gözlerini yumar. Cenazesi, 3 gün sonra Türkiye’ye getirilir.

Oğuz ATAY, Bir Bilim Adamının Romani

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

dam: Üzeri toprak kaplı köy evi.

Leyli Meccanî: Parasız yatılı.

Frengistan: Batı ülkeleri.

müderri: Medreselerde ders veren öğretim görevlisi.

Bilgi Kutusu

Oğuz Atay, 1975’te kaleme aldığı bu eserinde üniversite yıllarında hocası olan Mustafa İnan’ın hayatını roman kurgusu içerisinde anlatmıştır. Türkiye’de bilimsel gelişmenin öncüsü olmuş bilim insanlarımızın yaşam öykülerinin TÜBİTAK tarafından romanlaştırılması projesi kapsamında, ünlü matematikçimiz Cahit Arf’ın teklifiyle yazılan bu eser, Türk edebiyatındaki en önemli biyografik romanlardan biridir. Ön sözde belirtildiği üzere eser, köşe dönme hissini çok yoğun olduğu bir dönem ve toplumda, bilim aşkı ve bu aşkın getirebileceği mutlulukların insanı ölümsüz kılabileceği gerçeğinin yeni nesillere anlatabilmesi amacıyla yazılmıştır.

Eser iki ana bölüm ve on dokuz alt bölümden oluşmuştur. Romanın sonunda M. İnan'ın fotoğraflarından oluşan bir albüme yer verilmiştir. Eserin birinci bölümünde daha çok M. İnan'ın çocukluğu ve öğrenim hayatı konu edilmiştir. İkinci bölümde ise M. İnan'ın yurt dışından döndükten sonraki aile ve üniversite hayatı konu edilmiştir. Her iki bölümde de alt başlıklar İnan'ın hayatına damga vuran olayları temsil edecek şekilde (*İlk Yıllar, Herkesin Dostu, Öğrencilerin Son Yılları, Genç Öğretmenin Sevgisi, Zor Yıllar, Yorgun Adam vb.*) belirlenmiştir. Romandaki olay örgüsü M. İnan'ın yaşamı ekseninde ilerler. Eserin genelinde, M. İnan'ın başarılı ve ünlü bir bilim insanı, örnek bir insan olmasını sağlayan yetişme şartları, prensipleri ve hayat felsefesi üzerinde durulur.

Roman üniversiteye kayıt yaptırmaya çalışan taşralı bir gencin fakültenin koridorlarında şaşkın şaşkın dolaşırken kalabalık bir grubun olduğu kapıya doğru yönelmesiyle başlar. Bu taşralı genç, orta yaşlı bir bilim insanıyla tanışır. İçeride TÜBİTAK ödül töreninin yapıldığını ve Prof. Dr. Mustafa İnan'a "Bilim Hizmet Ödülü" verileceğini yanındaki orta yaşlı adamdan öğrenen taşralı genç, Mustafa İnan'ın kim olduğunu sorar. Böylelikle Mustafa İnan'ın yaşamı orta yaşlı adam tarafından anlatılmaya başlanır. Mustafa İnan'ın yakın bir arkadaşı olan adam olayları taşralı gence aktarırken ailesinin ve arkadaşlarının hoca hakkındaki düşüncelerini paylaşır. Romanda en dikkat çekici yön, birden fazla anlatıcı olmasıdır. Orta yaşlı profesör ve gencin konuşmaları anlatılırken yazarı, M. İnan'ın yaşamından anekdotlar aktarılırken orta yaşlı adamı anlatıcı olarak görürüz. Profesör anlatıcı, zaman zaman anlatıcılığı Mustafa İnan'ı yakından tanıyanlara bırakır.

Modernist bir eser olan romanda geri dönüş tekniği uygulanmıştır. Yazar, okuyucuyu öncelikle ölümünün üzerinden 4 yıl geçen Mustafa İnan'ın çocukluğuna götürür. Ardından kronolojik bir sıra takip ederek hocanın yaşamını etkileyen önemli olaylar aktarır.

Tanınan bir sanatçının ya da ünlü bir şahsın hayat hikâyesini roman türünün imkânlarının kullanarak ele alan eserlere "biyografik roman" denir. Biyografik romanlarda hayat hikâyesi aktarılan kişilerin duyguları, düşünceleri, davranışları, alışkanlıkları, ruhsal ve fiziksel durumları, hayata bakışları ve tüm bunların zaman içindeki değişimleri ayrıntılı olarak okuyucuya aktarılmaya çalışılır. Roman kişinin hayatıyla ilgili bilgiler, belgeler, hatıralar roman kurgusunu etkilemeyecek şekilde esere yerleştirilir. Bu tür romanlarda olaylar aktarılırken genellikle kronolojik sıra takip edilir.

Biyografik roman yazarları kişinin hayat hikâyesini aktarırken bazı anlatım tekniklerine başvururlar. Olayların sondan başlayarak geriye gitmesi, olayların bağlantı noktalarının farklılaşması, anlatım tekniklerinin değişmesi yazarların kullandığı yöntemlerdendir. Son dönemde yazılan biyografik romanlarda ise postmodern etkilerden dolayı farklı türlerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bu durum roman kurgusunu daha ilginç hâle getirmektedir.

Hasan Ali Yücel'in "Goethe-Bir Dehanın Romanı" adlı eseri, Türk edebiyatında biyografik roman türünde yazılan ilk eserdir. 1932'de yayımlanan bu eserden sonra Mehmet Emin Erişgil, 1951'de "Bir Fikir Adamının Romanı: Ziya Gökalp" adlı biyografik romanı kaleme almıştır. Yine Erişgil'in "İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmet Akif" adlı eseri tü-

rün bilinen diğer bir örneğidir. Bu eserlerden sonra edebiyatımızda günümüze yaklaştığımızda birçok biyografik romanın yazıldığını görmekteyiz. Gazi Paşa (Attilâ İlhan), Hava Kurşun Gibi Ağır (Hıfzı Topuz), Turgut Reis (Halikarnas Balıkcısı), Adı: Aylin (Ayşe Kulin) gibi eserler biyografik roman türünde yazılmış örneklerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. “Mustafa sözünün eriydi, hoca olacaktı.” cümlesindeki altı çizili sözün anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz ve tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. Okuduğunuz metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
3. Romanda Mustafa İnan'ın hangi özellikleri ön plana çıkarılmıştır? Bu özellikler olayların akışını nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.
4. Eserin yazılış amacı da dikkate alınarak Mustafa İnan'ın genç nesiller tarafından örnek alınması gereken özellikleri nelerdir?
5. Mustafa İnan, geçim sıkıntısı çekmesine rağmen özel sektöre geçip daha fazla para kazanma şansı olduğu hâlde neden üniversite hocalığını bırakmamıştır? Yorumlayınız.
6. Biyografik romanlardaki gerçek-kurgu ilişkisi, diğer romanlardan farklıdır. Oğuz Atay, eserinde bu ilişkiyi nasıl kurmuştur? Esere roman havası veren özellikler nelerdir?
7. Romanda en dikkat çekici özelliklerden biri, birden fazla anlatıcı olmasıdır. Yazar buna neden ihtiyaç duymuş olabilir? Yorumlayınız.
8. Mustafa İnan, eserin yazarı Oğuz Atay'ın üniversiteden hocasıdır. Aralarındaki hoca-öğrenci ilişkisi eseri nasıl etkilemiş olabilir? Yorumlayınız.

Biyografi

Oğuz Atay (1934-1977)

İnebolu'da doğdu. Ankara Maarif Kolejini ve İTÜ İnşaat Fakültesini bitirdi. Üç yıl sonra akademik hayatına başladı. Çeşitli dergi ve gazetelerde makale ve söyleşileri yayımlandı.

Oğuz Atay, “Tutunamayanlar” adlı romanının yayımlanmasından sonra, önemli bir tartışmanın odak noktası olmuştur. Bu romanında modern şehir yaşamı içinde bireyin yaşadığı yalnızlığı, toplumdaki kopuşları ve toplumsal ahlaka, kalıplaşmış düşüncelere yabancılaşan, tutunamayan bireylerin iç dünyasını anlatır. Bu roman eleştirmen Berna Moran tarafından, “hem söyledikleri hem de söyleyiş biçimiyle bir başkaldırı” olarak nitelendirilmiştir. Moran'a göre Tutunamayanlar'daki edebî yetkinlik, Türk romanını çağdaş roman anlayışıyla aynı hizaya getirmiş ve ona çok şey kazandırmıştır. Türk edebiyatın-

da yazdığı “Tutunamayanlar” ile post-modern tarzda eser veren ilk yazar Oğuz Atay’dır. 1970 TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü’nü kazandı. Yapıtları eleştiri, mizah ve ironi barındırır.

Eserleri: Tutunamayanlar, Tehlikeli Oyunlar, Bir Bilim Adamının Romanı, Korkuyu Beklerken, Oyunlarla Yaşayanlar, Günlük.

1. Uygulama

- a. Öğretici metin türlerinden biri olan biyografi ile biyografik romanı karşılaştırınız. İki metin türünün özelliklerini aşağıdaki tabloda gösteriniz.

Biyografi	
Biyografik roman	

- b. “Bir Bilim Adamının Romanı” ile “Kuyucaklı Yusuf” adlı eserleri tema, yapı unsurları, anlatım teknikleri ve roman anlayışı bakımından karşılaştırınız. Benzerlikleri ve farklılıkları aşağıdaki tabloda gösteriniz.

Benzerlikler	Farklılıklar

3. Metin

Hazırlık

1. Polisiye roman denince aklınıza neler gelmektedir?
2. Bir metinde anlatılan olayların gerçek olduğunu düşündüren unsurlar neler olabilir?
3. 1980 sonrası yaşanan toplumsal değişimler, roman türünü nasıl etkilemiş olabilir? Araştırma yapınız, araştırma sonuçlarınızı defterinize yazınız.

İSTANBUL HATIRASI

Sarayburnu'nda elli yaşlarında, bir erkek cesedi bulunur. Maktulün eline eski bir sikke bırakılmıştır. Sikkede İstanbul'un ilk adı olan "Byzantion" yazmaktadır. Komiser Nevzat ve ekibi -Ali ve Zeynep- cinayeti aydınlatmaya çalışırlar. Yaptıkları araştırmada kurbanın Arkeolog Necdet Denizel'in Topkapı Müzesi Müdürü Leyla Barkın'ın eski kocası olduğunu öğrenirler.

Aşağıdaki metin, cesedin polis laboratuvarında incelendiği bölümden alınmıştır.

Karanlık laboratuvarın penceresiz duvarındaki perdeye yansımıştı sikkenin aydınlık görüntüsü. Ağzı yukarı dönük yarım ayın ortasında, kenar çizgileri biraz silikleşse de görkeminden pek bir şey kaybetmeden binlerce yıldır parıldayan yıldız bakıyordum. Madeni paranın üzerinde, dokuz harften oluşmuş bir sözcük hem ayı, hem de yıldızı kuşatmıştı. "Hangi dilde bu yazı?" Elindeki uzun cetvelle sikkenin üzerindeki sözcüğü gösteriyordu Zeynep. "Türkçe değil... Rusça galiba."

"Hayır," dedim kesin bir tavırla. "Yunanca... bu, Yunan alfabesi."

Sadece Zeynep değil, yanımda dikilmekte olan Ali de dönüp baktı. Nereden biliyor-

dum?

“Yunanca alfabeyi Dimitri Amca’nın evinde öğrendim. Patrikhane’de papazdı. Karısı Sula’yla Balat’ta, bizim evin karşısındaki bahçeli evde otururlardı. Hiç çocukları olmamıştı, rahatça girer çıkardım evlerine. Yunanistan’dan gelen resimli kitaplar vardı, onlara bakarken çözdüm Yunan alfabesini. Çözdüm dediysem eskiden, şimdi harfleri karıştırıyorum ama bu kadarını okuyabilirim.”

“Peki, ne yazıyor orada Başkomiserim?” diyerek merakla sordu Zeynep. Gözleri hâlâ sikkenin üzerindeki kabartma yazıya dikiliydi. Perdeye yaklaşarak harfleri gösterdim.

“Siz de okuyabilirsiniz, Byzantion yazıyor.”

Çözemeyeceği bir problemle karşılaşmış gibi tasalı bir sesle mırıldandı Ali. «Bizans»la mı ilgili?”

Zeynep’in gözleri de aynı soru dolu ifadeyle kısılmıştı. “Ne?” diye söylendim. “Bilmiyorum, demeyin sakın.”

Önce bir anlam veremediler bu tepkime, sonra önemli bir hata yapmışlar gibi bakışlarını kaçırdılar.

“Sahiden bilmiyor musunuz? Yapmayın çocuklar, Byzantion yahu, Byzantion... Üzerinde yaşadığımız şehrin, İstanbul’un ilk adı.”

Ali ezildiğini derin bir sessizliğin ardına gizlerken, Zeynep kendini savunacak oldu.

“İstanbul’un ilk adı Konstantinopolis değil miydi?” Hayal kırıklığına uğramış gibi başımı salladım.

“Tabii değil, İstanbul’un ilk adı Byzantion, Konstantinopolis adını yüzlerce yıl sonra aldı.” Ansızın perdedeki görüntü değişti, bir kadın büstü belirdi gözlerimizin önünde. Kadın profilden görünüyordu, saçları başının arkasında toplanmıştı, yüz hatları oldukça belirgindi. Bu, sikkenin arka yüzüydü. Biraz da benim tarih vaazımdan kurtulmak için görüntüyü değiştirmiş olan Ali, «Bu kadın da Byzant mı, Bizans mı?» diyecek oldu ama sözcüğün devamını getiremedi. Baltayı taşa vurmuştu yine. «Yav, neydi şu isim Başkomiserim?”

Yarı şaka, yarı ciddi, sertçe tekrarladım.

“Byzantion Ali, Byzantion!” (...)

Maktulün elinde bulunan sikke araştırılırken katilin bir şeylere gönderme yaptığı fikri üzerinde durulur. Öncelikle eski karısı Leyla Barkın’dan şüphelenen Komiser Nevzat, araştırma sırasında Leyla Barkın’ın sevgilisi Namık Karaman üzerinde durmaya başlar. Bu sırada ikinci bir cinayet işlenir. Maktul şehir planlamacısı olan Mukadder Kınacı, Çemberlitaş Meydanı’ndaki Konstantin Sütunu’nun önüne bırakılmıştır. İlk cinayette olduğu gibi maktulün elinde yine sikke vardır. İlk kurbanla benzerlik gösterir. Komiser Nevzat, Necdet Denizel’in sikke kaçakçılığı yaptığını, Namık Karaman’ın da 12 Eylül döneminde olaylara karıştığını öğrenir. Polis ekibi, Mukadder Kınacı’nın Çarşamba’da dört katlı bir

apartmana sahip olduğunu öğrenir. Komiser Nevzat, belediyede çalışan birinin dört katlı bir apartmana sahip olmasına şaşırır.

Aşağıdaki metin, ikinci cinayetle ilgili Komiser Nevzat’la ekibi arasında geçen konuşma bölümünden alınmıştır.

“Ben cinayeti çözmek için akıl yürütüyordum Başkomiserim. Bunlar spekülasyon yapıyorlar...”

“Hem de insanları korkutuyorlar,” diye onu destekledi Zeynep. “Bir haber kanalında, cinayetlerin arkası gelecek diye bar bar bağıriyormuş yorumculardan biri...”

Gerçeği onlarla paylaşmanın zamanı gelmişti.

“Doğru söylemiş, katil ya da katiller yeniden öldürecek” ikisi de ilgiyle gözlerini yüzüme diktiler ama soru kuşkucu kriminoloğumuzdan geldi.

“Niye öyle düşünüyorsunuz Başkomiserim?”

“Düşünmüyorum Zeynepcim, adım gibi eminim. Cinayetler devam edecek. Sikkelere baksanıza. İlk kurbanın yanında Byzas ve Byzantion’la ilgili olanı vardı, ikincisinde Konstantin ve Konstantinopol’le ilgili olan. Ama hâlâ İstanbul’a gelemedik.”

“Ne!” Gözleri iri iri açılmıştı Ali’nin. “Yani bu şehirde yaşamış her imparator adına birini mi öldürecekler?”

“O kadar da değil, eğer düşündüğüm doğruysa, bu şehir için önemli işler yapmış kral, imparator ya da padişahlar adına birini öldürecekler. Byzas bu şehri kurdu. Konstantin ise başkent yaptı. (...)

Mukadder Kınacı’nın Necdet Denizel’le birlikte inşaatlara karar veren bilirkişiler arasında yer aldığı ortaya çıkar. Komiser Nevzat, akşam arkadaşları Demir ve Yekta’nın yanına gider. Eski günlerden söz açılır. Demir bir veteriner, Yekta ise mimardır. Geçmişte üç arkadaş, çok sevdikleri Handan’a aynı anda âşık olurlar. Ancak Handan’la Yekta evlenir, Umut adlı bir çocukları olur. Handan ve Umut yaklaşık üç yıl önce bir inşaat duvarının altında kalarak can verirler. Komiser Nevzat cinayet haberleri almaya devam eder. Kurbanların birbiriyle olan ilişkileri, cinayetlerin şüphelisi olarak Dersaadet Turizm şirketinin sahibi Âdem Yezdan’ı işaret etmektedir.

Aşağıdaki metin, Adem Yezdan’ın ofisinde, Komiser Nevzat’ın büyük bir şaşkınlığa uğradığı bölümden alınmıştır.

“Ne arıyorsunuz Başkomiserim?”

Sert bakmış olmalıyım ki, tırsak bir sesle açıklamaya çalıştı.

“Yani ne aradığınızı söylerseniz, belki yardımcı olabilirim.”

“Ajanda... Âdem Bey’in ajandasını arıyorum... Randevularını onun içine yazarmış...” Yardım edebileceğinden emin olmadığım için sözlerimi bitirmeden alttaki çekmeceye yönelmiştim bile.

“İşte burada,” diye seslendi. Başımı kaldırdım, bu sabah Âdem Yezdan’ın oturduğu koltuğun sol tarafındaki nakışlı sehpanın üzerinde, Türk Havayolları Dergisi’nin hemen yanında duran siyah kaplı defteri gösteriyordu. Tarık hakkındaki tüm kötü düşüncelerimi geri alarak defterin bulunduğu sehpaye ilerledim. Âdem Yezdan’ın oturduğu koltuğa çöküp defterin sayfalarını çevirmeye başladım. Son dört gün boştu, evet, işte cumartesi... Bu sayfaya kargacık burgacık harflerle bir not düşülmüştü. Kendimi ne kadar zorlarsam zorlayayım nafile, okuyamıyordum. Çaresiz, Tarık’a uzattım.

“Bak bakalım, sen çözebilecek misin?”

Defteri eline alıp parmağımla gösterdiğim satıra göz attı.

“Pa... papağan... Papağan yazıyor Başkomiserim... Evet, yanındaki kelime de veteriner galiba. On iki... Buluşma saati olmalı...”

Hatırlamıştım, Âdem yeni papağanlardan söz etmişti. Veterineri bir çift yeni papağan bulmuştu ona. Gidip onları alacaktı. Belki de onu son gören bu veterinerdi. Neredeydi acaba bu veterinerin muayenehanesi? Sanki aklımdan geçenleri okuyormuş gibi, “Balat,” diye mırıldandı Tarık. “Balat yazıyor. Galiba saat on ikide Balat’ta bir veterinerle buluşacakmış...”

Balat kelimesini duyduğum andan itibaren güvenlikçinin söylediklerini işitmiyor gibiydim. Balat’ta bir veteriner! Bizim Demir mi yani? Hayır, böyle bir şey olamazdı? Başımı kaldırıncaya kanı çekilen yüzümü şaşkınlıkla izleyen Tarık’ın meraklı gözleriyle karşılaştım.

“Ne oldu Başkomiserim?”

“Yok bir şey!” Defteri çekip aldım elinden. (...)

Âdem Yezdan’ın iki gündür kayıp olan avukatı Hakan Yamalı, beyaz bir minibüsün içinde ölü bulunur. Bunun üzerine Komiser Nevzat, Âdem Yezdan’la görüşmek üzere yeniden şirkete gider. Leyla Barkın’dan Âdem Yezdan’a ait şirketin sarnıç inşaatında yaşanan kazada, 3 şirket işçisinin yanı sıra Handan ve oğlu Umut’un da öldüğünü öğrenir. Komiser Nevzat iyiden iyiye Demir’den şüphelenmeye başlar. Komiser, garajda ve Yekta’nın odasında yaptığı aramada ise cinayetlerin tüm izlerini bulur, Âdem Yezdan’ın da öldürüldüğünü anlar. Komiser Nevzat onları Sarayburnu’nda bulur. Nevzat, Demir’i silahını bırakması için ikna edemez. Demir, zavallı Handan ve oğlu Umut için bu adamları cezalandırdıklarını itiraf eder. Demir, çıkan çatışmada ölür, Yekta kaçır. Komiser Nevzat, Yekta’yı yaralı bir hâlde karısı ve oğlunun mezarı başında bulur. Yekta, Komiser Nevzat’a cinayetleri neden işlediklerini anlatır. Duvarın çökmesinin kaza değil, Âdem Yezdan’ın emriyle yapılmış bir sabotaj olduğunu, ilk kurban olan arkeolog Necdet’in itiraf ettiğini söyler. Yekta pişman olmadığını söyleyerek kendisini vurur.

Ahmet ÜMIT, İstanbul Hatırası

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

akıl yürütmek: Tahminde bulunmak.

sikke: Madeni para.

Bilgi Kutusu

Polisiye roman, dünya edebiyatında 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan post-modernizmin de etkisiyle önemli ölçüde gelişir. Bu gelişme, Türk edebiyatında önce çeviri, sonra da telif yoluyla kendini gösterir. Ahmet Ümit, son dönem Türk edebiyatında polisiye roman denince akla gelen ilk isimlerden biridir.

Ahmet Ümit'in "İstanbul Hatırası" adlı eseri 2010 yılında yayımlanmıştır. İstanbul hakkında tarihî pek çok bilgi içeren "İstanbul Hatırası", son dönem Türk romanında, polisiye roman türünün geçirdiği değişimi göstermesi bakımından önemlidir. Postmodern ve tarihî özellikler taşıyan "İstanbul Hatırası" adlı eserde, biri gerçek ve güncel, diğeri tarihî olan iç içe girmiş iki farklı kurgu vardır. Çerçeve vakanın da kendi içinde çok zincirli olay örgüsünden, iç içe geçmiş hikâyelerden oluştuğu görülür. Cinayet soruşturması ile başlayan romana, soruşturma sırasında yaşanan yeni olaylarla birlikte yeni hikâyeler eklenir. Bu olaylardan hareketle İstanbul'un tarihî mekânlarına gizemli yolculuklar yapılır. Ayrıca yok edilmeye çalışılan bu tarihî mekânların aslında ne denli anlamlı olduğuna dikkat çekilir.

Roman, olay örgüsüne ve kişilerin olay örgüsüne katılımına bağlı olarak yedi bölümden oluşur. Yaklaşık yedi gün sürecek olan soruşturma boyunca olaylar, Ahmet Ümit'in diğer eserlerinden de tanıdığımız Başkomiser Nevzat'ın etrafında gelişir. Nevzat, yedi kişinin ölümüne sebep olan katillerin kim olduğu sorusuna cevap arar ve cinayetlerin sırrını çözer.

Polisiye roman, işlenen bir cinayet ve bu cinayetin nasıl işlendiğini çözmeye çalışan bir dedektif veya polis etrafında şekillenen roman türü olarak tanımlanmaktadır. Polisiye romanlarda çözülmesi gereken esrarlı bir olay bulunur. Bu esrar çoğu zaman bir cinayetle ilgilidir. Bu romanlar suçlular, işlenen suçlar ve bu suçları araştıran kişilerden oluşur.

Bu tür, Dünya edebiyatında ilk olarak Amerika'da, 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır. Polisiye kurguyla yazılan ilk eser, Edgar Allan Poe'nun (Edgır Elin Po) 1841'de yayımladığı Morg Sokağı Cinayeti'dir. İngiliz yazar Arthur Conan Doyle'un (Arthur Konan Doyl) eseri olan Sherlock Holmes (Şerlok Holms) ise dünyada en çok tanınan polisiye romanlar arasındadır. Yine bu türün en başarılı isimleri arasında Agahta Christie (Agate Kıristi) gelmektedir.

Polisiye roman türünün edebiyatımızdaki ilk örnekleri çeviri eserlerdir. İlk telif polisiye roman ise Ahmet Mithat Efendi'nin 1884'te yayımladığı "Esrârı Cinayât" adlı eseridir. Türk edebiyatında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gelişen polisiye romanlar, 1980'den itibaren iyice çoğalır. Özellikle son yıllarda kaleme alınan orijinal eserler sayesinde Türk edebiyatındaki önemi gittikçe artmaktadır. Ahmet Ümit başta olmak üzere Celil Oker, Birol Oğuz, Osman Aysu, Pınar Kür gibi isimler, polisiye roman türünde eser veren günümüz yazarlarındandır.

1980 Sonrasında Türk Romanı

1980 öncesi romanlarında toplumcu gerçekçilik anlayışıyla sosyal konuların öne çıkarılıp anlatım biçiminin ve tekniklerinin fazla dikkate alınmaması durumu, 12 Eylül'den sonra tam aksi bir görünüm kazanmıştır. Türk romanında 12 Eylül'ün etkisiyle psikolojik, fantastik, mistik, yani gerçeküstü ve bireysel temalara yönelim olmuştur. 1980'den sonra yazılan romanlar çoğunlukla Batılılaşma sorunsalı, tarihe kaçış; iç göç, kentleşme, ideolojik kimlik bunalımı; erkek ve kadın eşitliği, ilişkiler sorunsalı ve kuşaklar arası çatışma gibi konularda yazılmıştır. Özellikle siyasi gelişmeler, gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak dönüşen hayat şartları ile güveni sarsılan ve yabancılaşan insanoglu kendi kendine sığınmıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra postmodernizm de 1980 sonrası Türk romanını derinden etkilemiştir.

1960'lardan sonra yaygınlık kazanan postmodernizm, modernizme karşı ortaya çıkan bir tepkidir. Postmodernizm; grotesk, alay, parodiden oluşan bir üslup yöntemiyle ben merkezietçi bir bireyciliği ve çoğulculuğu savunurken bütün evrensel idealleri ve insancıl değerleri reddeder. Bu bağlamda artık gerçekçilik terk edilmiş, postmodernist çizgide yeni bir anlatı türü doğmuştur. Artık yazarlar toplumsal sorunlardan ziyade biçim sorunlarına eğilmişlerdir. Metinlerarasılık, üstkurmaca gibi teknikleri kullanan postmodern yazarlar, içerik yönüyle de tarih, fantastik, polisiye gerilim gibi konuları ele alırlar. Dünyadaki bu gelişmelerle birlikte Türk edebiyatında da yeni biçim denemeleri ve Batı'da görülen birçok yenilik görülmeye başlanır. İlk olarak Yusuf Atılgan ve Oğuz Atay'ın eserlerinde görülmeye başlanan, 1980'lerde varlığını iyice hissettiren ve 1990'lara geldiğinde ise birçok örneği gözlenen postmodern romanlar böylece Türk edebiyatında da görülür. Klasik ve modern metinlerden farklı birtakım özelliklere sahip olan bu eserler, kendi okurunu da yaratmaya başlar bir anlamda. Dış dünyanın olduğu gibi metne aktarılmasına alışkın olan klasik okur, başı sonu belli olmayan; bir değil, birden fazla okuması olan; birden çok bakış açısı olan ve yine birçok anlatıcının perspektifinden nakledilen; zaman ve mekân bulanıklığı olan bu metinleri yadırgar. 1980 sonrasında Orhan Pamuk, Latife Tekin, Mehmet Eroğlu, Bilge Karasu, Nazlı Eray, Durali Yılmaz, Erendiz Atasü, İnci Aral, Enis Batur, Nedim Gürsel, Ali Haydar Haksal, Nazan Bekiroğlu, İhsan Oktay Anar, Ahmet Ümit, Hasan Ali Toptaş, Fatma Barbarosoğlu, Sadık Yalsızuçanlar Türk romancılığının öne çıkan belli başlı isimleridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metindeki temel çatışmayı belirleyiniz. Bu çatışmanın ortaya çıkmasında hangi olay etkili olmuştur?
2. "İstanbul Hatırası" romanındaki kahramanların özelliklerini belirleyiniz. Kahramanların olayların gidişatını nasıl etkilediğini tespit ediniz.

3. Romandaki olay örgüsünü aşağıdaki tabloya yazınız.

Olay sırası	Olaylar
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

- İşlenen cinayetlerdeki ortak özellikler nelerdir? Komiser Nevzat hangi ipucundan yola çıkarak cinayetler arasındaki bağı çözmeye çalışmaktadır?
- Metinde anlatılan olayların yaşanma ihtimali var mıdır? Metinde anlatılanlarla gerçek hayat arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?
- Olayların geçtiği mekânlarla, olaylar ve kişiler arasında hangi bağlar bulunmaktadır? Yazar bu bağları metinde nasıl kullanmıştır?

7. Yekta ve Demir, cinayetleri neden işlemiştir? Romanın kurgusunda bu gerekçe nasıl ele alınmıştır?
8. Romandaki olaylar kim tarafından anlatılmaktadır? Sizce bu anlatıcı türü neden seçilmiş olabilir?
9. Metni dil ve anlatım bakımından inceleyerek ulaştığınız sonuçları defterinize yazınız.
10. “İstanbul Hatırası” romanında hangi sanat akımının/anlayışının yansımaları görülmektedir.

Biyografi

Ahmet Ümit (1960-...)

Gaziantep’te dünyaya geldi. Gaziantep’te başladığı lise eğitimini Diyarbakır’da tamamlayarak 1979 yılında Marmara Üniversitesinde kamu yönetimi okudu.

Şiirlerini ve öykülerini çeşitli dergilerde yayımladı. 1992 yılında yayımlanan ilk hikâye kitabı “Çıplak Ayaklıydı Gece” ile edebiyat dünyamızda tanınmaya başladı. 1996 yılında yayımladığı “Sis ve Gece” ilk polisiye romanıdır. Bu tarihten sonra birçok polisiye roman yayımladı. Romanları sağlam bir polisiye kurgunun yanında tarihî unsurlarla zenginleştirilmiş derin sosyolojik ve psikolojik çözümler içerir. Eserlerinin en önemli özelliği hızlı okunabilir olması yanında güçlü bir dile sağlam bir edebî estetiğe sahip olmasıdır.

Eserleri: Bir Ses Böler Geceyi, Sis ve Gece, Beyoğlu Rapsodisi, Bab-ı Esrar, İstanbul Hatırası, Sultanı Öldürmek, Beyoğlu’nun En Güzel Abisi; Çıplak Ayaklıydı Gece, Agatha’nın Anahtarı, Başkomser Nevzat: Çiçekçinin Ölümü...

Çözümlü Örnek Soru

Aşağıdakilerden hangisi 1980 sonrası Türk romanı için söylenemez?

- A) Toplumcu gerçekçilik anlayışının egemen olduğu
- B) Bireysel temalara yönelim olduğu
- C) Farklı anlatım biçim ve tekniklerinin ortaya çıktığı
- D) Postmodernizmin etkilerinin görüldüğü

Çözüm: B, C ve D seçenekleri 1980 sonrası Türk romanının özellikleridir. Sanatçılar, dönemin siyasi olaylarından dolayı toplumsal sorunlardan uzaklaşarak bireysel temalara yönelmiş, sanatsal kaygılarla eser vermişlerdir. Toplumcu gerçekçilik anlayışı edebiyatın diğer dallarında olduğu gibi romanda da bu yüzden geri plana düşmüştür. **Cevap A seçeneğidir.**

2. Uygulama

- a. “İstanbul Hatırası” adlı romanın yapı unsurlarından hareket ederek polisiye roman türünün özelliklerini ve önemli temsilcilerini aşağıdaki tabloda gösteriniz.

Polisiye Roman	
Özellikleri	Önemli Temsilcileri

- b. Aşağıdakilerden hangisi 1980 sonrasında roman türünde eser veren sanatçılardan biri değildir?

- A) Orhan Pamuk
- B) Latife Tekin
- C) Bilge Karasu
- D) Sabahattin Ali

- c. Aşağıdakilerden hangisi postmodern romanların özelliklerinden biri değildir?

- A) Grotesk, alay, parodiden oluşan bir üslup vardır.
- B) Birden çok anlatıcıya yer verilir.
- C) Çoğunlukla toplumsal sorunlar ele alınır.
- D) Metinlerarasılık, üstkurmaca gibi anlatım teknikleri kullanılır.

4. Metin

Hazırlık

20. yüzyılda, özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında bütün dünyayı etkileyen siyasi, ekonomik, kültürel değişim ve dönüşümler tüm devletleri, milletleri ve toplulukları derinden etkilemiştir. Bu gelişmeler, Orta Asya'da yaşayan Türk Devlet ve topluluklarını nasıl etkilemiş olabilir? Araştırınız.

ELVEDA GÜLSARI

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya'da kurulan yeni rejimin ateşli savunucularından biri olan Tanabay ve yakın arkadaşı Çoro köyde kolhozu (Rusya'da köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi) kurarlar. Bunun için canla başla çalışırlar. Tanabay İkinci Dünya Savaşı'ndan dönünce mesleği olan demirciliğe başlar ancak Çoro'nun ısrarı üzerine yalkıcılığa (at çobanlığına) başlar. Devraldığı at sürüsünde Gülsarı adlı, eşine ender rastlanacak çok değerli bir tay vardır. Bütün yarışlarda birinci gelen atın namı yörede duyulur. Bir gün kolhoz idaresi Tanabay'dan Gülsarı'yı alır. Yıllar sonra Gülsarı iyice yaşlanınca Tanabay'a tekrar verilir. Tanabay, bir gün oğlunu ziyarete gider ancak gelini tarafından hakarete uğrar. Orada kalmak istemeyen Tanabay, emektar Gülsarı'yla vakitsizce eve dönmek üzere yola koyulur. Gülsarı, yolda gittikçe güçten düşer. Bu arada Tanabayda sürekli maziye dalar ve yaşadığı olaylar bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçer.

Aşağıdaki parçada, Tanabay'ın oğlunu ziyaretten eve dönüşü anlatılmaktadır.

Yaşlı adamın sürdüğü araba eski mi eskiydi. Arabayı çeken hayvan ise Gülsarı adında kocamış, cılız bir kula beygir...

Yaylaya tırmanan yol uzadıkça uzuyordu. Yolun iki yanındaki çıplak tepelerde kışın dondurucu bir rüzgâr kol gezer, yazın ise burası cehennem gibi kaynardı.

Bu yokuşu tırmanmak, yaşlı adam için her zaman gerçek bir işkence olmuştu. Tanabay yavaş yavaş yol almayı hiç sevmez, ağır ağır gitmekten açıkça nefret ederdi. Gençlik yıllarında ilçe merkezine çok işi düşmüştü. Köye dönüşte buraya gelince yokuş yukarı atını dört-

nala sürer, hızını kesmesin diye de hayvancağızı habire kamçılardı. Birkaç kişi ile birlikte araba yolculuğu yaparken, hele arabaya öküz koşuluysa, içi içine sığmazdı Tanabay'ın. Öteberisini kaptığı gibi arabadan aşağıya atlardı. Ondan sonra yokuş yukarı durmamacasına taban teper, ancak tepeye varınca arkadakilerin gelmesini beklerdi. Tıkanmamak için ağzından derin derin soluk alsa da, yüreği göğsünden dışarı fırlayacakmış gibi çarpırsa da, ağır aksak öküz arabasıyla yolculuk yapmadığı için gene de derin bir kıvanç duyardı. (...)

Fakat çok eskidendi bunlar.

Şimdi gene Aleksandrovka bayırını tırmanıyordu, gel gelelim artık nasıl tırmandığına aldıracağı bile yoktu. Yaşlılığa alışmış, teslim olmuştu. Ne eskisi gibi acele ediyor, ne de canı tez davranıyordu. Yaptığı bütün yolculuklarında yalnızdı. Bir zamanlar onunla birlikte yola çıkan gürültülü topluluktan kimse kalmamıştı. Kimisi savaşta, kimisi eceliyle ölmüş, ölmeyenler de evlerinde çile dolduruyorlardı. Gençler sağa sola motorlu araçlarla gittikleri için onun lagar beygirinin koşulduğu arabaya dönüp bakan bile yoktu.

Tekerler eski yolda boğuk takırtılar çıkarıyordu. Üstelik bu takırtılar daha çok sürecekti. Çünkü önünde geniş bir bozkır vardı. Bozkırdan sonra su kanalının hemen ardından başka bir yokuş başlıyordu.

Atının gitgide güçten düştüğünü fark etmişti Tanabay. Fakat kafasını dolduran düşünceler arasında buna fazla aldırmadı. Attı bu! Yorulurdu da, yolda da kalırdı... Nasıl olsa bir kolayını bulup gideceği yere varırdı.

Seyrek rastlanan altın sarısı donundan dolayı Gülsarı adını alan kocamış beygirin Aleksandrovka bayırına son kez tırmandığını, şurada tepeceği birkaç kilometrelik yoldan sonra düşüp kalacağını nereden bilecekti Tanabay? Zavallı atın başının fırl fırl döndüğünü de bilemezdi. Oysa bastığı toprak hayvancağızın gözlerinde pul pul oluyor; bir aşağı bir yukarı inip inip kalkıyordu. Karşıda gözükten tepeler ile yolun uzayıp giden ucu kırmızımsıtrak bir duman içinde kaybolmaktaydı.

Atın, yılların yorgunluğunu taşıyan yüreği için için sancıyor, boynunu kavrayan hamutun altında boğulacakmış gibi oluyordu. Yana kayan koşum kayışı sırtını acıtmaktaydı, hamutunun altında sert bir şey boynuna batıyordu. Bu sivri şey bir diken de olabilirdi, hamutun keçe kaplamasından dışarı fırlayan bir çivi ucu da. Nasırlaşmış omuz başında açılan bıçılğan yara durmadan sızlıyor, kaşınıyordu. Bacakları gitgide ağırlaşmaktaydı, sanki yeni sürülmüş, çamur içinde bir tarladan yürüyor gibiydi.

Yaşlı hayvan kendini zorluyor, durmamaya çalışıyordu. Atını arada bir dehleyip dizginleri çeken Tanabay ise aynı derin düşünceler içindeydi. Gülsarı yola rahvanla çıkmış gene hep rahvanla sürdürüyordu. Annesi olan uzun yeleli iri kırsığın ardından çayırılıkta sendeleye sendeleye koştuğu ilk günden beri bir an olsun bırakmamıştı bu kendine özgü yürüyüşünü.

Çünkü doğuştan rahvan attı Gülsarı. Bu yüzden nice iyi günler geçirmiş, nice kötü durumlarla karşılaşmıştı. Bir zamanlar onun arabaya koşulacağı kimin aklına gelirdi? En azından kutsal bir varlığa saygısızlık sayarlardı bunu. Fakat ataların dediği gibi, iş başa

düşünce at, suyu ağzı gemli de içermiş; yiğit, ırmağı çizmeleri giyer gene geçermiş.

Bir zamandı bütün bunlar, o günler çok gerilerde kalmıştı. Şimdi ise Gülsarı son koşusunu hızını kesmeden tamamlamaya çalışıyordu. Sona hiçbir zaman böyle ağır adımlarla ve bu kadar hızlı yaklaşmamıştı. Bitiş çizgisi hep bir adım ilerisindeydi. (...)

Gücü kalmayan Gülsarı yolda sürekli durup dinlenir ancak bir süre sonra bir adım daha ilerleyemez. Tanabay, atı, arabadan çözer, dizgininden çekerek birlikte ağır ağır ilerlemeye başlar. Tanabay, atıyla ilgili, yıllar boyu süren olayları yol boyunca düşünür. Gülsarı duraklayınca Tanabay da durur, at yeniden güçlenip yürüyünceye dek bekler. Gece yarısına yaklaşınca artık Gülsarı'nın adım atacak hiç gücü kalmaz. Yaşlı adam, atından daha fazlasını istemeye hakkı olmadığını anlar. Gülsarı insan gibi acı acı inleyerek yere yatar. Tanabay kürkünü çıkararak hayvanın sırtını örter. Bu sırada Tanabay'ın Gülsarı'ya ilk kez gördüğü an aklına gelir. O kış kooperatif çiftliğinde değişiklikler olmuş, hastalanan Çoro bölge hastanesine yatmış, görevlerini de yeni atanan başkana devretmişti. Gülsarı'ya istemeye istemeye çiftlik ahırına binek atı olarak göndermiş, Gülsarı ise birçok defa çiftlik ahırından kaçarak obaya dönmüştü. Seyisler her defasında Gülsarı'ya çiftliğe tekrar götürmüş, bir daha yıldıya kaçmasın diye sonunda Gülsarı'ya iğdiş (kısırlaştırma) etmişlerdi.

Aşağıdaki parçada Tanabay'ın Gülsarı'nın başına gelenlerle ilgili düşünceleri anlatılmaktadır.

Akşam yemeğinden sonra Tanabay yıldıya başına gitti, gece geç vakte kadar da dönmedi. Kendi kendine sövüyor, her şeyi unutmaya çalışıyor, fakat gündüz tavlada gördükleri bir türlü aklından çıkmıyordu. Yıldıya başında bozkırda dört dönerken durmadan aynı şeyleri düşünüyordu: “Kimbilir, belki de bir insan hakkında birdenbire karar vermek doğru olmaz. Benim yaptığım da ap-

tallık doğrusu. Yaşlandığım için, bütün yıl atların başından ayrılmadığım için birçok şeyi bilmiyorum, görmüyorum olabilirim. Fakat bu zor yaşam daha ne kadar sürecek? Yapılan konuşmalara bakılırsa her şey güllük gülistanlık. Keşke öyle olsa, keşke ben düşündüklerimde yanılısam. Yanılmış olmayı çok isterdim. Ama benim gibi düşünenler de çok...”

Tanabay bozkırda dolaşırken hep aynı konuyu düşünüyor fakat kuşklarını dağıtacak bir çözüm yolu bulamıyordu. Kooperatif çiftliği kurma işine ön ayak oldukları günlerde kurdukları tatlı düşleri, halka sağlayacakları mutlu yaşam konusunda verdikleri sözleri anımsadı. Düşlerini gerçekleştirmek için ne kadar çırpınmışlardı! Düzeni altüst etmişler,

eskiyi yerin dibine geçirmişlerdi. Başlangıçta iyi de sonuç almışlardı hani. Şu kahrolası savaş çıkmasa, yaşamları bir hayli düzelecekti.

Peki, şimdi neydi durumları? Savaş bittikten sonra yıllar geçmişti, ama köhne obayı durmadan yamamaları gibi, ilk düzeni ayakta tutmaya çalışıyorlardı. Bir deliği kapatayım derken başka taraftan yeni delikler açılıyordu. Ama neden? Bir zamanlar kendi öz malımız olan çiftlik neden şimdi yabancı geliyor bize? Toplantılarda alınan kararlar değişmez yasa gibiydi o zamanlar. Kendileri koydukları için herkes uyuyordu yasalara. Şimdi öyle miydi ya? Toplantılar hep gevezelikle geçiyordu. Kimsenin kimseye aldıracağı yoktu. Üyeler değil de dışarıdan başkaları yönetiyordu sanki kooperatifi. Çiftliği çekip çevirmeyi sanki başkaları daha iyi beceriyordu. Bir oraya çekiyorlar, bir buraya çekiyorlar; bir türlü düzen tutturamıyorlardı. İnsanların yüzüne bakamaz olmuştu Tanabay. “E, söyle bakalım, arkadaş! Partiye girdin, kooperatif çiftliğini başlattın, en çok sen bağırıp çağırdın. İşler niye böyle ters gidiyor?” diye sorsalar ne yanıt verecekti? Partilileri toplayıp bilgi verseler, ne gibi düşünceleri, istekleri, kaygıları olduğunu sorsalardı bari. Hayır, o da yok. İlçe merkezinden gelen yetkililer çözüm getiriyordu bütün sorunlara. Ama onlar da değişik şimdi eskisinden. Eski yöneticiler halkın arasına girerlerdi, kendilerine yaklaşma olanağı vardı. Şimdikiler öyle miydi ya? Köye gelince başkana bağırıp çağırırlar, çiftlik yönetim kuruluyla görüşmek bile istemezlerdi. Parti toplantılarında ise yalnız uluslararası durum söz konusu olurdu. Sanki çiftliğin durumu önemli değilmiş gibi; “Çalışın, planı gerçekleştirin; hepsi o kadar...” derler, giderlerdi. (...)

Tanabay, can çekişen Gülsarı'nın başını beklerken sırtına örttüğü kürkünü defalarca düzeltir, sonra gelip baş ucuna oturur hayvanın. Geçmiş yıllar yine bir bir gözünün önüne gelir. Rahvan atın koşusu gibi birbiri ardından hızla geçen yıllar... Kolhoz idaresi, Tanabay'dan koyun bakıcılığı yapmasını ister. Tanabay, Coro'nun araya girmesiyle bu işi kabul eder. Koyunların bakımı için ayrılan ağullar yıkık dökük, Tanabay ve yanındaki gençlerin kalması için verilen çadırlar adidir. Üstelik devlet vaat ettiği hiçbir imkânı da onlara sunmamıştır. Çoğu koyun, soğuktan ve açlıktan ölür. Bir gün müfettiş gelerek Tanabay'dan hesap sorar. Tanabay, olanlardan idareyi sorumlu tutar, onları problemlere ilgisiz kaldıkları için suçlar. Müfettiş'e sinirlenerek saldırır. Bu olay üzerine mahkemede yargılanır ve partiden atılır. Mahkemede Tanabayı savunan tek partili, genç Kerimbekov'dur. Tanabay onu bu işe ikna eden dostu Çoro'ya kızar. Çoro, mahkemeden sonra onunla konuşmak ister fakat Tanabay onu dinlemez. Çoro, bu olaydan sonra iyice hastalanır ve ölür. Bu olaylardan yedi yıl sonra Kerimbekov, Tanabay'ı tekrar partiye davet eder ama o biraz düşünmek ister.

Gülsarı, yanan ateşin yanında başını yere bırakmış artık kıpırdamadan yatıyordu. Atının can çekiştiği o gece Tanabay yaşadığı yılları baştan başa, dikkatle gözünün önünden geçirir; yaşlılığa çok çabuk teslim oluşuna üzülür. O gecenin sabahında Tanabay partiye geri dönme kararı alır.

Aşağıdaki parçada, Tanabay'ın Gülsarı öldükten sonraki duyguları anlatılmaktadır.

Sabah oluyordu. Bozkır çepeçevre aydınlanıp genişlerken dağlar yükseklerle doğru

boy veriyordu. Yarın kenarında sönmeye yüz tutan ateşin korları küllemeye başlamıştı. Gocuğunu omuzlarına atan kır saçlı adam ateşin başında dikiliyordu. Kula atın gocukla örtülmesine gerek kalmamıştı çünkü. Gülsarı öbür dünyaya gitmiş, Tanrı'nın yilkısına karışmıştı. Tanabay ölen rahvana baktıkça gözlerine inanamıyordu. Bir zamanlar neyken şimdi ne olmuştu! Gülsarı yan yatmış, can çekiştiği sırada başı arkaya devrilmişti. Yularının başında bıraktığı izler yol yol çukur görünüyordu. Kazık gibi gergin, bükülmeyen bacaklarının ucunda, dilim dilim çatlak toynaklarında aşınmış nallar vardı. Bu nallar bir daha yere basmayacak, yollara mührünü vurmayacaktı. Tanabay artık gitmesi gerektiğini düşündü. Atın önünde son bir kez eğildi, soğuyan göz kapaklarını indirdi, yuları aldı, arkasına bakmadan yürüdü.

Bozkırdan dağlara vurdu. Ve hemen düşüncelere daldı. Artık kocamıştı, yaşayacağı günler sayılıydı. Sürüden ayrılan bir kuş gibi tek başına ölmek istemiyordu. Havada sürüyle uçarken ölmeli; birlikte aynı yuvada büyüdüğü, aynı yolda uçtuğu arkadaşları çığlık çığığa tepesinde dönmeliydiler.

Kararını vermişti: “Samansur’a yazacağım, Gülsarı’yı anımsıyor musun, diye yazacağım. Nasıl anımsamazsın, babanın parti kimliğini onun sırtında götürdüm. Beni oraya sen gönderdin. Geçen gün Aleksandrovka’dan gelirken öldü kula atım. Sabaha dek başında bekledim, bütün yaşamım gözümün önünden geçti. Ne olacağım belli değil, bir gün ben de Gülsarı gibi ölüveririm. Onun için, oğlum Samansur, partiye dönmeme yardım etmelisin. Şurada fazla bir ömrüm kalmadı. Eskiden neysem, gene o insan olmak istiyorum. Babanın kimlik kartını durup dururken benimle parti merkezine gönderdiğini şimdi daha iyi anlıyorum. Onun oğlusun, yaşlı Tanabay Bekasov’u iyi tanırsın...”

Yular omuzunda, yürüyor, yürüyordu. Yanaklarından akan yaşlar sakalını ıslatmıştı. Fakat Tanabay, Gülsarı için döktüğü bu gözyaşlarını silmedi; sürüye yetişmek için dağların eteklerinden tek başına hızla uçan bir yaban kazına, yeni doğan sabahın hafif aydınlığına gözyaşları arasından bakarak:

Uç, kuşum uç! diye mırıldandı. Kanatların yorulana dek arkadaşlarına yetişmeye çalış. Sonra içini çekti.
Elveda, Gülsarı!

Yürüdükçe eski bir türkünün sözleri çınılıyordu kulaklarında.

... Anaç deve günlerdir koşuyor, yana yana yavrusunu arıyor. Neredesin kara gözlü yavrucağım, neredesin? Ses ver bana! Memelerim sütle doldu, gergin memelerimden sütlerim akıyor. Neredesin, ses ver bana! Memelerim sütle doldu, ak sütüm taşı, akıyor...

Cengiz AYTMAOV, Elveda Gülsarı

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

bıçılğan: Azmış, yayılmış yara.

kula: Gövdesi sarı veya kirli sarı renkte; yele, kuyruk ve bacağın alt kısmındaki kılları koyu renkte olan at.

lagar: Zayıf, çelimsiz.

rahvan: Koşarken bir yandaki iki bacağı aynı anda atan binek hayvanlarının biniciyi sarsmayan en yavaş koşma biçimi.

Bilgi Kutusu

“Elveda Gülsarı” adlı roman 1963 yılında Rusça yazılmış, 1966’da yayımlanmış, daha sonra Kırgızca’ya çevrilmiştir. Roman; yazıldığı yıl çok ses getirir, birçok eleştirmenin dikkatini çeker.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ünlü ve cins bir at olan Gülsarı’nın doğumundan ölümüne kadar sahibi Tanabay’la birlikte bir köyde geçen zorlu ve acılı geçen hayatı romanın ana konusudur. Romanda atın hayatıyla paralel olarak atın sahibi Tanabay’ın ve Tanabay gibi devrime inanmış Kırgız gençlerinin sıkıntılı ve zorlu hayatı anlatılır. Değişen hayat karşısında Tanabay’ın hayatının son döneminde bocalaması ve devrimle birlikte değerlerin yok edildiğini geç de olsa fark etmesi üzerinde durulur. Bunun yanı sıra yeni rejimin halka vadettiği güzel hayatın gerçekleşmemesi, halkın gittikçe zor şartlarda yaşaması ve yoksullaşması işlenir; rejimin vurdumduymaz yöneticileri Tanabay’ın ağzından eleştirilir.

Cengiz Aytmatov, “Elveda Gülsarı” da kendi kültüründen, gelenek ve göreneklerinden sıkça bahseder. Yazar, Kırgızların göçebe kültüründe önemli bir yere sahip hayvancılığın özellikle atın önemini anlatır. At, bozkır kültürünün vazgeçilmez bir unsurudur. Bunun yanında Kırgızların millî değerlerine ve sanatlarına dair bilgiler verir. Özellikle gençlerin zamanla bu değerleri unutmasını eleştirir; keçe çadırların, demirciliğin sırf eski hayatı temsil ediyor diye terk edilmesinden büyük bir üzüntü duyar.

Türk Dünyası Romanı

Zengin bir kültür mirasına sahip olan Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatı ile Türkiye’deki çağdaş Türk Edebiyatı arasında sıkı bir bağ vardır. Özellikle ortak bir kültürden beslenmesi en önemli bağı oluşturur. Türk dünyası edebiyatı 20. yüzyılın başlarına kadar İstanbul’daki gelişmelere paralel gelişmeler gösterir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti dışındaki birçok Türk devlet ve topluluğunda siyasi sebeplerden dolayı edebiyat, demokratik olmayan bir ortamda gelişir. Sanatçılar düşüncelerini özgürce dile getirememişlerdir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen şöhreti kendi ülkesinin sınırları dışına ulaşmış, dünya edebiyatında söz sahibi olan sanatçılar yetişmiştir.

Cengiz Aytmatov ve Cengiz Dağcı gibi sanatçılar sadece Türk dünyasında değil, dünya edebiyatında da tanınan önemli şahsiyetlerdir. Cengiz Dağcı, romanlarında Kırım Türklerinin çektikleri acıları, gördükleri zulümleri, köy insanlarının dramını anlatır. Doğcı, “Onlar da İnsandı, O Topraklar Bizimdi, Yurdunu Kaybeden Adam” gibi önemli eserlere imza atmıştır. Kazan Türk edebiyatında Ayaz İshaki’nin “Üyge Taba, Ulug Muhammed, Tatarın Kızı”; Doğu Türkistan edebiyatında Ziya Samedi’nin “Yılların Sırrı, Gani Batur-Mayimhan, Ahmet Efendi” adlı romanları da vardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz romandaki temel çatışmayı/karşılaşmayı belirleyiniz.
- Okuduğunuz romanın tema ve konusunu belirleyiniz.
- Romanın olay örgüsünü oluşturan olaylar aşağıda karışık olarak verilmiştir Olayları kronolojik ve örnekteki gibi numaralandırarak sıralayınız.

Olayların sırası	Olaylar
	Tanabay'ın Çoro'nun ısrarı üzerine yılıkcılığa (at çobanlığına) başlaması
	Tanabay'ın oğlunun evinden Gülsarı'yla birlikte yola çıkması
1.	Tanabay'ın II. Dünya Savaşı'ndan dönünce mesleği olan demirciliğe başlaması
	Tanabay'ın Gülsarı öldükten sonra partiye dönme kararı alması
	Çoro'nun hastalanması üzerine kolhoza yeni bir başkan atanması
	Kolhoz idaresinin Tanabay'dan Gülsarı'yı alması
	Gülsarı'nın yolda ölmesi
	Kolhoz idaresinin Tanabay'dan koyun bakıcılığı yapmasını istemesi
	Tanabay ve Çoro'nun köyde kolhozu kurması
	Çoro'nun ölmesi
	Tanabay'ın mahkemede yargılanması ve partiden atılması

- Okuduğunuz romandaki kahramanlarla ilgili aşağıdaki yargılar doğru ise başına "D", yanlış ise "Y" koyunuz.

a.	☐	Tanabay, o dönemde devrime inanmış bir Kırgız-Türk gencidir, ülkesi uğruna bütün işlerin üstesinden gelmeye çalışır.
b.	☐	Romanın ana kahramanı Çoro'dur.
c.	☐	Tanabay uzun yıllar parti yöneticiliği yapmıştır.
ç.	☐	Çoro, kalp krizi sonucu ölmüştür.
d.	☐	Mahkemede Tanabay'ın suçsuz olduğunu savunan kişi, Kerimbekov'dur.
e.	☐	Tanabay sadece at çobanlığı yapmıştır.
f.	☐	Gülsarı, girdiği yarışları kazanarak köyün en gözde atı olmuştur.
g.	☐	Çoro, müfettişe saldırınca vatan hainliği ile suçlanarak partiden atılmıştır.

5. Tanabay'ın gençlik yıllarına dair en büyük pişmanlığı nedir? İşaretleyiniz.

☐	At çobanlığını kabul etmesi	☐	Geleneksel olan her şeye topyekün karşı çıkması
--------------------------	-----------------------------	--------------------------	---

6. Okuduğunuz romandaki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyerek aşağıda boş bırakılan yere yazınız.

Zaman:

Mekân:

7. Olayların geçtiği “yol, köy, kolhoz ve yayla” gibi mekânlarla, olaylar ve kişiler arasında hangi bağlar bulunmaktadır? Yazar bu bağları metinde nasıl kullanmıştır? Yorumlayınız.
8. Tanabay roman boyunca partiden ve yöneticilerden şikâyet etmesine karşın romanın sonunda niçin partiye dönmek istemektedir? Tanabay'ın bu kararı almasında hangi olay etkili olmuştur?
9. Okuduğunuz parçalardan hareketle olayların kim tarafından anlatıldığını ve hâkim, kahraman ve gözlemci bakış açılarından hangisinin kullanıldığı belirleyiniz.
10. Okuduğunuz romanda; II. Dünya Savaşı, at arabasının yerini kamyonun alması, keçe çadırların yerini bez çadırların alması gibi dönemin kültürel ve toplumsal değişimleri ve etkileşimlerinin izleri görülmektedir. Bu değişim ve etkileşimler romana nasıl yansımıştır? İnceleyiniz.

Biyografi

Cengiz Aytmatov (1928-2008)

Kırgızistan'da doğdu. Veterinerlik okuduğu yıllardan itibaren Kırgız ve Rus dillerinde eserler yazmaya başladı. Üniversiteyi bitirdikten sonra devlet üretme çiftliklerinde çalıştı. “Dağlar ve Steplerden Masallar” adlı hikâye derlemesiyle tanındı. 1963 senesinde “Lenin Edebiyat Ödülü”nü aldı.

Hikâye, uzun hikâye, roman ve tiyatro türlerinde eserler verdi. Eserlerinde Kırgız efsane ve destanlarından yararlandı. Aşk, doğa, savaş yıllarının acılarını ve yurt sevgisini işledi. Doğduğu toprakların insanlarını, onların gelenek ve yaşam biçimlerini, sevinç ve acılarını, şiirsel bir dille ama gerçekçilikten uzaklaşmadan anlattı. II. Dünya Savaşı'nın ülkesine etkilerini eserlerinin çoğunda yansıttı. Eserleri birçok dile çevrildi. Fransız şairi Aragon, “Cemile” adlı uzun hikâyesi için, “Bence, bu uzun öykü dünyanın en güzel aşk öyküsüdür.” demiştir. Cengiz Aytmatov, en çok okunan yazarlardan biridir.

Eserleri: Cemile, Al Yazmalım Selvi Boylum, Toprak Ana, Elveda Gülsarı, Beyaz Gemi, Gün Olur Asra Bedel, Cengiz Han'a Küsen Bulut, Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek...

3. Uygulama

- a. Aşağıdaki parçalarda hangi anlatım tekniklerinin kullanıldığını karşılıklarına yazınız.

Parçalar	Anlatım Tekniği
Atının git gide güçten düştüğünü fark etmişti Tanabay. Fakat kafasını dolduran düşünceler arasında buna fazla aldırmadı. Attı bu! Yorulurdu da, yolda da kalırdı... Nasıl olsa bir kolayını bulup gideceği yere varırdı.	
Yılıksının başında bozkırda dört dönerken durmadan aynı şeyleri düşünüyordu: “Kimbilir, belki de bir insan hakkında birden bire karar vermek doğru olmaz. Benim yaptığım da aptallık doğrusu. Yaşlandığım için, bütün yıl atların başından ayrılmadığım için birçok şeyi bilmiyor, görmüyor olabilirim. Fakat bu zor yaşam daha ne kadar sürecek? Yapılan konuşmalara bakılırsa her şey güllük gülistanlık. Keşke öyle olsa, keşke ben düşündüklerimde yanılısam. Yanılmış olmayı çok isterdim. Ama benim gibi düşünenler de çok...”	

- b. Bozkırdan dağlara vurdu. Ve hemen düşüncelere daldı. Artık kocamıştı, yaşayacağı günler sayılıydı. Sürüden ayrılan bir kuş gibi tek başına ölmek istemiyordu. Havada sürüyle uçarken ölmeli; birlikte aynı yuvada büyüdüğü, aynı yolda uçtuğu arkadaşları çığlık çığlığa tepesinde dönmeliydiler.

Bu parçada kullanılan anlatıcı ve bakış açısı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I. tekil kişi-kahraman bakış açısı
B) III. tekil kişi-ilahi bakış açısı
C) I. tekil kişi-gözlemci bakış açısı
D) III. tekil kişi-kahraman bakış açısı
- c. Aşağıdakilerden hangisi Cengiz Aytmatov'un romanlarından biri değildir?
- A) Üyge Taba
B) Toprak Ana
C) Beyaz Gemi
D) Gün Olur Asra Bedel

5. Metin

Hazırlık

1. Yakın çevrenizden seçeceğiniz kişilerle bir kitap okuma grubu oluşturunuz. Dünya edebiyatından beş roman belirleyerek kitap okuma ve tartışma günleri düzenleyiniz.
2. Hayatınız boyunca başarmak istediğiniz en büyük hayaliniz nedir? Bu hayalinize ulaşmak için yapmanız gerekenlerin listesini çıkarınız.

SİMYACI

Romanın ana kahramanı Santiago okuma yazma bilen, maceraperest, gezgin bir çobandır. Ailesinin isteği üzerine papaz okulunda okumaktadır. Kişisel menkıbesinin dünyanın gerçeklerini ve sırlarını öğrenmek olduğuna inanmaktadır. 16 yaşına gelince babasına rahip olmak istemediğini ve dünyayı dolaşmak istediğini söyler. Santiago, babasının verdiği altınlarla bir koyun sürüsü alarak yola çıkar. Böylece kendi menkıbesini yaşayacağı, hayatının yolculuğuna başlar. İlk gecesini eski, yıkık bir kilise bahçesindeki firavun inciri ağacı altında geçirir.

Santiago, uzun zamandır rüyasında bir çocuğun kendisini Mısır Piramitleri'ne götürdüğünü, ona hazinenin yerini gösterdiğini görür. Bu rüyanın anlamını öğrenmek üzere Tarifa'da yaşayan bir falcı kadının yanına gider. Falcı kadın rüyayı yorumlayarak Mısır'da bir hazine olduğunu ve bu hazineyi orada bulabileceğini söyler. Santiago, falcı kadının yanından ayrıldıktan sonra Melkisedek adlı yaşlı bir adamla tanışır. Melkisedek ona menkıbesini gerçekleştirmesi gerektiğini, on koyun karşılığında hazinenin Mısır'da piramitlerin yanında olduğunu söyler. Santiago'ya "Hazineye ulaşmak için işaretlere dikkat etmen gerekiyor. Tanrı, herkesin izlemesi gereken yolu yeryüzüne çizmiştir, yazmıştır. Senin yapman gereken, senin için yazdıklarını okumak yalnızca." diyerek Urim ve Tummim adlı siyah ve beyaz iki taş verir. Siyah olanın evet, beyaz olanın hayır anlamına geldiğini, işaretleri yorumlamayı başaramadığı zaman ona yardım edeceklerini belirtir. Sonra ona küçük bir öykü anlatır.

Aşağıdaki parça, Melkisedek'in Santiago'ya öykü anlattığı bölümden alınmıştır.

"Her şeyin bir ve tek şey olduğunu asla unutma. Simgelerin dilini unutma. Ve özellikle, Kişisel Menkıbe'nin sonuna kadar gitmeyi unutma."

"Ama şimdi sana küçük bir öykü anlatmak istiyorum:

Bir tüccar Mutluluğun Gizi'ni öğrenmesi için oğlunu insanların en bilgesinin yanına

yollamış. Delikanlı bir çölde kırk gün yürüdüktan sonra, sonunda bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir şatoya varmış. Söz konusu bilge burada yaşıyormuş.

Bir ermişle karşılaşmayı bekleyen bizim kahraman, girdiği salonda hummalı bir manzarayla karşılaşmış. Tüccarlar girip çıkıyor, insanlar bir köşede sohbet ediyor, bir orkestra tatlı ezgiler çalıyormuş; dünyanın dört bir yanından gelmiş lezzetli yiyeceklerle dolu bir masa da varmış. Bilge sırayla bu insanlarla konuşuyormuş. Bizim delikanlı kendi sırasının gelmesi için iki saat beklemek zorunda kalmış.

Delikanlının ziyaret nedenini açıklamasını dikkatle dinlemiş bilge, ama Mutluluğun Gizi'ni açıklayacak zamanı olmadığını söylemiş ona. Gidip sarayda dolaşmasını, kendisini iki saat sonra görmeye gelmesini salık vermiş.

'Ama, sizden bir ricada bulunacağım,' diye eklemiş bilge, delikanlının eline bir kaşık verip sonra bu kaşığa iki damla sıvı yağ koymuş. 'Sarayı dolaşırken bu kaşığı elinizde tutacak ve yağı dökmeyeceksiniz.'

Delikanlı sarayın merdivenlerini inip-çıkmağa başlamış, gözünü kaşıktan ayırmıyormuş. İki saat sonra bilgenin huzuruna çıkmış.

'Güzel, demiş bilge, peki yemek salonumdaki Acem halılarını gördünüz mü? Bahçıvanbaşının yaratmak için on yıl çalıştığı bahçeyi gördünüz mü? Kütüphanemdeki güzel parşömenleri fark ettiniz mi?'

Utanan delikanlı hiçbir şey göremediğini itiraf etmek zorunda kalmış. Çünkü bilgenin kendisine verdiği iki damla yağ dökmemeye çabaladığından, başka bir şeye dikkat edememiş.

'Öyleyse git, evimin harikalarını tanı.' demiş ona bilge. Oturduğu evi tanımadan bir insana güvenemezsin.'

İçi rahatlayan delikanlı kaşığı alıp sarayı gezmeye çıkmış. Bu kez, duvarlara asılmış, tavanları süsleyen sanat yapıtlarına dikkat ediyormuş. Bahçeleri, çevredeki dağları, çiçeklerin güzelliğini, buldukları yerlere yakışan sanat yapıtlarının zarafetini görmüş. Bilgenin yanına dönünce, gördüklerini bütün ayrıntılarıyla anlatmış.

"Peki, sana emanet ettiğim iki damla yağ nerede?" diye sormuş bilge.

Kaşığa bakan delikanlı, iki damla yağın dökülmüş olduğunu görmüş.

"Peki" demiş bunun üzerine bilgeler bilgesi, sana verebileceğim tek bir öğüt var: "Mutluluğun Gizi dünyanın bütün harikalarını görmektir ama kaşıktaki iki damla yağ unutmadan."

Çoban ağzını açıp konuşmadı. Şimdi yaşlı kralın anlattığı öykünün anlamını kavramıştı. Bir çoban gezmeyi sevebilir ama koyunlarını asla unutmaz.

Yaşlı adam, delikanlıya baktı ve sonra, açık elleriyle, delikanlının başının üzerinde bazı tuhaf işaretler yaptı. Sonra koyunlarını önüne katıp uzaklaştı oradan. (...)

Santiago, falcı kadın ve yaşlı adamdan aldığı işaretlerden sonra Mısır'a gitmek için koyun sürüsünü satar ve yola çıkar. Afrika'nın bir liman şehri olan Tanca'ya varır. Limana vardığı ilk gün soyulur. Beş parasız kalınca bir billuriyede çalışmaya başlar. Santiago, dükkânda yenilikler yaparak satışları artırır, bu arada Arapça öğrenir. Bir yıl çalıştıktan sonra buradan ayrılır ve Mısır'a doğru tekrar yola koyulur. Bir handa tanıştığı İngiliz'le birlikte bir kervana katılarak yola çıkarlar. Santiago yol boyunca kervanı, insanları, çölü izler ve rüzgârı dinler; evrenin ortak dilini öğrenmeye çalışır. Santiago, İngiliz'in anlattıklarından simya hakkında birçok şey öğrenir.

Kervan, kabileler arasındaki savaş devam ettiği için bir vahada durmak zorunda kalır. Santiago, vahada Fatima adlı genç ve güzel bir kızla tanışır. Santiago ona âşık olur ve hayallerini bırakıp kızla evlenmeyi düşünür. Hayallerini ve yolculuk amacını bu kıza da anlatır. Genç kız, Santiago'ya "Ve buraya geliş amacını gerçekleştirmeden benimle evlenirsen hiçbir zaman mutlu olamayız" diyerek hayallerinin peşinde gitmesini söyler. Bunun üzerine Santiago hazineyi aramak için tekrar yola koyulur.

Aşağıdaki parça, Santiago'nun Fatima ile konuştuğu bölümden alınmıştır.

Neredeyse bir aya yakındır vahadaydılar. Kervanbaşı bir gün herkesi toplantıya çağırdı.

"Savaşın ne zaman biteceğini bilmiyoruz ve tekrar yola çıkmamız olanaksız." dedi. "Savaş kuşkusuz daha uzun süre devam edecek, belki de yıllarca. İki taraf da, cesur ve kahraman muhariplerle dolu ve iki ordu da savaşmaktan gurur duyuyor. Bu iyiler ile kötüler arasındaki bir savaş değil. Aynı iktidarı ele geçirmek isteyen güçler arasındaki bir savaş bu ve böyle bir savaşta Allah iki tarafın da yanındadır."

İnsanlar dağıldı. Delikanlı o akşam Fatima'yı tekrar gördü ve ona toplantıda söylenenleri aktardı.

"İkinci görüşmemizde," dedi genç kız, "bana aşkımdan söz ettin. Daha sonra bana Evrenin Dili gibi, Evrenin Ruhu gibi çok güzel şeyler öğrettin. Ve bunlar, azar azar beni senin parçan hâline getirdiler."

Delikanlı onun sesini dinliyor ve bu sesi, hurma ağaçlarının yapraklarından esen rüzgârın hışırtısından çok daha güzel buluyordu.

"Seni beklemek için kuyuya çok erken geldim. Çok bekledim. Geçmişimi, geleneği, erkeklerin çöl kadınlarının nasıl davranmalarını istediklerini anımsayamıyorum. Küçükken, çölün bir gün bana hayatımın en güzel armağanını vereceğini hayal ederdim. Ve bu armağan verildi şimdi bana, bu armağan sensin."

Delikanlı genç kızın elini tutmak istedi. Ama Fatima testinin kulplarından tutuyordu.

“Bana düşlerini, yaşlı kralı ve hazineyi anlattın. Bana işaretlerden söz ettin. İşte bu yüzden hiçbir şeyden korkmuyorum, çünkü seni bana bu işaretler getirdiler. Senin de sık sık tekrarladığın gibi, ben senin düşlerinin ve Kişisel Menkıbe'nin bir parçasıyım. Aynı sebepten dolayı, senin, aramaya geldiğin şeyin doğrultusunda yolunu sürdürmeni istiyorum. Savaşın bitmesini beklemen gerekiyorsa çok iyi. Ama daha erken gitmek zorunday-san, öyleyse Menkıbe'nin yoluna git. Kumullar rüzgârın etkisiyle değişirler, ama çöl hep aynı kalır. Aşkımız da böyle olacak.”

“Mektup,” dedi genç kız bir kez daha. “Ben, senin Menkıbe'nin bir parçasıysam bir gün geri döneceksin.” (...)

Santiago çölde bir süre yoluna devam eder. Yolda atmacaları görür ve onları seyreder. Birden, atmacalardan biri, ötekine saldırmak için pike yapar. O anda delikanlının gözünün önünde ani ve kısa bir görüntü belirir: Silahlı bir birlik, elde kılıç vahayı işgal eder. Yaşlı kralın “Her zaman işaretleri izle.” sözünü hatırlayarak atmacaların hareketlerini bir ordu-nun yaklaşmasına yorumlar. Gördüklerini vaha reislerine anlatır ve vaha reisleri savunma kararı alır. Ertesi sabah vaha saldırıya uğrar ama düşman bertaraf edilir. Santiago'ya elli altın verilerek “vahanın müşaviri” olması istenir. Santiago, gece güneye doğru yola çıkar. Vahanın ortasında tek bir çadır görür. Nihayet Simyacı'yı bulur. Hazineye ulaşmak için Santiago'ya kılavuzluk edecektir. Yola çıkmadan Fatima ile vedalaşır. Ona mutlaka geri döneceğini söyler.

Aşağıdaki parça, Santiago ile Simyacı'nın konuştuğu bölümden alınmıştır.

“Çölde sana kılavuzluk edeceğim,” dedi bu sırada Simyacı.

“Ben vahada kalmak istiyorum,” dedi delikanlı. “Fatima ile karşılaştım. Ve benim için hazineden daha değerli Fatima.”

“Fatima bir çöl kızıdır. Erkeklerin geri dönmek üzere gitmek zorunda olduklarını

bilir. O çoktan buldu hazinesini; seni buldu. Şimdi senin de kendi aradığın şeyi bulmanı bekliyor.”

“Peki, kalmaya karar verirsem?”

“Vaha müşaviri olacaksın. Epeyce koyun ve deve alacak kadar paran var. Fatma’yla evleneceksin ve ilk yılı mutlu yaşayacaksınız. Çünkü sevmeyi öğreneceksin ve elli bin hurma ağacını tek tek tanıyacaksın. Nasıl geliştiklerini göreceksin ve sana dünyanın durmadan değiştiğini gösterecekler. Bir süre sonra, işaretleri giderek daha iyi yorumlayacaksın, çünkü çöl, hocaların hocasıdır.

İkinci yıl, ‘bir hazine vardı’ diye hatırlayacaksın. İşaretler ısrarla ondan söz etmeye başlayacaklar ve sen bunları görmezden ve duymazdan gelmeye çalışacaksın. Bilgilerini yalnızca vaha ve sakinlerinin iyiliği için kullanacaksın. Reisler bundan dolayı sana minnet duyacak; develer sana para ve güç taşıyacak.

Üçüncü yıl, işaretler sana hazinenin ve Kişisel Menkıbenden söz etmeyi sürdürecektir. Gece ve gündüz, vahada dolaşp duracaksın ve Fatima, kendisi yüzünden yoluna devam edemediğin için kederli bir kadın olacak. Ama sen, onu sevmeyi sürdüreceksin ve o da seni sevecek. Onun, senden kalmanı istemediğini hatırlayacaksın; çünkü çöl kadını kocasının dönüşünü beklemeyi bilir. Bu yüzden ona kızmayacaksın. Ama belki de yoluna devam etmen, Fatima’ya olan aşkına daha çok güvenmen gerektiğini düşünerek çölün kumlarında, hurma ağaçlarının arasında durmadan yürüyeceksin. Çünkü vahada kalma nedenin, aslında bir daha geri dönememek korkundur yalnızca. Ve işte o zaman, işaretler sana hazinenin ebediyen toprağa gömülü kaldığını söyleyecekler.

Dördüncü yıl, kendilerini dinlemediğin için işaretler yüz çevirecekler sana. Kabile reisleri, bu durumu anlayacaklar ve müşavirlik görevinden azledileceksin. Deve sürüleri ve mal mülk sahibi zengin bir tüccar olacaksın o zaman. Ama bundan sonraki günlerini, “Kişisel Menkıbe”ni gerçekleştirmemiş olduğunu ve bunu yapmak için vaktin çoktan geçtiğini düşünerek hurmalıkta ve çölde dolaşp duracaksın.

Aşkın, bir erkeğin kendi “Kişisel Menkıbesi”nin peşinden gitmesine engel olmadığını anlamın gerekiyor. Böyle bir şey söz konusu olduğu zaman bil ki “Evrenin Dili”ni konuşan Aşk değildir bu, yani gerçek Aşk değildir.”

Simyacı kuma çizdiği çemberi sildi ve kobra hemen uzaklaşp taşların arasına girdi.

Delikanlı, her zaman Mekke’ye gitmek istemiş olan billuriye tüccarı ile bir simyacı arayan İngiliz’i düşünüyordu. Çöle güvenen kadını düşünüyordu: Çöl, sevmek istediği erkeği bir gün getirmişti ona.

Atlarına bindiler. Bu kez, delikanlı izliyordu Simyacı’yı. Rüzgâr, vahanın gürültüsünü taşıyordu kulaklarına. Delikanlı Fatima’nın sesini duymaya çalışıyordu. O gün savaş yüzünden kuyuya gitmemişti.

Ama geceleyin, bir çemberin içinde hareketsiz duran yılanı bakarlarlarken omzunda şahin taşıyan garip süvari, aşktan ve hazineden, çöl kadınlarından ve “Kişisel Menkıbe-

si”nden söz etmişti.

“Sizinle geleceğim.” dedi delikanlı. Ve birden içinde büyük bir huzur hissetti.

“Yarın güneşten önce yola çıkacağız.”

Simyacı’nın tek yanıtı bu cümle oldu. (...)

İlk somut tehlike işareti ertesi gün görüldü. Üç savaşçı gelip iki yolcuya buralarda ne aradıklarını sordular.

“Ben şahinimle avlanmaya geldim.” dedi Simyacı.

“Sizi aramamız gerek, bakalım silahınız var mı?” diye konuştu savaşçılardan biri.

Simyacı atından ağır ağır indi. Arkadaşı da onun gibi yaptı.

“Neden yanınızda bu kadar para var?” diye sordu, delikanlının para kesesini gören savaşçı.

“Mısır’a gitmek için” diye yanıtladı delikanlı.

Simyacıyı arayan savaşçı, sıvıyla dolu bir kristal şişe ve tavuk yumurtasından biraz daha büyük, sarı renkli camdan bir yumurta buldu.

“Bu ne?” diye sordu savaşçı.

“Felsefe Taşı ile Ebedi Hayat İksiri. Simyacıların Büyük Yapıtı. Bu iksirden içen kimse kesinlikle hasta olmaz ve bu taşın küçük bir parçası herhangi bir madeni altına çevirir.”

Üç savaşçı, kahkahayla güldüler, Simyacı da onlarla birlikte güldü. Yanıtı çok eğlenceli bulmuşlardı. Bunun üzerine iki yolcuya, eşyalarıyla birlikte gitmeleri için fazla güçlüük çıkarmadılar.

“Deli misiniz siz?” diye sordu delikanlı biraz uzaklaşınca. “Onu neden böyle yanıtladınız?”

“Sana hayatın çok basit bir yasasını göstermek için: Gözümüzün önünde büyük hazineler olduğu zaman asla göremeyiz onları. Peki, neden bilir misin? Çünkü insanlar hazineye inanmazlar.” (...)

Santiago ve Simyacı yollarına devam ederler. Santiago, ondan evrenin dili ve işaretler hakkında birçok şey öğrenir. Yolda bir orduyla karşılaşırlar ve ordunun reisi kim olduklarını sorar. Simyacı Santiago’yu göstererek rüzgâra dönüşebilen bir simyacı olduğunu söyler. Reis; üç gün içinde Santiago rüzgâra dönüşmeyi başarabilirse onları serbest bırakacağını yoksa öldüreceğini söyler. Üçüncü günün sonunda Santiago bir tepenin üstünde evrensel dil aracılığıyla çöl, güneş ve rüzgâr ile konuşarak rüzgâra dönüşür.

Bunu gören Reis gitmelerine izin verir. Bir kiliseye vardıklarında Simyacı'nın kurşunu altına çevirdiğine şahit olur. Simyacı altının bir kısmını kiliseye bağışlar bir kısmını da Santiago dönüşünde alsın diye kiliseye emanet eder.

Santiago tek başına piramitlere gidererek piramitlerin dibini kazar ancak aradığı hazineyi bulamaz. O sırada bir grup haydut gelir ve neden burada olduğunu sorar. Santiago da onlara hazineyi anlatır. Haydutlar, Santiago'ya inanmaz ve onu ölesiye döverek bütün parasını alırlar. Haydutların reisi, Santiago'yu bırakmalarını söyler, kendisinin de böyle bir rüya gördüğünü, İspanya'da küçük bir köydeki, harap ve ahır olmuş; içinde firavun inciri bitmiş bir kilisenin içinde toprağa gömülmüş bir hazine gördüğünü ama kendisinin rüyalara inanacak kadar aptal olmadığını söyler. Santiago o vakit her şeyi anlar. Simyacı'nın kendisi için kiliseye emanet bıraktığı altını alarak İspanya'ya geri döner. Kilisede sandık içi altın dolu bir sandık bulur. Rüyasında gördüğü ve Mısır'a piramitlere kadar gidip bulmayı arzuladığı hazineye kavuşur.

Paulo Coelho, Simyacı

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

menkıbe: Hikâye.

muharip: Savaşçı.

vaha: Çöllerde çoğu kez yüze çıkan yer altı sularının yarattığı tarım veya yerleşme bölgesi.

Bilgi Kutusu

“Simyacı” romanındaki olaylar bir zamanlar İslam medeniyetinin önemli merkezlerinden olan Endülüs'ten başlayarak Fas üzerinden Mısır'a kadar uzanır. Başlangıcı ve sonu arasında girift olan bir yolculuk alegorik bir üslupla anlatılmaktadır.

Avrupa'da romanın ortaya çıkmasına sözlü edebiyat ürünleri kaynaklık etmiştir. Değişen tarihî ve toplumsal koşullara bağlı olarak roman türü bugüne kadar önemli değişim ve gelişim gösterir. Geleneksel roman, gerçekçi roman, modernist roman, yeni roman ve postmodern roman olmak üzere beşe ayrılır.

Cervantes'in 17. yüzyıl başında yazdığı Don Kişot roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir. Daniel Defoe'nun (Danyel Döfo) “Robenson Cruze (Robinson Kruzo)”-su, Jonathan Swift (Canıtın Svift) “Guliver'in Gezileri” yine bu türün ilk örneklerindedir. Klasisizmin etkili olduğu bu dönemde roman çok gelişmemiştir.

Roman bir tür olarak karakteristik özelliklerini 19. yüzyılda kazanır. Klasisizme tepki olarak doğan, duygu ve sezgiye dayalı romantizm akımı, roman türünün gelişiminde önemli bir aşamadır. 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın birinci yarısında etkili olan bu akım; Goethe (Göte), Madame de Stael (Madam dö Stel), Lamartine (Lamortin), Alexandre Dumas (Aleksandır Düma), Victor Hugo (Viktor Hügo) gibi yazarların eserlerinde varlık gösterir. Bu romantik dönem romanı genellikle geleneksel roman olarak adlandırılır.

Pozitivist düşüncenin yaygınlaşması sonucu 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan realizm ve natüralizm roman türünün gelişmesinde etkili olur. Stendhal (Stendal), Balzac (Balzak), Flaubert (Flober), Turgenyev (Törjenyev), Dostoyevski, Tolstoy, Zola, Henry James (Henri Ceyms), Proust (Prust), John Steinbeck (Con Ştaynbek), Ernest Hemingway'in (Örnst Hemingvey) gerçekçi roman anlayışının önemli temsilcileridir. Bu dönemde, geleneksel romanın sübjektifliğine, toplumsal ahlakı ön plana alan tutumuna ve geçmiş tarihî dönemlere ilgisine karşılık; objektif bir anlatım, toplumsal değerlere eleştirel bir yaklaşım; kişi, olay, zaman ve mekânın aktarımında olabildiğince gerçekçi bir bakış açısı benimsenir.

Freud, Adler ve Jung'un psikoloji biliminde yaptığı atılımlar ile izlenimci, dışavurumcu, varoluşçu, sürrealist sanat hareketleri modernist romanın temelini oluşturur. 20. yüzyılın birinci yarısında gelişen modernist roman, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki bunalımlı ortamın edebiyattaki yansımasıdır ve psikolojik yanı ağırlıktadır. Önemli temsilcilerinden bazıları şunlardır: Marcel Proust (Marsel Prust), Henry James (Henri Ceyms), James Joyce (Ceyms Coys), Franz Kafka (Frans Kafka), Virginia Woolf (Virjinya Vulf), William Faulkner (Vilyım Folknr). Modernist romanda olay örgüsü, karakterler, zaman, mekân ve bunların gerçeklikleri meselesi önemini kaybeder. Modernistler biçime önem vererek geleneksel romanda görülen anlatım tekniklerini ve öyküleme kalıplarını reddederler. Gerçekçi romanda önemle üzerinde durulan dış dünya ve toplumdan çok psikolojik gerçekliğe yönelerek insanı tüm karmaşıklığıyla ortaya koyarlar.

1940 sonrasında temellerini modernist yazarların attığı "yeni roman" anlayışı ortaya çıkar. İkinci Dünya savaşı sonrasında yaygınlık kazanan ve insanın var oluşunu sorgulayan egzistansiyalizm, edebiyatı felsefeyle iç içe geçiren bir akım olarak bu dönem romanında son derece etkili olur. Yeni romancılar, geleneksel roman anlayışını yıkararak olay, zaman, mekân ve kişileri ortadan kaldırmayı amaçlarlar. Söz konusu dönemin eserlerinde başı sonu belli bir öyküye ve kişilerin anlatımında psikolojik çözümlemelere rastlamak çok zordur. Fredrich Nietzsche (Firederik Niçe), Jean Paul Sartre (Jon Pol Satr), Albert Camus (Albirt Kamu) gibi yazarlar öncülük eder.

20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan postmodern roman, edebiyatta yeni bir dönemi başlatır. Postmodernizm; modern sonrası, modernizme karşıt dönem anlamına gelir. Modernizmi reddetse de ondan bütünüyle kopamayan postmodernizm, belli özellikleri olmasına rağmen kesin kuralları bulunmayan ve çok çeşitli eserleri içinde barındıran bir akımdır. 1950'li yıllarda başlayan postmodernizm 1960'lı yıllarda yaygınlaşır ve 1980 sonrasında bu akım içerisinde yer almayan yazarların eserlerinde dahi kendisini hissettirecek bir etkinliğe sahip olur. Umberto Eco (Umberto Eko), Octavio Paz (Oktavyo Paz), Erica Young (Erika Yang), Milan Kundera, Ursula K. Le Guin (Ld' Gun), Gabriel García Márquez (Gabril Garsia Markuez) gibi birbirinden çok farklı yazarları içine alan postmodernizm, bütün ideolojilere ve akımlara karşı çıkar. Bu dönemde modernizmin sorgulandığı ve onun temelini oluşturan pozitivistimin neden olduğu mutlak doğruların sarsıntıya uğradığı; akılcılığın, maddeciliğin eleştirildiği görülür. Çoğulcu bir anlayışla, içerisinde pek çok bakımdan zıtlıklar barındıran çok kutuplu, çok sesli, gerçekle kurma-

canın iç içe geçtiği; metinlerarasılık, pastiş, parodi gibi tekniklerin sıkça kullanıldığı eserler verilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz romanın tema ve konusunu belirleyiniz. Romanın içerik bakımından Mevlana'nın "Mesnevisi"nden izler taşıdığı, yazarın Türk ve Doğu edebiyatından etkilendiği söylenebilir mi?
- Okuduğunuz romandaki temel çatışmayı/karşılaşmayı belirleyiniz.
- Romanın olay örgüsünü olayların oluş sırasına göre belirleyiniz.
- Aşağıdakilerden hangisi Santiago'nun yolculuğa çıkmasının nedenlerinden biri değildir?
 - Rüyasında gördüğü hazineyi bulmak
 - Kişisel menkıbesini gerçekleştirmek
 - Babasının arzusunu yerine getirmek
 - Dünyanın gerçeklerini ve sırlarını öğrenmek
- Aşağıda verilen özelliklerin hangi kahramana ait olduğunu karşılıklarına yazınız.

a.	Endülüslü bir çoban kitabın ana kahramanı, dünyayı gezmek isteyen meraklı bir kişi	
b.	Romanın kadın kahramanı	
c.	Kişisel menkıbesini arayan insanlara ruhsal âlemde ve felsefi manada yol gösteren, gözlemin önemini kavratılan kişi	
ç.	Kitap okumayı çok seven, akıllı ve macera seven bir kişiliğe sahiptir. Kişisel menkıbesini aramak üzere yola çıkan bir gezgindir.	
d.	Santiago'nun rüyasını yorumlayan ve ona Mısır'a gitmesini söyleyen kişi	
e.	Santiago'nun Tarifada karşılaştığı hazinenin Mısır'da piramitlerin yanında olduğunu söyleyen kişi	
f.	Santiago'nun Tanca adlı liman şehrinde çalıştığı dükkânın sahibi	

- Santiago'nun yaşadığı ve yolculuğu sırasında geçtiği yerler neresidir? Bu mekânlarla kahramanların ruh hâli arasındaki ilişkiyi, mekânların olayların gelişimindeki işlevini belirleyiniz.
- Romandaki olaylar ne zaman başlamış ve bitmiştir?
- Santiago roman sonunda hangi gerçekliği fark eder? Romandan çıkardığınız en önemli düşünce nedir?

9. Okuduğunuz romanda olaylar kimin ağzından anlatılmıştır? Anlatıcının yönlendirme yapısı yapılmadığını, olayları yorumlayıp yorumlamadığını değerlendiriniz.
10. “Simyacı” romanı çabuk okunan, akıcı ve sade ama etkileyici bir üslupla yazılmıştır. Buna göre yazara özgü üslup özelliklerini belirleyiniz.
11. Yazar, “Simyacı” romanını bir iki haftada yazmıştır. Bu duruma şaşırana ise “Ruhumda yazılmıştı zaten.” cevabını vermiştir. Bu anekdotla hareketle “Simyacı” romanını metin-yazar ilişkisi açısından değerlendiriniz.

Biyografi

Paulo Coelho (1947-...)

Rio de Janeiro’da doğdu. Roman yazarlığından önce tiyatro yönetmeni ve sevilen bir şarkı yazarıydı. 1986 yılında yaptığı, Batı Avrupa’dan başlayıp İspanya’da Santiago de Compostela kentinde sona eren geleneksel hac yolculuğunu “Hac” adlı kitabında anlattı. 1988 yılında yayımlanan ikinci kitabı Simyacı, Coelho’yu en çok okunan çağdaş yazarlardan biri yaptı. Bu kitabı 42 ülkede yayınlandı, 26 dile çevrildi. 2002 yılında Brezilya Edebiyat Akademisi’ne katıldı. 2005 yılında Unesco’nun düzenlediği “Kültürlerarası Diyaloglar” programında danışman olarak görev aldı.

Eserleri: Piedra Irmağı'nın Kıyısında Oturdum Ağladım, Simyacı, Veronika Ölme İstiyor, Zahir, Elif...

4. Uygulama

a. “Simyacı” romanının başında bulunan aşağıdaki ön deyiş bölümünü okuyarak yorumlayınız. Bu bölümle romanın ana iletisi arasında bir bağlantı olup olmadığını inceleyiniz.

Ön deyiş

Bir kervancının getirdiği kitabı eline aldı Simyacı. Kapağı yoktu kitabın, ama gene de yazarının kim olduğunu anladı: Oscar Wilde’dı yazar. Kitabın sayfalarını karıştırırken Narkissos’u anlatan bir öyküye rastladı.

Narkissos’un, kendi güzelliğini her gün bir gölün sularında seyretmeye giden bu yakışıklı delikanlının efsanesini biliyordu Simyacı. Bu delikanlı kendi görüntüsüne öylesine vurgunmuş ki, günün birinde göle düşüp boğulmuş. Onun göle düşüp boğulduğu yerde de bir çiçek açmış, bu çiçeğe nergis adı verilmiş.

Ama kendi yazdığı öyküyü böyle bitirmiyordu Oscar Wilde. Tatlı su gölünün kıyısına gelen orman perileri Oryasların onu bir acı gözyaşı kavanozuna dönüşmüş olarak bulduklarını yazıyordu Oscar Wilde.

“Neden ağlıyorsun?” diye sormuş Oryaslar.

“Narkissos için ağlıyorum?” diye yanıtlamış göl.

“Ne var bunda şaşılacak, demiş bunun üzerine orman perileri. Bizler ormanlarda boşu boşuna onun peşinde dolaşır dururduk, ama onun güzelliğini yalnızca sen görebilirdin yakından.

“Narkissos yakışıklı bir genç miydi?” diye sormuş göl.

“Bunu senden daha iyi kim bilebilir ki?” diye karşılık vermiş iyice şaşırان Oryaslar. “Her gün senin kıyılarına gelip sularına bakıyordu!”

Göl bir süre sessiz kalmış. Sonra şöyle konuşmuş: “Narkissos için ağlıyorum, ama onun yakışıklı olduğunu hiç fark etmemiştim ben. Narkissos için ağlıyorum, çünkü sularına eğildiği zaman, gözlerinin derinliklerinde kendi güzelliğimin yansımaları görebiliyordum.”

“İşte çok güzel bir hikâye,” dedi Simyacı.

b. Aşağıda tanıtılan romanların adlarını boş bırakılan yerlere yazınız.

Suç ve Ceza	Dönüşüm	Çanlar Kimin İçin Çalıyor	Yabancı	Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi	Fareler ve İnsanlar
Roman Tanıtları					Romanın Adı
a. Varoluşçuluğu temele alan mükemmel romanlardan biridir. Kafka'nın karakteri Gregor Samsa, bir sabah uyandığında kendini bir böcek olarak bulur. Bu böcek metaforu ise bütün toplumsal rahatsızlıklara cesaret kırıcı bir bakış açısı sunar.					
b. Büyük bunalım boyunca fakirlik ve eziyetle mücadele eden iki göçmen işçinin trajik ve tozlu hikâyesi, Steinbeck'in en meşhur eserlerindedir. Kahramanlarının birbirleriyle olan ilişkisini ve etraflarındaki umutsuzluğu inceleyen bir eserdir.					
c. Toplumdaki çarpık adalet anlayışını Raskolnikov karakteriyle irdeleyen; kötülüğü ve kötülük sonucu insan vicdanının yaşadığı azapların her türlü hukuki cezadan daha etkin olduğunu anlatan romandır.					
ç. Ernest Hemingway'in İspanya'da yaşanan acımasız iç savaşın anlatıldığı bu romanında özel bir görevle İspanya'ya gelen Amerikalının başından geçenler ve yaşadığı tutkulu aşk işlenir.					
d. Varoluşçu bir roman olarak etiketlenmesine rağmen, Camus; politika, felsefe, edebiyat ve din gibi çok geniş bir açıdan alır sorunları. Romanda bir katilin hayatında gittikçe artan absürt ve ruhsuz olayları anlamlandırma çabası yer alır.					
e. 20. yüzyılın en önemli yenilikçi yazarlarından sayılan James Joyce'un bu otobiyografik romanı, genç bir öğrencinin yazar olabilmek için yaşadığı toplum ve kurumlara karşı verdiği mücadeleyi anlatıyor.					

Dil Bilgisi

Paragraf

Bir yazının bütünü içinde satır başlarıyla ayrılan bölümleri ve bir yardımcı düşünceyi anlatıldığı cümle veya cümleler topluluğuna paragraf denir. Paragrafın özellikleri şunlardır:

1. Paragraf tek bir düşünceyi açıklamalıdır.
2. Yazıdaki düşünce birimdir.
3. Bir veya daha fazla cümleden oluşur.
4. Temel cümle ve yardımcı cümlelerden meydana gelir.
5. Birbiriyle anlamca yakın cümlelerden oluşur.
6. Kendi içinde tamamlanmış bir bütündür.
7. Anlam ve biçim bakımından birlik ve bütünlük gösterir.

A. 1. Paragrafta Konu-Ana Düşünce

Her paragrafta belirli bir konu ve bu konuda belirtmek istenen temel bir düşünce vardır. Konu yazarın üzerinde durduğu, bahsettiği kavram, varlık, olay, durum, duygu veya düşüncedir. Paragraf yazarken konuyu sınırlamak ve paragrafın neyle ilgili olacağını okuyucuya bildirmek için paragrafın konusu genellikle paragrafın ilk cümlesinde verilir. Konu cümlesi paragrafın hangi konuyla ilgili olacağını ifade eder. Paragrafta konu, “Yazar ne anlatıyor, neden söz ediyor?” sorularının cevabıdır.

Ana düşünce, paragrafta asıl anlatılmak istenen düşüncedir. Bütün cümleler bu düşünceye bağlanır. Böylece paragrafta anlamca bir birlik ve bütünlük sağlanır. Ana düşünceyi belirten cümle paragrafın başında, ortasında ya da sonunda yer alabilir. Açıkça belirtildiği gibi gizli de olabilir veya paragrafın tümünden çıkarılabilir. Paragrafın ana düşüncesi “Niçin Yazıldı?” sorusunun cevabıdır. Bir paragrafın ana düşüncesi o paragrafın yazılış amacını bildirir.

“Yaşlıların sorunları geçim derdi ile bitmiyor. Yaşlı günlerinde rahat bir koltuk, sıcak bir çorba ihtiyara yetmiyor. Onların asıl beklediği saygı, ilgi, şefkat... Yaşlılığın en büyük trajedisi olan, yalnızlığın, artık işe yaramaz olma duygusunun, toplum dışına itilmiş unutulmuş olma tortusunun önüne nasıl geçileceği, toplum bilimcileri ve psikoloji uzmanlarını şimdilerde ilgilendirmeye başladı. Hatta yaşlılık psikolojisi bir uzmanlık dalı olma yolunu tuttu.”

Bu paragrafta ele alınan konu, yaşlılar ve sorunlarıdır. Bu konuda verilmek istenen ana düşünce ise şudur: “Yaşlılarla ilgili ele alınması gereken asıl sorun onların ruhsal sorunlarının çözülüp toplumdaki yaşamdan kopmalarının önlenmesidir.” Bu fikir paragrafın tümünden çıkarılmaktadır.

A. 2. Paragrafta Yardımcı Düşünce

Paragrafta ana düşünceyi açıklamaya, geliştirmeye ve desteklemeye yardımcı olan düşüncelerdir. Paragraftaki örnekler ve ayrıntılar birer yardımcı düşüncedir. Bu cüm-

leler, konu ve ana fikirle tutarlı olmalıdır. Paragrafta bir ana düşünce, birden fazla yardımcı düşünce vardır. Yardımcı cümleleri yazmak için benzetme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma, örnekleme, tanık gösterme, tanımlama gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanır.

Çözümlü Örnek Soru

Daha çok kitap okusak daha az savaşıyoruz. Çünkü kitaplar bize ruh inceliği kazandırır. Unuttuğumuz değerleri, insan tarafımızı daha çok fark ederiz kitaplar sayesinde. Dünyada yaşanan felaketlerle, açlıktan ölen çocuklarla daha fazla ilgilenmeye başlarız. İnsanlığa karşı sorumluluklarımızı hatırlar, bir adım atarız çocuklar için. Sonra doğru bildiklerimizle başkalarının gözünden bakmayı, onları sorgulamayı öğreniriz. Böylelikle başkalarıyla empati kurmayı da becerebiliriz.

Bu parçadan kitapların insana kazandırdıklarıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değnilmemiştir?

- A) İnsanları, dünyadaki sorunların çözümü için harekete geçirir.
- B) İnsanların başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamasını sağlar.
- C) İnsanlara dünyada olup bitenlere karşı duyarlı olmayı öğretir.
- D) İnsanların birikim düzeylerini artırarak onları yeniliklere açık hâle getirir.

Çözüm: Parçada, “İnsanlığa karşı sorumluluklarımızı hatırlar, bir adım atarız çocuklar için.” cümlesinde A seçeneğine, “Böylelikle başkalarıyla empati kurmayı da becerebiliriz.” cümlesinde B seçeneğine; “Dünyada yaşanan felaketlerle, açlıktan ölen çocuklarla daha fazla ilgilenmeye başlarız.” cümlesinde C seçeneğine değnilmiştir. Parçada, kitapların “İnsanların birikim düzeylerini arttırarak onları yeniliklere açık hâle getirdiğine” değnilmemiştir. **Cevap D seçeneğidir.**

A. 3. Paragrafta Başlık

Başlık, paragrafta ele alınacak konuyu, düşünceyi bir, iki ya da üç kelimeyle belirten söz ya da sözlerdir. Dolayısıyla bir paragrafın başlığının bulunabilmesi için paragrafın iyice okunup konusunun ve ana düşüncesinin belirlenmesi gerekmektedir.

5. Uygulama

- a. Çocukken babamın kitaplığından bana “Denemeler” çevirisinin perişan bir cildi kalmıştı. Seneler sonra kolejden çıkışımda bu cildi okudum ve ötekilerini arayıp buldum. Bu kitapla ne büyük haz ve hayranlık saatleri geçirdiğimi hatırlıyorum. Bu kitabı, yaşadığım başka bir hayatta yazmışım gibi geliyordu bana, o kadar candan bana, benim düşüncemi, benim hayat tecrübemi söylüyordu.

Bu parçanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deneme türünün özellikleri
 B) Deneme yazarlarının üslup özellikleri
 C) Erken yaşlarda kitap okumanın önemi
 D) “Denemeler” adlı kitabın yazar üzerindeki etkisi
- b. Şairi, canlı ve üretici kılan, toprağıdır: yani halkı ve tarihi! Kökleriyle, tarihinden öz-suyunu süzüp dallarıyla halkının antenlerini oluşturdukça ayaktadır ve verimlidir. Üreteceği şiir, toprağına dökülünce bereketlenecektir çünkü bakarsın yarısı halk olup somutlaşmıştır, yarısı tarih olup gerçekleşmiş! Şair, toprağından sökülmedikçe ayakta ölür: ağaçlar gibi.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halka yaslanan şairler daha kalıcıdır.
 B) Yetenek olmadan güzel şiir üretmek çok zordur.
 C) Şairin dili açık ve anlaşılır olmalıdır.
 D) Evrensel değerler özümsemeden şair olunamaz.

6. Uygulama

- a. I. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonunda ----- kullanılır.
 II. Herhangi bir nedenle bitirilmemiş cümlenin sonuna ---- konur.
 III. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra ---- konur.
 IV. Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna ---- konur.

Numaralanmış cümlelerde boş bırakılan yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilenler sırasıyla getirilmelidir?

- A) kesme işareti - iki nokta – ünlem işareti – iki nokta
 B) uzun çizgi - üç nokta - ünlem işareti – kısa çizgi
 C) kısa çizgi - üç nokta – iki nokta - ünlem işareti
 D) kısa çizgi - üç nokta -virgül– iki nokta

- b. Sait Faik () bir İstanbul öykücüsüdür () İnsanlara () doğaya () her şeye sevgi ile yaklaşmış () Sevgi ile başlar her şey () () demiştir ()

Bu cümlede yay ayrıca gösterilen yere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

- c. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik fiillerin yazımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmamıştır?**

- A) Eleştirmen, hayata dair iyi bir şeyler bulduğu yapıttan olumlu sözeder.
B) Adam konuşmaya dalınca küçük çocuk bir anda ortadan kayıp oldu.
C) Bu yıl mezun olacak her öğrencinin sınavı kazanacağını var sayalım.
D) Kapının açıldığını sınıftakilerin hiçbiri fark etmemiş.

- ç. **Aşağıdaki altı çizili kelimelerden hangisinin yazımı yanlıştır?**

- A) Fırından yeni çıkmış, taptaze ekmeği aralarında bölüştüler.
B) Annemin salataya doğradığı küçücük biber acıymış.
C) Türk edebiyatının büyük ustasının son romanı birçok dile çevrilmişti.
D) Doktorlar, yaralının durumu hakkında hiçbirşey söylemedi.

- d. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yapılmıştır?**

- A) 2000’li yıllarda polisiye romanlarıyla tanınan yazar, bu yıl peşpeşe iki kitap çıkardı.
B) Türk tarihinin en büyük zaferlerinden biri de Başkomutanlık Meydan Muharebesi’dir.
C) İstanbul’un fethi akşamki açık oturumda birçok bilim insanı tarafından tartışıldı.
D) Atatürk, 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktığında Anadolu’nun durumu çok kötüydü.

YAZMA

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Bu ünitenin yazma konusu incelediğiniz romanlardan biriyle ilgili tanıtım-değerlendirme yazısı yazmaktır. Aşağıda verilen açıklamalardan yararlanarak kendi yazınızı hazırlayabilirsiniz.

Tanıtım yazısına başlamadan önce ele alınan kitabın hangi yönleriyle tanıtılacağı belirlenmeli, yazının planı hazırlanmalıdır. Daha sonra eseri eleştirel bir gözle, not olarak okumak gerekir. Ayrıca eser hakkında daha önceden yazılmış eleştiri yazılarını okumalı ve araştırma yapılmalıdır. Bunun için başvurulacak kaynakların güvenilir olmasına, bilgilerin kaynak gös-

tererek tam ve doğru olarak aktarılmasına özen gösterilmelidir. Tanıtım yazısının odağında yazar değil, eser olmalıdır. Ancak yazarla ilgili bazı biyografik bilgilere ve edebî kişiliğiyle ilgili özelliklere metinle ilişkilendirerek yer verilebilir.

Yazının başında eserin bibliyografik künyesi (yazarın adı-soyadı, basım yeri ve basım yılı, sayfa sayısı...) verilmelidir. Eserin teması ve konusu birkaç cümle ile verilmelidir. Tanıtım yazısı, kitap özeti değildir; ancak, bazı özet bilgilerine de yer verilebilir. Okuyucuda merak uyandıracak kısımlar üzerinde durularak eserdeki olay örgüsü, zaman, mekân ve kişi kadrosu gibi yapı özellikleri tanıtılmalıdır.

Yazara özgü dil ve anlatım özellikleri örneklerle desteklenerek anlatıldıktan sonra kitabın kendi türü içindeki yeri ve önemi üzerinde durulmalıdır. Yazarın eseri yazma gerekçesi ve edebiyat dünyasındaki yeri ilgili araştırma sonuçları bu bölümde sunulabilir. Kitap; kurgu, anlatım teknikleri, tutarlılık, özgünlük gibi açılardan değerlendirilerek kitabın edebî değeri ortaya konmalıdır. Yazının sonunda eserin neden okunması gerektiği vurgulanarak yazı bitirilebilir.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Siz de yukarıdaki açıklamalardan hareketle incelediğiniz romanlardan biriyle ilgili tanıtım-değerlendirme yazınızı deftere ya da çizgisiz kâğıtlara yazınız. Yazdığınız metinleri arkadaşlarınızla paylaşabilir; sosyal medya hesaplarınızda, bloğunuzda yayımlayabilirsiniz.

Yazınızı kitabın sonundaki “Ek-1: Yazma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Gündelik hayatımızda ihtiyaçlarımızı, isteklerimizi, arzularımız ya da duygu ve düşüncelerimizi ifade etmek için diğer insanlarla sürekli iletişim hâlinde oluruz; çevremizdeki insanlarla önceden hazırlık yapmadan birçok konuşma yaparız. Bu türdeki konuşmalara hazırlıksız konuşma denir.

İçinde bulunulan ortam, karşımızdaki kişiler, konuşmanın amacı gibi etkenler bu konuşmaların türünü belirler. Bu konuşmalar günlük meseleler hakkında olabildiği gibi okuduğumuz bir roman ya da izlediğimiz bir film hakkında da olabilir. Hazırlıksız konuşmalarda da hazırlıklı konuşmalardaki gibi konuşma ve nezaket kurallarına uyulmalıdır.

Hazırlıksız konuşmaları başarıya götüren unsurların başında kelimelerin doğru, düzgün ve açık kullanımı, tonlama ve vurgulamaların yerli yerinde yapılması gelir. Söylemek istediklerimizi karşımızdakilere anlaşılır ve derli toplu bir şekilde aktarabilmemiz için tonlama ve vurgulamaya dikkat etmemiz gerekir. Konuşma sırasında her şeyden önce içten olmalı; jest ve mimikleri yerinde kullanılmalıdır. Konuşmanın biçimi ve tekniği kadar içeriği de önemlidir. İçerik hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. İçeriğe uygun bir konuşma biçimi ve tekniği kullanmak gerekir.

Bu ünitedeki sözlü iletişim çalışmasının konusu “okuduğunuz ve beğendiğiniz bir roman hakkındaki düşüncelerinizi hazırlıksız konuşma şeklinde sunma”dır. Bunun için öğretici bir üslup kullanmadan seçtiğiniz kitapla ilgili aşağıdaki hususlara değinerek hazırlıksız bir konuşma yapabilirsiniz:

1. Kitabın adı, türü, yazarı vb. özellikleri ile konusu,
2. Ana kahramanları ve bunların özellikleri,
3. Kitabın ilginç özellikleri, beğendiğiniz/beğenmediğiniz yönleri,
4. Yazarın dili ve üslubu,
5. Yazarın okuyucuya vermek istediği mesaj,
6. Bu kitap sayesinde öğrendikleriniz ve çıkarımlarınız,
7. Yazarın sanat anlayışına dair tespitleriniz,
8. Kitap hakkındaki değerlendirmeleriniz...

B. Sözlü İletişim Uygulamaları

Okuyup beğendiğiniz bir roman hakkındaki düşüncelerinizi farklı ortamlarda hazırlıksız konuşma şeklinde sununuz. Konuşmanızı kitabın sonundaki “Ek-2: Konuşma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

ÖZET

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Roman

Roman türü, Cumhuriyet Dönemi'ndeki siyasi, sosyal, ekonomik ve diğer gelişmelere bağlı olarak gelişim gösterir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, genellikle toplumsal konular, mütareke ve savaş yıllarının sorunları ve Cumhuriyet devrimleri ele alınır. Yazarlar, gözleme dayalı gerçekleri dile getirirler. Sadri Ertem ve Sabahattin Ali gibi yazarlar, 1930'lardan itibaren toplumcu gerçekçi anlayışla daha eleştirel bir tutum sergilerler.

1930'lu yıllardan itibaren romanların edebî değerinde ve anlatım tekniğinde gelişmeler görülür. Türk romanında bireyin iç dünyasını ele alan eserler vermeye başlanır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türk romanında ele alınan konular çeşitlenir. Ekonomik sıkıntılar, çok partili hayata geçişle birlikte yazarlar köyden kente göç ve gecekondu mahallelerindeki sıkıntılar gibi yeni konuları ele alır. 1950'lerde "köy edebiyatı"yla birlikte köy ve köylünün sorunlarına değinilir.

1960'larda Türk romanında hem konu hem de teknik açıdan gelişmeler görülür. Yazarlar; ortaya çıkan siyasal, toplumsal ve ekonomik değişimler, bunların sonuçları üzerinde dururlar. Bu dönemde tezli tarihî romanlar yazılır. Kadın romancıların sayısı büyük artış gösterir. Aydınların iç bunalımları ve toplumsal bağlantılarıyla birlikte kadın sorunu da ele alınır. 1960'lı, 1970'li yılların romanları birden fazla toplumsal ve bireysel sorunun iç içe geçtiği bir yapı ortaya koymaktadır.

1970-1980 yılları arasında roman yazarları sayısında büyük bir artış görülür. Toplumsal sorunları ele alan romanlar ve tarihî romanlarla birlikte Almanya'ya göç eden Türklerin karşılaştıkları sorunları ele alan romanlar yazılır. 1980'den sonra bireysel konular ve Türkiye'nin toplumsal yaşamından kesitler verilir; köyden kente göç ile köylülerin kentte içine düştükleri çıkmazlar, kadın sorunları anlatılır. Roman klasik yapısından uzaklaştırılır, postmodernizmin etkisiyle yeni anlatım teknikleri kullanılır. Yazarlar, belgelere dayanarak tarihe yönelir. Dinî içerikli romanların sayısında da artış olur.

Cumhuriyet Dönemi yazarlarının roman anlayışları şunlardır:**a. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Sanatçılar**

Cumhuriyet Dönemi'nin de ilk romancı nesli olan Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri gibi isimler; Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdürmüşlerdir. Bu sanatçılar, romanlarında realist bir bakış açısıyla Anadolu insanının yaşam tarzını, aydın-halk çatışmasını, Millî Mücadele'yi, inkılapları ve toplumsal değişim gibi konuları işlemişlerdir.

b. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Sanatçılar

Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Sâmîha Ayverdi, Abdülhak Şinasi Hisar gibi sanatçılar bireyin iç dünyasını esas alan eserler vermişlerdir. Bu anlayışla yazılan eserlerde, olaylardan ve insanlardan hare-

ketle bireyin iç dünyası yansıtılmıştır.

c. Toplumcu Gerçekçi Anlayışla Yazan Sanatçılar

Toplumcu gerçekçi romanlarda, toplumsal sorunlar ve çatışmalar ile köy ve kent yaşamı ele alınır. Bu anlayışla yazılan eserlerde ağa-köylü, öğretmen-imam, halk-yönetici, zengin-fakir, güçlü-güçsüz, aydın-cahil çatışması üzerinde durulur. Türk edebiyatında Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Memduh Şevket Esendal bu anlayışın ilk örneklerini verirler. Toplumcu gerçekçi roman anlayışı özellikle 1950'lerden 1980'e kadar Türk romanındaki ana eğilimlerden biri olarak gelişimini sürdürür. Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt diğer toplumcu gerçekçi yazarlar arasındadır.

ç. Modernizmi Esas Alan Sanatçılar

Türk edebiyatında dış gerçeklikten iç gerçekliğe yönelen, yabancılaşmış bireyi işleyen, farklı kurgusu ve tekniğiyle Türk romanına farklı bir çehre kazandıran modernist roman anlayışı 1950'lerden itibaren eserler vermeye başlar. Adalet Ağaoğlu, Ferit Edgü, Yusuf Atılgan, Rasim Özdenören, Vüsat O. Bener, Füruzan, Bilge Karasu, Oğuz Atay, Nezihe Meriç bu anlayışla eser veren sanatçılardan bazılarıdır. Modernist romanda geleneksel roman anlayışından farklı anlatım teknikleri (geriye dönüş, bilinç akışı, iç konuşma ve iç diyalog tekniği...) kullanılır. Geleneksel romanlardaki kronolojik zaman anlayışı ve neden-sonuç ilişkisi görülmez. Bu yüzden modernist eserlerde iç içe geçmiş zaman ve olaylardan oluşan bir hikâyeye görülür.

d. Postmodernizmi Esas Alan Sanatçılar

Türk romanında 1960 sonrasında ortaya çıkan, 1980'den sonra yaygınlaşan anlayışlardan biri de postmodernist romandır. Postmodernizm; roman türünün temelini oluşturan olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı, dil kurgusu ve tematik kurgu gibi unsurları değişikliğe uğratmakla kalmaz; metinlerarasılık ve üstkurmaca gibi birtakım yeni anlatım tekniklerini kullanır. Postmodernist romanlarda yüzyıllarca kabul gören ve kanıksanan roman yapısından farklı bir yapı meydana geldiği görülür. Oğuz Atay ve Yusuf Atılgan ile başlayan postmodern roman; Orhan Pamuk, Bilge Karasu, İhsan Oktay Anar ve Hasan Ali Toptaş'ın eserleri ile yaygınlaşmıştır.

e. Gelenekçi Roman Anlayışına Sahip Sanatçılar

Toplumun kültürel değerlerini kurmacanın dünyasına taşıyan romanlara "gelenekçi roman" denir. Türk edebiyatında gelenekçilik, toplumun kültür değerlerine ilişkin farkındalık oluşturmaya yöneliktir. Sanatçılar; millî ve İslami duyarlıktan beslenir; tarihten, yaşam tarzından, inançlardan gelen unsurları eserlerinde işlerler. Münevver Ayaşlı, Tarık Buğra, Emine Işın ve Sevinç Çokum bu anlayışla eser veren romancılarımız arasındadır.

Türk Dünyası Romanı

Türkiye dışındaki çağdaş Türk edebiyatı 20. yüzyılın başlarına kadar İstanbul'daki gelişmelere paralel gelişmeler gösterir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti dışındaki birçok Türk devlet ve topluluğunda siyasi sebeplerden dolayı edebiyat, demokratik olmayan bir ortamda gelişir. Bu alanda Cengiz Aytmatov ve Cengiz Dağcı gibi dünya edebiyatında söz

sahibi olan sanatçılar yetişmiştir.

Dünya Edebiyatında Roman

Avrupa'da romanın ortaya çıkmasına sözlü edebiyat ürünleri kaynaklık etmiştir. Değişen tarihî ve toplumsal koşullara bağlı olarak roman türü bugüne kadar önemli değişim ve gelişim gösterir. Roman; geleneksel roman, gerçekçi roman, modernist roman, yeni roman ve postmodern roman gibi isimlerle belli başlı beş döneme ayrılabilir.

Roman bir tür olarak karakteristik özelliklerini 19.yüzyılda kazanır. Klasisizme tepki olarak doğan, duygu ve sezgiye dayalı romantizm akımı, roman türünün gelişiminde önemli bir aşamadır. Bu dönem romanı genellikle geleneksel roman olarak adlandırılır. Pozitivist düşüncenin yaygınlaşması sonucu 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan realizm ve natüralizmle birlikte modern roman edebiyatta kendisini gösterir. Bu dönemde, geleneksel romanın sübjektifliğine, toplumsal ahlakı ön plana alan tutumuna ve geçmiş tarihî dönemlere ilgisine karşılık; objektif bir anlatım, toplumsal değerlere eleştirel bir yaklaşım; kişi, olay, zaman ve mekânın aktarımında olabildiğince gerçekçi bir bakış açısı benimsenir.

Freud, Adler ve Jung'un psikoloji biliminde yaptığı atılımların edebiyatta, siyasi, sosyal problemlerin ve izlenimci, dışavurumcu, varoluşçu, sürrealist sanat hareketlerinin yazarlar üzerinde yarattığı etkilerle birleşerek modernist romanın temelini oluşturur. Modernist romanda olay örgüsü, karakterler, zaman, mekân ve bunların gerçeklikleri meselesi önemini kaybeder. Modernistler biçime önem vererek geleneksel romanda görülen anlatım tekniklerini ve öyküleme kalıplarını reddeder.

1940 sonrasında temellerini modernist yazarların attığı yeni roman anlayışı ortaya çıkar. İkinci Dünya savaşı sonrasında yaygınlık kazanan ve insanın var oluşunu sorgulayan egzistansiyalizm, edebiyatı felsefeyle iç içe geçiren bir akım olarak bu dönem romanında son derece etkili olur. Yazarlar geleneksel roman anlayışını yıkarak olay, zaman, mekân ve kişileri ortadan kaldırmayı amaçlarlar.

20. yüzyıl başında modernistlerin, bunların ardından yeni romancıların yaptığı atılımlardan sonra, yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan postmodern roman, edebiyatta yeni bir dönemi başlatır. Postmodernizm; modern sonrası, modernizme karşıt dönem anlamına gelir. Modernizmi reddetse de ondan bütünüyle kopamayan postmodernizm, belli özellikleri olmasına rağmen kesin kuralları bulunmayan ve çok çeşitli eserleri içinde barındıran bir akımdır. 1950'li yıllarda başlayan postmodernizm 1960'lı yıllarda yaygınlaşır ve 1980 sonrasında bu akım içerisinde yer almayan yazarların eserlerinde dahi kendisini hissettirecek bir yoğunluğa sahip olur.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. I. Yusuf, Muazzez, Şakir

II. Nevzat, Leyla Barkın, Yekta

III. Santiago, Melkisedek, Fatima

Numaralanmış maddelerde, aşağıdaki romanlardan hangisine ait roman kişilerine yer verilmemiştir?

A) Simyacı

B) Bir Bilim Adamının Romanı

D) İstanbul Hatırası

D) Kuyucaklı Yusuf

2. **Aşağıdaki eser-yazar eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?**

A) Yakup Kadri Karaosmanoğlu-Yaban

B) Cengiz Aytmatov- Gün Olur Asra Bedel

C) Oğuz Atay- Tutunamayanlar

D) Reşat Nuri Güntekin-Vurun Kahpeye

3. I. Sadri Ertem- Çıkrıklar Durunca

II. Ahmet Hamdi Tanpınar-Huzur

III. Orhan Pamuk-Benim Adım Kırmızı

IV. Tarık Buğra-Küçük Ağa

Numaralanmış romanlardan hangileri aynı anlayışla yazılmıştır?

A) I-II

B) II-III

C) III-IV

D) II-IV

4. Aşağıda yazarlarıyla birlikte verilen eserlerden hangisi biyografik roman değildir?
- A) Goethe - Bir Dehanın Romanı (Hasan Ali Yücel)
B) Gazi Paşa (Attilâ İlhan)
C) Gece (Bilge Karasu)
D) Hava Kurşun Gibi Ağır (Hıfzı Topuz)
5. Türk edebiyatında toplumsal gerçekçi akımın öncülerinden biridir. “Kuyucaklı Yusuf” romanı, Cumhuriyet'ten sonra gelişen bu türün en başarılı örneklerinden sayıldı. Ele aldığı konuları işlerken kişiler, olay, sonuç bağlantılarını ustaca ortaya koyan yazar, etkili betimleme gücüyle geleneksel anlatım biçimlerine zenginlikler katmıştır. **Yukarıdaki parçada sözü edilen yazar aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Orhan Kemal
B) Yaşar Kemal
C) Sabahattin Ali
D) Fakir Baykurt
6. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi Türk romanı için söylenemez?
- A) Siyasi, sosyal, ekonomik ve diğer gelişmelere bağlı olarak gelişim göstermiştir.
B) Cumhuriyet'in ilk yıllarında, genellikle toplumsal konular ele alınmıştır.
C) 1930'lu yıllardan itibaren postmodern roman örnekleri verilmeye başlanmıştır.
D) 1960'larda Türk romanında hem konu hem de teknik açıdan gelişmeler görülür.
7. Yarı şaka () yarı ciddi () sertçe tekrarladım ()
() Byzantion Ali () Byzantion () ()
- Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi getirilmelidir?**
- A) (,) (;) (.) (“) (.) (.) (!)
B) (,) (,) (.) (“) (,) (!) (“)
C) (;) (,) (!) (“) (,) (.) (“)
D) (;) (;) (.) (“) (,) (!) (“)

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım hatası yapılmıştır?

- A) Köye girdi, aralıklarla bir kaç köpek hırladı.
- B) Çılgır bir at soluk soluğa Kısrak'a yaklaştı.
- C) Kurtlara elli metre yaklaşınca kurtlar da fırladı.
- D) Bir çocuk Doru'nun karın boşluğuna oturdu.

9. “Bu kadar korkma, bu kadar korkmak iyi değildir.”

Bu cümlede virgül hangi göreviyle kullanılmıştır?

- A) Eş görevli sözcük ya da sözcük gruplarını ayırmak
- B) Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak
- C) Alıntı cümleleri metin cümlesinden ayırmak
- D) Ara sözlerin başını ve sonunu belirlemek

10. **Büyük harflerin kullanımı ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Özel adlardan sonra gelen ve akrabalık bildiren isimler büyük harfle başlar.
- B) Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler büyük harfle başlar.
- C) Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar.
- D) Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar.

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

a.

Biyografi: Ünlü bir kişiyi tüm yönleriyle tanıtmak için yazılan metinlerdir. Anlatılan kişinin özellikle hayatı, eserleri, kişiliği, görüşleri konu edilir. Belgelere ve örneklere dayandırılarak hazırlanır. Açık bir anlatım vardır. Dil göndergesel işlevde kullanılır.

Biyografik roman: Ünlü kişilerin hayatlarını konu alan, bunları roman tarzında işleyen edebî metinlerdir. Roman, hikâye gibi tahkiye kurgusu içerisinde, olay anlatımı üslûbuyla kişiyi bir roman kahramanı gibi olayların içindeki konumlarıyla sunan eserlerdir. Biyografik romanlarda kişinin pek çok değişik özelliği verilip bir anlamda onun portresi çizilir.

b.

Benzerlikler	Farklılıklar
Her ikisi de roman türünde yazıldıkları için bu türün genel özelliklerini taşır. Öyküleyici anlatımın kullanılması, olay, kişi, yer ve zaman unsurları vardır.	İki roman arasındaki temel fark birincinin modernist roman, ikincinin ise toplumcu gerçekçi roman anlayışıyla yazılmış olmasıdır. Üslup özellikleri ve anlatım teknikleri bakımından da farklılıklardır.

2. Uygulama

a.

Polisiye Roman	
Özellikleri	Önemli Temsilcileri
İşlenen bir cinayet ve bu cinayetin nasıl işlendiğini çözmeye çalışan bir dedektif veya polis etrafında şekillenen roman türüdür. Bu tür romanlarda çözülmesi gereken esrarlı bir olay bulunur. Bu esrar çoğu zaman bir cinayetle ilgilidir. Bu romanlar suçlular, işlenen suçlar ve bu suçları araştıran kişilerden oluşur.	Edgar Allan Poe, Arthur Conan Doyle, Agahta Christie, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Ümit, Celil Oker, Birol Oğuz, Osman Aysu, Pınar Kür

b. Sabahattin Ali 1930-1950 arasında eser veren bir sanatçı olduğu için cevap D seçeneğidir.

c. Postmodern romanlarda toplumsal konular değil, ben merkezli konular ele alındığı için cevap C seçeneğidir.

3. Uygulama

- a. Anlatma tekniği
- b. Anlatma ve iç monolog teknikleri
- c. Cevap A seçeneğidir.
- d. Cevap A seçeneğidir.

4. Uygulama

- a. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
- b. a. Dönüşüm
b. Fareler ve İnsanlar
c. Suç ve Ceza
ç. Çanlar Kimin İçin Çalıyor
d. Yabancı
e. Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi

5. Uygulama

- a. Cevap D seçeneğidir.
- b. Cevap A seçeneğidir.

6. Uygulama

- a. Cevap D seçeneğidir.
- b. Sait Faik(,) bir İstanbul öykücüsüdür.(.) İnsanlara(,) doğaya(,) her şeye sevgi ile yaklaşmış (") Sevgi ile başlar her şey(.) (") demiştir (.)
- c. Cevap D seçeneğidir.
- ç. Cevap D seçeneğidir.
- d. Cevap A seçeneğidir.

1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B	D	D	C	C	C	B	A	B	A

2. ÜNİTE

TİYATRO

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- 1950 sonrası Türk tiyatrosunun gelişimini ve özelliklerini,
- Tiyatro türlerini,
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında tiyatro türünde yazılmış önemli eserleri,
- İmla ve noktalama kurallarını metin üzerinde uygulamayı,
- Paragrafta anlam özelliklerini öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELEER

Trajedi

Komedi

Dram

Geleneksel Türk Tiyatrosu

Modern Türk Tiyatrosu

Paragrafta Anlam

Radyo Tiyatrosu
Yazma

Radyo Tiyatrosu
Seslendirme

Dinleme

OKUMA

1. Metin

Hazırlık

1. Trajedi, komedi, dram; orta oyunu, karagöz, meddah türlerini araştırıp modern ve geleneksel Türk tiyatrosunun benzer ve farklı yönlerini defterinize yazınız.
2. Cumhuriyet Dönemi'nde yazılmış olan, önemli tiyatro eserleriyle ilgili tanıtım kartları hazırlayınız.

BİR PAZAR GÜNÜ

Oyunun başlama zamanına çok az kala, sahneden her pazar radyolarda çalınan müziklerden biri çalmaktadır. Seyirciler yerlerine otururlar. Oyuncular, piyes başlamadan perdenin arkasında yönetmene oyunla ilgili ilgili birtakım sorular sormaktadır. Bu esnada perde birdenbire açılır. Oyuncular, perdenin açıldığından ancak bir süre sonra haberdar olurlar.

ÖN OYUN (CURCUNA)

(...) Sırtları seyirciye dönük olanlar perdenin açılışını fark etmezler, ötekiler hayret eder ve ses çıkartırlar. Bu sesleri duyan diğerleri, yüzlerini salona çevirirler, böylece rejisör de meydana çıkmış olur. O zaman vaziyetin farkına varan rejisör toparlanarak öne doğru ilerler. Biraz canı sıkılmış hatta biraz şaşırmıştır. Seyirciye hitap etmek ister fakat ne diyeceğini bilemez. Bir aralık oyuncular arasından bazı sesler duyulur:

- Rezil olduk!
- Ben artık oyuna çıkmam.
- Perdeciyi değiştirmeli.

REJİSÖR — (Oyunculara dönerek) Hayır arkadaşlar, perdecinin kabahati yok. (Seyircilere) Evvet bayanlar, baylar, perdecinin bir kabahati yok.

BİR OYUNCU — Ben senin yerinde olsam ona gösterirdim.

REJİSÖR — (Oyunculara hitaben, onları sükûta davet için el çırpar.) Curcunaya döndürdünüz ortalığı, (seyircilere) bütün kusur bende efendim. İşin esası şu: Biz sahneye yeni çıkmalarız. Aslında hepimiz orta oyuncusuyuz. (Oyunculara dönerek) Haydi arkadaşlar ben izah ederim. Siz hazırlığınızı yapın. (Perdeciye) perde! (Perde kapanır, rejisör perdenin önünde seyircilere) Efendim orta oyununun modası artık geçti. Bizler de sahneye geçtik. Elimizden geldiği kadar sizleri memnun etmeye çalışacağız. Ama kusurumuz sade perdeyi kapayıp açmak olsa, gene iyi. Kusurumuz, eksliğimiz pek çok. Hoş görmenizi rica eder, size iyi eğlenceler dilerim. (...) (Tam gitmek üzereyken perde açılır, perdeciyeye) Ne yapıyorsun? (Fakat perde açılmış, oyuncular oynama pozunu almışlardır. Rejisör seyircilere döner.) Kusura bakmayın. Perdemiz bu sefer de böyle açılmış olsun. (Çıkar.) (Ön oyun biter, hemen birinci bölüm hızla, başlar).

Bankacı Tefvik Bey ve eşi Selvi ile Avukat Sabri ve karısı Vezan ailecek görüşen eski dostlardır. Eğlenceye ve gezmeye düşünün bu iki aile; fırsat buldukça pazar günleri birinin evinde toplanıp eğlenirler. Bu pazar günü Sabri Beyler, Tefvik Beylere gideceklerdir. Ancak kadınlar, ne giyecekleri konusunda tereddütler geçirir hatta biri gitmemek, diğeri gelmemeleri için çeşitli bahaneler bile uydurur. Her şeye rağmen Tefvik Beylerin evinde toplanırlar. Bu sırada Meftun perişan bir hâlde çıkıp gelir.

Aşağıdaki parça, Tefvik ile Sabri'nin Meftun Bey ve Nazlı hakkında konuştukları bölümden alınmıştır.

SELVİ — (Ayağa kalkarak) İsterseniz oyunu biraz keselim de size çay getireyim. Rahime izinli.

VEZAN — Sünbül de öyle. Pazar günü evde tutabilirsen tut.

SABRİ — Nasıl isterseniz...

VEZAN — (Ayağa kalkar.) Ben de yardıma geleyim.

(Selvi ile Vezan çıkarlar.)

SABRİ — Bizden gizli konuşacakları vardır da...

TEVFİK — Kadınlık, monşer..., Kapris...

SABRİ — Kapris dedin de..., Budala Meftun'un hâli geldi gözümün önüne...

TEVFİK — İdare Meclisi reisliğine onu aday göstermişler...

SABRİ — Kadın kuklası herif!

TEVFİK — Hacıyatmaz!

SABRİ — Şimdi öylelerin, kredisi yüksek.

TEVFİK — İsterse bizim bankayı satın alır.

SABRİ — Ben banka kredisinden değil, cemiyette gördüğü itibardan bahsediyorum.

TEVFİK — Sinek gibi herkes etrafında...

SABRİ — O kadın oldukça... (Birden coşar.) Onlarla görüşmek caiz değil. Herif müvekkilim olmasaydı evimin kapısından içeri adım attırmazdım.

TEVFİK — Al benden de o kadar... Mamafih etrafındaki dalkavuklar ona yeter de artar bile.

SABRİ — Şu İzzet cinsinden soytarılar, değil mi?

(Sabrilerin kapısının zili çınlar.)

TEVFİK — Şairler, muharrirler, gazeteciler... Nedense kadın pek bir kültür meraklısı! Bu da Meftun'un işine geliyor.

SABRİ - Allah Allah?

TEVFİK — Meftun onları kendine rakip addetmez. Züğürt der onlara. Müteahhit, borsacı falan oldu mu karısının yanına bile yaklaştırmaz. Malum a, tecrübesi var: Nazlı'yı birinci kocasından ayırtmak için (Parmaklarıyla para sayar gibi yaparak) epey oynatmış...

SABRİ — (Aynı jesti tekrarlar.) Bildiği şey yalnız bu!

TEVFİK — Merak etme, kadın hakkından geliyor onun.

SABRİ — Uşak yerine kullanıyormuş onu.

TEVFİK — O kadarı ile kalsa...

VEZAN — (Elinde çay servisi ile girer.) Bizi mi çekiştiriyordunuz?

TEVFİK — Ne münasebet efendim, Meftunlardan konuşuyorduk...

VEZAN — (Elindekileri masaya bırakır.) Öyle ya, Nazlı gibi kadınlar sizin, yanınızda pek kıymetlidir.

SABRİ — (Sinirli) Nerden çıkarıyorsun bunu?

TEVFİK — Latife ediyorsunuz.

VEZAN — Ciddi de olabilir. (Çıkar.)

SABRİ — Nazlı'yı beğeniyormuşuz!

TEVFİK — Yani bize Meftun'u kıskandığımızı söylemek istiyor!

(İkisi de kahkahayı atar.)

SELVİ — (Elinde çay servisi ile girer.) Maşallah, keyfinize diyecek yok!

TEVFİK — Şu anda hayatından memnun iki insan ararsanız...

SABRİ — İşte ikimiz!

SELVİ — (Elindekileri masaya bırakır.) Nazlı'dan mı konuşuyordunuz?

TEVFİK — Hayır, efendim, hayır, Meftun'dan bahsediyorduk.

SABRİ — Vezan, size ters söylemiş.

SELVİ — (Çıkarken) İkisi de bir kapıya çıkar.

SABRİ — (Selvi çıktıktan sonra, Tevfik'e) Ayıkla pirincin taşını!

TEVFİK — Monşer, emin ol ki onlar içerde Nazlı'dan konuşuyorlar.

VEZAN — (Girer.) Tevfik Bey, Meftun'un nesini beğenmiyorsunuz?

TEVFİK — (Duraklar.) Nesini?... Nasıl anlatmalı?...

SABRİ — Yani muhakkak beğenmemiz mi lazım?

VEZAN — Beğenseniz de beğenmeseniz de adam para babası... zengin...

SABRİ — Hasis!

TEVFİK — Cimri!

SABRİ — Neker!

TEVFİK — Pinti!

VEZAN — Karısına karşı cömert ya? Nazlı'nın bir dediğini iki etmiyor.

TEVFİK — (Melankolik) Benim öyle bir servetim olsa...

SABRİ — Beş kuruşluk hayretmez kimseye!

(Selvi girer.)

VEZAN — Nesi eksik. Nazlı'nın? Apartmanı var, otomobili var, mücevherleri var, gardırop dolusu elbiseleri var, her şeyi var...

TEVFİK — Bankada hesabı var.

SELVİ — Sen bankacısın ama karının bir banka hesabı yok.

(Tevfik'in jesti.)

SABRİ — Karı kocanın ayrı ayrı hesabı mı olur?

VEZAN — Oluyor işte.

TEVFİK — (Vezan'a) Siz buna karılık kocalık dersiniz...

SELVİ — Karılık kocalık değil de ya ne?

SABRİ — Rica ederim, anlamamazlıktan gelmeyin!

TEVFİK — Onların hâline imrenecek değiliz ya?

VEZAN — Biz değil, imrenen siz!

TEVFİK— (Ciddi) Biz, yani ikimiz, şu Meftun denilen budalayı kıskanıyoruz, öyle mi?

(Ayağa kalkar, oturur.)

SABRİ — Bizimle alay etmek için ağzıbirliği mi ettiniz yoksa?

VEZAN — (Sinsi) Hoş kadındır Nazlı...

TEVFİK— (Vezan'a dönerek) Siz beğeniyorsunuz demek?

SELVİ — Acayip! Siz beğenmiyor musunuz?

SABRİ — (Taklit ile) Şöyle şöyle sürmelerini mi?

TEVFİK — (Taklit ile) Her gün yerini değiştiren siyah benlerini mi?

SABRİ — Reçel yemiş de çenesine bulaşmış gibi duran rujunu mu?

TEVFİK — Küpe diye kulaklarında sallanan kepezelikleri mi?

SABRİ — Bacak bacak üstüne atıp şöyle oturuşunu mu?

TEVFİK — Saraylı eskisi gibi hıkr hıkr gülmesini mi?

VEZAN — Maşallah! O kadar dikkat etmişsiniz ki beğenmediğiniz belli!

SELVİ — Haklı değil miyiz?

SABRİ — Siz bizim sözlerimize ters mana veriyorsunuz.

TEVFİK — Hâlbuki siz, Meftun gibi bir budalayı beğendiğinizi itiraf ettiniz.

VEZAN — Yoksa size dokundu mu bu?

SABRİ — Hakaret demektir bu bize!

SELVİ — Estağfurullah, biz dedik ki karısının her türlü nazını çekiyor...

TEVFİK — Karısının adı Nazlı da ondan... (Bulduğu espriye güler.)

VEZAN — Görüyorsunuz ya, yalnız kendisini değil, adını da beğeniyorsunuz.

(Kapının zili çalar. Dördü de susar, bakışirlar.)

SELVİ — Yabancı değildir, inşallah! (Kalkar. Sokak kapısına gider.)

VEZAN — Kim olursa olsun, biz oyunumuza devam ederiz.

(Tevfik eşige kadar gider. Bu aralık Sabrilerin sokak kapısı çınlar.)

SABRİ — İster misin laflarının üzerine gelsinler?

TEVFİK — (Misafirin adını ilan eder.)- Meftun Bey! (...)

Meftun'un perişan, dokunsan ağlayacak bir hâli vardır. Şaşkın şaşkın etrafına bakınır, güçlkle nefes alarak Nazlı'nın İzzetle kaçtığını, iki saattir onu aradığını söyler. Sabri'ye dönerek boşanma davası açmasını ister. Tefvik'ten de karısının bankadaki hesabının tasfiyesini ister. Bu esnada kapı zili çalar, bütün gözler kapıya çevrilir. Tefvik kapıyı açmaya gider. Holden Nazlı'nın kahkahası duyulur. Meftun, birden toparlanır; ceketini ilikler. Yüzünde kat kat açılan bir neşe ile kapıya doğru ilerler, eşikte Nazlı ile karşılaşır. Ancak Nazlı, Meftun'a kendisini yalnız bırakıp gittiği için kızar. Orada fenalaştığını, İzzet olmasaydı zor durum kalacağını söyleyerek Meftun'a iyice çıkışır. Nazlı; ayakkabısının hâlini, mücevheri düşen yüzüğü göstererek Meftun'un hep eften püften şeyler aldığını söyleyerek Meftun'u iyice sindirir. Meftun bunun üzerine ağız değiştirir ve yalvarır bir dille af dilemeye başlar. Onlar gittikten sonra diğerleri olanlar hakkında konuşurlar, insanların iyice riyakâr olduklarını dile getirirler.

Aşağıdaki parça, Tefviklerin Meftun ve karısı hakkında konuştukları bölümden alınmıştır.

TEVFİK — (Daha eşikte iken geniş bir nefes alışıyla) Oh, defolup gittiler!

SABRİ — Onlar gidince üstümüzden bir kabus kalktı sandım.

VEZAN — Kendini beğenmiş!

SABRİ — Bakar kör!

TEVFİK — Hele yanlarına takılan o (...) İzzet aşağı! İzzet yukarı!

SABRİ — Elmasın üstüne de oturmuş!

TEVFİK — Monşer... Facia!

SABRİ — Hayır, acıklı komedi!

TEVFİK — Kabahat düpedüz Meftun'da.

SELVİ — Nazlı'da.

SABRİ — Meftun'da veya Nazlı'da... Hakikati olduğu gibi kabul etmek lâzım: Bu adamlar bizim daima temas ettiğimiz insanlar... Tanışıyor, konuşuyor, işlerini yapıyoruz... Onları biraz daha yakından görmeye fırsat bulduğumuz için bundan sonra başka türlü olacak değil a?

VEZAN — İyi ama onlar hangi yüzle görünecekler bir daha?

SABRİ — Onların yüzü maske. Değiştirir değiştirir, ortaya çıkarlar.

SELVİ — Yani insanın bir yüzü yok, birçok yüzü var demek, istiyorsunuz, öyle mi?

VEZAN — Hani, canım, insanın içyüzü derler a...

SABRİ — Öyle değil. Kimse kimsenin içyüzünü, bilmez. Bizim gördüğümüz birçok dış yüzleri...

TEVFİK — Çok doğru, yüzümüze hangi maskeyi geçirirsek öyle görünürüz.

SABRİ — İnsanların içyüzünü tanımaya çalışmak beyhude! Önümüze daima bir maske duvarı çıkar. Ben yüzlerce kişinin avukatıyım. Hepsi bana samimi olarak açılırlar. Ama hiçbirinin içyüzünü bilmem. (...)

Kaldıkları yerden oyunlarına devam ederler. Sesler gitgide zayıflar. Masa ve etrafındaki yer yalnız ayaklı abajurun ışığı ile aydınlanır. Bu arada Sabrilerin evinde sokak kapısı açılır. Sabrilerin hizmetçisi Sünbül, Tevfiklerin hizmetçisi Rahime, Meftunların uşağı Civan girer. Dans edip eğlenirler, patronlarının taklitlerini yapıp onlar hakkında konuşurlar. Civan, Nazlı'nın Meftun Bey'in gerçek eşi olmadığını anlatır. Meftun Bey'in yıllarca kendi köylerinden zengin bir kadınla evlendiğini, ondan beş çocuğu olduğunu anlatır. Gelecek hafta buluşmak için sözleşerek oradan ayrılırlar. Gecenin ilerleyen saatlerinde Sabri ile Vezan da evlerine döner. Vezan, mantosunu çıkarırken "Değişik bir pazar geçirdik, fena mı?" deyince Sabri de esneyerek "Bu da öteki pazarlar gibi bir pazar!" der ve oyun biter.

Ahmet Kutsi TECER, Bir Pazar Günü

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

hasis: Cimri.

mamafih: Bununla birlikte.

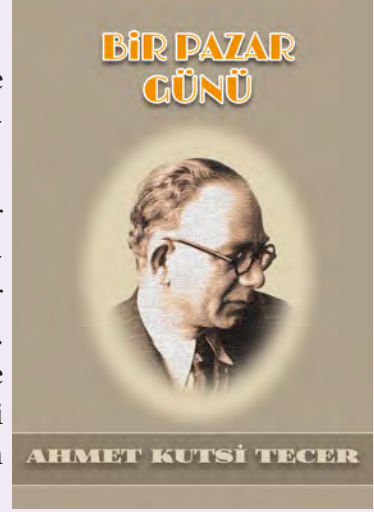
monşer: "Azizim, dostum" anlamında kullanılan bir seslenme sözü.

nekes: Cimri.

Bilgi Kutusu

Okuduğunuz “Bir Pazar Günü” adlı oyunda Ahmet Kutsi Tecer; toplumsal hayatımızda özellikle kadın-erkek ve aile ilişkilerinde çıkarların ve paranın önem kazanışını ironik bir bakış açısıyla vermeye çalışır.

Ahmet Kutsi Tecer, modern bir orta oyunu olan “Bir Pazar Günü” oyununun yazımında geleneksel Türk tiyatrosundan esinlenmiştir. İkiyüzlülük ve trajikomik olaylar üzerine kurgulanan oyun teknik açıdan zayıf bir eserdir. Ancak geleneksel Türk tiyatrosunda olduğu gibi taklide ve yanlış anlamalara dayalı davranışlar, konuşmalar ve mizahi unsurlar öne çıkmaktadır. Oyunda kişilerin konuşmalarının oldukça başarılı olduğu söylenebilir.

Çok fazla dekorun olmadığı oyunun dramatik örgüsü birbirine dost, iki evli çiftin kâğıt oynayarak geçirdikleri bir pazar günü, varlıklı bir çiftin katılması ve üç aile yanında çalışan hizmetçilerin pazar izinlerinde bu ailelerin içyüzünü tartışmaları ile gelişir. Bu dramatik örgü etrafında değer çatışmaları üzerinde durulur, kültürel yozlaşmanın getirdiği ikiyüzlülük ve değerlerden uzaklaşma gibi olumsuzluklara dikkat çekilir.

1950 Sonrası Türk Tiyatrosu

1950 sonrasında Türk edebiyatında tiyatro yazarlarının sayısında da büyük bir artış, konularda çeşitlilik göze çarpar. Yazarlar daha çok toplumsal sorunları ele alırlar. Kimi yazarlar bireyden kimileri de olay ya da durumlardan hareketle sorunlara yönelerek bu sorunların nedenlerini nesnel bir şekilde irdelerler. 1950’lerde çok partili hayata geçilmesiyle birlikte devlet yönetimine ilişkin siyasal sorunlar da işlenmeye başlanır. Bu yıllarda Haldun Taner ve başka yazarların yeni biçim denemeleri yaptığı görülür.

1960’lar Türk tiyatrosunun en parlak ve hareketli dönemlerinden biridir. Tiyatro eskiye göre daha özgür ortamda gelişmeye başlar. Özel tiyatroların artması ve politik hayattaki canlılığın tiyatroya yansmasıyla dinamik bir tiyatro yaşamı ortaya çıkar ve seyirci sayısı artar. Akademik düzeyde tiyatro eğitimi yapılması, tiyatro sanatı konusunda bilimsel araştırmaların çoğalması ve tiyatro eleştirilerinin gelişmesi de bu dönemde Türk tiyatrosunun gelişmesine katkıda bulunur. Bunun yanında yeni yazarlar yetişir, oyunların konuları çeşitlenir ve yeni türler denenir. Siyasal, ekonomik, kültürel açılardan önemli bir bilinçlenmenin yaşandığı bu dönemde, işçi ve köylü kesiminin sorunları ele alınır. Şiir diliyle yazılmış, konularını Osmanlı tarihinden, halk kahramanlarının yaşamlarından ve mitolojiden alan oyunlar yazılır. Güngör Dilmen, Orhan Asena, Turan Oflazoğlu, Necati Cumalı bu tür eserler yazarlar. 1960’ların sonlarına doğru siyasi içerikli belgesel oyunlar da yazılmaya başlanır. Geleneksel tiyatromuzun özelliklerinden yararlanarak ulusal Türk tiyatrosunu yaratma yolunda ciddi girişimler görülür; Sermet Çağan’ın “Ayak Bacak Fabrikası”, Haldun Taner’in “Keşanlı Ali Destanı” epik oyunları gibi değerli eserler yazılır.

1970’lerde Türk tiyatrosu ülkede yaşanan toplumsal ve siyasi olaylardan olumsuz etkilenir. Oyunlarda, önceki yıllarda işlenen konulara ek olarak Kurtuluş Savaşı, işçilerin sorunları, 12 Mart gibi konular işlenir. Bu dönemde daha çok yerli ve yabancı siyasi belgesel oyunlar sahnelenirken; bir yandan da gerçekçi köy oyunları, tarihi oyunlar, geleneksel Türk tiyatrosunun özelliklerine dayalı müzikli oyunlar, kabare oyunları, epik oyunlar yazılır. Geleneksel Türk tiyatrosunun anlatım biçimlerini kullanmayı sürdüren Turgut Özakman ve Oktay Arayıcı ile epik türde yazdığı toplumcu gerçekçi oyunlarla ünlenen Vasıf Öngören bu dönemin öne çıkan yazarlarındadır.

1980’lerde ise oyun yazarlığı nicelik ve nitelik açısından bir durgunluk yaşar. Türk tiyatrosunda önceki dönemlerde görülen coşkunluk bu yıllarda görülmez. Oyun yazarları 12 Eylül sonrasında dönemin siyasi koşullarından dolayı güncel olaylardan ve toplumsal sorunlardan uzaklaşarak eski hikâyeleri, masalları, Osmanlı tarihinden değişik olayları ve kahramanları, ünlü adamların hayat hikâyelerini ve bireysel konuları ele alırlar.

Bu dönemin önemli tiyatro yazarlarından bazıları şunlardır: Refik Erduran, Recep Bilginer, Güngör Dilmen, Başar Sabuncu, Dinçer Sümer, Bilgesu Erenus, Tuncer Cüceñoğlu, Murathan Mungan, Ülkü Ayvaz, Ferhan Şensoy, Mehmet Baydur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. - İsterseniz oyunu biraz keselim de size çay getireyim.
- İnsanların ıçyüzünü tanımaya çalışmak beyhude!

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz ve tahmininizi kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. “Bir Pazar Günü” adlı oyunun tema ve konusunu belirleyiniz. Oyunda anlatılanlarla gerçek hayat arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?
3. “Bir Pazar Günü” adlı oyundaki temel çatışmayı/karşılaşmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan veya metnin ima ettiği diğer çatışmaları/karşılaşmaları/karşıtlıkları belirleyiniz.
4. “Bir Pazar Günü” adlı oyunun olay örgüsünü defterinize bir şema çizerek belirleyiniz.
5. Okuduğunuz bölümlerdeki kişilerin özelliklerini ve olay örgüsündeki işlevlerini yazınız.

Kişiler	Kişilerin Özellikleri	Olay Örgüsündeki İşlevi
Veza		
Nazlı		
Selvi		
Tevfik		
Sabri		
Meftun		
Hizmetçiler		

6. Oyundaki sosyal ve tarihî öğelerden hareketle dönemin özellikleriyle ilgili çıkarımlarınızı defterinize yazınız.
7. Yazarın, kahramanların hangi özelliklerini eleştirdiğini belirleyiniz. Çevrenizde bu şekilde davranan kişiler var mı? Yazarın bu konudaki görüşüne katılıyor musunuz?
8. Okuduğunuz oyundaki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
9. Yazarın üslup özelliklerini metinden hareketle belirleyiniz.
10. Okuduğunuz metinde kültürel yozlaşma ironik bir şekilde ele alınmıştır. Metindeki millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.
11. Okuduğunuz metinle geleneksel tiyatro türlerinden orta oyunu arasındaki benzerlikleri tespit ediniz. Yazarın, geleneksel Türk Tiyatrosundan nasıl yararlandığını örneklerle gösteriniz.
12. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir yazı kaleme alınız.

Biyografi

Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967)

Kudüs'te doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Edebiyat öğretmenliği, milletvekilliği, kültür ataşeliği ve öğretim üyeliği yaptı.

Ahmet Kutsi Tecer; Paris dönüşü Batı tekniği ile folklor ve halk malzemesini işlemek suretiyle millî tiyatroya ulaşmak istemiştir. Eserlerinde toplumsal değişimi, değerlerine yabancılaşmayı ele aldı. Bu yönüyle onun eserleri, kaynağını yerli ve millî unsurlardan alan ve Batılı bir teknik ve anlayışla yazılan eserlerdir. Geleneksel tiyatroymuzdan esinlenerek yazdığı "Köşebaşı" ile tanındı.

Eserleri: Yazılan Bozulmadan, Köşebaşı, Koçyiğit Köroğlu, Beş Mevsim, Bir Pazar Günü, Satılık Ev...

1. Uygulama

- a. VEZAN — İyi ama onlar hangi yüzle görünecekler bir daha?
SABRİ — Onların yüzü maske. Değiştirir değiştirir, ortaya çıkarlar.
SELVİ — Yani insanın bir yüzü yok, birçok yüzü var demek, istiyorsunuz, öyle mi?
- Bu parçada aşağıda verilen insan tiplerinden hangisinin eleştirisi yapılmıştır?**
- A) Zorba
 - B) Çok bilmiş
 - C) Paragöz
 - D) İkiyüzlü

2. Metin

Hazırlık

1. Ölümsüzlük, insanoğlunun binlerce yıldır merak ettiği bir konu olmuştur. Sizce insanoğlu neden böyle bir arayış içindedir?

GILGAMESH (TANRILAR VE İNSANLAR)

I. Perde

Uruk kralı En-Me-Kar, taş üstünde taş bırakmamaktadır. Halk, En-Me-Kar'ın yaptıklarından bıkmıştır. Son çare olarak Gilgamesh'ten yardım isterler. Gilgamesh'in annesi Nin-sun onun alın yazısını okuduğunu, beklenen insan olduğunu söyler.

Aşağıdaki parça, Uruk halkının Gilgamesh'ten yardım istediği bölümden alınmıştır.

BİRİNCİ GENÇ (Engel olmaya çalışan savaşçıyı iterek): Gilgamesh, Gilgamesh!...

BİRİNCİ İHTİYAR (Bir başka savaşçıyı zorlayarak): Toprak ölümlerimizi kusacak ne-redeyse. (Seslenir). Gilgamesh, hey Gilgamesh!...

ÇOCUKLU KADIN (Ağlayarak): Evimi hasta erkeğimin üstüne yıktılar, kandan ve yangından yalnız bunu (Kucağındaki yavruyu gösterir.) bir tek çocuğumu kurtarabildim.

SESLER : Gilgamesh!... Gilgamesh!...

BİRİNCİ KADIN: Her şeyimizi verdik, verecek şeyimiz kalmadı artık. Kocalarımız... Yavrularımız... Hepsi, hepsi orda kaldı, Gilgamesh!...Bizi kurtar Gilgamesh!...

BİRİNCİ GENÇ: Sana çekmek istemediğimiz silahlar bize çekildi, senin başın yerine biz kendi başımızı verdik.

BİRİNCİ KADIN: Yangın, kan, ölüm... Hiçbir şey henüz sona ermiş değil... Ey Tanrılarının oğlu nerdesin? (Uzaktaki yangını göstererek) Oradakiler seni bekliyor. Senin götüreceğin kurtuluş muştusunu bekliyor.

İKİNCİ İHTİYAR: Ey Tanrılarının oğlu! Buraya, herkesten önce sana katılmak için geldik, canımızı dişimize taktık, ölümü hiçe saydık, engelleri tırnaklarımızla söktük de öyle geldik. Nerdesin?

SESLER: Gilgamesh!... Gilgamesh!...

ÇOCUKLU KADIN (Bir savaşçıya): Hıh, yoksa onu da Tanrılar gibi bir uzak gökyüzünde mi aramalı artık?

BİRİNCİ SAVAŞÇI: Hayır, hayır az sonra aranızda olacak o.

İKİNCİ SAVAŞÇI: Tam bir halk çocuğu o. (İhtiyar'a) Tarlanda omuz omuza çalıştığın oğlun gibi... (Çocuklu Kadın'a) Hasta yatağında seni bekleyen erkeğin gibi, (Çocuğun yanaklarını okşar.) ya senin küçük, senin adını henüz hecelelemeye başladığın baban gibi...

SESLER: Gilgamesh!... Hey Gilgamesh!...

Gilgameş, halkı korumak için tanrılara başkaldırır. Tanrılara adanmış kutsal ağaçları kestirip ölümlere mezar, dirilere ev bark yaptırır. Tanrılar, onu tuzağına düşürmek için, güzellik tanrıçası İştâr'ı gönderirler. Gilgameş, onun aşkını da reddederek beşeri zaafırlara boyun eğmediğini gösterir ve İştâr'ı kovar. Gilgameş'in tanrılarla savaşımdan halk korkar ve ona katılmayacaklarını söylerler. Bu arada saray halkı En-Me-Kar'ı öldürmüştür. Gilgameş yeni hükümdar olur.

II. Perde

Tanrılar Gilgameş'e haddini bildirmek üzere Enkidu'yu yaratır ve dünyaya gönderirler. Gilgameş onu arar fakat bulamaz. Avcı, onu ormanda gördüğünü Gilgameş'in annesi Nin-Sun'a anlatır. Nin-Sun, oğlunun Enkidu'yu aramasını engellemeye çalışır.

Aşağıdaki parça, Avcı'nın ormanda Enkidu'yla karşılaşmasının anlatıldığı bölümden alınmıştır.

AVCI: Onu gözlerimle gördüm Nin-Sun! Şu seni gören gözlerimle... Boyu Gilgameş'inkinden daha uzundu, göğsü daha geniş. Aslan yelesi gibi uzun saçları omuzlarında dalgalanıyordu... Sakalı Gilgameş'inkinden daha görkemliydi.... Aslanlarla oynuyor, vahşi ceylanlarla yaşıyordu... (Daha da ısrarcı) Onu gözlerimle gördüm Nin-Sun, gün ışığında gördüm, düş değildi bu...

NİN-SUN (İnanmak istemiyormuşcasına): Bir insan tanımını değil bu.

AVCI (Hep aynı ısrarcı şekilde): Bir insandı bu Nin-Sun. Tanrılarının benzerini yaratmadığı bir insan. Onu mutlaka Tanrıça Antum yaratmıştır. Gilgameş'e gözdağı vermek için. O İştâr'ı Tanrıça Antum'un kızını reddetti.

(Birinci ve ikinci ihtiyarlar birbirlerine bakışırlar... Nin-Sun ayakta bir ıstırap heykeli gibidir.)

AVCI (Devamla): Bunu hepimizin gözü önünde yaptı. Onu aşağıladı, onu sevmediğini söyledi. Ve göklerin, yerlerin, denizlerin bütün tanrılarına meydan okudu. Ve bunu göklerin en güzel tanrıçasının aşkını geri çevirmek için yaptı.

NİN-SUN (Oğluyla Tanrılar arasında çırpınır gibidir) : İştâr... İştâr...

AVCI: Onu reddetti, çünkü onun tutkusu hiçbir kadının tutkusuna benzemez... O alır, yalnızca alır... Ve hiçbir şey vermez. Ona hiçbir insan dayanamaz.

NİN-SUN: İştâr... İştâr...

AVCI: Ya Gilgameş? Ona ne demeli Nin-Sun? İştâr'ın güzelliğiyle çarpılmadı mı sanki? Hayır, Nin-Sun, bu direnişi boşuna. Yükseklerden dökülen bir çağlayanı nasıl hiçbir güç öylece, boşlukta tutamazsa Gilgameş de öyle hızını aldı artık. Bu tanrılarının ilk yengisi... Şimdi de yumruklarını başka türlü deniyorlar...

BİRİNCİ İHTİYAR: Ne demek istiyorsun?

NİN-SUN (Birinci İhtiyar'a): Dur! (Avcıya) Sen anlat avcı. Tanrılarla bizim aramıza girme.

AVCI (Anlatarak): Ormanın kenarında ceylanlar için tuzağımı yenilemekteydim. Birden onu gördüm. (Heyecanlanır.) Aslanları kovalayarak, ceylanlarla yarışarak ırmağa indi ve tıpkı onlar gibi yüzüstü sulara kapandı, içti içti... Orada korkudan soluğum kesilmiş tir tir titreyerek onu seyrettim... Bir vahşi hayvandan farksızdı ve acıktığı zaman o da tıpkı ceylanlar gibi otluyordu.

NİN-SUN (Meraklanmış): Sonra, sonra ne oldu?

AVCI: Sonra çekilip gittiler... Tıpkı geldikleri gibi oynaşa oynaşa. (...)

NİN-SUN (Tasalı) : Bunları aynen Gilgames'e de söyledin değil mi?

AVCI: Hem bunları hem de daha birçok başka şeyleri. Hemen hemen bir on beş gün kadar var Nin-Sun, o içinde bu fırtına ile dolaşiyor. Bu tanımadığı düşman onu En-Me-Kar'ın tahtından daha çok yordu. Onu her yerde aradı, ama hiçbir yerde bulamadı.

NİN-SUN (Aynı tasalı haliyle ihtiyarlara döner): Benim ana yüreğimin tasaları boşuna değilmiş. Enkidu'yu, bu orman yabanını ben daha da önce duymuştum. Gilgames'e söyleyememişim, onu kıskırtmamak içindi. Tanrılar Enkidu'yu Gilgames'in karşısına dikmek için yaratmış olmalılar... Böyle bir yaratıktan nasıl korkulmaz? (...)

Nin-Sun, güzel Miliza'yı Enkidu'yu baştan çıkarması için ormana gönderir. Miliza, Enkidu'yu kendine âşık eder ve saraya getirir. Nin-Sun, Miliza'dan Enkidu'yu sarhoş etmesini ister. Daha sonra Gilgames ve Uruk'un ileri gelenlerini saraya çağırır. Az sonra açılan büyük kapıdan Miliza, elinden tutmakta olduğu Enkidu ile görünür. Enkidu yürürken ayakları birbirine dolanmaktadır. Gilgames ile Enkidu kavgaya tutuşur. Gilgames, annesi Nin-Sun'un kurduğu tuzak ile Enkidu'yu yener. Milaza'nın araya girmesiyle gerçekleri öğrenir, Enkidu'yu öldürmez. Bundan sonra ikisi dost olur. Artık Nin-Sun da Enkidu'yu oğlu gibi görür. Birden Samaş'ın sesi duyulur. Samaş, Gilgames'i uyararak bu durumun tanrıların öfkelenmediğini, Sedir Dağları'nın bekçisi Zumbaba'yı hazırladıklarını söyler. Gilgames ve Enkidu Sedir Dağları arkasında Humbaba'yı yenmek üzere birlikte yola çıkarlar.

III. Perde

Gilgames'le Enkidu, Humbaba'yı öldürdükten sonra bir ağacın gölgesinde uyurlar. Bu sırada Anu, Antum, Arunu ve İştâr görünürler.

Aşağıdaki parçada, tanrıların Gilgames hakkında konuştukları bölümden alınmış-tır.

ANU (Parmağı dudağında, sus der gibi): Uyuyorlar, sanki Humbaba'yı öldüren ve kesik kafasını bir mızrağın ucuna geçirerek bize meydan okuyan onlar değilmiş gibi... Sanki üstlerine saldıığımız gökyüzü boğasını alt edip bizi bir kez daha küçük düşüren onlar değilmiş gibi... (Gizleyemediği bir beğeniyle) Gilgames, kahraman çocuk, niçin sanki seninle öldürücü bir savaşa tutulduk.

İŞTAR (Atılır): Acımak ha! Şu tanrı gösterişine ne de yaraşıyor ya! Tanrılar ölümsüz olmasaydı baba, sana bunamışsın derdim. Yoksa başka türlü kızına yapılan aşağılamaları nasıl unutabilirsin?

ANTUM (Kışkırtıcı): Ya senin sedir ağaçların, Anu? O gölgelerine paha biçemediğin sedir ağaçların?.. Sen ki onların kerestesinden Tanrılar Tanrısı Enlil için tapınaklar yaptıracaktın. Onları kim kökleyip kökleyip devirdi. Ah Anu, bunu da mı unutacaksın?

ARURU: Ya gökyüzünün boğasına ne demeli? Her soluğunda yüzlerce insanı yok edebilecek güçteki o korkunç canavarı düşün, sonra da onun bir tarlaya atılan leşini... Bunu da onlar yapmadılar mı?

ANU (Tasalı): İşin doğrusunu isterseniz biz de pek haklı sayılmayız. (...)

İŞTAR (Birden parlayarak): Of Anu, kızını bütün yeryüzü yaratıkları önünde, o çelimsiz insancıklar önünde yaralayan kim? Nasıl unutabilirsin bunu? Onu uslandırmak için gönderdiğin o insan azmanı Enkidu'yu bizim aklımıza getirmedığımız birtakım büyülerle kendine bağlayan kim? Nasıl unutabilirsin bunu? Üstüne saldıgın Humbaba'yı, gökyüzünün boğasını öldürüp sana meydan okuyan, dünya kurulalı beri onca emek verip yetiştirdiğin ve Enlil'e adadığın sedir ağaçlarını kökleyip kökleyip deviren kim? Nasıl unutabilirsin bunları?

ANU (Yüzü bulutlanmış): Doğru, şimdiye dek hep biz yenildik, İhtar. Çünkü silahımızı seçemedik.

İŞTAR (İşkilli) : Ne demek istiyorsun?

ANU (Kurnaz) : Silah kavgaya göre seçilmeli. Bazen bir topuzun eğemediği bir başı, bir gülüş eğebilir.

İŞTAR (Araştırmacı) : Yani?

ANU (Göğüs geçirir) : Yani biz kendimizi denedik İhtar, sıra sende.

İŞTAR (Çalımlı) : Sıra bende, öyle mi? (Diğerlerini tanık tutmak ister gibi) İyi dinleyiniz, sıra bendeymiş, sen Antum, sen Aruru, duydunuz değil mi? Sıra bendeymiş. Bir diyeceğiniz var mı buna?

ANTUM: Kazanmak istiyoruz İhtar. Tanrılık onurumuzu kurtarmak için kazanmak. Sen ne yapacağını bilirsin. (...)

İhtar bütün cazibesini kullanarak Gilgameş'i kandırmaya çalışır ancak Gilgameş onu reddeder. İhtar, bu sefer işve ve naz ile Enkidu'ya yönelir. Enkidu, Gilgameş'in ikazlarına aldırmadan "Nin-Sun'a söz verdiği için" İhtar'ın davetine atılır ve dostu için ölür. Bu ölüm Gilgameş'i derinden etkiler. Gilgameş, Enkidu'yu diriltmek için tanrılara yalvarır. Bu sırada kör bir adam çıkar gelir ve insan olup da ölümsüzlüğün sırrına sadece Utnapiştım adlı birinin sahip olduğunu, kendisinin de onu aradığını söyler. Dostunun ölmesi, Gilgameş'e kendisinin, bir tanrı değil, ölümlü bir insan olduğunu kavratır. Gilgameş, tanrıların ölümsüzlük sırrına erişebilmek için yola koyulur, Utnapiştım'ın yanına varır.

IV. Perde

Aşağıdaki parça, Gilgames ile Utnapiştim'in ölümsüzlük üzerine konuştuğu bölümden alınmıştır.

(Mağaranın önünde Gilgames görünür, şaşkındır, çok parlak bir ışıktan gözleri kamaşıyor muşçasına çevresini süzer, arkasında da Utnapiştim'in karısı vardır. Acılı bakışlarla Gilgames'i kollamaktadır.)

UTNAPIŞTİM (İnandırıcı olmayan bir kayıtsızlıkla): Burada uyanmanı bekliyordum.

GILGAMES (Çevresinde bir şeyler araştırır gibi): Uyanmak mı? Uyanmak için uyumuş olmam gerek Utnapiştim? Oysa siz beni mağarada bırakıp çıkalı çok olmadı.

UTNAPIŞTİM (Acı acı gülerek): Çok olmadı mı Gilgames? (Örmekte olduğu balık ağını gösterir.) Bak, ben yepyeni bir balık ağı ördüm. Urşunabi yüz yirmi tane küreklik ağaç kesti, biçti, boyadı, götürüp ırmağın kıyısına bıraktı, gün altı kez üstünde doğdu ve battı, karım altı günlük tayınını götürüp baş ucuna bıraktı, bütün bunlar sen uyurken oldu.

GILGAMES (Ürkmüş): Yalan!

UTNAPIŞTİM (Elindeki işi bırakır, yavaş yavaş doğrulur): Gerçek olduğunu biliyorsun Gilgames! (Gilgames'e doğru birkaç adım atar.) Sana bunu düpedüz de söyleyebilirdim, ama sen kendin bu gerçeğe eresin istedim. (Bir baba duyguluğu ile Gilgames'i omuzlarından kavrar, tatlı bir sesle) Senin damarlarındaki kan, insan kanı Gilgames! Şamaş, anneni o insan eli ulaşmaz hücrelerinde yoklamaya gittiğinde, Tanrılık niteliklerini bir yana koymuştu. Nin-Sun'un eline değen el, o an Güneş tanrısı Samaş'ın eli değil, tıpkı kendi gibi bir insan eliydi.

GILGAMES (Kendini aldatmak istercesine): Yalan!

UTNAPIŞTİM (Karısına): Gilgames'in altı günlük tayınlarını getirsene!

(Utnapiştim'in Karısı mağaraya doğru yürür.)

UTNAPIŞTİM (Hep Gilgames'in gözleri içine bakarak): Bunu sana ilk gün de söyleyebilirdim, ama inanmayacaktın sen, mutlaka bir kanıt isteyecektin. İşte o kanıt ortada. Senden altı gün altı gece uyanık kalmanı istedim. Oysa sen altı gün altı gecedir uyuyorsun.

GILGAMES (Ne söyleyeceğini bilmez bir hâlde): Yalan!..

(Utnapiştim'in Karısı gelmiştir, eteğindeki tayınları Gilgames'in önüne boşaltır.)

UTNAPIŞTİM (Gilgames'e): Haydi Gilgames. tayınlarını saysana, (En bayat ekmeği gösterir.) Birinci ekmeğin kupkuru. (İkinciye uzatır.) İkincisi büzülmüş. (Üçüncüyü uzatır.) Üçüncü yaş. (Dördüncüyü uzatır.) Dördüncü küflenmiş. (Beşinciye uzatır.) Beşinci ağarmış. (Altıncıyı uzatır.) Altıncı bayat. (Yedinciye uzatır.) Yedincinin ise buğusu üstünde.

(Gilgames inanmıştır, devrilircesine yere çöker başını avuçları arasına alır ve ağlar.)

UTNAPIŞTİM (Gilgames'in saçlarını okşayarak): Ağla Gilgames, ağla! Ah bu insan

gözyaşları!.. Ne kadar da sıcak! İşte seni tanrılardan ayıran bir ayırım daha.

GILGAMES (Başını şiddetle Utnapiştim'e doğru kaldırır, isyanla): Ya sen? Sen nesin Utnapiştim? Tanrı mı? İnsan mı?

UTNAPIŞTİM (Tatlılıkla) : Bir insan Gilgames, hem de önemsiz bir insan.

GILGAMES (Sinirli) : Peki neden? Neden tanrılar seni seçti? Bu gizi saklamak için?

UTNAPIŞTİM (Aynı tatlılıkla): Çünkü bu giz senin gibilerin elinde tanrılara çevrilmiş bir silah olabilirdi. Çünkü bu gizi taşımaya senin gücün yetmezdi. Ben bu yükü böyle en son güne dek taşımak zorundayım.

GILGAMES: Öyleyse bir çeşit tutsaklık bu Utnapiştim?

UTNAPIŞTİM (Acı acı güler): Ne sandın ya? (Kaskatı bir yüzle:) Çevrende her şeyin yavaş yavaş değiştiğini görüyorsun, bir fidana bağlanıyorsun, büyüyor, ağaç oluyor, sonra bir gün karşına cansız bir kütük olarak çıkıyor, dağlar ufalıyor, dereler kuruyor, çevrende sürekli bir değişme... Ve hepsi senden bir şeyler, bir şeyler alıp götürüyor. (Bıkkın:) İnsan yoruluyor Gilgames! (Bir an susuş.) Her şeyin gelip geçici, her şeyin aldatıcı olduğu bir dünyada tek seyirci olarak yaşamak, ölenlerle kalanlar arasında biteviye kendini dilim dilim bölmek, isyan duymadan, acı duymadan bunu yapmak pek zor. Her gün biraz daha eskidiğini fark etmek ve yenileri hiç değişmeyen bir hoşgörü ile karşılamak. Her gün parça parça ölmek ve bu ölü taraflarını hiç acı duymaksızın, tıpkı bir ağacın ölü yapraklarını silkip atışı gibi silkip atmak! Onların arkasından ağlamamak, yanmamak!.. Ne demektir bu, anlayamazsın.

GILGAMES (Ağırbaşlı bir acıyla): Ama bu gizi isterim ben Utnapiştim! Bu gizi isterim ben. (Yüzü allak bullak olmuştur.) Evet bir silah olarak kullanacağım onu. Evet, Tanrılarının önüne dikileceğim onunla. (Bir heykel gibi dimdiktir.) Varsın o zaman hepsi birleşsinler bana karşı. Korkmam ben Utnapiştim. Bana şimdi bu kadar utanç veren bu duyguyu da onlar gibi yenebilirim. (Utnapiştim'e yalvararak) Ah Utnapiştim, bu giz gerekli bana, anlıyor musun, bu giz gerekli bana.

UTNAPIŞTİM (Çaresizliğini iyiden iyiye duymaya başlamıştır): Ben önemsiz bir insanım demiştim sana. Ve severim seni. Ama verilmiş bir sözüm var benim, Tanrılarının gizini yalnız tanrı olanlara açabilirim. Sen bir tanrı değilsin Gilgames!

Yenilmeyeceğini sanan Gilgames tanrılarla mücadele etmekten vazgeçer. İnsan aczini, aşkı kabul eder. Gilgames, evvelce kovduğu İştâr'ı çağırır, ona yaklaşır ve kendini İştâr'ın kucağına atar. Fakat İştâr kaçar. Gilgames ölmez ve ebedi bir asi olarak kalır.

Orhan Asena, Gilgames

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

ayırım: Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, fark.

muştı: Sevindiren haber, müjde.

Bilgi Kutusu

Orhan Aşena'nın 1960'ta yayımladığı *Gilgameş* (Tanrılar ve İnsanlar) adlı oyunu ilgiyle karşılanmıştır. Yazar, bu eserle birlikte oyun yazarlığının doktorluğunun önüne geçtiğini belirtmiştir. Yazarın ilk oyunu olan “*Gilgameş*”; dram türünde yazılmış, dört perdelik bir oyundur. Dram türündeki eserler konusunu günlük yaşamdan ve tarihten alır, hayatı olduğu gibi yansıtır. Bu yüzden hayali, sosyal, tarihî ve millî unsurlara bol bol yer verilir. Bu tür oyunlarda üç birlik kuralına uyma zorunluluğu yoktur. Olaylar, çirkin dahi olsa sahnede gösterildiği gibi kişiler hangi sınıf ve halktan olursa olsun dramda yer alır.

Oyunun ana kahramanı *Gilgameş*, Uruk halkını zalim hükümdar En-Me-Kar'dan kurtarmak için mücadeleye girer ve tanrılara karşı gelir. Bu yüzden tanrılar tarafından cezalandırılmak istenir. *Gilgameş*; karşısına çıkan bütün düşmanları teker teker yener, kendisine olan inancı ve ölümsüz olduğu düşüncesi yerleşir. Dostu Enkidu, tanrılar tarafından öldürülür. Bunun üzerine tanrılarının sırrını (ölümsüzlük sırrını) öğrenmek üzere dünyadaki tek ölümsüz insan olan Utnapiştim'in yanına gider ve bu yolculuğun sonunda insanın düşündüğü kadar güçlü bir varlık olmadığı, aslında aciz bir varlık olduğu gerçeğini fark eder.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz metnin temasını belirleyerek bu temanın insan hayatıyla ilişkisini belirleyiniz. Sizi böyle düşünmeye iten sebep nedir?
- a. “Tiyatro metinlerinde olay örgüsü; olaylar arasında neden-sonuç bağı kurularak ve mantıksal bir gelişim gösterecek şekilde perde, sahne vb. bölümler etrafında düzenlenir.” Aşağıdaki tabloda verilen “*Gilgameş*” oyununun olay örgüsünü tamamlayınız.

Birinci Perde	Uruk halkının, En-Me-Kar'ın zulmüne karşı <i>Gilgameş</i> 'e başvurması, <i>Gilgameş</i> 'in tanrılara başkaldırması
İkinci Perde	
Üçüncü Perde	Zafer sarhoşu olan <i>Gilgameş</i> 'in, Enkidu'nun ölümüyle ölüm korkusunu duyması
Dördüncü Perde	

- Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasında nasıl bir bağlantı kurulduğunu tespit ediniz.

3. Aşağıdakilerden hangisi “Gilgameş” adlı oyunda olay örgüsünün ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan temel çatışma/karşıtlıklardan biri değildir?
 A) Adalet ve eşitsizlik
 B) Ölümsüzlük arzusu ile ölümlü insanın çaresizliği
 C) Yöneten-yönetilen
 D) Tanrıların ölümsüzlüğü insanların ölümlülüğü
4. Okuduğunuz metindeki kişilerin özelliklerini belirleyerek bu kişileri, yöneten-yönetilen ölçütüne göre gruplandırınız.
5. Halk, zalim bir kral olan En-Me-Kar’a karşı Gilgameş’in yanında yer alırken tanrılarla giriştiği savaşta onu yalnız bırakmıştır? Sizce bu durumun nedeni nedir?
6. Gilgameş ve Utnapiştim’in benzer ve farklı yönleri nedir? “Gilgameş”in ölümsüzlük arayışını ve bunun yolunun tanrılara köle olmaktan geçtiğini öğrenince yaşadığı hayal kırıklığını metne göre yorumlayınız.
7. “Gilgameş” adlı oyunun şahıs kadrosundaki kişiler oyundaki işlevlerine göre betimlenmiştir. Aşağıdaki oyun kişilerinden hangisi olağanüstü özellikler göstermez?
 A) Enkidu
 B) Utnapiştim
 C) İştâr
 D) Nin-Sun
8. Okuduğunuz metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
9. Tiyatro eserlerinde genellikle kısa cümleler kullanılır. Buna göre yazarın üslup özelliğini değerlendiriniz.
10. Okuduğunuz metindeki evrensel değerleri ve mitolojik unsurları belirleyiniz. Metinde ifade edilen gerçeklikle günümüz arasında bir ilişki kurulabilir mi? Niçin?
11. Okuduğunuz metni; edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımaları açısından inceleyiniz. Genel Ağ’dan metinle ilgili eleştiri yazılarını araştırınız.
12. “Gilgameş” eserinin Orhan Asena’nın hayatındaki önemi nedir?

Biyografi

Orhan Asena (1922-2001)

Diyarbakır’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. Çeşitli illerde doktorluk yaptı. Bir süre Almanya’da yaşadıkdan sonra Ankara’ya yerleşti.

Şiir türünde eserler verdiyse de çok başarılı olamadı. 1954-1955 sezonunda Ankara Devlet Tiyatrosunca sahneye konulan ilk oyunu Gilgameş’ten (Tanrılar ve İnsanlar) sonra tanınmıştır. Bu oyunuyla 1960 yılında TDK Tiyatro Ödülü’nü kazanmıştır. Oyunlarının konularını tarihten, mitolojiden ve toplumun yaşadığı hayattan almıştır. Oyunlarına değişik çevre ve koşullardan seçtiği kadın (Fadik Kız, Kocaoğlan, Korku) ve erkek kahramanların yanı sıra, gözünü tarihe çevirerek yaşamları ve etkinlikleriyle toplumun malı olmuş kişilikleri (Kanuni Süleyman, Simavnalı Şeyh Bedrettin) yansıtmıştır.

Eserleri: Tanrılar ve İnsanlar, Hürrem Sultan, Kocaoğlan, Yalan, Kapılar, Tohum ve Toprak, Fadik Kız, Simavnalı Şeyh Bedrettin, Ya Devlet Başa ya Kuzgun Leşe...

2. Uygulama

a. Tiyatro Oyunlarının Sahnelenmesi

Tiyatro oyunları sahnelenirken seyirci üzerinde fizyolojik ve psikolojik etkiler oluşturmak amaçlanır. Bu etkinin ortaya çıkmasında mekân, dekor, efekt, ışık vb. uygulamalar önemli bir yere sahiptir.

Bir tiyatro oyunu; yazar, yönetmen, yapımcı, oyuncu, tasarımcı ve teknik ekip gibi birçok kişinin ortak çalışması ile sahnelenebilir. Oyunun dekor, ışık ve kostümleri oyunun içeriğini yansıtabilecek şekilde düzenlenir.

Modern tiyatrodaki bir eserin farklı temsillerinde, metinle ilişkili veya metinden bağımsız olarak farklı mekân ve dekor uygulamaları olabilir. “Gilgameş” adlı oyunu sahnelemek isteseydiniz nasıl bir dekor, ışık ve kostüm uygulaması yapardınız?

b. Modern tiyatro türlerinin özelliklerini verilen ölçütlere göre aşağıdaki tabloya yazınız.

Tiyatro türleri	Trajedi	Komedi	Dram
Konu			
Kişi			
Yer ve zaman			
Dil ve anlatım			

c. Aşağıda tanıtılan tiyatro eserlerinin adlarını boş bırakılan yerlere yazınız.

Eserin Konusu	Eserin Adı
1. Haldun Taner’in yazdığı oyun büyük bir kentin gecekondu mahallesinde geçer. Sinekli olarak bilinen bu mahallenin kahramanı Ali’dir. Keşan’dan gelme, sevgilisi Zilha’nın dayısını öldürdüğü için dört yıl hapis yatan Ali mahalleli tarafından kahramanlaştırılır.	
2. İkinci Meşrutiyet’in arifesinde, Abdülhamit’in son günlerinde geçen eserde, Eski kabadayı Rasim Baba’nın oğlu Yusuf, gölge oyunu ile ilgilenmektedir. Oğlunun bu ilgisinden rahatsız olan Rasim Baba, onun da kendisi gibi Fehim Paşa’ya bağlı ünlü bir kabadayı olmasını ister. Ancak oğlu Fehim Paşa tarafından gölge oyuncusu olarak görevlendirilir. Turgut Özakman, bu oyunuyla ödül almıştır.	

3. Metin

Hazırlık

1. “Dekorsuz, kostümsüz, ışksız bir tiyatro olabilir ama seyircisiz tiyatro olamaz.” sözü ile tiyatro sanatının hangi özelliği vurgulanmaktadır?
2. Devleti yönetenler sizce hangi değerlere ve özelliklere sahip olmalıdır?

GENÇ OSMAN

Birinci perdenin başında, Genç Osman için yakılmış bir ağıt okunur. Ardından, yeniçeri ve sipahiler vatan aşkıyla egemenlikle ilgili destansı konuşmalar yaparlar. Derken sahneye Sultan Osman, Hocası Ömer, Sadrazam Dilâver Paşa çıkar, devlet işleri hakkında konuşurlar. Sultan Osman bozulan devlet yapısını düzeltmek için yenilikler yapmak ister. İlk iş olarak da yeniçeri ve sipahi ocaklarını kapatmayı düşünür. O sene görülmemiş kış olur, Boğaz ve Haliç’in suları donar, gemiler dışarıdan mal getiremez olur. Anadolu ve Rumeli’de kıtlık baş gösterince Anadolu’dan insanlar, yerini yurdunu bırakıp İstanbul’a doğru akın etmeye başlarlar.

I. Perde

Aşağıdaki bölüm, Sultan Osman, Dilâver ve Ömer Efendi’nin memleketin durumu hakkında konuştukları bölümden alınmıştır.

DİLÂVER

Anadolu dalga dalga akıyor buraya.
sen de bil, sen de Davut, hocam siz dahi bilin
ve göklerdeki Tanrı dahi bilsin ki,
her kim hak etmeden bir lokma yutmuşsa
o lokmayı kusturacağım ona!

ÖMER

Devletin zengin olduğu yerde herkes zengindir,
devletin güçlü olduğu yerde herkes güçlü;
ve ancak devletin onurlu olduğu yerde
onurludur herkes.

OSMAN

Atalarımın devleti değil mi bu, hocam,
aynı yapı değil mi bu?
Yoksa bende midir kusur?

DİLÂVER

Hâşâ, hünkârım!

DAVUT

Hâşâ! Padişahımda kusur olur mu?

OSMAN

Kimde peki?

ÖMER (Davut’u kuşkuyla süzüp):

Çağ değişiyor, hünkârım, değişiyor çağ.
Dünü yaşatan kurallar bugünü boğmakta.
Yapı aynı yapı elbette, ama bakın
tavanda delikler var, duvarlarda çatlaklar...

Temelde sarsıntılar var da ondan.

Yapıyı yeniden kurmak gerek.

OSMAN

Kurulacak.

ÖMER

Ama gecikmeden, yoksa içindekiler
yıkıntılar altında kalacak.

OSMAN

Yapı yeniden kurulacak.

(Ömer, Dilâver ve Davut çıkarlarken Ömer
çıkışta oyalanır; ötekiler uzaklaşınca geri
gelerek)

ÖMER

Davut Paşa tekin adam değil.

OSMAN

Ne gibi?

ÖMER

Hep daha yukarlara çıkmak isteyen
ama bunu kendi gücüyle başaramayanların
hâli var onda. Bu türlü kimseler
- bir fırsat geçmesin ellerine -
amaçlarına erdirecek en kötü,
en alçakça yollara dahi baş vurabilirler. Ne-
den ikide bir sadrazamla birlikte, padişah
katına çıkıyor böyle?

OSMAN

Dördüncü vezirdir.

ÖMER

Neden üçüncü, dahası, ikinci vezir değil
de dördüncü vezir eşlik ediyor sadrazama?
Hem, hiç gereği yokken
ne yasalar ne töreler bakımından.

Ayrıcalığı nedir Davut Paşa'nın?

OSMAN

Hanedanın damadıdır ya.

ÖMER

Yani tahtından indirilen Sultan Mustafa'nın
kızkardeşinin kocası.

OSMAN

Halamın.

ÖMER

Ama Sultan Mustafa'dan boşalan yere siz
oturdunuz, padişahım.

OSMAN

Kendi hakkım olan yere oturdum ben.

Amcam yasalara aykırı olarak
oturtulmuştu benim tahtıma.

ÖMER

Ama Sultan Mustafa'nın yakınları sizin gibi
yorumlamazlar bu durumu.

OSMAN

İki kez ağır suç işledi Davut Paşa,
ikisini de bağışladım. Bağlıdır bana.

ÖMER

İki kez ağır suç işleyen
üçüncü kez de işleyebilir, hem
öncekilerden talimli olduğu için
daha kolay işler daha ağır bir suçtu.

OSMAN

Gizli bir tertibi açığa çıkar çıkmaz
ezerim başını.

ÖMER

Gizli tertipleri olduğu su götürmez;
bunları bir an önce siz açığa çıkarıp
ezin başını!

(Çıkar...)

Sultan Osman, kardeşi Mehmet'in kendisine ihanet ettiğini bildiren mektup alır. Lehistan'a doğru sefere çıkmaya hazırlanan Sultan Osman; arkasında şüpheli bir durum bırakmamak için Fatih Kanunnamesi'ne dayanarak kardeşini öldürtür. Mehmet ölmeden önce ona "Ömrün ve saltanatın berbat olsun!" diye beddua eder. Halk kendi arasında bu olayı konuşur. Osman'ın tahta geçtiği yıl İstanbul'da görülen felaketler, onun uğursuzluğuna yorumlanır. Sultan, halkın nabzını tutmak, aksaklıkları görmek için cellâdıyla gezer. Kendisini halktan biri gibi göstermek ister.

Sultan Osman, Şeyhülislam Esat Efendi'nin kızı Akile'ye evlilik teklifinde bulunur. Sarayda haremi kaldıracağını ve ülkede herkesin tek eşli olacağını söyler. Sultan Osman, evlilik konusundaki düşüncelerini Esat Efendi'ye de açar. O da bunun geleneklere aykırı olduğunu, halkın karşı çıkacağını dile getirir. Osman'ın yaptığı bu yeniliğe halk karşı çıkar. Erkekler tek eşlilikten yana değildirler, Padişah'ın saray dışından evlenmesini de geleneklere aykırı bulurlar.

İkinci perdenin başında Sultan Osman, Ömer ve Esat Efendi devletin içinde bulunduğu durumu ve Anadolu'da yaşanan sorunları konuşurlar. Herkes gidince Lalası Süleyman'ın ısrarıyla Rumeli kazaskerinin gönderdiği Nevhayal adlı cariyenin elinden şerbet içerken Akile çıkagelir. Sultan Osman, olan biteni ülkenin tahtı için şehzade gerektiğini, kendi çocuklarının yaşamadığını söyleyerek Akile'ye açıklamaya çalışır. Sultan Mustafa'nın annesi Valide Sultan, bu durumdan yararlanarak Sultan Osman'ı tahttan indirmek için Nevhayal'i kullanmak ister. Davut da askerlere, ocaklarının kaldırılacağını söyleyerek onları Sultan Osman'a karşı kıskırtır.

Lehistan Seferi'nden dönülmüştür. Asker hiçbir başarı gösterememiş, savaş sonrası İstanbul'a döndükten sonra Hotin'in anlaşma ile bize verilmesi sağlanmıştır. Bunun üzerine Sultan Osman hac seferine çıkmayı ve sefer dönüşünde Anadolu'da kalarak yeni bir ordu kurmayı planlar. Sultan Osman rüyasında Kur'an okurken Hz. Muhammed'in gelip Kuran'ı elinden, zırhı üzerinden aldığı ve ona bir tokat atarak kendisini tahtından devirdiğini görmüştür. Rüyasını Üsküdar Şeyhi Aziz Mahmut Hüddâi Efendi'ye yorumlatır.

II. Perde

Aşağıdaki parça, Sultan Osman'ın rüyasını anlattığı bölümden alınmıştır.

OSMAN

Göze almak gerek. Bir var ki
hiç aklımdan çıkmıyor şu gördüğüm düş.

DİLAVER

Üsküdar Şeyhi Aziz Mahmut Hüdâi Efendi
nasıl yorumlar bu düşü, padişahım?
Kendisinden cevap geldi mi?

OSMAN

Hac seferinden vaz geçilsin der.
Kopacak bir fitnenin habercisiymiş bu düş.

DİLAVER

Ermiş, derin görüşlü bir kişi olarak bilinir
şeyh;
yanıldığı hiç görülmemiştir.

ÖMER

Düşlerin işareti yoruma göre değişir.

Aynı işaret kimine “Dur”, kimine “Yürü”
demek içindir.

Düşü görenin gücüne, çapına göre yorum-
lanır düş.

OSMAN (Düşünü yaşarcasına)

Tahtımda oturmuş Kur'an okuyorum.

ÖMER

Bu sizin Hacca niyetiniz.

OSMAN

Hazreti Peygamber gelip, elimden Mushaf'ı
üzerimden zırhımı atıp bir tokat atarak
tahtımdan deviriyor beni.

ÖMER

Demek istiyor ki: Oturmuş duruyorsun,
kendiliğinden davranacağın yok;
bari ben kaldırayım seni.

OSMAN

Ama kaldırmıyor beni, deviriyor!

ÖMER

Uyuşukluğunuza kızdığından.

OSMAN

Doğrulup yüz sürmek istiyorum ayaklarına,
bir türlü başaramıyorum.

ÖMER

Demek ki çok kızmış. Hemen yola çıkmaz-
sanız

karanlık görünür sonunuz.

“Burda ayağıma yüz sürdürmüyorum,
yattığım yerde bekliyorum seni” demek is-
tiyor.

OSMAN

Güzel yorumlarsınız, hocam, ama
içim rahat değil nedense.

DİLAVER

Lehistan Seferi'ne çıkarken güneş tutuldu.
Ordunun hareketi ertelensin dedi hocalar
ama yola çıkıldı. Sonuç meydanda.

ÖMER

Kabahat ne güneşin tutulmasında
ne de o gün yola çıkılmasında.

O buyruk dinlemeyen serkeşlerde kabahat.

DİLAVER

Onları bugün de hesaba katmak gerek.,

ÖMER

Hemen yola çıkılmalı, Anadolu'ya geçilmeli
(...)

Anadolu'da can ve mal güvenliği kalmayan halk İstanbul'a gelir. Sultan Osman tebdilikıya-fetle yanlarına giderek dertlerini öğrenir, onları köylerine dönmeye ikna eder.

Padişahın kendilerini gözden çıkardığını düşünen yeniçeri ve sipahiler isyan ederek sarayı kuşatırlar. Şeyhülislamdan da fetva alan askerler elçi göndererek sefere çıkmaktan vaz geçmesini, bazı devlet adamlarının kendilerine teslim edilmesini isterler. Ancak Sultan Osman onların isteklerini kabul etmez. Dışarıdaki kalabalık iyice artar, padişahı ayak divanına çağırırlar. Sultan Osman, bunu kabul etmeyince dışarıdan "Sultan Mustafa'yı isteriz!" sesleri gelir.

Askerler, üstünde gecelik olan Sultan Mustafa'yla gelir. Sultan Mustafa'nın akli dengesi yerinde olmadığı için Şeyhülislam, askerlerden bu işten vazgeçmelerini ister ancak askerler onu dinlemez. Bu esnada Mustafa, tuhaf hareketler yapmaya ve sesler çıkarmaya başlar. Bunun üzerine askerlerin gözünü boyamak için Valide Sultan ile Davut askerlere sürekli altın saçarlar.

Sultan Mustafa'yı yeniçeri kışlasına götürürler. Sultan Mustafa'nın tuhaf hâlleri karşısında yeniçeriler yaptıklarına pişman olur ancak artık geri dönemezler. Sultan Osman kışlaya gelir. Mustafa onu görünce kendisini kurtarmasını ister. Sultan Osman konuştuğu asi askerler yaptıklarından pişmanlık duymaya başlarlar.

Aşağıdaki parça, Sultan Osman'ın yeniçerilerle konuştuğu bölümden alınmıştır.

OSMAN (Yeniçerilere)

Bir yeniçeri olarak geldim yoldaşlar,
sizden biri olarak geldim buraya;
kendi ocağıma geldim.

I. YENİÇERİ (Duygulanır)

Padişahım hoş gelmiştir aramıza,
ocağımıza şeref bağışlamıştır.

OSMAN

Buraya bir beygir sırtında geldim.

Görülmemiş hakaretlere uğradım,

ağza alınmaz küfürler işittim yol boyunca.

(Asiler suçlu, başlarını eğdiler. Osman perişan kılığını göstererek)

Siz hiç bu durumda padişah gördünüz mü yoldaşlar?

(Asiler yavaş yavaş başlarını kaldırırlar, önce sevgiyle Osman'a bakarlar, sonra Davut'la Valide Sultan'a hışımla, Osman Mustafa'yı göstererek)

Padişah yaptığınız şu zavallıya bakın.

Bunun hükmü nasıl geçer? Adını sorsanız, bilmez.

I. SİPAHİ

Kabahat büyükten, bağışlamak küçükten.

II. SİPAHİ

Bağışla kullarını, padişahım.

(Davut dışarı doğru işaret eder. Cellat, Osman'ın cellâdı girer, Osman'a kement atar.)

I. YENİÇERİ (Öfkeyle)

Bire neylersiniz?

SESLER (Seyircilerin gerisinden)

— Canı bize emanet.

— Kılına hata gelmesin.

(Osman öne doğru ilerlerken, Davut'un işareti üzerine birkaç kişi önlemeye kalkar.)

OSMAN

Çekilin! Konuşmak istiyorum onlarla.

I. YENİÇERİ

Çekilin...

(Önlemeye çalışanlar çekilir.)

OSMAN (Seyircilere doğru)

Yoldaşlarım, devlet çöküyor, batıyor devlet!

Bindiğiniz dalı ne diye kesersiniz?

Devlet yok olursa, sizler kalır mısınız?

SESLER (Seyircilerin gerisinden)

— Suçlular ceza görsün!

— Bizim padişahımız sensin!

— Biz mecnun padişah istemeyiz!

(Osman, tam konuşacağı sırada; Davut'un işareti üzerine, Cellat kement atar yine. Osman dönüp yakalar kemendi, hızla çeker, Cellat yere kapaklanır. Osman kemendi Davut'a doğru fırlatır.)

I. YENİÇERİ

Çıldırдың mı siz! Dışardakiler fark ederse parça parça ederler hepimizi.

II. YENİÇERİ

Bizi de suç ortağı mı yapmak istersiniz?

I. SİPAHİ

Bir padişahın göz göre göre canına kastetmek, İslam'ın halifesini boğazlamaya kalkmak ha?

II. SİPAHİ

Hem de bir camide! İslam tapınağında!

OSMAN (Davut'u göstererek)

Aklı tutulmuş, yüreği kararmış bunun;

düşünceleri birer yarasa, duyguları ahtapot.

İslam'ın halifesini değil,

İslam'ın peygamberini dahi

boğazlayabilir bu yobaz, hem de İslamiyet adına.

Dostlarım; yoldaşlarım, kardeşlerim!

(Seyircilere doğru seslenirken ara sıra içgüdüyle dönüp kementten sakınmak ister.)

Daha ne kadar alçalmam gerekiyorsa,

söyleyin de, o kadar alçaltayım kendimi. Yeter ki

bir deliye emanet etmeyin ülkenin kaderini.

(...)

Bu sözlerin ardından Davut, padişahın yaptığı ve yapmak istediği yeniliklerin İslamiyet'e aykırı olduğunu söyleyerek kalabalığı galeyana getirir. Sultan Osman, Yedikule'ye götürülerek orada öldürülür. İstanbullular, olan bitenlere engel olmadıkları için kendilerine kızarlar. Oyunun sonunda İstanbullular ve Anadolu köylüleri sahneye gelip asilere doğru hınçla bakarak yere tükürürler. Cellat da kemendi alıp Davut'un boynuna geçirir ve onu hücreye sokar.

Turan Oflazoğlu, Genç Osman

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

fitne: Karışıklık, kargaşa.

göze almak: Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.

mecnun: Çılgın, deli.

Mushaf: Kur'an-ı Kerim.

tertip: Hile, düzen, komplot.

Bilgi Kutusu

Okuduğunuz “Genç Osman” adlı oyun konusunu tarihten alan, üç perdelik bir trajedidir. Oyunun şahıs kadrosu Sultan Osman, Sultan Mustafa, Ömer Efendi, Seyhülislam Esat Efendi, Davut Paşa, Valide Sultan gibi tarihî şahsiyetlerden oluşur. Türk tiyatro yazarları için tarih, dünyada olduğu gibi bizde de önemli bir kaynak olmuştur. Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında konusunu tarihî olaylar ve şahsiyetlerden alan önemli oyunlar yazılmıştır. Bu oyunlar çoğu kez tarih biliminin verilerinden yararlanılarak çağdaş sorunlara değinen oyunlardır.

Cumhuriyet Dönemi tiyatro yazarları eserlerinde Türk tarihinin çeşitli boyutlarını işlemişlerdir. Orhan Asena, Turan Oflazoğlu gibi yazarlarımız tarihî oyunlarında psikolojik incelemelere ağırlık vermişlerdir. Güngör Dilmel, Nazım Kurşunlu, Refik Erduran gibi yazarlarımızın konularını tarihten seçtikleri eserleri vardır. 1970’ten itibaren güncel konulardan uzak durmaya çalışan yazarlarımızın tarihî şahsiyet ve olaylara daha çok itibar ettikleri gözlenmektedir.

Oyunun ana kahramanlarından Sultan Osman, yazarın sözcülüğünü yapar. Yazar; Sultan Osman’ın Türkçenin önemi, adalet, kılık kıyafet ve kadın hakları hakkında düşüncelerine oyunda yer verir. Bu oyunda Anadolu’nun durumu, padişahların ve devlet adamlarının şimdiye kadar Anadolu’ya nasıl baktığı üzerinde de durulur. Anadolu’nun içinde bulunduğu kötü durumun nedeni olarak ekonomi ve adalet sistemindeki bozukluklar gösterilir. Osmanlı Devleti’nde ilmiye sınıfı ile ocakların bozulmasının devleti çöküşe götüren en büyük neden olduğu üzerinde durulur.

Turan Oflazoğlu, birçok oyununda olduğu gibi Osmanlı Dönemi’ndeki iktidar mücadelesinden hareketle çağımızın insan ilişkilerini ele alır. Hülya Nutku, “Tarihsel oyunlar, geçmişe duyulan özlem değildir; kimi kez geçmişle bir hesaplaşma, kimi kez yalnızca geçmişten bir yaprak, bir tattır, bazen de bugün adına bir sestir.” der. Devletini ve halkını çağdaş seviyeye getirmek isteyen Sultan Osman idealist bir yöneticidir. Ancak iyi bir ekonomiye sahip olmayan ve adaletin olmadığı ülkelerde bunun başaramayacağı; vurgulanır. Bir kişinin -sultan bile olsa- yalnız başına hiçbir şey yapamayacağı, kişisel hırsların hem insanları hem de devletleri felaketlere götüreceği mesajı verilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Oyundaki temel çatışmayı belirleyiniz. Bu çatışmanın ortaya çıkmasında hangi olay etkili olmuştur?

2. Oyunun olay örgüsünü verilen tabloya yazınız. Metinde anlatılan olayların yaşanma ihtimali var mıdır?

Olay sırası	Olaylar
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

Okuduğunuz metindeki kahramanların özelliklerini belirleyiniz. Kahramanların, olay örgüsündeki işlevini tespit ediniz.

3. “Çağ değişiyor, hünkârım, değişiyor çağ.
Dünü yaşatan kurallar bugünü boğmakta.
Yapı aynı yapı elbette, ama bakın
tavanda delikler var, duvarlarda çatlaklar...
Temelde sarsıntılar var da ondan.

Yapıyı yeniden kurmak gerek.” diyen Genç Osman’ın hocası Ömer, hangi soruna dikkat çekmektedir? Sizce bu sorunun sebepleri nelerdir?

4. Aşağıdakilerden hangisi Sultan Osman için söylenemez?
- A) Oyunun ana kahramanıdır.
B) İdealist bir hükümdardır.
C) Bozulan devlet yapısında reform yapmak istemektedir.
D) İktidarını korumak adına askerlere iltimas gösterir.
5. Olayların geçtiği zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
6. Okuduğunuz metindeki açık ve örtük iletileri; metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayanarak/gerekçelendirerek ifade ediniz.
7. Metni dil ve anlatım bakımından inceleyerek ulaştığınız sonuçları defterinize yazınız.
8. “Genç Osman” oyunu trajedi türünde yazılmış bir eserdir. Bu türün özelliklerini metinden örneklerle açıklayınız.

Biyografi

Turan Oflazoğlu (1932-...)

Adana’da doğdu. Ortaokulu ve liseyi İstanbul’da okudu. İstanbul Üniversitesinde hukuk, felsefe ve İngiliz edebiyatı okudu. Tiyatro eğitimi için Amerika’ya gider. Orada “Keziban” adlı ilk oyununu yazdı ve oyun ilk kez Seattle’de sahnelendi. 1964 yılında Türkiye’ye döndü ve TRT İstanbul Radyosu tiyatro bölümünde dramaturg olarak çalıştı.

Turan Oflazoğlu daha çok, tiyatro yazarı olarak tanınmaktadır. Yirmiden fazla tiyatro eseri bulunan sanatçı, oyunlarının çoğunu tragedya türünde kaleme almıştır. Daha çok tarihî konu ve kişiler aracılığıyla varoluşsal sorunları ve evrensel temaları ele almıştır. Trajedilerini serbest nazımla kaleme almıştır.

Eserleri: Keziban, Allah’ın Dediği Olur, Deli İbrahim, Sokrates Savunuyor, IV. Murat, Genç Osman, Elif Ana, Bizans Düştü-Fatih, Kösem Sultan, III. Selim Kılıç ve Ney...

3. Uygulama

- a. Oyunun ana kahramanlarından biri olan Valide Sultan’ın tek amacı iktidarı ele geçirmektir. Bu uğurda birtakım entrikalarla aklı başında olmayan oğlunu padişah yaptırır, askerlere devlet hazinesinden bol bol para dağıtır. Devlet ve halk onun umurunda değildir.
 1. Yukarıdaki açıklamayı dikkate alarak Valide Sultan’ın iktidarı ele geçirmek için devletin geleceğini tehlikeye atmasını ve kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutmasını değerlendiriniz.
 2. “Genç Osman” adlı eserdeki millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.
 3. Okuduğunuz metni “15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri” konusuyla ilişkilendirerek “vatan sevgisi” konusu lu bir yazı hazırlayınız. Yazınızı yakın çevrenizle ya da bilişim teknolojilerini kullanarak başkalarıyla paylaşınız.
- b. “Gılgamesh”, “Bir Pazar Günü” ve “Genç Osman” oyunlarını tür, tema ve yapı bakımından karşılaştırınız. Elde ettiğiniz sonuçları aşağıdaki tabloda gösteriniz.

	Gılgamesh	Bir Pazar Günü	Genç Osman
Tür			
Tema			
Yapı			

c. Aşağıdaki yazar eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Turan Oflazoğlu-Kösem Sultan B) Güngör Dilmen-Midas'ın Kulakları
C) Haldun Taner-Keşanlı Ali Destanı D) Necati Cumali-Ayak Bacak Fabrikası

Dil Bilgisi**B. Paragrafa Yapı**

Her paragraf küçük bir yazı örneğidir. Onun da giriş, gelişme ve sonuç cümleleri vardır.

Giriş Cümlesi

Paragrafın konusunu ya da ele alınan kişiyi, olayı, durumu açıkça ortaya koyan ilk cümle giriş cümlesidir. Paragrafta anlatılardan, olayın, düşüncenin sırasına göre en önde gelen ve en genel düşünceyi içeren cümledir. Dil ve düşünce yönünden bağımsızdır, kendinden önceki bir cümleye bağlı değildir. Giriş cümlesinde kendinden önce herhangi bir açıklama gerektirecek zamir, bağlaç, edat gibi kelimeler bulunmaz. Ele alınan konuyla ilgili örnek ve ayrıntılara yer verilmez.

Gelişme Cümleleri

Giriş cümlesinden sonra gelen, ele alınan konunun çeşitli yollarla açıklandığı bölümdür. Konuyla ilgili yardımcı düşünceleri, belgeleri, örnekleri ve ayrıntıları içeren cümle ya da cümlelerdir. Bu bölümde karşılaştırma, örnekleme, tanık gösterme, sayısal verilerden yararlanma gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurulur.

Sonuç Cümlesi

Paragrafın tümünden çıkarılacak kesin yargıyı belirten, giriş cümlesinde verilen düşünceyi kanıtlayan, açıkça ortaya koyan son cümledir. Dil ve düşünce yönüyle kendinden önceki cümlelere bağlıdır. Bu yüzden sonuç cümlesi demek ki, sonuç olarak, öyleyse, özetle, bundan dolayı, bu yüzden, çünkü gibi bağlayıcı kelimelerle başlayabilir.

Çözümlü Örnek Soru**Aşağıdaki cümlelerin hangisi bir paragrafın ilk cümlesi olabilir?**

- A) Kendine güvenen insan riskleri göze alarak işe başlar.
B) Eserlerini beğenmeyişimin bundan başka nedenleri de var.
C) Yeni bir iş kurmanın böyle zorlukları olduğu doğrudur.
D) Çünkü ayakkabılarımı yolda gördüğüm gence vermiştir.

Çözüm: Yukarıdaki cümleleri incelediğimizde B, C ve D seçeneklerinde “bundan”, “böyle” ve “çünkü” ifadelerinin yer aldığını görürüz. Bu ifadeler kullandıkları cümleleri dil ve anlam yönüyle kendilerinden önce gelen cümlelere bağlar. Bu yüzden giriş cümlesi olamazlar. A seçeneğindeki cümle ise genel bir düşünceyi içerir. Dolayısıyla bu cümleye “giriş cümlesi” diyebiliriz. **Cevap A seçeneğidir.**

4. Uygulama

a. I. Edebiyat da hayatı her alanda şekillendiriyor.

II. Bu sözün altında bir gerçek yatmaktadır.

III. Yalnızca hayat, edebiyatı şekillendirmez; bunun tersi de mümkündür.

IV. Modern insanı ortaya çıkaran romanla tiyatrodur.

Numaralanmış cümlelerden bir paragraf oluşturulmak istense cümleler aşağıdakilerden hangisine göre sıralanır?

A) I - II - III - IV

B) IV - II - III - I

C) I - III - II - IV

D) IV - II - I - III

b. 13. yüzyılın sonlarına doğru, biri Konya'da, diğeri Eskişehir civarında iki büyük ruh kahramanı yükselir. Mevlâna ve Yunus Emre... Bunlardan birincisi yüksek tabaka, ötekisi halk tabakası üzerinde asırlarca devam eden bir saltanat kurarlar. Mevlâna eserlerini Farsça yazdığı için İranlılar Mevlâna'nın İranlı bir şair olduğunu iddia ederler. Yunus Emre ise Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmesine rağmen şiirlerini Türkçe yazmıştır. Bu yüzden Yunus Emre'ye sahiplenen başka bir millet yoktur. Demek ki dil ---- en önemli unsurların başında gelmektedir.

Bu parçada boş bırakılan yere düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) kültür hayatımızın

B) düşünce dünyamızın

C) Türk edebiyatının

D) millî kimliğin

c. Nurullah Ataç, Türkçenin özleşmesine tek başına, belli kurumlardan fazla katkıda bulunmuştur. Yaşadığı dönemde birçok kimseyi etkileyerek daha öz Türkçeci olmaya itmiştir. Özellikle onun hışmına uğramaktan korkan genç yazarlar arasında ona uyanlar çok olmuştur. Dil devriminin gerekli olduğu inancıyla bu işe ömrünü harcamıştır. Nurullah Ataç bu konuda, "Dil işine girişmem bir çıkar kaygısıyla değildir de onun için. Alıklar, benim şu buyurdu, bu buyurdu diye, şuna buna yaranmak için öz Türkçeye özendiğimi sanırlar. Oysa ki ben, öz Türkçe için nice kazançları teptim, rahatımı kaçırdım, üzdüm kendimi, adım deliye çıkarttım." der.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değnilmemiştir?

A) Nurullah Ataç'ın çalışmalarıyla Türkçedeki yabancı kelimelerin atıldığına

B) Nurullah Ataç'ın Türkçenin özleşmesine katkıları olduğuna

C) Nurullah Ataç'ın, düşünceleriyle birçok kimseyi etkilediğine

D) Genç yazarların Nurullah Ataç'tan çekindiğine

5. Uygulama

- a. 1947 () de Erzincan () da doğan sanatçı Erzurum () da edebiyat öğrenimi gördü () öğretmenlik ve yayıncılık yaptı.

Bu cümlede yay ayrıla gösterilen yere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

- b. (I) Turan Oflazoğlu, yazdığı oyunlarla Türk tiyatro evreninde yankılar uyandırmış usta bir kalemci. (II) Tiyatro eğitimi için gittiği Amerika'da "Keziban" adlı ilk oyununu yazmış ve bu oyun ilk kez Seattle'de sahnelenmiştir. (III) Tarihsel olayların ortasında yaşayan ve onlarla bütünleşen kişilerin iç ve dış çelişkilerini yansıtmayı ön planda tutan sanatçının oyunları, bu nedenle yalnızca tarihsel oyun olma özelliğini aşmıştır. (IV) Çünkü bu oyunlardaki, temel sorun tarihsel bir dönemin yorumu olmanın yanında ve ötesinde insanın evrensel gerçeğini yakalamaktır.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde noktalama yanlış yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

- c. **Aşağıdaki cümlelerde yazımı yanlış olan kelimelerin altını çiziniz.**

1. Şehir merkezi ile bağlantı çevreyoluyla sağlanıyor.
2. Okula geç kalmamak için çalarsaatini kurmalısın.
3. Bu yıl turistlerin en çok gezdiği yerlerin başında Dolmabahçe sarayı geliyor.
4. Uzun zamandır hasta yatan çocuk birden bire iyileşmişti.
5. Kasabalılar her akşam üstü çoluk çocuğunu alır, deniz kenarındaki çay bahçesine giderlerdi.

- ç. Her şeyi bugün gibi hatırlıyorum. Babamla birlikte 12 haziranda Ankara'dan yola çıktık. Bolu yakınlarına gelince gizli buzlanmadan dolayı arabamız şarampöle yuvarlanıp param parça oldu. Neyse ki hiçbirimizin burnu bile kanamadı.

Bu parçadaki yazım yanlışlarının nedenlerine ilişkin aşağıdaki açıklamaların hangisi doğru değildir?

- A) Bitişik yazılan birleşik kelimenin ayrı yazılması
 B) "Şarampol" kelimesinin "şarampöl" olarak yazılması
 C) Tarihi belirtilmiş ay adının küçük harfle başlaması
 D) Pekleştirilmiş sözcüğün ayrı yazılması

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Radyo Tiyatrosu

Radyo tiyatrosu, televizyonun yaygınlaşmadığı dönemlerde insanlar tarafından beğeniyle dinlenen bir radyo programıdır. Edebiyat ve tiyatro sanatından beslenen radyo tiyatrosu, radyonun olanakları ve sınırları içerisinde, radyonun malzemeleri kullanılarak yazılan ve kendine özgü sanatsal bir anlatı formu olan dramatik eserlerdir.

Konu bakımından bir sınır olmayan radyo oyunlarının en önemli özelliği sese dayalı, dramatik sanat eserleri olmalarıdır. Ses, radyo oyununun tek anlatım aracıdır ve dinleyicisinin sadece kulağına hitap eder. Sesin tek anlatım aracı oluşu, radyo oyunlarının dinlenmek için yazılmış olmasını gerektirir. Bu yüzden de kendine özgü bir tekniği vardır. Radyo oyunu, yalnızca kulağa hitap ettiği için bütünüyle dinleyicisinin düş gücüne seslenir.

Radyo tiyatroları, diyaloglar şeklinde yazılır. Konuşmaya dayalı bu oyunda olaylar karşıtlık ve çatışmalarla gelişir. Oyunun şahıs kadrosu dinleyicilerin oyunu takip edebilmesi için az kişiden oluşur. Ancak olayların geçtiği zaman ve mekân açısından tiyatrodaki gibi sınırlama yoktur. Oyundaki zaman ve mekân geçişleri; müzik, efekt ya da bir diyalogla saniyeler içinde başka bir zaman ve mekânda devam edebilir. Radyo tiyatrolarında cümleler kısa, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Efekt ve müzik radyo tiyatrosunun ana unsurlarındandır. Oyundaki sesleri yansıtma, mekânı ve zamanı belirleme, gerilim yaratma, sahneler arası geçiş müzik ve efektler ile sağlanır.

Radyo tiyatrosu; oyun yazarı, yönetmen dramaturg, oyuncular ve efekt uzmanı (efektör) gibi kişilerden oluşan bir ekibin çalışması sonucunda sahnelenebilir. Oyunun sahnelenmesinde öncelikle tiyatrodaki olduğu gibi bir yönetmene ihtiyaç vardır. Dramaturg; yönetmene oyun seçmek, oyunları irdelemek, oyuncu seçmek ve malzeme hazırlanmak hususlarında danışmanlık yapar. Oyuncu radyo oyununu seslendiren kişidir. Kimi oyunlarda oyuncuların dışında bir de anlatıcı bulunur. Anlatıcı, oyunların başlangıcında olayın geçtiği çevreyi, konuyu anlatmak ve oyunu özetlemek için devreye girer. Efekt uzmanı dekoru, kostümü, ışığı elindeki tek kaynak olan sesle sağlayan kişidir.

B. Yazma Sürecini Uygulama

Beğendiğiniz bir tiyatro metninin bir bölümünü veya tamamını özelliklerine dikkat ederek radyo tiyatrosuna dönüştürünüz. Yazınızı kitabın sonundaki “Ek-2: Yazma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Dinleme

Dinleme, dilin dört işlevinden biridir. Hayatımızın her alanında gerçekleştirdiğimiz dinleme etkinliği aynı zamanda bir iletişim kurma yoludur. Dinleme, belli bir amaç doğrultusunda yapılan, öğrenilmesi gereken bir beceri olarak karşımıza çıkar. Dinleme etkinliği sırasında amacına uygun olarak “not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme” tekniklerinden biri kullanılır. İyi bir dinleyicinin özellikleri şunlardır:

- Dinlediği konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit eder.
- Dinlediği konuşmada konu akışını takip eder.
- Dinlediği konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirler.
- Dinlediklerini özetler.
- Dinlediklerini ön bilgileriyle karşılaştırır.
- Dinlediği konuşmanın tutarlılığını sorgular.
- Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgular.

B. Sözlü İletişim Uygulamaları

- Bir radyo tiyatrosu dinleyiniz. Dinleme çalışmanızı kitabın sonundaki “Ek-2: Dinleme Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.
- Yazma çalışmalarında kaleme aldığınız radyo tiyatrosunu bilişim teknolojilerini kullanarak seslendiriniz ve bu seslendirmeyi yakın çevrenizdeki kişilere sununuz.

Konuşmanızı kitabın sonundaki “Ek-2: Konuşma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

ÖZET

1950 Sonrası Türk Tiyatrosu

Çok partili hayata geçişle birlikte Türk tiyatrosu da hem konu hem de teknik açıdan gelişmeye başlar. Tiyatro yazarlarının sayısında da büyük bir artış olur. Başta sosyal, siyasi konular olmak üzere farklı konular ele alınır. Yeni biçimler denenir.

1960 Sonrası Türk Tiyatrosu

Bu yıllarda oluşan özgürlük ortamı ile Türk tiyatrosu en parlak ve hareketli dönemini yaşar. Özel tiyatroların sayısının artması Batıdaki güncel gelişmelerin izlenmesini ve belli bir tiyatro seyircisinin oluşmasını sağlamıştır. Tiyatro üzerine bilimsel çalışmalar artmış, daha akademik tiyatro eğitimi verilmeye başlanmış ve tiyatro eleştirisi gelişmiştir. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri de yeni yazarların yetişmesi ve ele alınan konuların çeşitlenmesidir. 1960'ların sonlarına doğru siyasi içerikli belgesel oyunlar da yazılmaya başlanmıştır. Bu yıllarda Ulusal Türk tiyatrosunu geliştirme yolunda ciddi girişimler görülür. Geleneksel tiyatro ile modern tiyatro sentezlenmeye çalışılmıştır. Epik tiyatro gibi yeni türlerde eserler verilmiştir.

1970 Sonrası Türk Tiyatrosu

Bu yıllarda ülkede yaşanan toplumsal ve siyasi olaylar Türk tiyatrosunu olumsuz etkilemiştir. Eserlerde, önceki yıllarda işlenen konulara ek olarak Kurtuluş Savaşı, işçilerin sorunları, 12 Mart gibi konular işlenmiştir. Bu dönemde de yerli ve yabancı siyasi belgesel oyunlar sahnelenmiş, bir yandan da gerçekçi köy oyunları, tarihî oyunlar, geleneksel Türk tiyatrosunun özelliklerine dayalı müzikli oyunlar, kabare oyunları, epik oyunlar yazılmıştır.

1980 Sonrası Türk Tiyatrosu

12 Eylül bu dönem edebiyatını derinden etkilemiş, Türk tiyatrosu da nicelik ve nitelik açısından bir durgunluk yaşamıştır. Oyun yazarları dönemin siyasi koşullarından dolayı güncel olaylardan ve toplumsal sorunlardan uzaklaşarak eski hikâyeleri, masalları, Osmanlı tarihinden değişik olayları ve kahramanları, ünlü adamların hayat hikâyelerini ve bireysel konuları ele almışlardır.

Radio Tiyatrosu

Edebiyat ve tiyatro sanatından beslenen radyo tiyatrosu, radyonun olanakları ve sınırları içerisinde, radyonun malzemeleri kullanılarak yazılan ve kendine özgü sanatsal bir anlatı formu olan dramatik eserlerdir. Sese dayalı radyo tiyatrosu metinlerinde diyaloglar önemli bir yer tutar. Şahıs kadrosu sınırlıdır. Zaman ve mekân geçişleri müzik ve efekt kullanılarak yapılır. Radyo tiyatrolarında cümleler kısa, açık ve anlaşılırdır.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. 1950'lerden sonra Türk basını, tiyatro haberlerine, eleştirilerine geniş ölçüde yer vermiştir. İstanbul basını yalnız profesyonel tiyatrolarla ilgilenmekle kalmamış ayrıca özellikle Anadolu'daki tiyatro çalışmalarını da yansıtmıştır. Gazeteler zaman zaman tiyatroya ilgisizlik göstermişse de günümüze dek yaprakları ve baskı sayıları çok artan gazetelerin pek çoğu tiyatro haberlerine, eleştirilerine ve haftada bir tiyatroya bir yaprak ayırarak veya edebiyat ve sanat yapraklarında geniş yer vermişlerdir.

Bu parçada üzerinde durulan konu nedir?

- A) Türk tiyatrosunun gelişimi
B) Basın ve tiyatro ilişkisi
C) Eleştiri yazılarının tiyatroya katkısı
D) Anadolu'daki tiyatro faaliyetleri
2. **Aşağıda verilenlerden hangisi Türk tiyatrosunda 1950-1960 arasında görülen gelişmelerden biri değildir?**
- A) Daha bireysel konular ele alınmıştır.
B) Tiyatro yazarlarının sayısında da büyük bir artış olur.
C) Çok partili hayatta geçişin etkileri görülür.
D) Yeni biçim denemeleri yapılmaya başlanır.

3. 1960'lardan itibaren geleneksel Türk tiyatrosunun özelliklerinden yararlanarak ulusal Türk tiyatrosunu yaratma yolunda ciddi girişimler görülür.

Aşağıdaki eserlerden hangisi bu girişimlere örnek gösterilebilir?

- A) Kösem Sultan B) Keşanlı Ali Destanı C) Hürrem Sultan D) Midas'ın Kulakları
4. **Aşağıdakilerden hangisi radyo tiyatrosunun özelliklerinden biri değildir?**
- A) Hem göze hem kulağa hitap eder.
B) Diyaloglar önemli bir yer tutar.
C) Şahıs kadrosu sınırlıdır.
D) Zaman ve mekan geçişleri müzik, efekt kullanılarak yapılır.

5. Aşağıdaki yazarlardan hangisi 1980 sonrasında tiyatro eserleri yazmaya başlamıştır?

A) Güngör Dilmen

B) Dinçer Sümer

C) Bilgesu Erenus

D) Murathan Mungan

6. Aşağıdaki yazar-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

A) Turan Oflazoğlu- IV. Murat

B) Orhan Asena- Tohum ve Toprak

C) Ahmet Kutsi Tecer-Köşebaşı

D) Haldun Taner-Sarı Naciye

7. I. Deli İbrahim

II. Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe

III. Ben Mimar Sinan

Numaralanmış eserlerin ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aynı yazara ait olmaları

B) Konusunu tarihten almaları

C) Mensur olarak yazılması

D) Komedi türünde yazılmaları

8. DİLAVER

Lehistan seferine çıkarken güneş tutuldu.

Ordunun hareketi ertelensin dedi hocalar

ama yola çıkıldı. Sonuç meydanda.

ÖMER

Kabahat ne güneşin tutulmasında

ne de o gün yola çıkılmasında.

O buyruk dinlemeyen serkeşlerde kabahat.

DİLAVER

Onları bugün de hesaba katmak gerek.

ÖMER

Hemen yola çıkılmalı, Anadolu'ya geçilmeli.

Bu parça için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Komedi türünde yazılmıştır.

B) Manzum olarak yazılmıştır.

C) Konusunu tarihten almıştır.

D) Sade bir dil kullanılmıştır.

9. Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. öğelerin bütününe---- denir.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Dekor B) Işık C) Kostüm D) Mizansen

10. **S. Hakgüder** - Evet, ölenle hasımlık var mıydı aranızda?

H. Tanrıverdi - Daha ne hasımlık olacak bey, kardeşlik işte. Ana baba bir kardeş...

S. Hakgüder - Husumet, yani düşmanlık var mıydı diye sordum?

H. Tanrıverdi - Ne husumet olacak? Kardeşin kardeşe husumeti mi olur? Evlendiğinden beri konuşmazdık, hepsi o kadar... Kardeş nazı, kardeş dargınlığı işte...

S. Hakgüder - Peki, nasıl oldu bu iş?

H. Tanrıverdi - Baştan mı anlatayım?

Hakgüder - Baştan anlatın.

Bu parça aşağıdaki tiyatro türlerinden hangisine örnek olabilir?

- A) Trajedi B) Müzikli tiyatro C) Epik tiyatro D) Komedi

11. (I) Gilgameş'ten önce yaşama biçimi olarak doktorluğu seçmiştim. (II) Sanattan vazgeçmeyeceğimi biliyordum ama bir yan uğraşım olacaktı benim o. (III) Bir hobi değil, bir yan uğraş. (IV) Yaşamımı böylesine keskin bir çizgiyle ikiye ayırmıştır Gilgameş benim. (V) Çünkü hiçbir zaman sanat bir hobi olmadı benim için, insan bir hobi uğruna uykularını kaçırmaz herhalde.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

12. Yüzyıllar boyu güzel sanatlar kapsamı içinde dans, müzik, şiir ve yazın, yontu, resim ve mimarlık ele alınmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana tiyatro alanında olan gelişmeler ve özellikle uygulama alanındaki atılmalar yukarıdaki listeye bir yenisini ekledi: tiyatro. Oysa eskiden, tiyatro, yazının bir dalı olarak düşünülürdü, bunun böyle olmadığı, yani tiyatronun yazının bir dalı değil de başlı başına bir sanat olduğu sonunda anlaşıldı.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Son yüz yılın en çok ilgi gören sanat dalı olduğu
B) Edebiyatın bir dalı olduğu
C) Bağımsız bir sanat dalı olduğu
D) Diğer sanat dallarından daha etkili olduğu

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

- a. Cevap D seçeneğidir.
b.

Tiyatro Türleri	Konusu
Orta oyunu	Sahne, perde, dekor, suflör kullanmadan halkın ortasında oynanan Türk halk tiyatrosudur.
Karagöz	Deve derisinden veya mukavvadan kesilip boyanmış insan biçimlerini beyaz bir perde üzerine arkadan ışık vererek yansıtma yoluyla oynatmaya dayalı bir gösteri oyunudur.
Meddah	Taklide dayalı olarak hikâyelerin anlatıldığı tek kişilik halk tiyatrosudur.
Trajedi	Konusunu efsanelerden veya tarihî olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan tiyatro eserlerine denir.
Komedi	Kişisel ve toplumsal sorunları güldürücü öğeler kullanarak anlatan tiyatro türüdür.
Dram	Yaşamı acıklı ve komik yönleriyle beraber yansıtan tiyatro türüdür.

- c. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
ç. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.

2. Uygulama

- a. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
b.

Tiyatro türleri	Trajedi	Komedi	Dram
Konu	Acıklı olaylar	Gülünç olaylar	Hem acıklı hem gülünç olaylar
Kişi	Soylu ve yüksek tabakadan kimseler	Sıradan kişiler	Toplumun her kesiminden insanlar

Yer ve zaman	Üç birlik kuralına uygun	Üç birlik kuralına uygun	Üç birlik kuralına uygun değil.
Dil ve anlatım	Kaba ve çirkin sözler kullanılmaz. Manzum olarak yazılır.	Kaba şakalar, söz oyunları, imalar önemli yer tutar.	Kaba ve argo sözlerle de yer verilebilir. Nazım ve nesir şeklinde yazılabilir.

c. 1. Keşanlı Ali Destanı

2. Fehim Paşa Konağı

3. Uygulama

- a. 1. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
2. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
3. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.

b.

	Gilgameş	Bir Pazar Günü	Genç Osman
Tür	Dram	Komedi	Trajedi
Konusu	Gilgameş'in, Uruk halkını zalim hükümdar En-Me-Kar'dan kurtarmak için mücadeleye girişmesi, tanrılara karşı gelmesi ve ölümsüzlük sırrını araması	Kadın-erkek ve aile ilişkilerinde çıkarların ve paranın önem kazanışı	Devletini ve halkını çağdaş seviyeye getirmek isteyen Sultan Osman'ın karşılaştığı engeller ve saraydaki iktidar mücadeleleri
Yapı	Dört perde	3 bölüm, 2 ara oyun	Üç perde

c. Cevap D seçeneğidir.

4. Uygulama

- a. Cevap B seçeneğidir.
b. Cevap D seçeneğidir.
c. Cevap A seçeneğidir.

5. Uygulama

- a. 1947(‘)de Erzincan(‘)da doğan sanatçı Erzurum (‘) da edebiyat öğrenimi gördü (,) öğretmenlik ve yayıncılık yaptı.
- b. D
- c.
1. Şehir merkezi ile bağlantı çevreyoluyla sağlanıyor.
 2. Okula geç kalmamak için çalarsaatini kurmalısın.
 3. Bu yıl turistlerin en çok gezdiği yerlerin başında Dolmabahçe sarayı geliyor.
 4. Uzun zamandır hasta yatan çocuk birden bire iyileşmişti.
 5. Kasabalılar her akşam üstü çoluk çocuğunu alır, deniz kenarındaki çay bahçesine giderlerdi.
- ç. Cevap A seçeneğidir.

2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
B	A	B	A	D	D	B	A	A	D	D	C

3. ÜNİTE

DENEME

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Deneme türünün özelliklerini,
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında denemenin gelişimini,
- Cumhuriyet Dönemi'nde deneme türündeki önemli eserleri,
- Dünya edebiyatında denemenin gelişimini,
- İmla ve noktalama kurallarını metin üzerinde uygulamayı,
- Paragrafta anlam özelliklerini öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELER

Deneme

Paragrafta Anlam

Montaigne

Deneme Sunma

Deneme Türleri

Deneme Yazma

OKUMA

1. Metin

Hazırlık

1. En sevmediğiniz alışkanlığınız nedir? Böyle düşünmenize neden olan gerekçelerinizi bir kâğıda sıralayınız.

ALİŞKANLIK

Bir köylü kadın, bir danayı doğar doğmaz kucağına alıp sevmiş, sonra da bunu âdet edinmiş, her gün danayı kucağına alır taşırmış; sonunda buna o kadar alışmış ki dana büyüyüp koskoca öküz olduğu zaman, onu yine kucağında taşıyabilmiş. Bu hikâyeyi kim uydurduysa, alışkanlığın çok büyük bir güç olduğunu çok iyi anlamış olacak. Gerçekten alışkanlık pek yaman bir hocadır ve hiç şakası yoktur. Yavaş yavaş, sinsi sinsi içimize ilk adımını atar; başlangıçta kuzu gibi sevimli, alçakgönüllüdür; ama, zamanla, oraya yerleşip kökleşti mi, öyle azılı, öyle amansız bir yüz takınır ki kendisine gözlerimizi bile kaldırmaya izin vermez...

Bence en büyük kötülüklerimiz, küçük yaşımızda belirmeye başlar ve asıl eğitimimiz, bizi emzirip büyütenlerin elindedir. Çocuk bir tavuğun boynunu sıkar, kediyi, köpeği oyuncak edip yara bere içinde bırakır; anası da ona bakıp eğlenir. Kimi baba da, oğlunun müdafaasız bir köylüyü, bir uşağı öldüresiye dövdüğünü, bir arkadaşını kurnazca aldattığını gördüğü zaman, bunu yiğitlik belirtisi sayarak sevinir. Oysa bunlar zalimliğin, zorbalığın, dönekliğin asıl tohumları, kökleridir; çocukta filizlenirler, sonra alışkanlığın kucağında, alabildiğine büyüyüp gelişirler. Bu kötü yönsemeleri yaşın küçüklüğüne ve işin önemsizliğine bakarak hoş görmek tehlikeli bir eğitim yoludur. Önce şu bakımdan ki, çocukta tabiat hâkimdir ve tabiat asıl yeni tomurcuk salarken katıksız ve gürbüzdür; sonra da, hırsızlığın çirkinliği, çalınan şeye göre değişmez ki: Ha altın çalmışsın, ha bir iğne. “İğne çaldı, ama altın çalmak aklına bile gelmez.” diyenlere benim diyeceğim şudur: “İğneyi çaldıktan sonra niçin altın da çalmasın?”

Montaigne, Denemeler

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

sinsi: Gizlice ve kurnazca.

yönseme: Belli bir amaca veya sonuca yönelen, faaliyete dönüşmeyen etki gücü, temayül.

Bilgi Kutusu

Montaigne'in (Monteyn), "Denemeler" adlı eserinden bir deneme örneği okudunuz. Yazar, kendi gözlem ve yaşantısından hareketle "alışkanlıklar" üzerine kişisel düşüncelerini sade bir anlatımla okura ulaştırmıştır.

Deneme

Herhangi bir konu üzerinde, yazarın kesin yargılara varmadan görüş ve düşüncelerini samimi bir üslupla serbestçe kaleme aldığı birkaç sayfayı geçmeyen yazılara deneme denir. Deneme, süreli yayınlar (gazete ve dergi) sayesinde ortaya çıkan ve gelişen bir türdür.

Denemede daha çok, evrensel konular ele alınmakla birlikte konu sınırlaması yoktur. Hemen her konu denemede ele alınabilir ancak konu derinlemesine işlenmez. Denemede yazar, duygu ve düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmeden rahat, serbest bir üslupla anlatır, bazen bir konudan öbürüne rahatlıkla atlayabilir. Deneme yazarı kendi kendisiyle konuşur ya da karşısında biri varmış da onunla dertleşiyormuş gibi yazar, anlattığını içtenlikle dile getirir. İyi bir deneme yazarından geniş bir dünya görüşüne, zengin bir edebiyat, sanat ve felsefe kültürüne; açık, özgün ve sürükleyici bir üslup özelliğine sahip olması beklenir.

Deneme türünün çıkış noktası her şeyden önce yazarın kendi benlik ve izlenimleridir. Nurullah Ataç'ın deyişiyle "Benin ülkesidir." Denemede; yazarın olay, olgu, durum ve günlük yaşamın süregelenliği içinde hayata ve olaylara kendi kişisel penceresinden bakış ve algılamalarına yer verilir. Deneme yazarı ileri sürdüğü fikirleri sorgulamaktan da geri durmaz. İnsanlığı ilgilendiren ve düşündüren konuları ele almasına rağmen herkesten farklı bir bakış açısıyla duruma veya olaya bakabilir. Amacı okura ele aldığı konu hakkında bir bakış açısı kazandırmaktır. Deneme yazarı düşüncelerini aktarırken birtakım bilimsel verilerden yararlınsa da daha çok kişisel yaşantısını yansıtır. Bütün bunlarda kesin sonuçlara erişme, bir savı benimsetmeye çalışma, kesin bir değerlendirmeye gitme gibi bir amaç yoktur. Ancak kendi görüş ve düşüncelerini başka yazarların sözleriyle destekleyebilir.

Bu türün ilk örnekleri 16. yüzyılda Fransız yazar Montaigne tarafından verilmiştir. F. Bacon (Beykın), T.S. Eliot (Elyıt), A. Camus (Kamü), E. C. Alain (Alen), J.P. Sartre (Satr) dünyaca ünlü deneme yazarlarından bazılarıdır. Türk edebiyatında ise deneme türü Tanzimat sonrasında karşımıza çıkar. Özellikle Tanzimat Dönemi'nde gazete ve dergilerin ortaya çıkışı denemenin yaygınlaşmasına zemin hazırlar. Servetifünun Dönemi'nde denemenin klasik tanımına uygun nitelikte yazılar dergi ve gazete sayfalarında görülmeye

başlar. Cenap Şahabettin, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal ilk deneme yazarları olarak kabul edilebilir. Deneme türünün gelişmesi Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte başlar. Bu dönemde çokça tercih edilen bir tür olarak edebiyat dünyasında yerini alır. Cumhuriyet Dönemi yazarlarının hemen hepsi bu türde eser vermiştir.

Ahmet Haşim'in Gurebâhâne-i Laklakan, Bize Göre, Frankfurt Seyahatnamesi deneme türünün en güzel örneklerindedir. Deneme türüyle ismi özdeşleşen Nurullah Ataç ise deneme türündeki yazılarını "Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar" kitaplarında bir araya getirmiştir. Ataç'ın Divan, halk ve Batı edebiyatını iyi bilmesi, yeniyi sürekli takip etmesi ve beğendiklerini açıkça söylemekten çekinmemesi denemelerinin özelliğini teşkil eder. Ahmet Hamdi Tanpınar da deneme türündeki "Beş Şehir" ve "Yaşadığım Gibi" adlı eserleriyle tanınır. Mehmet Kaplan, "Dil ve Kültür, Büyük Türkiye Rüyası, Edebiyatımızın İçinden, Nesillerin Ruhu" adlı eserlerinde sanatçı ve eserler üzerinde durur; dil, kültür, edebiyat ilişkisi üzerine dikkatleri çeker. Nihat Sami Banarlı, Abdülhak Şinasi Hisar, Suut Kemal Yetkin, Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Muhip Dıranas, Sabahattin Eyuboğlu, Haldun Taner, Salah Bırsel, Sezai Karakoç, Melih Cevdet Anday, Oktay Akbal ve Cemil Meriç deneme türünün diğer önemli isimleridir. Türk edebiyatında deneme türündeki eserlerin büyük bir kısmı sanat ve edebiyat konularında kaleme alınmış yazılardır. Bu denemelerin çoğu çeşitli dergilerde yayımlanıp sonradan kitap olarak basılmış yazılardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. "Gerçekten alışkanlık pek yaman bir hocadır ve hiç şakası yoktur." cümlesinde altı çizili kelimenin anlamını tahmin ediniz. Tahmininizi sözlük anlamıyla karşılaştırınız.
2. Okuduğunuz metinde üzerinde durulan konu nedir? Bu konu tüm insanlığı mı yoksa yazarın içinde yaşadığı toplumu mu ilgilendirmektedir? Buna göre metnin konusuyla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi doğrudur? İşaretleyiniz.

	Evrensel bir konu ele alınmıştır.
	Yerel bir konu ele alınmıştır.

3. "Alışkanlıklar" metni ---- gibi amaçlarla yazılmıştır.
Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerin hangisi getirilebilir?
A) duygulandırmak, düşündürmek B) haber vermek, bilgilendirmek
C) ikna etmek, duygulandırmak D) bilgilendirmek, düşündürmek
4. Okuduğunuz metinden aşağıdakilerin hangisi çıkarılamaz?
A) Alışkanlıkların erken yaşlarda kazanıldığı
B) Kimi alışkanlıkların zamanla gelişerek insanı güçlendirdiği
C) Ailelerin çocukların eğitiminde önemli bir rolü olduğu
D) Çocuk yaşta edinilen olumsuz davranışların zamanla alışkanlık hâline geldiği

5. Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Ana düşünce
Yardımcı düşünceler	1-
	2-
	3-

6. Montaigne, okuduğunuz metinde düşüncelerini hangi anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını kullanarak ifade etmiştir?
7. “Bence en büyük kötülüklerimiz, küçük yaşımızda belirmeye başlar ve asıl eğitimiz, bizi emzirip büyütenlerin elindedir.”
Montaigne, “çocuk eğitimi”yle ilgili neler düşünmektedir? Yukarıdaki cümleden hareketle açıklayınız.
8. Okuduğunuz metnin dil ve anlatım özellikleri için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
A) İçten bir anlatımı vardır. B) Anlatıma, bilimsel bir ciddiyet hâkimdir.
C) Dil, göndergesel işlevde kullanılmıştır. D) Öznel ifadeler yer verilmiştir.
9. Okuduğunuz denemeyi aşağıdaki tabloda verilen özelliklere göre değerlendiriniz. Metinde bulunan özellikler için tablodaki “Evet” sütununa “+”, bulunmayan özellikler için de “Hayır” sütununa “-” işareti koyunuz.

Alışkanlık	Evet	Hayır
“Alışkanlık” üzerine, kesin yargılara varmadan, kişisel görüş ve düşünceler açıklanmıştır.		
Yazar, bir öğretmen edasıyla okuyucuyu bilgilendirmiştir.		
Öne sürülen görüş ve düşünceler kesin ve değişmez bir sonuca bağlanmıştır.		
Kolay anlaşılır dil ve anlatım özellikleriyle rahat okunabilen bir düşünce yazısıdır.		
Okura iletilmek istenenler, konuşma havası içinde verilmiştir.		
Yazarın sağlam bir bilgi birikimi, derin bir kültürü olduğu metinden sezilmektedir.		
Okurda güzellik duygusu uyandırmak amacıyla kaleme alınmıştır.		
Anlatılanlar bilimsel yazılara özgü bir ciddiyetle ortaya konmuştur.		

Biyografi

Montaigne (1533-1592)

16. yüzyıl Fransız deneme yazarıdır. Ailesinin isteği üzerine Alman bir eğitmen tarafından yetiştirildi. Eğitim süresince Yunan ve Latin edebiyatını ve dilini öğrendi. Bordeaux (Bordo) Edebiyat Fakültesinde felsefe okudu. Parlamentoda danışmanlık, milletvekilliği ve belediye başkanlığı yaptı. Daha sonra şatosuna çekilerek kendini bütünüyle felsefe ve edebiyata verdi. Avrupa’da Yunan ve Latin uygarlıklarından yararlanarak özgür düşüncenin kurucularından olmuş, deneme türünün öncülerinden kabul edilmiştir.

Eserleri: Denemeler.

Çözümlü Örnek Soru

Aşağıdaki eserlerden hangisi türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) Mai ve Siyah B) Bize Göre C) Araba Sevdası D) İntibah

Çözüm: “Mai ve Siyah”, “İntbah” ve “Araba Sevdası” romandır. “Bize Göre” ise Ahmet Haşim’in deneme türündeki eserlerinden biri olduğu için **cevap B seçeneğidir.**

1. Uygulama

a. Sözcüklerle, söylemek istediğimiz şey arasındaki yolun uzaklığına ‘dev uzaklık’ der Ungaretti. Bunun kısa tutulmasını öğütler. Bir çeşit sözcük ekonomisi diyebiliriz buna. Ayrıkotlarına aman vermemek: Söylemek istediğimizi söyleyip en kısa yoldan çekilmek. Şiir hep böyle bir yolculuğun sonudur hem.

Bu parçayla ilgili aşağıdaki yargıların hangisi doğru değildir?

- A) Deneme türündeki bir yazıdan alınmıştır.
 B) Yazar, düşüncesini kanıtlamaya çalışmıştır.
 C) İçten, doğal, akıcı, yalın bir anlatımı vardır.
 D) Açıklayıcı anlatıma başvurulmuştur.

b. Deneme türünün dünya edebiyatında ilk örnekleri 16. yüzyılda Fransız yazar ---- tarafından verilmiştir. Türk edebiyatına Tanzimat’tan sonra giren bu türün esas gelişimi Cumhuriyet Dönemi’nde olmuştur. Deneme türünün gelişmesinde önemli bir kilometre taşı olan ----; “Karalama Defteri”, “Günlerin Getirdiği” ve “Sözden Söze” adlı eserleriyle bu türün en güzel örneklerini vermiştir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Montaigne-Mehmet Kaplan B) Alain-Montaigne
 C) Montaigne-Nurullah Ataç D) Bacon-Ahmet Haşim

2. Metin

Hazırlık

1. Bir arkadaşınızı veya tanıdığınızı eleştirirken nelere dikkat edersiniz?
2. Yaptığınız bir iş eleştirildiğinde, bu eleştiri karşınızda tutumunuz ne oldu?

BİTMEYEN ÇIRAKLIK

Güzel bir akşamdı. Oturduğumuz plaj kahvesinde, genç dostum bana yeni yazdığı hikâyeyi okudu. Bu oldukça iyi tanzim edilmiş bir aşk hikâyesiydi. İçinde itinalı tahliller, gündelik hayat dikkatleri, seçme peyzajlar vardı. Güzel ve seyyal bir üslûp, iyi biçilmiş bir elbise gibi mevzuun bütün hususiyetlerini çok yakından kavırıyor, icap ettirdiği değişiklikleri alıyor ve sona kadar hiç aksamadan gidiyordu. Üstelik Nietzsche'den Freud'a kadar bir kaç felsefe sistemini, romantizmden sürrealizme kadar bir yığın sanat nazariyesini bu sahifelerde bulmak mümkündü. Hülâsa zengin ve muvaffakiyetli bir nesri vardı. Ve muharriri, her cins sanatkâr gibi, bütün bu muvaffakiyetlerin farkında idi. Bununla beraber küçük bir kusuru vardı. Bütün bu vak'a, bu insanlar, bu üslûp zenginliği, bu dikkatler, âdeta havası boşaltılmış bir âlemde geçiyordu. Toprağa ve bir cins hayata, bir insan topluluğunun mukadderatına bağlı olan eserlerdeki o sıcaklıktan, kavrayıcılıktan mahrumdu. Kendisine bunu anlatmak istedim:

Hikâyeniz çok güzel dedim, hakikaten güzel. Fakat samimi olmamı isterseniz, bir noksanı olduğunu söyleyeyim. Çok mahalli hususiyetler taşımaya rağmen bizim değil. Vak'a Anadolu'da geçiyor. Bahsettiğiniz peyzajlar tesadüfen yakından bildiğim peyzajlardır, sizi dinlerken onları teker teker tanıdığım oldu. Bununla beraber onlarla karşılaştığım zamanki sıcaklığı duymadım. Bu aşinalık âdeta zihni kaldı. İnsanlar da öyle. Ve fikrimi iyice anlatamamaktan mahcup bir hâlde sustum.

İlk önce kızar gibi oldu. Bir an sırf tenkit etmek, heyecanımı soğutmak için bunları

söylediğimi sanacak diye korktum. Hâlbuki böyle olmadı, ilk şaşkınlığı geçer geçmez elindeki kâğıtları masaya bırakarak:

Doğru, dedi, hakkınız var. Eksikliği ben de biliyorum. Onu her eserimde görüyorum ve bu beni kendimden nefret edecek kadar meyus ediyor. Fakat ondan bir türlü kurtulamıyorum. Bu memleketin malı olan bir sanatkâr olmak için hiç bir tecrübem eksik değil. Çocukluğumu Anadolu'da geçirdim. Orta sınıflı bir memur çocuğuydum. Ana tarafımda çiftçi olarak kalmış birçok akrabam vardı, toprakla hiç alâkam kesilmedi. Memleketi karış karış gezdim. Yerli hayatı, en manasız taraflarını bile sevecek kadar tanır ve bilirim. Zaman olur ki, bütün bir hayat, bâkir ve coşkun gelir, içimde tıkanır. Issız yollar, tozlu yaylılar, kireç sıvalı kasaba otelleri, çember sakallı eşraf, yamalı donlu rençperler, velhasıl maddî ve manevî sefalet ve mahrumiyetine hiç bir şefkatin eğilmediği kadın, erkek, çocuk, bir yığın halk gündelik hayatları, hülyaları, ıztırapları, küçük ve geçici saadetleri ile fikir ve yazı hayatına doğmak için beni boğacak kadar sıkıştırırlar. Fakat kalemi elime aldığım zaman bütün bunları kaybederim. Bir ömrün topladığı bütün bu kalabalık birdenbire silinir, yerine nereden geldiğini bilmediğim kuklalar geçer. Ocak başında sıcaklığı sığacağına dinlenen vak'alar mahiyetini değiştirir, hususî renk ve havaları dağılır. Bu gördüğünüz yazıda olduğu gibi acayip ve tatsız bir kılığa girer ve ben sarfettiğim mesaiden mahcup, yazı masamdan kalkarım.

Ben bunun sebeplerini çok düşündüm ve neslimizin büyük bir ıztırapını zannederim ki buldum: Kim olursak olalım, nasıl yetişirsek yetişelim, hayat tecrübemizin mahiyeti ve genişliği ne olursa olsun, bizim ağzımızdan hâlâ okuduğumuz Frenk kitapları konuşmaktadır! Tıpkı bizden evvelkiler gibi...

Ahmet Hamdi TANPINAR, Yaşadığım Gibi

haz.: Birol Emil

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

aşına: Bildik, tanıdık.

eşraf: Bir yerde sözü geçenler, ileri gelenler.

frenk: Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olan kimse.

hususiyet: Özellik.

hülâsa: Özet, fezleke.

itinalı: Özenli.

mahrumiyet: Yoksunluk.

meyus: Üzgün, karamsar.

mukadderat: Yazgı, kader.

muvaaffakiyet: Başarı.

nazariye: Belirli bir konudaki düşüncelerin, görüşlerin bütünü.

nesci: Dokunuş, dokuma.

rençper: Bağ, bahçe, yapı ve toprak işlerinde ağır işleri gören gündelikçi.

sarf etmek: Tüketmek, harcamak.

seyyal: Akılcı.

tanzim: Sıraya koyma, sıralama.

vak'a: Olay, hadise.

velhasıl: Kısaca.

Bilgi Kutusu

Tanpınar'ın gazete ve dergilerdeki yazılarının derlenmesinden oluşan “Yaşadığım Gibi” adlı kitap yedi bölüm hâlinde düzenlenmiştir. Tanpınar, deneme türündeki bu yazılarında Türk kültürü, medeniyeti, edebiyatı ve sanatı hakkındaki düşüncelerini ve görüşlerini ortaya koymuştur.

Deneme metinlerinde anlatıcı yazarın kendisidir. Deneme yazarı, kendini gizleme kaygısı taşımaz. Çünkü yazar metinlerde kendi duygularını, düşünce, gözlem ve değerlendirmelerini aktarır. “Ben” anlatımının yoğun olduğu paylaşıma dayalı ve bilginin ön planda olduğu deneme metinlerinde anlatıcı, birinci teklik kişidir. Denemeler ele alınan konuya yaklaşımları bakımından ikiye ayrılır: izlenimsel deneme ve eleştirel deneme.

İzlenimsel (klasik) denemenin temsilcisi aynı zamanda bu türün kurucusu Fransız yazar Montaigne'dir. Bu tür denemelerde yazar kendi benini merkeze alır. Ancak izlenimlerinden hareketle anlattığı konular tüm insanlığı ilgilendiren evrensel boyutları olan konulardır. Türk edebiyatında Ahmet Haşim'in ve Nurullah Ataç'ın denemeleri bu tarz denemeye örnek gösterilebilir. Deneme türünün diğer bir çeşidi ise eleştirel denemedir. Dünya edebiyatında bu türün en önemli temsilcisi olarak İngiliz yazar, François Bacon (François Bekın) kabul edilir. Eleştirel denemede de öznellik ağır basmasına rağmen yazar, ele aldığı konu karşısında eleştirel bir tutum sergiler. İzlenimsel denemelerden farklı olarak bireysel de olsa birtakım yargılamalara ulaşır. Bu yargılamalar tam anlamıyla nesnel bir nitelik taşımaz. Felsefe, edebiyat ve sanatla ilgili denemeler genellikle bu türden denemelerdir. Günümüzdeki denemeler daha çok eleştirel türden olanlardır. Nurullah Çetin Türk edebiyatında denemeleri konu bakımından şu şekilde tasnif eder: sanat ve edebiyat konulu denemeler, tarihî denemeler, dil konulu denemeler, felsefe konulu denemeler, şehir konulu denemeler, sosyal ve siyasi konulu denemeler, din konulu denemeler, psikoloji konulu denemeler, kadın konulu denemeler, karışık konulu denemeler.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz denemenin konusu nedir? Yazar, bu denemeyi hangi amaçla ve kim için hazırlamıştır? Bu sorulardan hareketle okuduğunuz denemenin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.
- Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyerek verilen tabloya yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

3. Tanpınar, plaj kahvesinde genç dostunun yazdığı hikâyeyi okuduğunda eserle ilgili olumlu ve olumsuz hangi yargılara varmıştır? Bu eleştirisini karşısındakine aktarırken nasıl bir üslup kullanmıştır?
4. Tanpınar, “Çok mahalli hususiyetler taşımasına rağmen bizim değil.” sözüyle genç yazara ne demek istemiştir?
5. “Bitmeyen Çıracılık” metninde, metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları belirleyiniz.
6. *“Kim olursak olalım, nasıl yetişirsek yetişelim, hayat tecrübemizin mahiyeti ve genişliği ne olursa olsun, bizim ağzımızdan hâlâ okuduğumuz Frenk kitapları konuşmaktadır! Tıpkı bizden evvelkiler gibi...”*
Tanpınar’ın bu parçada dile getirdiği görüşlerine katılıyor musunuz? Sizce Tanpınar savunduğu bu tezde haklı mıdır?
7. “Bitmeyen Çıracılık” metninde deneme türüne özgü hangi dil ve anlatım özellikleri görülmektedir?
8. “Bitmeyen Çıracılık” metninde yazarın konuya ve okuyucuya yönelik yaklaşımını/ tavrını belirleyiniz. Elde ettiğiniz sonuçlardan hareketle yazarın tutumunu öznellik/ nesnellik açısından değerlendiriniz.
9. “Bitmeyen Çıracılık” metni ile yazarın edebî kişiliği, siyasi ve sosyal konulardaki görüşleri arasındaki nasıl bir bağ bulunmaktadır? Ahmet Hamdi Tanpınar’ hayatını ve edebî kişiliğini Genel Ağ üzerinde araştırarak ve aşağıdaki biyografisinden faydalananak açıklayınız.

Biyografi

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)

İstanbul doğdu. Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra edebiyat öğretmenliği, İstanbul Üniversitesinde edebiyat profesörlüğü yaptı. Daha sonra Kahramanmaraş milletvekili olarak meclise girdi.

Türk edebiyatının en önemli akademisyen ve yazarlarından biridir. O, Batı edebiyatını çok iyi araştırıp incelemiş Türk kültürünün ve edebiyatının ateşli bir savunucusu, etkili bir tanıtıcısı olmuştur.

Tanpınar; şiir, hikâye, roman, deneme, makale, edebiyat tarihi gibi birçok alanda eser vermiştir. Tanpınar, Batı-Doğu sorununu derinlemesine yaşayan ve düşünen bir yazardır. Batı-Doğu çatışması içindeki Türk toplumunun yüz elli yıldır yaşadığı bunalım, maddi-manevi değer kargaşası ve kültür kaybı üzerinde durmuş, bunun üzerine kafa yormuştur. Eserlerinde Doğu-Batı çatışması, rüya, zaman, geçmişe özlem, mimari, musiki, bilinçaltı gibi konuları ele almıştır.

Eserleri: Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Mahur Beste, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Üzerine Makaleler, Beş Şehir, Yaşadığım Gibi, Hikâyeler...

Çözümlü Örnek Soru

Neden hep kendimi anlatıyorum size, benim okurum? (...) Günümüzün bunca şairleri, yazarları var, bunca edebiyat, sanat meseleleri var, onlardan açsam olmuyor mu?(...) Bir sıyrılabilsem kendimden korkularımı, sinirlenmelerimi, türlü duygularımı kendime saklayıp da bu mektuplarda başka konulara değinsem. (...) Size kendimi anlatacağıma bu mektuplarda başka konulara değinsem. (Nurullah Ataç, Okuruma Mektuplar)

Bu parçanın anlatıcısı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Anlatıcı yazarın kendisidir. B) Kendini gizleme kaygısı taşımaz.
C) Anlatıcı üçüncü tekil şahıstır. D) İçeride dönük bir tavrı vardır.

Çözüm: A, B ve D seçeneklerinde ifade edilen yargılar bu parça için söylenebilir. Anlatıcı üçüncü değil, birinci tekil kişidir. Bu yüzden **cevap C seçeneğidir.**

2. Uygulama

- a. “Başkaları insanoğlunu yetiştiredursun ben onu anlatıyorum ve kendimde, pek fena yetişmiş bir örneğini gösteriyorum. Kendimi anlatırken söylediklerim değişik ve değişikken olmamakla beraber, hiç gerçeğe aykırı değildir. Her insanda insanlığın bütün hâlleri vardır.”

Bu sözleri söyleyen bir yazarın yazdığı metin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Otobiyografi
B) Anı
C) Deneme
D) Makale

- b. Bu oldukça iyi tanzim edilmiş bir aşk hikâyesiydi. İçinde itinalı tahliller, gündelik hayat dikkatleri, seçme peyzajlar vardı. Güzel ve seyyal bir üslûp, iyi biçilmiş bir elbise gibi mevzuun bütün hususiyetlerini çok yakından kavırıyor, icap ettirdiği değişiklikleri alıyor ve sona kadar hiç aksamadan gidiyordu. Üstelik Nietzsche'den Freud'a kadar birkaç felsefe sistemini, romantizmden sürrealizme kadar bir yığın sanat nazariyesini bu sahifelerde bulmak mümkündü.

Bu parçada aşağıdaki anlatım biçimlerinden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Tartışmacı
B) Açıklayıcı
C) Betimleyici
D) Öyküleyici

3. Metin

Hazırlık

1. Bir yazar “Niçin yazıyorsunuz?” sorusuna sizce hangi yanıtı verir?
2. Ünlü bir yazar olsaydınız en çok hangi konuda yazmak isterdiniz? Yazma çalışmalarında yararlanmak üzere bir liste hazırlayınız.

YAZMAK SORUNU

Sait Faik, “Yalnızlığın Yarattığı İnsan” adlı öyküsünde “Binlere karşı birdim. Onbinlere karşı birdim.” der ama mutluluğu ve kurtuluşu yine de inzivada değil, karşılarında güçsüz olduğu duygusuna kapıldığı, bencilliklerinden ürktüğü öteki insanların arasında arar.

Yazar, söz aldığı hem insanlığın adına konuşur hem insanlığa karşı. Bu hem o hem bu durumu, sorunların tek bir yanıtı olması gerektiğine inanıyorsak eğer, hiç kuşkusuz açık bir tutarsızlık yansıtıyor. Gelgelelim, toplumun, dolayısıyla da ancak toplum içinde varolabilen ve o toplum tarafından biçimlendirilen bireyin sorunları, tarihin bize durmadan anımsattığı gibi tek yanıtı indirgenemiyor. Yunan tragediyelerindeki kahramanların yazgısı tanrısal, dolayısıyla kaçınılmazdı. Çağımızın anti-kahraman bireylerinin yazgısı ise alabildiğine dünyasal. Bu yüzden de hep bir ikilem yansıtıyor ve dram, şıklar arasındaki seçim zorluğu üzerinde temelleniyor.

Arjantinli yazar Julio Cortazar “Unutmak, belki de insanın us sağlığı için bir gereksinimdir ama aynı zamanda gerçeğin alçakça çarpıtılmasıdır unutmak.” diyor. Geçmiş sorgulama alanına çıkararak bu yargı, aynı zamanda şimdiki de gündeme getirir ve bize yaşadığımız günün sorunları üzerinde de özellikle düşünmemiz gerektiğini duyumsatır.

Edebiyat (yazın), isteyelim istemeyelim, her yaratıcı/üretici düşünce biçimi gibi hem günümüzle hem geçmişle hesaplaşıyor ve ancak bu hesaplaşma sayesinde var olabiliyor. Kendini yenilemesinin, zamanın koşullarına, beklentilerine ve ütopalarına uyumlamasının başka bir yolu da yok.

Dil, kuran ve yıkandır.

Ahmet Hamdi Tanpınar *Beş Şehir* adlı kitabının ilk parçasını oluşturan “İstanbul” başlıklı bölümü şöyle açar:

Çocukluğumda, bir Arabistan şehrinde ihtiyar bir kadın tanımıştık. Sık sık hastalanır, humma başlar başlamaz İstanbul sularını sayıklardı:

Çırçır, Karakulak, Şifa suyu, Hünkâr suyu, Taşdelen, Sırmakeş...

Âdeta bir kurşun peltesi gibi ağırlaşan dilinin altında ve gergin, kuru dudaklarının arasında bu kelimeler ezildikçe fersiz gözleri canlanır, bütün yüzüne bizim duymadığımız bir şeyler dinliyormuş gibi bir dikkat gelir, yanaklarının çukuru sanki bu dikkatle dolardı. Bir gün damadı babama:

Bu onun ilacı, tılsımı gibi bir şey. Onları sayıklayınca iyileşiyor, demişti.

Bu küçük alıntıda gerçeğin mi kurmacanın mı ağır bastığını söylemek olanaksız elbet. Kesin olan şu: Giderek yaygınlaşan bir nostaljiye rağmen, hiç kimsenin artık İstanbul sularının adını böylesine bir şifa umuduyla anmadığı. Dahası, bu yazınsal betimleme bizi çok gerçekçi bir soru sormaya yöneltiyor: İstanbul’daki içme sularını bilen kaldı mı?

Hiç kuşkusuz, bu türden gerçekçi soruları gazete yazıları da gündeme getirir. Ama ne yazık ki, güncel önemleri ne olursa olsun, o tür yazılar zamana dayanamazlar. Güncelin siyasal, ideolojik biçimlendirmelerini yalnızca sanat yapıtları aşabiliyor. İlle de bir örnek gerekiyorsa Falih Rıfkı Atay’ı anacağım: Bir-iki araştırmacı dışında kim merak ediyor, arayıp soruyor gündelik gazete yazılarını Atay’ın. Ama *Zeytindağı*, *Roman Gibi* ve fıkra çerçevesini çok aşan *Eski Saat* gibi kitapları hâlâ yazınsal bir tat veriyor. Onlarda insanımızın serüvenini okuyoruz: Arabistan çöllerini olduğu kadar iki başkenti, İstanbul ve Ankara’yı da gözümüzde canlandıran, oralar için kurulmuş düşleri ve oralarda uğranılan düş bozumlarını da yaşıtan yapıtlar bunlar.

Gelgelelim, yazın’ın değeri de önemi de yaşanan günde pek anlaşılıyor çoğu zaman. Yazın hem gereksiz bir uğraştır, hem zararlı bir uğraş. Yazar, nedense aynası olmak istediği insanın da iktidarın da hep hışmını çekmiştir. Artık tüm uygarlığın övüncü olan Homeros’un MÖ 35’te çılgın Roma İmparatoru Caligula tarafından yasaklanmak istendiğini belki çok az kişi anımsıyor. Suçlanmış, cezalandırılmış yazarların listesi kalın bir cilt oluşturur.

Yine de yazıyoruz. Neden?

Çünkü, bir yazıdır yazmak.

Birileri için, insanlığın dünyasında olup biteni, iyiliği ve kötülüğü, umudu ve umutsuzluğu, yaşamı ve ölümü alışılmış kalıplar dışında anlatmak nerdeyse doğal bir zorlamadır. Yazmazsa, Sait Faik’in dediği gibi “deli olur”, kalemini öper ve yazar. Hem insanlık adına, hem insanlığa karşı. Hem insanlık için hem sadece kendisi için.

Ahmet OKTAY, İnsan Yazar Kitap

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

tılsım: Doğüstü işler yapabileceğine inanılan güç.

us: Akıl.

ütopya: Gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce.

yazgı: Kader, ezeli takdir, yazı, alın yazısı, hayat, mukadderat, takdiriilahi.

Bilgi Kutusu

Bir düşünce yazısı olan denemenin gazete çevresinde oluşan diğer öğretici metinlerle benzer ve farklı yönleri vardır. Denemenin en çok benzerlik gösterdiği tür eleştiridir. Biçim ve içerik özellikleri, iki türü birbirine yaklaştırır ancak bu iki tür yazarın ele aldığı konuyla ilgili tavrı ve bakış açısı yönünden farklılık gösterir. Eleştirinin konusu incelenen eserle sınırlanmışken denemede herhangi bir konu sınırlaması da yoktur. Eleştiride ele alınan eserin değerli ya da değersiz yönleri örneklerle ve nesnel biçimde ortaya konur. Denemede ise yazar seçtiği konuyu kanıtlama, belgeleme kaygısı olmadan istediği gibi işler.

Deneme ile benzerlik gösteren türlerden biri de makaledir. Nesnel bir anlatımla yazılan makalede yazar ileri sürdüğü tezleri ve düşünceleri kanıtlar, kesin bir dille sonuca bağlar. Öznelliğin hâkim olduğu denemede ise böyle bir zorunluluk yoktur. Makalenin dili daha açık ve anlaşılır, üslubu da denemeye göre ciddidir.

Denemenin en belirgin özelliklerinden biri sohbet havasında yazılmasıdır. Bundan dolayı denemeler sohbet türündeki yazılarla benzerlik gösterir ancak sohbette yazar okur ile konuşur gibi bir anlatımı tercih eder. Böyle yapmakla okuru etkilemeye ve yönlendirmeye çalışır. Denemede ise yazarın kullandığı üslup kendi kendisiyle konuşuyormuş gibidir.

Deneme ile fıkra türleri arasında kimi yönlerden benzerlikler vardır. Ancak fıkralarda çoğunlukla toplumu ilgilendiren güncel olaylar, denemede ise daha genel konular ele alınır. Deneme yazarları kimi zaman yazılarında anılarına yer verebilir. Denemede anıların anlatılmasındaki amaç, söylenenlerin desteklenmesi, örneklendirilmesine yöneliktir. Anıda ise amaç yazarın yaşadığı ya da tanık olduğu, duyduğu olayları, yaşantıları okurla paylaşmaktır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin konusu ve yazılış amacı nedir?
2. “Yazar, söz aldığıında hem insanlığın adına konuşur hem insanlığa karşı.” sözüyle yazara nasıl misyon yüklenmiştir? Metinden hareketle açıklayınız.
3. Sanat metinleri ile gazete yazıları arasındaki temel fark nedir? Bunları kalıcılık bakımından karşılaştırınız.

4. Okuduğunuz metinde kullanılan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını ve bunların işlevlerini belirleyiniz.
5. Okuduğunuz metinde geçen millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî öğeleri belirleyiniz.
6. Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
7. Ahmet Oktay'ın edebiyatla ilgili "Yazın hem gereksiz bir uğraştır, hem zararlı bir uğraş." sözünü yorumlayınız. Bu konuda ileri sürdüğü gerekçeler nelerdir?
8. Okuduğunuz denemenin türü nedir?

Biyografi

Ahmet Oktay (1935-2016)

Ankara'da doğdu. Ankara Atatürk Lisesinde okudu. Bir süre memurluk yaptı, gazetelerde ve TRT'de çalıştı.

Çeşitli dergilerde çıkan şiir ve yazılarıyla tanınmıştır. 1950'li yıllarda "Mavi Hareketi" içinde yer almış ve aynı adlı dergide yazıları ve şiirleriyle etkin bir rol oynamıştır. İlk dönem şiirlerinde destansı bir şiir kurmaya çalışmıştır. 1960'tan sonra toplumsal gerçekçi bir yaklaşımla **İkinci Yeni**'ye yönelmiştir. Kendine özgü açılımlara giderek değişik biçimlere yönelmiştir. 1980'den sonra kültür, sanat, edebiyat sorunları üzerine yazılar kaleme almıştır. "Yol Üstündeki Semender" adlı şiir kitabıyla Behçet Necatigil Şiir Ödülü almıştır.

Eserleri: Gölgeleeri Kullanmak, Her Yüz Bir Öykü Yazar, Dr. Kalitrari'nin Dönüşü, Yol Üstündeki Semender, Ağıtlar ve Övgüler, Bir Yazı'nın Arayışları, Yazın, İletişim, İdeoloji, Yazılanla Okunan, Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları, Kültür ve İdeoloji,

Çözümlü Örnek Soru

Ben bir sanat adamı, yaratıcı bir yazar değilim. Ne şiir yazmak gelir elimden ne roman. Bunca yıldır yazdıklarım epeyce bir şey tutar ama toplamaya kalkışmadım. Çünkü gazete yazısı başka kitap yazısı başkadır. Ben bir gazete yazarıyım; neyi severim, neden hoşlanmam, onları söylerim; dilimin döndüğü kadar hayranlıklarımı anlatmaya çalışırım; beğendiğim bir şiir, bir kitap olursa onu tanıtayım derim. (Nurullah Ataç, Karalama Defteri)

Bu parça için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İçten ve doğal bir anlatıma sahiptir.
- B) Kendi iç dünyasını okurla paylaşmaktadır.
- C) Açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.
- D) Anlatmaya bağlı bir metinden alınmıştır.

Çözüm: Söz konusu metnin incelendiği zaman bir denemeden alındığı görülmek-

tedir. A, B ve C seçeneklerinde ifade edilenler bu türdeki metinlere özgü özelliklerdir. Anlatmaya bağlı metinler bir olay çevresinde kurgulanan roman, hikâye gibi türlerdir. Deneme ise gazete çevresinde gelişen bir tür olduğu için **cevap D seçeneğidir.**

3. Uygulama

- a. Okuduğunuz “Alışkanlık”, “Bitmeyen Çıracılık” ve “Yazmak Sorunu” adlı denemeleri aşağıdaki tabloda verilen ölçütlere göre karşılaştırınız.

	Alışkanlık	Bitmeyen Çıracılık	Yazmak Sorunu
Dil ve anlatım			
Anlatıcı			
Konu			
Deneme Çeşidi			

- b. Aşağıdaki tabloda verilen yazar ve eserleri örnekteki gibi eşleştiriniz.

a	Vedat Günyol		Boğaziçi Şingir Mıngır
b	Ahmet Hamdi Tanpınar		Edebiyat Yazıları
c	Attila İlhan		Karalama Defteri
ç	Haldun Taner		Bu Ülke
d	Sezai Karakoç		Hak Dostum Diye Başlayalım Söze
e	Nurullah Ataç	a	Daldan Dala
f	Salah Birsal		Hangi Batı
g	Suut Kemal Yetkin		Beş Şehir
h	Cemil Meriç		Günlerin Götürdüğü

- c. Aşağıdakilerin hangisi denemenin sohbetten farklı özelliklerinden biridir?

A) Öznel anlatımın ağır basması

B) Yazarın kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi yazması

C) Dil ve anlatımının açık olması

D) Anlatıcının gerçek bir kişi olması

- ç. Bazen en tatlı hatıralar da kendini davet etmediğimiz hâlde içimizde uyanır, zihnimizden uzaklaştırmak istediğimiz hâlde, gitmez, bizi ıstırapla, zevkin fazlalaşmasından doğan o en şiddetli ıstırapla kıvrandırır. Yahya Kemal; “Bir kere sevip vuslata erdiyse cihanda/Ömrüm iyi rüyasına dalsın, uyusun ruh.” diyor.

Yazar bu denemesinde aşağıdakilerden hangisine başvurmuştur?

A) Örnekleme

B) Tanık gösterme

C) Tanımlama

D) Karşılaştırma

Dil Bilgisi

C. Paragrafta Anlatım

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, ifade etme işine anlatım denir. Paragrafta anlatım denilince daha çok anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yolları anlaşılır.

Anlatım Biçimleri

Açıklayıcı anlatım, tartışmacı anlatım, betimleyici anlatım ve öyküleyici anlatım olmak üzere dört temel anlatım biçimi vardır. Bir metinde, bu anlatım biçimlerinin tümünden de yararlanılabilir. Ancak her metnin bir yazılış amacı vardır. Buna göre anlatım biçimleri tercih edilir:

	Amaç	Biçim
1	Bilgi vermek, öğretmek	Açıklayıcı anlatım
2	Düşüncesini kanıtlamak	Tartışmacı anlatım
3	İzlenim kazandırmak	Betimleyici anlatım
4	Olay içinde yaşatmak	Öyküleyici anlatım

C. 1. Açıklayıcı Anlatım

Bilgilendirmek ve öğretmek amacıyla genellikle eğitici ve öğretici metinlerde kullanılan bir anlatım biçimidir. Bu tür metinlerde bilgilendirme amacı güdüldüğünden genellikle nesnel anlatım, sade ve açık bir dil kullanılır.

Açıklayıcı anlatım; ele alınan konunun okur tarafından daha iyi anlaşılması için bir olguyu, düşünceyi ya da durumu açıklamak için kullanılır. Bu anlatım biçimiyle yazılmış metinler okuru ikna etmek için değil, okura belli bir konuda bilgi vermek ve onları aydınlatmak amacıyla yazılır.

Örnek:

“Yaşadığım, hayran olduğum kenti, benim gözümünden anlatmak istiyorum sizlere. Ankara, tarihin pek çok dönemecine tanık olmuş; Hititler, Lidyalılar, Makedonyalılar, Galatyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar gibi uygarlıklara ev sahipliği yapmış bir kenttir.”

Bu parçada açıklayıcı anlatım kullanılarak Ankara hakkında bilgi verilmiştir.

C. 2. Tartışmacı Anlatım

Tartışma, birbirine karşı düşünceleri karşılıklı savunmaktır. Başka bir ifadeyle bir düşünceye karşı ondan farklı olan bir düşünceyi ortaya koymak ve bu düşünceyi savunmaktır. Tartışmacı anlatım, ileri sürülen bir düşüncenin doğruluğunun kanıtlanmaya çalışılan metinlerde kullanılan bir anlatım yoludur. Bu anlatım biçiminde yazar, karşı-sındakiyle konuşuyormuş gibi bir tavır takınır. Yazar, paragrafın başında karşı düşünceyi açıkladıktan sonra kendi düşüncesinin doğruluğunu kanıtlamaya ve okuru ikna etmeye

çalışır. Tartışmacı anlatımda “üstelik”, “çünkü”, “zira”, “gerçekten de”, “ama” gibi bağlaçlar kullanılır.

Örnek:

“Vaktimizi boş işlerle geçirmek yerine iyi bir kitap okumak yararlı bir şeydir. Okumak insanı rahatlatır ve eğlendirir oysa boş işlerle uğraşmak sadece zaman kaybıdır.”

Bu parçada okumanın insana faydalı olduğu, zamanı boş işlerle harcamak yerine tercih edilmesi gerektiği konusunda okur ikna edilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden tartışmacı anlatım kullanılmıştır.

C. 3. Betimleyici Anlatım

Betimleme; bir varlığın ya da nesnenin hareketlerini, bir yerin görünüşünü, bunların kişide uyandırdığı izlenimleri anlatmayı ve okurun kafasında canlandırmayı amaçlayan bir anlatım biçimidir. Sıfatların sıkça kullanıldığı betimlemede varlıkların niteleyici özellikleri kelimelerle resmedilir. Bu yüzden betimlemede görsellik ön plandadır, okuduğumuzda gözümüzde bir tablo canlanır.

Betimlemede anlatılan yer, nesne ya da varlığın özellikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi verilir. Bir insan betimleniyorsa buna portre denir. Portre, fiziksel ve ruhsal olmak üzere ikiye ayrılır. Bir kimsenin yalnız dış görünüşünün betimlenmesine fiziksel portre; o kişinin iç dünyasını, karakterinin, davranışlarının betimlemesine ise ruhsal portre denir. Betimleyici anlatım; hikâye, roman, anı, gezi yazısı gibi metin türlerinde kullanılan bir anlatım biçimidir. Öğretici metinlerde okura bilgi vermek amacıyla genel ayrıntılar üzerinde durularak nesnel anlatımla yazılan betimlemelere açıklayıcı betimleme denir. Bu tür betimlemelerde amaç sanat yapmak değil, bir konu hakkında bilgi vermektir. İzlenimsel (sanatsal) betimleme ise edebî metinlerde okuru etkilemek, okuyanda güzellik hissi uyandırmak için yapılan ve öznel anlatımın hâkim olduğu betimlemelerdir.

Örnek:

“Bodrum, her yaz dünyanın dört bir yanından gelen milyonlarca turisti ağırlıyor. Beyaz evlerinin mavi pencerelerinden sarkan mor begonvillerin süslediği tablo görünüşünün yanında, günümüze kadar korunmuş tarihî dokusu ve yazın renklerini tümüyle hissettiren doğal güzellikleriyle vazgeçilmez bir turizm merkezi. Bodrum; her gidenin hakkında söyleyebileceği gülümseten sözleri olan bir yer. Kimilerine göre en güzel zamanı eylül, kimilerine göre ise mayıs olan ama aslında her mevsimi, her günü ayrı güzelliktir.”

Bu parçada yazar Bodrum’la ilgili izlenimlerini betimleyici anlatımla kaleme almıştır.

C. 4. Öyküleyici Anlatım

Öyküleme, yaşanan ya da kurmaca bir olayın yer, zaman ve kişiye bağlı olarak anlatımıdır. Bu anlatımda amaç; olayı okuyucunun gözü önünde canlandırmak, anlatmak istenileni bir olay içerisinde vermektir. Bir olayın anlatıldığı roman, hikâye, masal gibi sanat ve tarih metinleri, anı, gezi yazıları gibi öğretici metinlerde kullanılır.

Örnek:

Bilgehan, doktora yapmak için yurt dışına gitmiştir. Bilgehan daha sonra arkadaşıyla bu olayla ilgili konuşurken farklı anlatım biçimlerini kullanabilir:

Arkadaşına bu yolculuğu nasıl yaptığını anlatırken açıklayıcı anlatımı, arkadaşını yurt dışında eğitim konusunda ikna etmek için tartışmacı anlatımı, arkadaşına yurt dışında yaşadığı olayları anlatırsa öyküleyici anlatımı, arkadaşına yurt dışında gördüğü yerleri anlatmak için de betimleyici anlatımı tercih eder.

Örnek:

“Bulvarda serçelerin akşam vakitleri toplanıp da ötüştükleri bir köşe vardır. Bilmem aklımda yanlış mı kalmış? Kışın o en zorlu günlerinde, at kestanesi ağacına üşüşür; kara, tipiye aldırmandan birer alışılmamış biçimde meyvelercesine dallara asılır, öterlerdi. Yalnız akşamlarımın çoğunda onları seyreder, yaşamanın mutluluğunu civıltılarında arardım. Avunacak bir şeyler elde etmeye çalışırdım. Olmazdı. Yalnızlık canıma “tak” demişti. Bir dost, bir arkadaş gerekliydi bana.”

Bu parçada yazar yalnızlık konusunu öyküleyici anlatımla bir olaya bağlı olarak anlatmıştır. Anlatımında kişi, yer ve zaman unsurlarına da yer vermiştir.

Çözümlü Örnek Soru

İstanbul, iki kıta üzerinde kurulu tarihî bir şehirdir. Asya ve Avrupa’yı coğrafi olarak birleştirir. Bunun yanında Doğu ve Batı kültürleri arasında bir köprü kurar. İnsanlar; yüzyıllardır yan yana, ahenk ve huzur içinde yaşarlar. Cami ve kiliseleriyle ayrı bir havası vardır. Bu yönüyle dünyanın tek kenti olma özelliğini hâlâ koruyor.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisi ağır basmaktadır?

- A) Açıklayıcı B) Tartışmacı C) Öyküleyici D) Betimleyici

Çözüm: Parçada, İstanbul hakkında bilgi verildiği için açıklayıcı anlatım ağır basmaktadır. **Cevap A seçeneğidir.**

4. Uygulama

a. İstanbul Modern Sanat Müzesi, Türkiye’nin sanatsal yaratıcılığını kitlelere ulaştırmak ve kültürel kimliğini uluslararası sanat ortamıyla paylaşmak amacıyla disiplinlerarası etkinliklere ev sahipliği yapan bir müzedir. Modern ve çağdaş sanat alanlarındaki üretimleri uluslararası bir yönelimle koleksiyonunda toplar, korur, belgeler ve sergileyerek sanat-severlerin erişimine sunar.

Türkiye’nin ilk modern sanat müzesi olarak 2004 yılında, İstanbul Boğazı’nın kıyısındaki 8.000 metrekarelik bir alanda kurulmuştur.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

- A) Tartışma B) Betimleme C) Açıklayıcı D) Öyküleme

b. Aşağıdaki tabloda boş bırakılan yerleri tamamlayınız.

Yazının Yazılış Amacı	Anlatım Biçimi	Kullanıldığı Metinler
Öğretmek, bilgi vermek	-----	Öğretici Metinler (Makale, deneme, eleştiri, inceleme, fıkra...)
-----	Tartışmacı anlatım	Öğretici Metinler (Makale, deneme, eleştiri, fıkra, sohbet...)
İzlenim kazandırmak	-----	Sanatsal metinler, öğretici metinler
Olay içinde yaşamak	Öyküleyici Anlatım	-----

c. Cemal Süreya; orta boylu, zayıf, kumral saçları dalgalı, geniş alınlı, iri kahverengi gözlü, uzun ve derin kirpikli, kar beyazı dişleri olan oval yüzlü bir adam... O; fırtınalı hayatıyla, aşklarıyla, dizeleriyle unutulmaz bir şair...

Bu parçada aşağıdaki betimleme çeşitlerinden hangi kullanılmıştır?

- A) Açıklayıcı betimleme-fiziksel portre
- B) Sanatsal betimleme-fiziksel portre
- C) Sanatsal betimleme- ruhsal portre
- D) Açıklayıcı betimleme-ruhsal portre

ç. Bazı yazarlar niçin eserlerinde Anadolu köylüsünün yalnız olumsuz yanları üzerinde duruyor anlamıyorum. Buna karşılık bazıları da onları her fırsatta yüceltiyor. Her iki yaklaşımdaki yazarları da okumuyorum. Ülkesine ve insanına karşı sorumluluk hisseden yazar, eserini tarihî şartları göz önünde tutarak edebî kaygılarla yazmalıdır bence. Yoksa yanlı bir tarihçi gibi kuru bir anlatıma sahip olur.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisi kullanılmıştır?

- A) Tartışma
- B) Açıklama
- C) Öyküleme
- D) Betimleme

YAZMA

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Bu üniteadaki yazma çalışmanızın konusu “deneme yazma”dır. Üzerinde söz söyleyebileceğiniz, fikir üretebileceğiniz bir konu seçiniz. Çünkü deneme yazarı ele aldığı konuda birikim sahibi olmalı; yazısında ileri süreceği düşüncelerle okurunun ufkunu açabilmeli, ona yeni bir bakış açısı kazandırabilmelidir.

Deneme, Nurullah Ataç’ın ifadesiyle “ben’in ülkesidir.” Ataç, bu sözüyle deneme türünün tamamen kişisel özellikler taşıyan bir tür olduğunu, yazarın herhangi bir konuyu kendi bakış açısına göre kendi kendine konuşuyormuş gibi kaleme aldığını ifade eder. Bu yüzden deneme yazılarının çıkış noktasının yazarın kendi yaşantısı ve izlenimleri olduğu söylenebilir. Yazar kendinden bahsederek tüm insanlığı ilgilendiren bir konuyla ilgi görüşlerini paylaşır.

Yazınızın planını oluştururken yazınıza nasıl başlayacağınıza ve yazarken nelere değineceğinize karar veriniz. Ele alacağınız konu hakkında araştırma yaparak yazınızda kullanabileceğiniz bilgileri bir yere not alınız. Düşüncelerinizi bir kâğıda gelişigüzel yazınız sonra bunları önemliden önemsizine göre düzenleyiniz.

Böylece yazınızın daha kolay anlaşılabilir olmasını sağlayabilirsiniz. Yazınıza okurun ilgisini çekecek ve denemeyi sonuna kadar okunmasını sağlayacak bir giriş cümlesi ile başlayınız. Konuyla ilgili ortaya koyduğunuz her düşüncüyü ayrı bir paragrafta işleyiniz. Birçok düşünce yazısı en az üç paragraftan oluşur. Yazının paragraflara bölünmesi, anlatılmak istenilenin daha kolay ve açık bir biçimde ortaya koyulmasını sağlar. Anlatımı daha etkili kılmak için düşüncüyü geliştirme yollarını kullanınız. Yazınızı kaleme alırken okuma bölümündeki deneme türünün özelliklerini taşımasına özen gösteriniz.

Yazınızı; dil bilgisi, yazım, noktalama, anlatımın özellikleri, yapı ve şekil unsurları arasındaki anlam bağlantıları, tutarlılık, denge ve akış bakımından gözden geçiriniz. Yazınızın okunaklı olmasına ve sayfa düzenine dikkat ediniz. Yazınızı çeşitli araç ve yöntemlerle, (gazete, sosyal medya...) paylaşabilirsiniz.

B. Yazma Sürecini Uygulama

Belirlediğiniz konuda bir deneme yazısı kaleme alınız. Yazınızı kitabın sonundaki “Ek-1: Yazma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Yazdığınız denemeden hareketle konuşma metnini planlayınız. Bu plana uygun olarak konuşma kartları, konuşmanızda yararlanacağınız görsel ve işitsel araçlarla konuşmanıza uygun bir sunu hazırlayınız. Konuşmanızın daha etkili olması için mutlaka prova yapınız.

Sesleri ve heceleri birbirine karıştırmadan, yutmadan, tam ve doğru çıkarmaya çalışarak kelime ve cümle vurgusuna dikkat ediniz. Ses tonunuzu konuşmanın amacına, ortama, içeriğe ve hedef kitleye uygun olarak ayarlayınız. Konuşurken nefes almak için sözün anlamına uygun duraklamalar yapmak bu konuda size yardımcı olacaktır. Bununla birlikte konuşurken gereksiz “hım, eee, ıı” gibi sesleri veya “işte, hani, yani, şey, mesela, atıyorum” kelimeleri kullanmaktan kaçınınız.

Konuşmanıza etkili bir başlangıç yaparak konuşmanız boyunca abartıya kaçmadan beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanmaya gayret ediniz. Yazınızın önemli noktalarını vurgulayarak dinleyicilerin ilgisini canlı tutmak için çeşitli geçiş ifadelerini (bundan dolayı, özellikle, kısacası vb.) kullanabilirsiniz. Daha önceden planladığınız süre içinde konuşmanızı etkili bir biçimde sonlandırarak yazınızın genel iletisini konuşmanın sonunda vurgulayınız.

B. Sözlü İletişim Uygulamaları

Yazma çalışmalarınızda kaleme aldığınız denemeyi yukarıdaki açıklamaları dikkate alarak farklı ortamlarda sununuz. Konuşmanızı kitabın sonundaki “Ek-2: Konuşma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

ÖZET

Deneme

Herhangi bir konu üzerinde, yazarın kesin yargılara varmadan görüş ve düşüncelerini

samimi bir üslupla serbestçe kaleme aldığı birkaç sayfayı geçmeyen yazılara deneme denir. Deneme, süreli yayınlar (gazete ve dergi) sayesinde ortaya çıkan ve gelişen bir türdür.

Denemenin Özellikleri

Her konuda yazılabilir. Anlatıcı, yazarın kendisidir, anlatım birinci teklik kişi ağzıyla yapılır. Yazar, duygu ve düşüncelerini kanıtlanma yoluna gitmeden rahat, serbest bir üslupla anlatır. Yazar, kendi kendisiyle konuşur ya da karşısında biri varmış da onunla dertleşiyormuş gibi bir üslupla düşüncelerini içtenlikle dile getirir. Deneme türünün çıkış noktası her şeyden önce yazarın kendi benlik ve izlenimleridir. Denemede; yazarın olay, olgu, durum ve günlük yaşamın süregelenliği içinde hayata ve olaylara kendi kişisel penceresinden bakış ve algılamalarına yer verilir. Denemede amaç okura ele alınan konu hakkında yeni bir bakış açısı kazandırmaktır; bir savı benimsetmeye çalışma, kesin bir değerlendirmeye gitme gibi bir amaç yoktur.

Deneme Türünün Tarihi Gelişimi

Bu türün ilk örnekleri 16. yüzyılda Fransız yazar Montaigne tarafından verilmiştir. F. Bacon, T.S. Eliot, A. Huxley, A. Camus, E. C. Alain, J.P. Sartre dünyaca ünlü deneme yazarlarından bazılarıdır. Türk edebiyatında ise deneme türü Tanzimat sonrasında karşımıza çıkar. Özellikle Tanzimat Dönemi'nde gazete ve dergilerin ortaya çıkışı denemenin yaygınlaşmasına zemin hazırlar. Servetifünun Dönemi'nde denemenin klasik tanımına uygun nitelikte yazılar dergi ve gazete sayfalarında görülmeye başlar. Cenap Şahabettin, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal ilk deneme yazarları olarak kabul edilebilir. Deneme türü gelişmesi Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte gelişir. Bu dönemde çokça tercih edilen bir tür olarak edebiyat dünyasında yerini alır. Cumhuriyet Dönemi yazarlarının hemen hepsi bu türde eser vermiştir.

Denemenin Çeşitleri

Ele alınan konuya yaklaşımları bakımından ikiye ayrılır: izlenimsel deneme ve eleştirel deneme.

Konu bakımından şu şekilde tasnif edilir: sanat ve edebiyat konulu denemeler, tarihî denemeler, dil konulu denemeler, felsefi denemeler, şehir konulu denemeler, sosyal ve siyasi denemeler, din konulu denemeler, psikolojik denemeler, kadın konulu denemeler, karışık konulu denemeler.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Aşağıdakilerden hangisi türce diğerlerinden farklıdır?

- A) Deneme
- B) Makale

- C) Fıkra
D) Anı

2. Denemelerde genellikle işlenen ana bir konu vardır. Ancak deneme türünün karakteristik özelliğine bağlı olarak yazar, metnin bütününde ana konuya bağlı kalmayabilir. Konu seçiminde özgür olan yazar konuyu işleyişte de bu serbestliği sürdürür. Buna bağlı olarak, yazar zaman zaman ana konunun dışına çıkarak konudan uzaklaşmaktadır.

Bu parçada yazar deneme türünün hangi özelliğini vurgulamıştır?

- A) Ele alınan konunun öznel bir anlatımla işlendiği
B) Belli bir plana bağlı kalınmadan serbestçe yazıldığı
C) Yazarın bir fikri kanıtlama ihtiyacı duymadığı
D) Daha çok soyut ama kalıcı ve evrensel konuların işlendiği

3. • Yazara özgü duygu ve düşünceler okuyucuya aktarılır.
• Açıklayıcı ve söyleşmeye bağlı anlatım biçimi kullanılır.
• Gözleme dayalı cümlelere yer verilir.
• Konu sınırlaması yoktur.
• Belli bir kurala dayanmaz.

Yukarıda özellikleri verilen yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eleştiri
B) Deneme
C) Gezi Yazısı
D) Makale

4. (I) Öğretici metinlerde bilgi veren, eleştiren, yorumlayan anlatıcı kurmaca değil gerçek bir kişidir yani yazardır. (II) Deneme metinlerinde de anlatıcı yazarın kendisidir (III) Çünkü yazar metinlerde kendi duygu, düşünce, gözlem ve değerlendirmelerini aktarır. (IV) “Ben” anlatımının yoğun olduğu paylaşıma dayalı ve bilginin ön planda

olduğu deneme metinlerinde anlatıcı üçüncü tekil kişidir.

Numaralandırılmış cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

5. Aşağıdaki yazar-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Ahmet Haşim-Bize Göre
B) Cemil Meriç -Okuruma Mektuplar
C) Reşat Nuri-Anadolu Notları
D) Salah Birsal- Boğaziçi Şingir Mıngır

6.; amaç yazarın yaşadığı ya da tanık olduğu, duyduğu olayları, yaşantıları okurla paylaşmaktır. ise yazar, ele aldığı konu üzerinde okurun düşünmesini, kendince belli bir sonuca varmasını amaçlar.

Yukarıda boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisinin sırasıyla getirilmesi uygundur?

- A) fıkra - denemede
B) anı - sohbet
C) otobiyografide - anı da
D) anı - denemede

7. Azgın tartışmalar da keşke, diğer söz suçları gibi ceza görselerdi. Hep öfkenin alıp götürdüğü bu düşünce çarpışmalarında insanın etmediği kötülük kalmaz. İlk düşüncelelere çatarız, sonra da insanlara. Tartışmada esas, karşımızdakinin düşüncesini

çürütmek olduğu, herkes çürütüp çürütüldüğü için, tartışmanın sonunda olan şey gerçekten büsbütün uzaklaşmaktadır. Onun için Platon, Devlet’inde akılca ve ruhça zayıf olanlara tartışmayı yasak etmiştir.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Tartışma
- B) Açıklama
- C) Betimleme
- D) Öyküleme

8. Gerçi La Rochefoucauld: “Bizden başka kimsenin bilmediği hatıralarımızı çabuk unutturuz.” diyor fakat asıl onları hiç unutmadığımız, asıl onların elinde kıvrandığımız da olur. Hatta belki başkalarınca bilinen kabahatlerimizi çabucak unutmamız kabildir.

Bu parçada düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmıştır?

- A) Karşılaştırma
- B) Tanık gösterme
- C) Alıntılama
- D) Örnekleme

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

a. Cevap B seçeneğidir. b. Cevap C seçeneğidir

2. Uygulama

a. Cevap C seçeneğidir. b. Cevap B seçeneğidir.

3. Uygulama

a.

	Alışkanlık	Bitmeyen Çıracılık	Yazmak Sorunu
Dil ve anlatım	İçten, açık...	İçten, açık...	İçten, açık...
Anlatıcı	1. Tekil kişi	1. Tekil kişi	1. Tekil kişi
Konu	Alışkanlıklar ve alışkanlıkların kazanılmasında ailenin etkisi	Batı'nın Türk toplumu üzerindeki etkisi	Bir yazarın niçin yazdığı
Deneme Çeşidi	İzlenimsel	İzlenimsel	Eleştirel

b.

f	Boğaziçi Şingir Mingir
d	Edebiyat Yazıları
e	Karalama Defteri
h	Bu Ülke
ç	Hak Dostum Diye Başlayalım Söze
a	Daldan Dala
c	Hangi Batı
b	Beş Şehir
g	Günlerin Götürdüğü

c. Cevap B seçeneğidir.

ç. Cevap B seçeneğidir.

4. Uygulama

a. Cevap C seçeneğidir.

b.

Yazının Yazılış Amacı	Anlatım Biçimi	Kullanıldığı Metinler
Öğretmek, bilgi vermek	Açıklayıcı anlatım	Öğretici Metinler (Makale, deneme, eleştiri, inceleme, fıkra...)
Düşüncesini kanıtlamak, karşısındakini ikna etmek, görüşleri değiştirmek	Tartışmacı anlatım	Öğretici Metinler (Makale, deneme, eleştiri, fıkra, sohbet...)
İzlenim kazandırmak	Betimleyici anlatım	Sanatsal metinler, öğretici metinler
Olay içinde yaşamak	Öyküleyici Anlatım	Sanatsal metinler, öğretici metinler

c. Cevap A seçeneğidir. ç. Cevap A seçeneğidir.

Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8
D	B	B	D	B	D	B	A

4. ÜNİTE

SÖYLEV / NUTUK

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Söylev türünün özelliklerini,
- Türk ve dünya edebiyatında söylev türünün tarihî gelişimini,
- Söylev türünde bir metin yazmayı,
- Söylev türünde bir konuşma sunmayı,
- İmla ve noktalama kurallarını metin üzerinde uygulamayı,
- Paragrafta anlam özelliklerini öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELER

Söylev/Nutuk

Hatip

Paragrafta Anlam

Söylev Türleri

Söylev Yazma

Söylev Sunma

OKUMA

1. Metin

Hazırlık

1. Söylev türünün Türk edebiyatındaki gelişimini araştırınız. Elde ettiğiniz sonuçları defterinize yazınız.
2. Söylev türündeki konuşmalarıyla tanınan ünlü hatiplerimiz kimlerdir? Genel Ağ'dan bu hatiplerin konuşmalarından örnekler dinleyiniz. Dinlediğiniz hatiplerin dikkatinizi çeken özelliklerini not alınız.

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve haricî bedhahların olacaktır.

Bir gün, istiklâl ve Cumhuriyet'i müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve Cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten

daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!

Mustafa Kemal ATATÜRK, Nutuk

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

bedhah: Kötülük isteyen, kötü yürekli.

bilfiil: İş olarak, iş edinerek, gerçekten.

bitap: Bitkin, yorgun.

cebren: Zorla, zor kullanarak, zoraki.

dalalet: Doğru yoldan ayrılmak.

elim: Acınacak, acıklı.

emsal: Benzerler.

harici: Dışla ilgili, dıştan olan.

mümessil: Temsilci.

müstevli: Bir yeri istila eden.

namüsaid: Uygun olmayan, elverişsiz.

şerait: Şartlar, koşullar.

tevhit: Birkaç şeyi bir araya getirme, birleştirme.

Bilgi Kutusu

Atatürk'ün "Nutuk" adlı eserinden "Türk Gençliğine Hitap" bölümünü okudunuz. Türk edebiyatında söylev türünün eskimeyen güzel ve başarılı örneklerinden biri olan Nutuk, Atatürk'ün 1927 yılında parti kongresinde altı gün boyunca parça parça yaptığı büyük konuşmadır. Söyleniş süresi bakımından dünyanın en uzun söylevlerinden biridir.

Atatürk, yaşanan olayları kayıt altına alarak tarihin anlaşılmasına yardımcı olmak, gelecek nesilleri karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı uyararak amacıyla eserini kaleme almıştır. "Nutuk"un içeriği 19 Mayıs 1919'dan 20 Ekim 1927'ye kadar geçen süreyi kapsar. Bu zaman diliminde meydana gelen önemli olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde anlatır. Anlatılanların belgelerle desteklenmesi eserin inandırıcılığını artırmaktadır. "Nutuk" bu bakımdan Cumhuriyet tarihi hakkında birinci elden bilgi veren önemli bir kaynaktır.

Söylev (Nutuk)

Herhangi bir dinleyici topluluğuna bir düşünceyi aşlamak, topluluğu coşturmak ve bir amaç doğrultusunda yönlendirmek için coşkulu ve edebî bir dille yapılan konuşmalara/metinlere söylev denir. Bir fikri, bir davayı karşısındaki insanlara dil ustalığı ile açıklamaya hitabet sanatı; toplum önünde bu konuşmayı yapana da hatip denir.

Söylev türünün de öteki yazı/konuşma türleri gibi belli kuralları vardır. İyi bir söylev için konuşmacı bu kurallara göre söylev metnini hazırlamalı ve sunmalıdır. Türü ne olursa olsun, hitabet alanında başarı büyük ölçüde söylevi veren kişinin tutumuna ve yönte-

mine bağlıdır. İyi bir hatipte aşağıdaki özellikler bulunur:

- Dinleyicilerin ilgilerini ve tepkilerini göz önünde tutar.
- Söz söylediği konuda zengin bir bilgi ve düşünce birikimine sahiptir.
- Söyleyeceklerini amacına uygun bir yönde duygu ve düşünce akışını bozmadan dile getirir.
- Ses tonunu, jest ve hareketlerini, vurgu ve tonlamayı ustaca kullanır.
- Konuşmasını, herkesin anlayabileceği yalın ve açık bir dille yapar.
- Konuşma sırasında açık ve inandırıcı olur.

Söylev Türünün Özellikleri

Söylevler, düşünsel planla oluşturulur. Genellikle kısa cümleler tercih edilir ve cümlelerde daha çok haber kipi ya da mastar hâlindeki fiiller kullanılır. Hatip, klişeleşmiş sözler ve deyimler kullanmaktan kaçınır. Akıcı, içten, etkili ve coşturucu bir anlatımla siyasi, sosyal, millî, hukuki, ahlaki vb. konularda topluluğu yakından ilgilendiren bir düşünce ya da sorun işlenir. Bu türdeki metinlerde dil alıcıyı harekete geçirme işlevi ile heyecana bağlı işlevde kullanılırken söyleşmeye bağlı anlatım ağır basar.

Söylev Türünün Gelişimi

Söylev türünün Batı'daki ilk örneklerini eski Yunan edebiyatında Demosten, Latin edebiyatında ise Çiçero vermiştir. Fransız edebiyatında Bossuet (Bosse), Mirabeau (Mirabu) ünlü söylevciler arasındadır. Türk edebiyatında ise Bilge Kağan'ın Göktürk (Orhun) Yazıtları'nda Türk milletine seslenişi ilk söylev, Bilge Kağan da ilk hatip olarak kabul edilir.

Türk edebiyatında söylev sanatının gelişimi II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Ömer Naci ve Hamdullah Suphi Tanrıöver ile görülür. Özellikle Millî Mücadele Dönemi'nde Mehmet Âkif Ersoy ve Halide Edip Adivar, Cumhuriyet Dönemi'nde ise Mustafa Kemal Atatürk söylevde öne çıkan isimlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Verilen cümlelerde altı çizili kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tahmin ediniz. Tahminlerinizi karşılarında verilen sözlük anlamları ile eşleştiriniz.

Cümleler
a. Bu imkân ve şerait, çok namüsaıt bir <u>mahiyette</u> tezahür edebilir.
b. <u>Mevcudiyetinin</u> ve istikbalinin yegâne temeli budur.
c. Millet, <u>fakr u zaruret</u> içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Sözlük Anlamı
1. Fakirlik, sıkıntı ve yoksulluk.
2. Nitelik, vasıf, öz.
3. Var olma, varlık, var oluş.

2. Okuduğunuz söylevin konusu nedir? Atatürk, bu söylevi hangi amaçla ve kim için hazırlamıştır? Bu sorulardan hareketle okuduğunuz metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.
3. Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

4. a. Okuduğunuz metinde aşağıdaki anlatım biçimlerinden hangisi kullanılmıştır? İşaretleyiniz.

Anlatım Biçimleri	
Açıklayıcı anlatım	
Betimleyici anlatım	
Öyküleyici anlatım	
Tartışmacı anlatım	
Söyleşmeye bağlı anlatım	

b. Bu anlatım biçimlerinin okuduğunuz metne hangi yönlerden katkısı olduğunu belirleyiniz.

5. “Atatürk’ün “Gençliğe Hitabesi”nin en çok etkilendiğiniz cümlesi hangisidir? Bu cümlede ortaya konulan düşüncüyü aşağıda boş bırakılan yere yazınız.

.....

6. a. Okuduğunuz metinden hareketle Atatürk’ün Türk gençliğine verdiği önemi belirleyiniz.

b. Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyeti’ni Türk gençliğine emanet etmesini “Gençliğe Hitabe”den yola çıkarak değerlendiriniz.

7. “Nutuk” adlı eserin yazılmasında dönemin hangi siyasi, toplumsal ve kültürel şartları etkili olmuştur?
8. Okuduğunuz metinden Atatürk’ün deneyimlerini gösteren cümleleri belirleyiniz. Bu cümleleri Millî Mücadele Dönemi’ni ve Kurtuluş Savaşı yıllarını göz önünde bulundurarak yorumlayınız.
9. Atatürk’ün “Nutuk” adlı eserinde anlattıkları ile hayatı arasında nasıl bir ilişki vardır? “Gençliğe Hitabe”den yola çıkarak değerlendiriniz.

Biyografi

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938)

Selanik'te doğdu. Kısa bir süre mahalle mektebine devam etti. Daha sonra çağdaş eğitim yapan Şemsi Efendi Okuluna geçerek ilkokulu burada bitirdi. Selanik Mülkiye orta okulunu, Manastır Askeri Lisesini, Kara Harp Okulunu ve Harp Akademisini bitirdi. Orduda çeşitli vazifeler aldı. 1913 yılında Sofya'da Ataşe Militer olarak bulundu.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, Çanakkale Muharebelerinde, tümen komutanı olarak görev yaptı. 1916 yılından itibaren, Doğu ve Güney cephelerinde kolordu ve ordu komutanlığı yaptı. Bitlis ve Muş'u düşman işgalinden kurtaran kuvvetlerin başında bulundu. Filistin ve Suriye cephelerinde görev aldı.

Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal kuvvetleri tarafından Anadolu'nun işgal edilmesi üzerine 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Türk millî mücadelesini başlattı. Amasya Genelgesi'ni yayımladı, Sivas ve Erzurum Kongrelerini topladı.

Askerî görevlerinden istifa ederek 23 Nisan 1920'de Ankara'da TBMM'yi topladı. Meclis Başkanı seçildi. 5 Ağustos 1921'de Başkomutanlık görevini üstlenerek Anadolu'nun Yunan işgalinden kurtarılması için mücadeleye devam etti. Sakarya Meydan Savaşı'nı kazandı. 19 Eylül 1921'de Meclis tarafından kendisine mareşal ve gazi unvanı verildi. 26 Ağustos 1922'de işgalci Yunan kuvvetlerine karşı Büyük Taarruz'u başlattı. 30 Ağustos 1922'de de Başkomutanlık Meydan Savaşı'nı kazandı. Lozan Barış Konferansı'ndan sonra, 11 Ağustos 1923'te toplanan TBMM tarafından yeniden başkan olarak seçildi. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edildiği gün, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu. Dört dönem üst üste seçildi. 10 Kasım 1938'de vefat etti.

Eserleri: Nutuk, Medeni Bilgiler, Geometri, askerlikle ilgili kitapları (Zabit ve Kumandan ile Hasbihâl...)

Çözümlü Örnek Soru

Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi'nde söylev türündeki eserleriyle tanınan hatiplerden biri değildir?

- A) Hamdullah Suphi Tanrıöver
- B) Mustafa Kemal Atatürk
- C) Ömer Naci
- D) Halide Edip Adıvar

Çözüm: Ömer Naci Cumhuriyet Dönemi değil, Millî Edebiyat Dönemi hatiplerindedir. **Cevap C seçeneğidir.**

2. Metin

Hazırlık

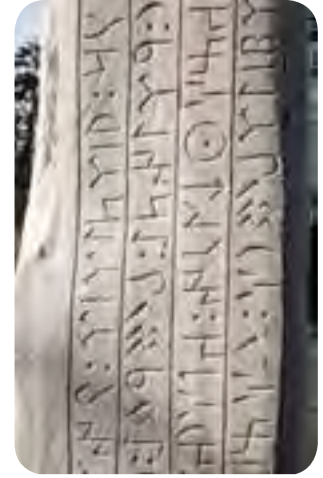
1. Sizce güzel konuşabilmek bir yetenek midir yoksa sonradan öğrenilebilen bir beceri midir? Çevrenizde, televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarında izlediğiniz/dinlediğiniz konuşmalardan hareketle açıklayınız.
2. Göktürk Yazıtları'nın Türk dünyası için önemini ve günümüzde hangi ülkenin sınırları içinde olduğunu araştırınız.

BİLGE KAĞAN ABİDESİ

METİN

Doğu Yüzü

- [1] Tengri teg Tengri yaratmış Türk Bilge Kağan sabim: Kangım Türk Bilge [Kağan...]ti Sir Tokuz Oğuz İki Ediz kerekülüg begleri budunı [... Türk tengri...]
- [2] üze kağan olurtum. Olurtukuma ölteçiçe sakınığma Türk begler budun ögirip sebinip tongtamış közi yügerü körti. Bödke özüm olurup bunça ağır törüg tört bulungdaki [...] dim. Üze kök tengri asra yağız yir kılındukda ikin ara kişi oğlı kılınmış].

BİLGE KAĞAN ABİDESİ

TERCÜME

Doğu Yüzü

- [1] Tanrı gibi Tanrı yaratmış Türk Bilge Kağanı, sözüm: Babam Türk Bilge Kağanı ... Sir, Dokuz Oğuz, İki Ediz çadırılı beyleri, milleti ... **Türk tanrısı...**
- [2] üzerinde kağan oturdum. Oturduğumda ölecek gibi düşünen Türk beyleri, milleti memnun olup sevinip yere dikilmiş gözü yukarı baktı. Bu zamanda kendim oturup bunca ağır töreyi dört taraftaki ... dim. Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış.
- [3] İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutu vermiş, düzene soku vermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tabi kılmış. Başlıya baş eğdirmiş, dizliye dik çöktürmüş. Doğuda Kadirkan ormanına kadar, batıda
- [4] Demir Kapıya kadar kondurmuş. İkisi arasında pek teşkilatsız Gök Türkü düzene sokarak öylece oturuyormuş. Bilgili kağan imiş, cesur kağan imiş. Buyruğu bilgili imiş tabii, cesur imiş tabii. Beyleri de milleti de doğru imiş. Onun için ili öylece tutmuş tabii. İli tutup töreyi düzenlemiş. Kendisi öylece vefat etmiş.

haz.: Muharrem Ergin, Orhun Abideleri

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

ecdat: Geçmişteki büyükler, atalar.

buyruk: Emir, ferman.

Bilgi Kutusu

Göktürk Yazıtları (Orhun Abideleri), 8. yüzyılda yazılmıştır. Bu yazıtlar, Türklerin ilk tarihî belgesi ve aynı zamanda yazılı ilk edebî eserleri olarak kabul edilir. Bu kitabeler sırasıyla Tonyukuk (716), Kül Tigin (731) ve Bilge Kağan (735) adına dikilmiştir. Söylev türündeki bu eserde Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk yaptıkları icraatları anlatarak yaşadıkları dönemde neler olduğunu ele alırlar. Siyaset, tarih, coğrafya ve edebiyata ait birçok bilgi içeren kitabeler yabancı etkilerden uzak ve yalın bir Türkçeyle yazılmıştır. Oldukça gelişmiş ve işlenmiş bir dil kullanılmıştır. Anlatımda benzetmelere, aliterasyonlarla, atasözü ve deyimlere yer verilmiştir. Kitabelerin bir yüzü “Göktürk alfabesi”yle, diğer yüzleri “Çince” yazılmıştır. “Göktürk alfabesi” 38 harften oluşmaktadır. Yazıtta bu alfabe sağdan sola ve yukarıdan aşağıya olmak üzere iki şekilde kullanılmıştır.

Yazıtlardan ilk kez 1709’da Strahlenberg (Şitralinberg) bahsetmiştir. 1839’da Danimarkalı dil bilimci William Thomsen (Vilyım Tomsın) tarafından bulunmuş Rus Türkolog Vasili Radlof’un yardımıyla okunmuştur. Yazıtlar, içerisindeki Çince metinlerden yola çıkılarak çözülmüş, bu çalışmalar aynı yıl bilim dünyasına duyurulmuştur.

Söylev Çeşitleri

Söylevler, cephede askerlerin moralini yükseltmek için yapılan konuşmalardan milletvekili, kulüp, dernek seçimlerine, insanların ortak duygularını harekete geçirmeye kadar ulusal ve toplumsal hemen her konuda düzenlenebilir. Söylevlerin konusu genellikle millî ve toplumsal konulardır. Söylevler, konusuna göre hukuki, siyasi, törensel, askerî, dinî ve akademik olmak üzere çeşitlere ayrılır. Bunlardan en yaygınları siyasi, askerî ve dinî söylevlerdir.

Politikacıların ulusal mecliste, kapalı mekânlarda ya da açık alanlarda yaptıkları konuşmalar **siyasi söylev**dir. Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Halide Edip Adıvar gibi isimler bu türde olgun örnekler vermişlerdir.

Komutanların askere cesaret ve moral vermek için yaptıkları konuşmalara **askerî söylev** denir. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’un fethinden önce yaptığı söylev bu türün en iyi örneklerindendir.

Din adamlarının bireysel ve toplumsal sorunları dinî açıdan yorumladıkları konuşmalara ise **dinî söylev** adı verilir. Türk İslam toplumunda bu tür söylevlere hutbe de denir. Hz. Muhammed’in “Veda Hutbesi” bu türün en iyi örneğidir.

Bilim insanlarının bilimsel toplantılarda yaptıkları konuşmalara ise **akademik söylev** adı verilir.

Mahkemelerde hak hukuk konusunda yapılan konuşmalara **hukuki söylev** denir. Gerek savcıların iddianameleri, gerekse avukatların savunmaları hukuki söylevin en yaygın örnekleridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz metnin konusu, amacı ve hedef kitlesini belirleyiniz.
- Okuduğunuz metnin ana düşüncesi ile yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
- Okuduğunuz metinde kullanılan anlatım biçimlerini tespit ediniz.
- Okuduğunuz metin söylev türlerinden hangisine girmektedir? Bu türe ait özellikleri metin üzerinde gösteriniz.
- Okuduğunuz metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.
- Türklerin devlet ve vatanlarına karşı gösterdikleri sevgi, onları pek çok millettten ayıran belirgin özelliklerden biridir. Okuduğunuz metinde bu değerle ilişkilendirilebilecek cümleleri belirleyiniz. Bu cümlelerden hareketle Bilge Kağan'ın devlet ve milleti için yaptığı hizmetleri "vatan sevgisi" değeri açısından değerlendiriniz.
- Okuduğunuz metinde ortaya konulan bilgilerin tarihsel gerçekliklerle örtüşüp örtüşmediğini genel ağ üzerinden araştırarak kontrol ediniz.
- "Bilge Kağan Abidesi" adlı metinde kullanılan görselin metne katkısını belirleyiniz.
- "Gençliğe Hitabe" ile "Göktürk Yazıtları" metinlerini tür, biçim, üslup, anlatım tekniği ve içerik açısından karşılaştırınız. Elde ettiğiniz sonuçlardan hareketle bu iki metnin benzer ve farklı yönlerini aşağıda boş bırakılan yere yazınız.

	Benzer Yönleri	Farklı Yönleri
Gençliğe Hitabe		
Göktürk Yazıtları		

10. Göktürkler; devletin siyasi, sosyal yapısı hakkında birtakım bilgileri Göktürk Yazıtları'na yazmışlardır. Sizce yazıtların oluşmasında yazılı ve sözlü kültürün, toplumsal değişmelerin etkisi neler olabilir? Açıklayınız.

Biyografi

Bilge Kağan (683-734)

Göktürkleri elli yıllık Çin esaretinden ikinci defa kurtararak Göktürk hanedanlığını kuran İltiş Kutluk Kağan'ın oğludur. 32 yaşındayken Göktürk Devleti'nin başına geçerek yönetimi eline aldı, devlet yapılanmasını yeniden inşa etti. Ordunun başına kardeşi Kül Tigin'i, vezirliğe ise kayınpederi Tonyukuk'u getirerek daha da güçlendi. O yıllarda devletin durumu çok kötü olmasına rağmen, halkı bir araya getirip Türk boylarını eģemenliğı altına aldı.

Hükümdarlığı sırasında Göktürk Devleti'nin sınırları Çin'in Şan-Tung ovasından, İç Asya'da Karaşar bölgesine, kuzeyde Bayırku sahasından Ani Irmağı havalisi ve Batı Demir Kapı'ya (Ceyhun Irmağı'nın yakınında Semerkant-Belh yolu üzerinde) kadar ulaştı. Bilge Kağan önce veziri Tonyukuk'u sonra kardeşi Kül Tigin'i kaybetmiştir. Kendisi de Çinlilerle iş birliği yapan Buyrak Cor tarafından zehirlendi. 735 tarihinde büyük bir törenle defnedildi.

Çözümlü Örnek Soru

“Ben sizlere hakan oldum. Elimize yay ve kalkan alalım. Savaş talihi (zafer) amacımız olsun. Bozkurt sesi, savaş haykırışımız olsun. Demir kargılarımız bir ormana benzesin. Atlarımız avlakta yürüsün. Yeni ırmaklar, yeni denizler geçelim. Güneş bayrağımız, gök çadırımız olsun.” (Oğuz Kağan Destanı, W. Bang ve R. R. Arat)

Bu parça için aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) Hukuki söylev türünde bir metindir.
- B) Dil alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılmıştır.
- C) Kısa cümleler tercih edilmiştir.
- D) Söyleşmeye bağlı anlatım biçimi ağır basmaktadır.

Çözüm: Oğuz Kağan'ın hitabesi hukuki değil, siyasi söylev türündedir. **Cevap A seçeneğidir.**

3. Metin

Hazırlık

1. “Bir yargıç, iyi niyetle dinlemeli, akıllıca karşılık vermeli, sağlıklı düşünmeli, tarafsızca karar vermelidir.” Sokrates’in (Sokrat) bu sözü size neler düşündürmektedir?

**MİMARBAŞI İLE FATİH’İN
MAHKEMEDE YÜZLEŞTİKLERİNİ BİLDİRİR**

”Oturma beyim, hasmınla yüzleşip ayak beraber durun” dedikte mimarbaşı davaya başlayıp der:

“Sultanım ben bir yetkin usta mimar ve mühendis idim. Bu âdem, ‘Benim camimi niçin alçak edip iki direğim kesdin’ diye benim iki ellerimi kesip beni işimden gücümünden ve kazancımdan alıkoyup ehl ü iyâlim beslemeye gücüm kalmadı. Emir şer-i şerifin.” deyip susup durdu.

“Beyim ne dersin, bu adamın ellerini siz mi kestiniz?” deyince hemen Fatih,

“Vallahi sultanım, bu adam benim bir Mısır haracı değer sütunlarımı kesip, camim şöhretsiz olup alçak olduğu için ellerini kestim. Emir şer-i şerifindir” dedikte hemen (...) hazretleri,

“Beyim şöhret afettir. Cami sahrada ve açık olsa ve alçak olsa ibadete engel değildir. Senin taşın mücevher dahi olsa kıymeti yine bir taştır, ama bir adam melekten üstün, kırk yılda hâsıl olur (...). Bu adam kazançtan kalıp şimden gerü işi (...). Çoluk çocuğu çok olup geçimleri şer’an senin üstüne lâzımdır. Ne dersin beyim?” deyince hemen Sultan Mehmed,

“Emir şer’in [kanunun]” dedikte (...) hazretleri,

“Kanunun emri budur ki, zira şer-i şerifden izin almadan kanunsuz iş edenin şeriatin

emri ile hakkından gelinir.” dedikte Fatih,

“Sultanım Müslümanların beytül malından yetecek kadar maaş verelim” deyince hemen molla, “Hayır beytülmal gadr etmen. Bu iş kanunsuz olmuştur, kabahat sizindir. Siz kendi maaşınızdan bu yaralıya her gün onar akçe verirsiniz” diye hükmedince Fatih “Yirmişer akçe olsun, (...)” dedikte Mimarbaşı teselli olup “Dünyada ve âhirette helâl olsun” diye günlük yirmişer akçenin berat hüccetini alıp gitti. (...)

Evliyâ ÇELEBİ, Seyahatnâme

haz.: Seyit Ali KAHRAMAN-Yücel DAĞLI

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

akçe: Küçük gümüş para.

beytülmal: Devlet hazinesi.

ehl ü iyâli: Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu aile efradı ve diğer kimseler.

Bilgi Kutusu

İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında daha çok dinî ve askerî söylevler görülür. Padişahların, devlet yöneticilerinin ve komutanların özellikle savaş meydanlarında yaptıkları bazı askerî konuşmalar dönemin tarihçileri tarafından yazıya geçirilmiştir. Bunların dışında dinî söylevler camilerde yapılan hutbe, vaaz ve sohbet türündeki konuşmalardır. Ahmet Yesevi dinî söylev türünde en eski ve başarılı örnekleri vermiştir. Mevlana'nın Konya'da yaptığı yedi vaazı yine bu dönemin önemli dinî söylevlerindedir.

Okuduğunuz metinde Fatih Sultan Mehmet ile Sinan Atik isimli Rum mimar arasındaki bir dava anlatılmaktadır. Bu dava Evliya Çelebi'nin kendine has anlatımı ile günümüze kadar gelmiştir.

Hukuki söylevler mahkemelerde görülen davalarla ilgili yapılan konuşmalardır. Özellikle sanık avukatlarının olay ve durumları açıklarken kullandıkları hitabet şekline denir. Osmanlı Devleti'nde bugünkünden farklı bir hukuk sistemi vardı. Bu dönemde şeri mahkemelerin başında kadılar bulunurdu. Dava, bir kişinin kadı huzurunda diğer bir kişiden hak talep etmesi ile açılırdı. Hak talebinde bulunan kişiye davacı, diğer tarafa da davalı denirdi. Okuduğunuz metindeki davanın açılması ve görülmesi de dönemin kurallarına uygundur.

Okuduğunuz davanın hikâyesi ise şöyledir: Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethinden yaklaşık on yıl sonra Mimar Sinan Atik'e kubbesi Ayasofya'dan daha büyük bir cami yapması için emreder. Mimar, cami inşaatını bitirir ancak Fatih Sultan Mehmet, yeni yapılan camiyi görünce şaşırır ve “Kubbesi Ayasofya'dan daha büyük olsun...” emrine neden uyulmadığını sorar. Mimar; onun istediği gibi bir kubbenin ilk depremde yıkılacağı için caminin kubbesini Ayasofya'dan daha küçük yapmak zorunda kaldığını belirtir.

Fatih Sultan Mehmet ise mimarın Ayasofya'yı özellikle kayırdığını düşünür ve onu cezalandırır. Haksızlığa uğradığını düşünen Mimar da hakkını aramak için padişahı Kadı Hızır Bey'e şikâyet edip mahkemeye verir. Kadı, mimarı dinleyip dava açılması için haklı sebep olduğuna kanaat getirir ve Padişah'ı mahkemeye çağırır. Duruşmada Sinan Atik şikâyet gerekçelerini açıklar, Fatih Sultan Mehmet de savunmasını yapar. Kadı, şikâyet edilen padişah da olsa adil bir karar ve mimarı haklı bularak padişaha para cezası verir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinde bahsedilen davanın konusu ve taraftarları kimlerdir? Hukuki söylevlerde alıcı ile gönderici arasında nasıl bir ilişki olduğunu okuduğunuz metinden hareketle belirleyiniz.
2. Kadı'nın davalı ve davacıya karşı tutumunu adil buluyor musunuz? Sizce Kadı'yı böyle davranmaya iten sebepler nelerdir?
3. Okuduğunuz metinde geçen hukuki kavram ve terimleri belirleyiniz.
4. Davacı Sinan Atik'in iddiasını ve Fatih Sultan Mehmet'in bu iddialar karşısındaki savunmasını gösteren ifadeleri okuduğunuz metinden tespit ediniz. Bu mahkemede bir savcı ya da avukat olsaydınız davayla ilgili neler söylediniz?
5. Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
6. Okuduğunuz metinde yazar, yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi hayatıyla ilgili hangi bilgileri veriyor? Ana düşüncenin şekillenmesinde dönemin gerçekliği ve anlayışı ne kadar etkili olmuştur? Metne göre açıklayınız.
7. Osmanlı Devleti'ndeki adalet sitemiyle ilgili okuduğunuz metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz. Olayın yaşandığı dönemle günümüzün adalet sistemi ve anlayışı arasındaki benzer ve farklı yönleri belirleyiniz.
8. Yazar, söz konusu olayı olduğu gibi mi yoksa kendi görüşlerini de katarak mı nakletmiştir? Yazarın konuya ve okuyucuya yönelik yaklaşımını/tavrını belirleyiniz.
9. Hâkim, savcı ve avukatların mahkemelerde yaptıkları konuşmalarda kullandıkları üslup özelliklerini söylev türünün özelliklerini göz önünde bulundurarak belirleyiniz.

Biyografi

Evliyâ Çelebi (1611-1682)

İstanbul'da doğdu. Medreseye devam ederken bir yandan da babasının yanında çalıştı. IV. Murat zamanında Enderun'a girerek dört yıl sonra sipahi oldu. Daha sonraki yıllarda birçok ülkeyi dolaştı. Bu gezilerinde karşılaştığı olayları "Seyahatnâme" adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde anlatmış, gözlemlerini seyahatnamesinde tarih ve yer belirterek yazmıştır.

10 ciltlik Seyahatnâme edebiyatımızın gezi türünde ilk büyük eseridir. Gerçekçi bir gözle izlenen olaylar, yalın ve duru bir anlatımla kendine has inceliklerle bezenmiştir. Eserini konuşma diline çok yakın bir dille kaleme almıştır. Evliyâ Çelebi, gördüğü her şehir ve kasabayı tanıtmış ayrıca katıldığı savaşları, hizmetinde bulunduğu devrin paşaları ve vezirlerine ait hususiyetleri kitabında nakletmiştir. “Seyahatnâme” dil, folklor, coğrafya, tarih, etnografya, toplumbilim bakımlarından çok önemli bir kaynaktır.

Eserleri: Seyahatname (17. yy.).

1. Uygulama

- a. “Adalet güzeldir fakat emirlerde (devlet büyüklerinde) olursa daha güzeldir.” **hadisini okuduğunuz metinle ilişkilendirerek yorumlayınız.**
- b. **Aşağıdakilerden hangisi “Mimarbaşı İle Fatih’in Mahkemede Yüzleştiklerini Bildirir” adlı metinde geçen millî, manevi ve evrensel değerlerden biridir?**
A) Yardımseverlik B) Adil olma C) Vatanseverlik D) Öz denetim
- c. **Söylev türüyle ilgili olarak verilen aşağıdaki cümlelerde yargı doğru ise yay ayrıç içerisinde “D”, yanlış ise “Y” yazınız.**

a. Hatip, söz söylediği konuda zengin bir bilgi ve düşünce birikimine sahip olmalıdır. ()
b. Dil, heyecan bildirme işlevi ve alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılabilir. ()
c. Süslü ve sanatlı anlatım daha çok tercih edilir. ()
ç. Düşünceler doğrudan dile getirilmelidir. ()
d. Cümlelerde daha çok haber kipi ya da mastar hâlindeki fiiller kullanılır. ()
e. Türk edebiyatında söylev sanatı II. Meşrutiyet’in ilanından sonra gelişmiştir. ()
f. Bir konuda dinleyicileri sadece bilgilendirmek amacıyla yapılan konuşmalardır. ()
g. Hamdullah Suphi Tanrıöver, söylevlerini “Dağ Yolu” adlı eserinde toplamıştır. ()

Dil Bilgisi

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Bir paragrafta ileri sürülen görüş ve düşüncelerin inandırıcılığını sağlamak amacıyla yazar tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme (alıntı yapma), sayısal verilerden yararlanma, benzetme gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurabilir.

Tanımlama

Bir kavramın ya da varlığın ne olduğunu bildirmek, niteliklerini eksiksiz olarak açıklamaktır. “Bu nedir?” sorusunun cevabı olan cümlelerdir. Tanımlama bir düşünceyi karşımızdakine aktarmanın doğrudan bir yoludur. Daha çok açıklama ve tartışma anlatım

biçimlerinde kullanılan bu yolla tanımlanan şeyin okurun zihninde daha kolay belirmesi amaçlanır. Bir kavramın herkes için aynı olan ve gerçek özelliklerini ortaya koyan tanım-
lara nesnel tanımlama; kişiden kişiye farklılaşabilen, göreceli yapılan tanımlara ise öznel tanımlama denir.

Örnek:

Bilinç akışı yöntemi, öykü ve romanlarda karakterlerin, geçmişe ve bugüne ilişkin duygu, düşünce ve anılarının aktarımında kullanılan bir tekniktir.

Karşılaştırma

İki kavram, varlık veya olayın benzer ya da farklı yönleriyle ortaya konulmasıdır. Genellikle “oysa, ise, daha, en” gibi ifadelerle yer verilir. Karşılaştırmada amaç kavramın başka kavramlarla ortak ya da farklı yönlerini ortaya koyarak onun belirgin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Örnek:

Tiyatro sanatı, sinemadan daha eskidir.

Tanık Gösterme (Alıntı Yapma)

Bir düşünceyi savunmak, doğruluğunu kanıtlamak için aynı görüşü paylaşan, destekleyen bir kişinin yazılarından veya konuşmalarından alıntı yapmaktır. Tanık olarak seçilen kişinin ya adı anılır ya da söylediklerinden alıntılar yapılır. Görüşler buna bağlı olarak geliştirilir veya pekiştirilir.

Örnek:

Andre Gide (Andre Jit) bir yazısında şöyle der: “Sanatçının konusu insandır. Bir insanın yaşamı o insanın düşlerinin de kaynağıdır.” Bu söze katılıyorum. Çünkü yaşananlarla düşler iç içedir. Sanatçı, yazar, ozan da insan yaşamını, insan düşlerini bir yapıtta gerçeğe dönüştürür. Başkasına, geleceğe bakandır. Kendi yaşadıklarına, düşlerine herkesi ortak edendir.

Örnekleme

Soyut bir düşünceye somut görünürlük katarak söylemek istenilenin okuyucunun zihninde canlanmasını sağlayan bir tekniktir. Bir düşünceyi inandırıcı kılmak için örneklere başvurulur.

Örnek:

Renklerin insan psikolojisi üzerinde bazı etkileri olduğu belirlenmiştir. Örneğin beyaz, açık sarı insanı dinlendirir; pembe, mavi canlandırır; mor, kahverengi gibi koyu renkler yorar, karamsarlaştırır.

Sayısal Verilerden Yararlanma

Yazarın düşüncelerini sayısal verilerle desteklemesi okur karşısında inanırılığını ve güvenilirliğini artırır. Kaynağı güvenilir bir kişi ya da kurum olan sayısal veriler, anlatım-

da düşünceyi inandırıcı kılmanın önemli bir yoludur. Yazarlar sayısal verileri okuyucuyu sıkmadan yeterince kullanmalıdır. Bu yöntem istatistik veriler verdiğinden genelde bilimsel yazılarda kullanılır.

Örnek:

Millî Edebiyat Dönemi'nde yazılan romanların % 90'ında olaylar İstanbul'da, %10'unda ise Anadolu'da geçer. Daha sonraki dönemlerde bu oranlarda büyük bir değişme olmuştur. Bu durum Türk romanının değişimi açısından önemli bir göstergedir.

Benzetme

Benzetme, aralarında benzerlik olan iki şeyden benzerlikçe zayıf olanı güçlü olanla anlatmaktır. Bir kavramı ya da varlığı başka kavram ya da varlığa ait özelliklerle anlatmadır. Çoğunlukla cümle düzeyinde kullanılan, anlamı zenginleştirmeyi amaçlayan bir düşünceyi geliştirme yoludur. Genellikle “gibi, sanki, andırıyor, tıpkı” gibi ifadelere yer verilir.

Örnek:

Toroslar, Çukurova'nın bereketli topraklarını İç Anadolu'nun bozkırlarından ayırır. Çukurova'yı bir at nalı biçiminde kuşatmış bir duvardır sanki. Ovadan bakılınca çelikten dev bir testere ağzını andıran tepeler, yaz kış ışıl ışıldır.

2. Uygulama

- a. Hikâye ve roman türünde eserlerim var. Her ne kadar günlük konularda hikâye yazıyorsam da hikâyelerimin de romanlarım gibi yıllar sonra okunacak değer taşımasına özen gösteririm. Hikâyelerime bugün gösterilen ilginin onların taşıdığı sanat değerinden kaynaklandığını düşünüyorum.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangilerinden yararlanılmıştır?

- A) Sayısal verilerden yararlanma
B) Örnekleme
C) Karşılaştırma
D) Tanımlama

- b. Ticaret yolları, insanların ürettiklerini (baharat, ipek, tuz, dokuma ürünleri, altın vb.) satabilmek için farklı bölgelere taşımada kullandıkları yollardır. Kral Yolu, MÖ VII. yüzyılda Lidya Kralı Gigges tarafından yaptırılmıştır. Kral tarafından yaptırıldığı için “Kral Yolu” adını almıştır. Bu yol, Baharat ve İpek Yolları'nın dışında kullanılan önemli ticaret yoludur.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangilerinden yararlanılmıştır?

- A) Tanımlama
B) Alıntılama
C) Örnekleme
D) Karşılaştırma

- c. Biret, 1989-1996 yılları arasında da Brahms'ın tüm eserlerini kayda alarak 1996 yılında Naxos firmasında on iki CD'den oluşan Brahms'ın Tüm Pişano Eserleri serisini çıkarmıştır. Biret'e orkestra ve pişano için yazılan eser kayıtlarında Antoni Wit'in yönetimindeki Ulusal Polonya Radyo Senfoni Orkestrası eşlik etmiştir. Biret'in Brahms'ın iki pişano konçertosu ve Schumann'ın (Şuman) orkestralı eserlerini içeren iki CD'si ayrıca Naxos'un dağıtımıcısı olan Mix Müzik tarafından Türkiye'de yayınlanmıştır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangilerinden yararlanılmıştır?

- A) Açıklama - sayısal verilerden yararlanma
 B) Örnekleme - açıklama
 C) Betimleme - karşılaştırma
 D) Tartışma - sayısal verilerden yararlanma

3. Uygulama

- a. Okuduğunuz "Mimarbaşı ile Fatih'in Mahkemede Yüzleştiklerini Bildirir" adlı metni yazım ve noktalama bakımından inceleyiniz.
- b. Maksim Gorki, fırıncı çıraqlığı yıllarında, Tolstoyun bir hikayesini okurken, öylesine kendinden geçer ki, acaba içinde büyülü bir şey mi var diye kağıdı havaya kaldırır bakar.
 Bu cümlede eksik veya yanlış kullanılan noktalama işaretlerini belirleyerek cümleyi defterinize yeniden yazınız.
- c. "Babam" filmi yönetmen Nihat Durak tarafından çekilmiştir. Filmin baş kahramanı Yusuf Tunalı karısının vefatıyla sarsılmış bir adamdır, geride kalan tek akrabası da, zihinsel engelli oğlu Arif'tir (Berker Güven). Bir yandan sahibi olduğu sardalya konservesi fabrikasını ayakta tutmak, diğer yandan hiçbir zaman tam olarak kabullenemediği oğluyla ilgilenmek, Yusuf için oldukça zorlayıcı olacaktır. Bu esnada fabrikasında işe yeni başlayan Feride herşeyi değiştirecektir. Atanamadığı için mecburen bu işi yapan Feride'nin Arif'le yakından ilgilenmesi genç adamı olumlu etkiledikçe Yusuf'un da çevresine ve kendisine bakışı değişecektir.

Verilen parçadaki yazımı yanlış olan kelimelerin doğru yazılışlarını aşağıdaki noktalı yere yazınız.

.....

YAZMA

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Söylev; seslenilen kitleye bir düşünceyi aşlamak, onları bir amaç doğrultusunda yönlendirmek ve coşturmak gibi amaçlarla hazırlanır. Söylev hazırlarken aşağıda belirtilen esaslara dikkat ediniz.

- Söylevin konusunu, temasını, ana düşüncesini, amacını ve hedef kitlesini belirleyiniz.
- Söylev konusu hakkında önceden araştırma yapınız. Tek yönlü bir görüşe dayanmamak için konuyu bütün yönleriyle inceleyiniz. Bu aşamada konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan okumalar yapınız, gözlem yapınız, kendi kendinize açıklayıcı sorular sorunuz. Yaptığınız araştırma sırasında notlar alarak elde ettiğiniz bilgileri sınıflandırınız.
- Konuyla ilgili bütün bilgi ve belgeleri topladıktan sonra konuşmanın planını hazırlayınız. Düşüncelerinizi önem sırasına göre sıralayınız. Konuşmanızın başında söylevin konusunu belirtiniz; istatistiksel bilgileri, tarihçeleri, belgeler ise gelişme bölümünde veriniz. Planlı bir söylev, dinleyici üzerinde önce merak sonra da sırasıyla inanç ve hayranlık uyandıracaklarını unutmayınız.
- Yazacağınız metin, söylev türünün yapı ve üslup özelliklerine uygun olmalıdır. Söylevlerde genellikle söyleşmeye bağlı anlatım türü kullanılır. Ancak söylevin konusuna bağlı olarak emredici anlatım, coşku ve heyecana bağlı anlatım ve destansı anlatım türlerinden de yararlanabilirsiniz. Hedef kitlesini etkileyebilmek için dili alıcıyı harekete geçirme işlevi ve heyecana bağlı işlevinde kullanınız. Kısa cümleler tercih ediniz, farklı cümle yapıları ve türleri kullanınız ve basmakalıp ifadelerden kaçınınız. Söylev metninizi etkili ve vurgulu bir cümle ile bitiriniz. Anlatımınızın açık, akıcı, duru ve yalın olmasına dikkat ediniz. Anlatımınıza zenginlik kazandırmak için söylevin konusuna göre resim, fotoğraf, ses ve görüntü kayıtları vb. unsurlar kullanabilirsiniz.

B. Yazma Sürecini Uygulama

Güncel bir konudan yola çıkarak bir söylev metni yazınız. Yazdığınız metni gözden geçiriniz. Metninizi başkalarıyla yüksek sesle okuma, elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama gibi yollarla paylaşabilirsiniz. Ürettiğiniz ve paylaştığınız metnin hukuki ve ahlaki sorumluluğu olduğunu unutmayınız. Yazınızı kitabın sonundaki “Ek-1: Yazma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

 SÖZLÜ İLETİŞİM
A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Söylevde üç unsur vardır: hatip, üslup, dinleyici.

Hatip, söylevi anlamlı kılan, onun gerçekleşmesini sağlayan kişidir. İyi bir hatibin güzel konuşması, kelime telaffuzunun çok iyi olması, duygulara uygun ses tonuyla konuşmayı bilmesi, genel kültürünün ve bilgi birikiminin yeterli olması, insan ve toplum psikolojisini çok iyi bilmesi, jest ve mimik kullanmada başarılı olması, dinleyicileri inandırma ve heyecandırma yeteneğinin olması gerekir.

Söylevi günlük konuşmalardan ayıran ve hatiple dinleyicileri buluşturan en önemli özellik üsluptur. Söylevde üslup, konunun çeşidine göre şekillenir; yerine göre coşkulu, yerine göre ciddi bir dil kullanılır. Dinleyicilerin dikkatini çekmek ve onları etkilemek için kavramlara yönelik sorular sormak; kişileştirmeler, abartmalar, tekrarlar ve atasözleri kullanmak üslubu canlı hâle getirir.

Dinleyici, konuşulan ve ikna edilmeye çalışılan kişi ya da kişilerdir. Dinleyici edilgen unsur gibi görünse de aslında hatibi ve konuyu doğrudan etkiler. Dinleyicilerin ilgileri, karşılaştıkları sorunlar ve onların beklentileri söylevi şekillendirir. Kelimelerin seçimi, cümlelerin uzunluğu ve kısalığı, üslubun saptanması dinleyici kitlesinin iyi tanınmasına bağlıdır. Bir hatibin dinleyicinin özelliklerini dikkate almadan başarılı olması çok zordur.

B. Sözlü İletişim Uygulamaları

Hazırlamış olduğunuz söylev metnini farklı ortamlarda sununuz. Sunum yaparken aşağıdaki hususlara dikkat ediniz.

- Söylev vermeden önce hazırlık ve prova yapılmalıdır.
- Söylevin planı yapılmalıdır.
- Vurgu ve tonlamaları yerli yerinde olmalıdır.
- Açık, sade, yalın ve duru bir dil kullanılmalıdır.
- Konuşma gereksiz ayrıntılarla uzatılmamalı, anlatımın akışı kesilmemelidir.
- Topluluğa hitap ederken jest ve mimikler konunun özelliğine göre kullanılmalıdır.
- Konuşurken metne sık sık göz atılmamalı, dinleyicilerle göz teması kurulmalıdır.
- Dinleyicilerin psikolojik durumu göz önüne alınmalıdır.

Konuşmanızı kitabın sonundaki “Ek-2: Konuşma Öz Değerlendirme Formu”nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

ÖZET

Söylev

Herhangi bir dinleyici topluluğuna bir düşünceyi aşlamak, topluluğu coşturmak ve bir amaç doğrultusunda yönlendirmek için coşkulu ve edebî bir dille yapılan konuşmalara/metinlere söylev denir. Bunlar, düşünsel planla oluşturulur. Genellikle kısa cümleler tercih edilir ve cümlelerde daha çok haber kipi ya da mastar hâlindeki fiiller kullanılır. Hatip, klişeleşmiş sözler ve deyimler kullanmaktan kaçınır. Akıcı, içten, etkili ve coşturucu bir anlatımla siyasi, sosyal, millî, hukuki, ahlaki vb. konularda topluluğu yakından ilgilendiren bir düşünce ya da sorun işlenir. Bu türdeki metinlerde dil alıcıyı harekete geçirme işlevi ile heyecana bağlı işlevde kullanılırken söyleşmeye bağlı anlatım ağır basar.

Toplum önünde söylev veren kişiye hatip denir. İyi bir hatip, dinleyicilerin ilgilerini ve tepkilerini göz önünde tutar. Söz söylediği konuda zengin bir bilgi ve düşünce birikimiyle söyleyeceklerini amacına uygun bir yönde duygu ve düşünce akışını bozmadan dile getirir. Ses tonunu, jest ve hareketlerini, vurgu ve tonlamayı ustaca kullanır. Konuşmasını, herkesin anlayabileceği yalın ve açık bir dille yapar. Konuşma sırasında açık ve inandırıcı olur.

Söylev Türünün Gelişimi

Söylev türünün Batı'daki ilk örneklerini eski Yunan edebiyatında Demosten, Latin edebiyatında ise Çiçero vermiştir. Fransız edebiyatında Bossuet, Mirabeau ünlü söylevciler arasındadır. Türk edebiyatında ise Bilge Kağan'ın Göktürk (Orhun) Yazıtları'nda Türk milletine seslenişi ilk söylev, Bilge Kağan da ilk hatip olarak kabul edilir.

İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında daha çok dinî ve askerî söylevler görülür. Padişahların, devlet yöneticilerinin ve komutanların özellikle savaş meydanlarında yaptıkları bazı askerî konuşmalar dönemin tarihçileri tarafından yazıya geçirilmiştir. Bunların dışında dinî söylevler camilerde yapılan hutbe, vaaz ve sohbet türündeki konuşmalardır.

Türk edebiyatında söylev sanatının gelişimi II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Ömer Naci ve Hamdullah Suphi Tanrıöver ile görülür. Özellikle Millî Mücadele Dönemi'nde Mehmet Âkif Ersoy ve Halide Edip Adıvar, Cumhuriyet Dönemi'nde ise Mustafa Kemal Atatürk söylevde öne çıkan isimlerdir.

Söylev Çeşitleri

Politikacıların ulusal mecliste, kapalı mekânlarda ya da açık alanlarda yaptıkları konuşmalar siyasi söylevdir. Komutanların askere cesaret ve moral vermek için yaptıkları konuşmalara askerî söylev denir. Din adamlarının bireysel ve toplumsal sorunları dinî açıdan yorumladıkları konuşmalara ise dinî söylev adı verilir. Bilim insanlarının bilimsel toplantılarda yaptıkları konuşmalara ise akademik söylev adı verilir. Mahkemelerde hak hukuk konusunda yapılan konuşmalara hukuki söylev denir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Aşağıdaki yazarlardan hangisi söylevleri ile tanınır?

- A) Ahmet Haşim
B) Ahmet Hamdi Tanpınar
C) Yahya Kemal Beyatlı
D) Hamdullah Suphi Tanrıöver

2. - Demosten

- Çiçero
- Halide Edip Adıvar
- Bilge Kağan

Bu kişilerin ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Roman türünde eser vermeleri
B) Devlet adamı olmaları
C) Söylevleri ile tanınmaları
D) 20. yüzyılda yaşamaları

3. Aşağıdakilerin hangisinde söylev türünün Batı'daki ilk örneklerinin nerede ve kim tarafından yapıldığı doğru verilmiştir?

- A) Yunan edebiyatı-Demosten
B) Latin edebiyatı-Çiçero
C) Fransız edebiyatı-Bossuet
D) İngiliz edebiyatı-Shakespeare

4. Kardeşlerim, evlatlarım! Ruhu göklerde olan yedi yüz senelik şanlı tarihimiz bu minarelerden bugün, Osmanlı tarihinin faciasını seyrediyor. Bu muazzam, bu tarihî meydanda, zafer alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyaların öbür ucuna at süren namağlup erlerin evlatları önünde baş eğiyor ve yemin ediyorum: Ben, Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Bugün de dünkü kadar kahraman ve talihsiz Türk milletinin anasıyım. Millet namına, ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bugün, kolları kesilmiş olan Türk'ün kalbi, eski cesaret ve şecaatini [yiğitlik] kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki Osmanlı sancağına, tarihine hıyanet etmeyeceğim. Allah'a, hakka, milletlerin İlâhî hakkına dayanan Türk milleti, bütün Müslüman ve Türk dünyasına ilân ediyorum. Dâvamızı ilân ediyorum.

Bu parça aşağıdaki türlerden hangisinden alınmış olabilir?

- A) Deneme
B) Söylev
C) Anı
D) Fıkra

5. Aşağıdakilerden hangisi söylev türünün özellikleriyle ilgili değildir?

- A) Düşünsel planla yazılan kısa metinler olması
- B) Sözlü anlatıma dayalı bir tür olması
- C) Süslü ve sanatlı bir dil kullanılması
- D) Dilin, alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılması

6. Atinalılar, çok geçmeyecek, bilge insan Sokrat'ı ölüme mahkûm ettiğiniz için bu şehri lekelemek isteyenlerin lanetlerine maruz kalacaksınız. Sizi lekelemek isteyenlere benim, bilge bir insan olduğumu söyleyeceksiniz ki ben, aslında hiç de bilge değilim. Biraz beklemiş olsaydınız, bu iş kendiliğinden vuku bulacaktı, zira yaşıma bakarsanız, çok yaşlanmış, bir ayağı çukurda biri olduğumu göreceksiniz. Ben bunu, hepimize değil, sadece beni ölüme mahkûm edenlere söylüyorum.

Bu söylevin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Siyasi söylev
- B) Akademik söylev
- C) Dinî söylev
- D) Hukuki söylev

7. Bir kişinin topluluk önünde bir düşünceyi açıklamak, bir inancı savunmak, bir görüşü benimsetmek amacıyla yaptığı coşkulu ve etkileyici konuşmalara ---- denir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Açık oturum
- B) Söylev
- C) Münazara
- D) Sempozyum

8. Türk edebiyatının en önemli hatiplerinden biridir. Söylevleriyle, "Türkçülük" ve "Millî Edebiyat" akımlarının gelişmesine katkıları oldu. Mütareke ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında coşkulu ve etkileyici konuşmalarıyla söylev türünün en etkili ve güzel örneklerini verdi. Söylevlerini "Dağ Yolu" ve "Günebakan" adlı eserlerinde topladı.

Bu parçada tanıtılan ünlü Türk hatip aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halide Edip Adıvar
- B) Mehmet Akif Ersoy
- C) Hamdullah Suphi Tanrıöver
- D) Ömer Naci

9. Türk edebiyatında söylev türünün eskimeyen güzel ve başarılı örneklerindedir. Atatürk tarafından 1927 yılında yapılan büyük konuşmadır. Söyleniş süresi bakımından dünyanın en uzun söylevlerinden biridir. Bu eserde 1919'dan 1927'ye kadar geçen meydana gelen önemli olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde anlatır. Bu bakımdan Cumhuriyet tarihi hakkında birinci elden bilgi veren bir önemli kaynaktır.

Bu parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gençliğe Hitabe
- B) Büyük Nutuk
- C) Onuncu Yıl Nutku
- D) Zabit ve Kumandan ile Hasbihâl

10. Din adamlarının bireysel ve toplumsal sorunları dinî açıdan yorumladıkları konuşmalardır. Türk İslam toplumunda bu tür söylevlere hutbe de denir. Hz. Muhammed'in "Veda Hutbesi" bu türün en iyi örneğidir.

Bu parçada sözü edilen nutuk türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dinî söylev B) Siyasi söylev C) Akademik söylev D) Askerî söylev

11. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatındaki ilk söylev örneğidir?

- A) Büyük Nutuk B) Göktürk Yazıtları
C) Veda Hutbesi D) Sultanahmet Mitingi

12. Hanımlar! Bu kadar acıdan sonra, bu kadar ayrılıktan sonra, yan yana çektiğimiz bu kadar hasretten sonra, kurtuluş günleri geldi. Siz, bu kurtuluş günlerini bize kazandıran aziz şehitlerin, gazilerin anaları, arkadaşları, kız kardeşleri! Artık sevinin, sevinmek hakkınızdır; bayram edin, en büyük bayrama erdiniz. Büyük bayramınız mübarek olsun!

Bu parçada dil hangi işleviyle kullanılmıştır?

- A) Göndergesel işlev B) Alıcıyı harekete geçirme işlevi
C) Şiirsel işlev D) Heyecan bildirme işlevi

13. Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum. Sözümü tamamıyla işit. Bilhassa küçük kardeş yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim, güneydeki şadpıt beyleri, kuzeydeki tarkat, buyruk beyleri, Otuz Tatar... Dokuz Oğuz beyleri, milleti! Bu sözümü iyice işit, adamakıllı dinle!

Bu parçanın anlatımında aşağıdaki anlatım biçimlerinden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Açıklayıcı anlatım B) Söyleşme bağlı anlatım
C) Emredici anlatım D) Tartışmacı anlatım

14. Aşağıdakilerden hangisi iyi bir hatipte bulunması gereken özelliklerden biri **değildir**?

- A) Söylev vermeden önce iyi bir hazırlık ve prova yapmalıdır.
B) Konuşurken metne sık sık göz atmalıdır.
C) Vurgu ve tonlamaları yerli yerinde olmalıdır.
D) Açık, sade, yalın ve duru bir dil kullanılmalıdır.

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

- a. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
b. Cevap B seçeneğidir.
c.

a. Hatip, söz söylediği konuda zengin bir bilgi ve düşünce birikimine sahip olmalıdır (D)
b. Dil, heyecan bildirme işlevi ve alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılabilir. (D)
c. Süslü ve sanatlı anlatım daha çok tercih edilir. (Y)
ç. Düşünceler doğrudan dile getirilmelidir. (D)
d. Cümlelerde daha çok haber kipi ya da mastar hâlindeki fiiller kullanılır. (D)
e. Türk edebiyatında söylev sanatı II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gelişmiştir. (D)
f. Bir konuda dinleyicileri sadece bilgilendirmek amacıyla yapılan konuşmalardır. (Y)
g. Hamdullah Suphi Tanrıöver, söylevlerini "Dağ Yolu" adlı eserinde toplamıştır. (D)

2. Uygulama

- a. Cevap C seçeneğidir.
b. Cevap A seçeneğidir.
c. Cevap A seçeneğidir.

3. Uygulama

- a. Öğrenci yorumuna bırakılmıştır.
b. Maksim Gorki, fırıncı çıraklığı yıllarında, Tolstoy'un bir hikayesini okurken öylesine kendinden geçer ki acaba içinde büyümlü bir şey mi var diye kağıdı havaya kaldırır bakar.
c. "baş kahramanı: başkahraman / başlıyan: başlayan / herşeyi: her şeyi

4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
D	C	A	B	C	D	B	C	B	A	B	D	C	B

EK-1: YAZMA BECERİLERİ ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Açıklama: Bu ölçek, sizin yazma becerilerinizi değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Yönerge: Aşağıdaki ifadeleri okuyarak size uygun olan dereceye (X) işareti koyunuz.

İFADELER	EVET	KISMEN	HAYIR
1. Yazma amacımı belirlerim.			
2. Yazacağım metnin türüne göre konu, tema, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirlerim.			
3. Yazma konusuyla ilgili hazırlık yaparım.			
4. Yazacağım metni planlarım.			
5. Farklı yazı türlerine uygun yazılar yazarım (hikâye, şiir, mektup, vb.).			
6. Metin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazarım.			
7. İyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere (açıklık, akıcılık, duruluk ve yalınlık) dikkat ederek yazarım.			
8. Yazımda farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanırım.			
9. Metnin türüne göre resim, fotoğraf, grafik, çizim, veri tabloları, ses ve görüntü kayıtları vb. unsurları, metni tamamlayıcı ve/veya destekleyici unsurlara yer veririm.			
10. Yazdığım metni dil bilgisi, imla, noktalama, anlatımın özellikleri, üslup, sayfa düzeni gibi özellikler bakımından gözden geçiririm.			
11. Yazdığım metni başkalarıyla paylaşıyorum.			
12. Ürettiğim ve paylaştığım metinlerin sorumluluğunu üstlenirim.			

Yazma çalışmalarımda zorlandığım anlar:

.....

Yazma çalışmalarımda geliştirmem gereken yanlarım:

.....

EK-2: KONUŞMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Açıklama: Bu ölçek, sizin konuşma becerilerinizi değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Yönerge: Aşağıdaki ifadeleri okuyarak size uygun olan dereceye (X) işareti koyunuz.

İFADELER	EVET	KISMEN	HAYIR
1. Konuşmanın konusunu belirlerim.			
2. Konuşmanın amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlerim.			
3. Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yaparım.			
4. Konuşma metnini planlarım.			
5. Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlarım.			
6. Konuşmada yararlanacağım görsel ve işitsel araçları hazırlarım.			
7. Konuşmama uygun sunu hazırlarım.			
8. Konuşma provası yaparım.			
9. Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşurum.			
10. Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınırım.			
11. Konuşmamda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanırım.			
12. Konuşmama etkili bir başlangıç yaparım.			
13. Konuşmamın içeriğini zenginleştiririm.			
14. Konuşmamda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanırım.			
15. Konuşmamda süreyi verimli kullanırım.			
16. Konuşmamda kısa cümleler kullanırım.			
17. Konuşmamda heyecanımı kontrol ederim.			
18. Konuşmamda yabancı kelime ve terimleri kullanmaktan kaçınırım.			
19. Konuşmanın genel iletisini konuşmanın sonunda vurgulayarak konuşmamı etkili bir biçimde sonlandırırım.			

EK-3: DİNLEME ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Açıklama: Bu ölçek, sizin dinleme becerilerinizi değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Yönerge: Aşağıdaki ifadeleri okuyarak size uygun olan dereceye (X) işareti koyunuz.

İFADELER	EVET	KISMEN	HAYIR
1. Amacıma uygun not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb. dinleme tekniklerinden birini kullanırım.			
2. Dinlediğim konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit ederim.			
3. Dinlediğim konuşmada konu akışını takip ederim.			
4. Dinlediğim konuşmadaki temel kavramları ve ayrıntıları belirlerim.			
5. Dinlediğim konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirlerim.			
6. Dinlediklerimi özetlerim.			
7. Dinlediklerimi ön bilgilerimle karşılaştırırım.			
8. Dinlediğim konuşmanın tutarlılığını sorgularım.			
9. Dinlediğim konuşmayı konu akışındaki uyum, olaylar, bilgiler ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından değerlendiririm.			
10. Dinlediğim konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgularım.			

SÖZLÜK

A

anlatıcı: Anlatmaya bağlı metinlerde olayları, kişileri, mekân ve zamana ait bilgileri gören, algılayan ve anlatan, yazarın anlatma görevini yüklediği, olayların anlatımında okuyucu ile karşı karşıya bıraktığı kişi.

anlatım biçimi: Birbirinden farklı konuları, olayları, gözlem ve izlenimleri anlatırken kullanılan yöntemler.

anlatım birimi: Bir metni oluşturan anlamlı, en küçük parça.

anlatım teknikleri: Yazarın duygu ve düşüncelerini anlatırken kullandığı anlatma, gösterme ve özetleme gibi yöntemlerdir.

anlatım tutumu: Anlatmaya bağlı eserlerde yazarın anlattıklarına karşı takındığı, anlatılan olayların akışını yönlendiren; mizahi, eleştirel, alaycı vb. tavırlar.

anlatma: Anlatmaya bağlı metinlerde anlatıcının; kişi tanıtımı, olayların aktarılması ve iç çözümlenmeleri aktarmak için başvurduğu temel anlatım tekniği.

B

bakış açısı: Anlatmaya bağlı metinlerde anlatıcının, aktardığı olayla ilgili ayrıntılara hâkimiyeti ve ayrıntıları aktarma biçimi.

betimleme: Tasarlama, bir şeyi sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, tasvir.

bilinç akışı: Bireyin duygu ve düşüncelerinin “seri ve düzensiz” şekilde aktığı bir iç konuşma.

Ç

çatışma: Edebî metinlerde farklı düşünce ve hayat tarzından dolayı meydana gelen anlaşmazlık durumları.

D

dekor: Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. öğelerin bütünü.

diyalog: 1. Karşılıklı konuşma. 2. Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması.

dram: Acıklı, üzüntülü olayları, bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu veya televizyon filmi.

dramatik örgü: Tiyatro eserlerindeki olay örgüsü.

dramatik: 1. Sahne oyununa özgü olan. 2. İçinde gerilim, çatışma vb. olaylar bulunan.

E

edebî akım: Belli bir sanatkâr grubunun belli bir dönemde, müşterek dünya görüşü, estetik, sanat ve edebiyat anlayışı çerçevesinde oluşturdukları edebiyat hareketi; bu anlayış ve hareket çevresinde kaleme alınan edebî eserlerin oluşturduğu bütünlüğe verilen isim.

efekt: Ses veya ışık yönünden sahnede etki sağlayan aygıt ya da aygıtların tümü.

epik tiyatro: Toplumsal hayatta karşılaşılan haksızlık, adaletsizlik, eşitsizlik, düzensizlik gibi konuları ele alan; seyircilerin oyunla bütünleşmesi için oyun sırasında ara sıra onlarla iletişim kurulan, seyirciyi düşünmeye sevk eden tiyatro türü.

F

fısl: 1. Ayırma, bölme. 2. Bir kitabın bölümlerinin her biri.

G

gerçeklik: Gerçek olan, var olan şeylerin tümü.

gösterme: Anlatmaya bağlı metinlerde bir olayı ya da durumu, belli bir zaman ve yer içinde, daha çok kişiler arası konuşma ve eylem biçiminde okuyucuya sunana anlatım tekniğidir.

gözlem: Olaylara, olgulara, varlıklara inceleyici gözle bakmak ve onların belirleyici özelliklerini seçmek işi.

İ

iç konuşma (monolog): Roman veya hikâyede kişinin kendi kendisiyle hesaplaşması, tartışması ve ruh dünyasının verildiği yöntem.

içerik: Eserin kapsadığı duygular, imgeler ve hayaller; muhteva.

ironi: Söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme.

J

jest: Herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan içgüdüsel veya iradeli hareket.

K

karakter: Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse.

komedî: İnsanların ve olayların gülünç taraflarını ortaya koyan sahne eseri.

konu: Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu.

kurmaca: 1. Dış dünyanın sanatçının zihninde yorumlanarak tekrar şekil ve düzen alması. 2. Gerçek olmayan ancak gerçekmiş gibi yaşanmış gibi hayal edilip üretilerek okura sunulan olay ve olgular.

M

mekân: Anlatma esasına bağlı edebî eserlerde anlatılan olayın sahnesi durumundaki unsurdur.

mimik: Duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde yüzde beliren kıvrımları, hareketler.

mitoloji: Efsaneler bilimi. Bir millete ait efsanelerin tümünü içine alan ve onları bir düzen içinde, sistemli bir biçimde inceleyen bilim.

monolog: Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.

O

olay: Bir arada bulunmak zorunda olan en az iki kişinin veya iki kişi yerine geçen kavram veya varlığın bireysel farklılıklar sebebiyle karşı karşıya gelmesi veya çatışması sonucu ortaya çıkan eylem.

olay örgüsü: Anlatmaya dayalı edebî metinlerde, gündelik hayatta yaşanabilecek durumların kurguya dayalı düzenlenmesi.

Ö

öyküleyici anlatım: Roman ve hikâyede olayı mekân, zaman ve kişi kavramlarıyla ilişkilendirerek veren anlatım biçimi.

özetleme: Anlatmaya bağlı metinlerde çok uzun sürecek bir zamanın kısa anlatımla verilmesi yöntemi.

P

perde: Tiyatro yapıtlarında, oyunun belli başlı bölümlerine verilen ad.

piyes: Oyun.

postmodernizm: Modernizm sonrası veya ötesi. Modernizme karşı doğan, onun eleştirisi üzerine kurulan ve ona alternatif ürünler ortaya koymaya uğraşan bir sanat ve düşünce akımı.

R

realizm (gerçekçilik): Romantizme tepki olarak doğan sanat akımlarından biri. Yaşanan hayatı, tabiatı, hayale bulaştırmadan, muhayyel unsurlarla süslemeden objektif olarak neyse o şekilde anlatma, gösterme iddiasında olan realizmin ortaya çıkışında pozitivistimin etkisi büyüktür.

romantizm (coşumculuk): 18. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole çokça yer veren sanat akımı. Romantizmde, klasisizmin aksine aklın yerini hayal, mantığın yerini savrululuk, düzenliliğin yerini coşku, ölçünün yerini de mübalağa alır.

S

sahne: 1. Sinemada dekorun ve kamera açılarının değiştiği yerler. 2. Aynı kişiler ve aynı dekor (mekân) içinde geçen, sürekli bir olayı gösteren bir ya da daha çok çekimden oluşan görüntüler dizisi.

sembolizm (simgecilik): Sanat eserinin değerini, gerçeğin olduğu gibi aktarılmasında değil, duygu ve düşüncelerin, işaret ve biçimlerin uygunluk içinde düzenlenişinde gören, ayrıca kelimelerin müzik ve simge değerine dayanılarak en anlatılmaz duygu inceliklerinin bile sezdirilebileceğini savunan edebiyat ve sanat akımı.

sunum: Yenileyen, pekiştiren, hatırlatan, önemli noktaları öne çıkaran; bir çalışma sonucunu açıklayan; laboratuvar araştırmalarını sunan, anket sonuçlarını ifade eden; önemli olay ve olguları dile getirmek üzere yapılan konuşmalar.

T

tema: 1. Temel duygu. 2. Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş.

temel çatışma: Edebî metinlerde gerilimi sağlayan, olayların dayandığı asıl unsur.

tip: Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.

toplumcu gerçekçilik: 20. yüzyılda, gerçekçiliğin Marksist yorumuyla geliştirilen bir sanat kuramıdır. Toplumsal olayları ve ilişkileri toplum bilimi açısından ele alarak hem gerçekçilik hem de gelişme süreci içinde irdeler.

trajedi: Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, facia, tragedya.

U

uyumsuz (absürt/saçma) tiyatro: İnsanın yaşama, doğaya olan uyumsuzluğunu, doğadan kopmuşluğunu sezdirici bir yolla XX. yüzyıl ortasında yeni bir öz ve biçimle veren tiyatro türü.

üslup: Her yazarın, her hatibin fikrini, duygularını anlatmak için kullandığı özel anlatış tarzı.

- AKTAŞ, Şerif, GÜNDÜZ, Osman, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ, Ankara, 2002.
- AKTULUM, Kubilay, Metinlerarası İlişkiler, Öteki Yayınevi, Ankara, 2000.
- ALİ, Sabahattin, Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017.
- ASENA, Orhan, Gilgameş (Tanrılar ve İnsanlar), Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1996.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, Nutuk, C.2. Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1969.
- ATAY, Oğuz, Bir Bilim Adamının Romanı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- AYTAŞ, Giyasettin; DENİZ, Kemalettin; ÖZKAN, Ömer vd. Edebiyat Bilgi ve Kuramları, İldem Yayınları, Ankara, 2013.
- AYTMATOV, Cengiz, Elveda Gülsarı, çev.: Mehmet Özgül, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.
- COELHO, Paulo, Simyacı, çev.: Özdemir İnce, Can Yayınları, İstanbul, 2010.
- ENGİNÜN, İnci, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002.
- ERGİN, Muharrem, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme, haz.: Seyit Ali KAHRAMAN, Yücel DAĞLI, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- GÜR, Âlim, ENGİN, Ertan vd., Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- KARATAŞ, Turan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Perşembe Kitapları, İstanbul, 2001.
- KURDAKUL, Şükran, Çağdaş Türk Edebiyatı 4, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.
- KURDAKUL, Şükran, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1973.
- Montaigne, Denemeler, çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- MORAN, Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, Cem Yayınevi, İstanbul, 1988.
- NECATİGİL, Behçet, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul, 2004.
- OFLAZOĞLU, Turan, Genç Osman, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1979.
- OKTAY, Ahmet, İnsan Yazar Kitap, Ark Yayınevi, Ankara, 1995.
- Orta Öğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9. 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2018.
- ÖZDEMİR, Emin, Anlatım Sanatı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2014.

ÖZDEMİR, Emin, Yazınsal Türler, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2002.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, Yaşadığım Gibi, haz.: Birol Emil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.

TECER, Ahmet Kutsi, BİR PAZAR GÜNÜ, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1959.

ÜMİT, Ahmet, İstanbul Hatırası, Everest Yayınları, İstanbul, 2010.

YELTEN, Muhammet, Türk Dili ve Anlatım Bilgileri, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2011.

Büyük Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 2011.

Yazım Kılavuzu, TDK, Ankara, 2012.

GÖRSEL KAYNAKÇA

<http://www.dr.com.tr/Kitap/Bir-Bilim-Adaminin-Romani/Oguz-Atay/Edebiyat/Roman/Turkiye-Roman/urunno=0000000061471>

<http://www.yildiz.edu.tr/sayfa/%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TEM%C4%B0Z/Tarih%C3%A7e/1>

<http://haberciniz.biz/edremitte-64-kaymakam-gorev-yapti-3104414h.htm>

<http://www.eba.gov.tr/dochplayer?id=6925ad20ee6f89aa045c0a9fb37a9e5fa4f8a4cb14038>

<http://www.devtiyatro.gov.tr/programlar-sehirler-ankara-detay-genc-osman.html>

Kitapta kullanılan internet görselleri 25.05.2018 tarihinde güncellenmiştir.

Kitapta kullanılan diğer görseller <https://tr.123rf.com/> adresinden telif hakkı ödenerek satın alınmıştır.

37. sayfa, 49. sayfa ve 51. sayfadaki görseller Erhan DÜNDAR tarafından yapılmıştır.